JEAN GIONO

SA-MI RAMINA BUCURIA

Desenul copertei :
DAN ERCEANU

Jean Giono

QUE MA JOIE DEMEURE

© Editions Bernard Grasset, 1935

JEAN GIONO

SĂ-MI RĂMÎNĂ BUCURIA

În românește de :
ȘERBAN BASCOVICI
și
MARCEL GAFTON

ÉLISEI GIONO

a cărei puritate mă ajută să trăiesc

Era o noapte nemaipomenită.

Fusese vînt, stătuse, şi stelele zbucniseră ca iarba. Se desfăceau ca nişte tufişuri cu rădăcini de aur, împlîntate în întuneric şi zămisleau muşuroaie licăritoare de noapte.

Jourdan nu putea să doarmă. Se întorcea cînd pe o parte, cînd pe alta.

— E un senin de toată frumuseţea, îşi zicea el.

Nu văzuse niciodată aşa ceva.

Cerul tremura ca un cer de metal. Nu te dumireai de ce, fiindcă totul stătea nemişcat, chiar şi cel mai mic pămătuf de răchită. Nu era vîntul. Singur cerul pogora atingînd pămîntul, răzuind cîmpiile, izbind munţii şi stîrnind răsunet în coridoarele pădurilor. Apoi, suia din nou în adîncul tăriei.

Jourdan încercă să-şi trezească nevasta.

— Dormi ?

- Da.

- Păi nu vorbeşti ?

- Nu.

— Văzuşi ce noapte ?

— Nu.

— Pică de senin.

Ea nu se osteni să răspundă şi suspină adînc, molfăindu-şi buzele, apoi dădu din umeri ca omul care scapă de-o povară.

— Ştii ce mă bate gîndul ?

— Nu.

— Mi-e să mă duc să ar între migdali.

— Da.

— Fîşia aia, din faţa porţii.

— Da.

— Către Fra-Josepina.

— Aha, da ! zise ea.

Mai dădu de două-trei ori din umeri şi în cele din urmă se întoarse pe burtă, cu faţa în pernă.

— Adică, vreau să spun chiar acuşi, zise Jourdan.

Se dădu jos din pat. Duşumeaua era rece, pantalonul de catifea îngheţat. Luciri de noapte umpleau odaia. Afară se vedea, aproape ca ziua, platoul şi pădurea Gremona. Stelele se risipeau peste tot.

Jourdan coborî la grajd. Calul dormea de-a-npicioarelea.

— Eh ! zise el. Barem tu ştii. Ete că nu te-ai încumetat să te culci.

Deschise uşa cea mare. Dădea drept spre largul cîmpului. Văzînd lumina nopţii, aşa, fără geam între ea şi ochi, cunoşteai dintr-o dată puritatea, îţi dădeai seama că lumina felinarului cu gaz e murdară şi că trăieşte cu sînge de cărbune.

Fără lună, oh ! fără lună. Dar se simţea ca sub jeratic, cu tot frigul acestui prag de iarnă. Cerul mirosea a cenuşă. Era mireasma scoarţei de migdal şi a pădurii uscate.

Jourdan se gîndi că a venit vremea să folosească plugul cel nou. Plugul avea încă muşchii albaştri, de la ultimul tîrg, mirosea a prăvălie, dar părea bucuros. Era prilejul, acum ori niciodată. Calul se trezise. Venise pînă în uşă ca să privească.

Afli pe pămînt frumoase clipe de linişte.

— Dacă într-adevăr l-aştept, fiindcă trebuie să vină, îşi zise Jourdan, într-o noapte ca asta va pica.

Împlîntase fierul plugului în capul cîmpului, stînd cu spatele la ferma Fra-Josepina şi cu faţa către pădurea Gremona. Îi plăcea mai mult să pornească brazda încoace, pentru că primea mireasma copacilor în faţă. Pînă şi calul, de capul lui, taman aşa se aşezase.

Era atîta lumină că lumea se vedea aşa cum e, nu sub cătuită de zi, ci îngrăşată de umbră şi de o culoare mult mai gingaşă. Ochiul se bucura. Înfăţişarea lucrurilor nu se mai închega în cruzime, totul povestea, totul vorbea pe şoptite simţurilor. Pădurea, departe, stătea culcată în încropeala vîlcelelor, ca o bibilică trupeşă, cu penele lucitoare.

— Şi, îşi zise Jourdan, tare mi-ar mai plăcea să mă găsească arînd.

De multă vreme aştepta sosirea unui om. Nu ştia pe cine anume. Nu ştia de unde va veni. Nu ştia dacă va veni. Îl dorea numai. Aşa se întîmplă uneori, şi nădejdea omenească e un asemenea miracol încît nu trebuie să ne mire dacă ea licăreşte uneori într-un suflet fără să ştie nici pentru ce, nici cum.

Totul e ca după aceea ea să înalţe neostenit viaţa cu marile-i aripi de catifea.

— Cred c-o să vină, îşi zise Jourdan.

Şi-apoi, în adevăr, noaptea era nemaipomenită. Orice s-ar putea întîmpla într-o asemenea noapte. Ar avea timp frumos pentru omul care va veni.

Viaţa pe platouri e vitregă, vitregă. Ovăz puţin, grîu puţin, pămînt muşuroit, cînd roşu, cînd galben, cînd făr-de culoare, dar niciodată negru, niciodată gras, lunecînd printre degete, cu dărnicii neomenoase, cu ierburi bune cine ştie la ce? Nu, cu drept cuvînt, viaţa pe platouri e o vitregie.

Sosise aci împreună cu Martha. Ştia că o să muncească pe brînci. Colindase de jur împrejur din prima zi, şi apoi văzuse, şi apoi pipăise vîntul şi tot, pămîntul, frunza, paiul şi tremurul soarelui care tocmai se legăna în frunzişul livezii. Şi zise: o să-i spun „Jourdana". Asta ca să-şi mai prindă inima. Tot mereu trebuie să te ajuţi singur.

Nu mai era tînăr. De atunci trecuseră unsprezece ani.

Întoarse calul, ridică plugul. Împlîntă brăzdarul.

— Eh, Cochet! zise el. Hai, că acuşi vii la vale.

Era cu spatele la pădure.

Şi apoi, viaţa, viaţa şi iarăşi viaţa. Nici nenorocit, nici fericit, viaţa. De multe ori îşi spunea... Dar îndată, în aceeaşi clipă, vedea platoul, şi cerul culcat peste toate, şi departe, colo departe printre pomi, răsuflarea albăstrie a văilor adînci, şi mai departe împrejur îşi închipuia lumea rotindu-se ca un păun, cu mările, rîurile, fluviile şi munţii ei. Şi atunci se oprea la gîndul mîngîietor care-i spunea: sănătate, linişte, „Jourdana", toate bune, în dreapta şi-n stînga nici o dorinţă. Se oprea, căci nu mai putea să-şi spună: nici o dorinţă. Şi dorinţa e un

foc ; sănătate, liniște, toate ard în acest foc, și nu mai rămîne decît acest foc. Oamenii, la urma urmei, n-au fost făcuți să se îngrașe în copaie, ci să slăbească pe drumuri, să străbată păduri după păduri, fără să le mai revadă vreodată ; să umble după imboldul iscodirii lor, să cunoască.

Asta e, să cunoască.

Și de multe ori, se privea în oglindă. Se vedea cu barba roșcată, cu fruntea pistruiată, cu părul aproape alb, cu nasul mare și îndesat, și-și zicea : „La vîrsta ta !“

Dar dorința e dorință.

Ajunsese în capul cîmpului. Calul se întoarse singur și apucă înspre pădure. Amîndoi erau cu gîndurile lor.

Atunci, uite : asta n-o să treacă, și apoi vine bătrînețea, și apoi moartea.

Într-o zi se dusese la tîrgul din Roume, de cealaltă parte a pădurii Gremona. Erau cinci ani de atunci. Se lăsase un frig ! Se întîlnise acolo cu unchiul Silviu din Fauconnières, și apoi cu alți doi, unul care era negustor de cai și un fierar, cu rostul meșteșugului după el. S-au urnit numaidecît la băutură. Mai mult din nevoie decît din lăcomie. Frigul strîngea. S-au așezat la masă cîteși-patru : Jourdan și Silviu, care veneau de pe platou, geambașul și fierarul, care veneau de dincolo de dealuri. Au cerut vin fiert, și-au îndesat pipele, au stat la taifas. Cîtă vreme aștepți vinul și cît ai încă frigul în oase, vorbești cum trebuie, fiindcă dorești ceva simplu, la îndemînă. Dorința asta odată potolită, iată că se ivesc alte dorințe.

Au rămas cîteșipatru fără să mai spună nimic, fumîndu-și pipele și privind în jurul lor ; neprielnic leac. Apoi Jourdan s-a uitat în ochii lui Silviu, apoi în ochii geambașului și apoi în cei ai fierarului. Și-a spus : „Dacă și eu am ochii la fel, trebuie să fim tare bucuroși tus-patru“. Dar în cafenea erau încă patru sau cinci mese, și tot vesele.

Jourdan căută privirea acestor oameni care păreau mai cumpăniți. Și atunci băgă de seamă că, îndată ce se opreau din rîs, aveau aceeași grijă zugrăvită în adîncul ochilor. Mai mult decît grijă, frică. Mai mult decît frică,

nimic. Ceva în care nu mai e nici grijă, nici teamă ; aşa ca la boi, cînd stau la jug.

„Oh ! îşi zise el, e o boală a pămîntului, ca boala ipsosarilor cărora le cad degetele ; ca boala tăbăcarilor, care-şi scuipă plămînii ; ca boala minerilor, care orbesc ; ca boala tipografilor, cărora li se-nnoadă maţele ; ca boala cizmarilor, măcelarilor, căruţaşilor, terasierilor, zidarilor, fierarilor, tîmplarilor, marinarilor, văcarilor, plutaşilor. Una din bolile pe care le dă munca. Inima moare."

Fierarul privi prin fereastra cafenelei. Se vedea strada...

— Uite-o pe Marion, zise el.

Era bătrîna care ţinea prăvălie de mărunţişuri în piaţa de ouă. Purta şorţ negru, camizol negru, broboadă neagră. Mergea dînd din mîini, ca şi cum ar fi vorbit cu aerul. Era beată.

– Bea cam multişor.

Dinainte să-i moară bărbatul.

Şi-mainte să-i moară fata.

— Te cred, de pe cînd creştea copilul.

— El ce-a ajuns ?

Ah ! făcu fierarul. S-a dus departe.

Dincolo de mări ?

– Dincolo, nici vorbă, la capătul lumii.

Era blînd.

- Din cale-afară, zise fierarul. Mi s-a spus că...

Se apropie de ceilalţi trei, care aplecară capetele înainte ca să asculte.

– Îngrijeşte leproşii.

— Leproşii ?

— Da.

— Unde ?

Acolo unde sînt.

Asta-i ! făcu geambaşul.

Unchiul Silviu se uită la Jourdan.

Şi, spuse geambaşul, a-nvăţat medicina ?

Mai mult alte îngrijiri, zise fierarul. Tu ştii ce-s leproşii ?

Habar n-am, mărturisi geambaşul.

- Medicina nu poate nimic, zise fierarul. E o boală

care te putrezește. Te face cum e colbul, se pare. Te smulge ca vîntul. Pierzi degetele, pierzi brațele. Încet-încet, vreau să spun. Simți cum te nimicește. Și boala asta se ia.

Unchiul Silviu se uita lung la Jourdan.

— Da, zise Jourdan.

Nu-i răspundea fierarului. De la o vreme i se năzărea că aude un flaut.

Porni înapoi spre fermă în clipa cînd înserа și, cu tot frigul, apucă pe drumul cel lung, care ocolea pădurea. Simțea nevoia să umble. Mergea țopăind. Și cîntecul de flaut îl însoțea mereu, din ce în ce mai deslușit, uneori ascuțit de răzbea pînă în adîncul cerului, ca alteori să pogoare pe pămînt, murmurător ca un larg ținut în unduiri de coline și șerpuiri de rîuri.

— Bucuria poate să rămînă, își zise Jourdan. Numai el să vină.

Nu se gîndea la nepotul Marionei, la cel de dincolo de mări. Nu. Se gîndea la un altul, nu are a face la cine, nu știa, la altcineva. Îi fusese destul să afle că existau oameni cu mîini alinătoare și cărora nu le era frică de bolile grele care se iau.

Unul dintre aceștia. Iată ce trebuia. Un om cu o inimă veșnic tînără.

Și ajunge să știi că el există, ca să auzi cîntecul flautului și speranța să te poarte pe lungi drumuri ce ocolesc pădurile.

Se opriră la o vreme, Jourdan și calul, fără să-și dea seama. Nu se zoreau. Să speri însemnează poate să trăiești.

Acum, stelele erau în culmea strălucirii. Unele, parcă strivite, lăsau să picure lungi stropi de aur. Se vedeau nesfîrșitele depărtări ale cerului.

Să fi tot fost ceasurile trei dinspre ziuă.

Isprăvi brazda. Era a patra. Se întoarse încă o dată cu spatele la pădure și porni să coboare cu a cincea, către ferma Fra-Josepina. Nimic nu se schimbase. Calul călca la fel. Jourdan călca la fel, iarba trosnea la fel. Nici zgomotele, nici miresmele, nici noaptea aurită.

Totuși, era ceva. Jourdan simțea ceva în spatele lui. Nu îndrăznea să se uite. Cu cît se silea să se împotri-

vească dorinței de-a întoarce capul, cu atît mai puternic simțea imboldul. Nu. Îndemnă calul.

De pe acum era ceva schimbat : icnirea mai zorită a pămîntului spintecat de brăzdar și potcoava calului care suna izbită de lanțul șleaului.

În capătul brazdei își zise : „Acuma, uită-te !“

Cîmpul urca pînă spre pădure, dar acolo se oprea neted în noapte. Tocmai sus se vedea boiul unui om. Era un om, fiindcă stătea proțăpit cu picioarele larg depărtate, și printre picioarele lui se vedeau noaptea și o stea.

— Dii la deal, calule, zise Jourdan. Apoi, către sine : „Și-o să mă găsească arînd...“

Omul aștepta.

- Noroc, zise el.

Noroc, răspunse Jourdan.

- Ai zor ?

- De fel, zise Jourdan. Toate la vremea lor.

Și la ceasul lor, făcu omul.

Așa zic și eu, încuviință Jourdan.

Se dezlipi de coarnele plugului și lăsă brațele să-i cadă de-a lungul trupului

Ai tutun ?

Jourdan se scoloci și-i întinse tașca.

N-am mai fumat de la Roume, zise omul, dar în pădure nu face să fumezi. Stejarii sînt uscați.

N-a mai plouat de la Sfinții Mucenici, spuse Jourdan.

- Miroase bine aici, zise omul.

Întîia oară ești pe la noi ?

Văd întîia oară locurile astea. Într-o vară m-am tocmit la muncă în valea Ouvezului. (Trase o linie în noapte cu degetul spre răsărit.) Și-ntr-alta, în desișul dealurilor albastre — și arătă spre miazănoapte. Eram la trecere pe-aci, azi am pornit-o spre casă.

Se feri de vînt ca să-și aprindă pipa, dar Jourdan nu putu să-i vadă chipul. Băgă de seamă numai umerii omului. Erau zdraveni, nu glumă, și puneau stavilă vîntului.

Te-am văzut arînd, urmă el. Mi-am zis : „Ară, zău așa !“ Și-am venit să văd.

Da, zise Jourdan, însă nu de nevoie. Noaptea m-a înșelat.

— Ce tutun e ăsta ? întrebă omul, trăgînd din pipă.

— Mahorcă.

— Da' n-ai ţinut-o în gresie roşie ?

— Adevărat, recunoscu Jourdan.

— Îi ştiu eu gustul, zise omul. Şi-mi place. Are ceva de izvor.

— Mă rog ? făcu Jourdan.

— Tutunul tare, vorbi omul, e de la sine uscat. Dacă-l pui în gresie roşie, asudă. E ca un fel de prietenie, dacă vrei, între tutun şi piatră, şi asta dă fumului un gust de mîl de apă limpede. N-ai luat niciodată o mînă de mîl de la gura unui izvor ?

— Nu.

— Încearcă şi-o să vezi. Taman gustul fumului. Ia miroase.

Îi suflă o pală de fum în nas.

— Simţi ?

— Nu prea.

— Gustă.

Îi întinse pipa.

Jourdan supse muştiucul. Era încă umed de gura omului.

— Simţi ?

— Acuma, da.

Îi dădu pipa înapoi.

— În gresia albastră, grăi omul, tutunul capătă gust de fier. Aşa-ţi pare. Eu îi zic tutunul fierarului. Nu e tocmai gustul fierului. E gustul solzilor de fier. Ştii, cînd cufunzi în apă fierul încins pînă la alb şi-apoi îl iei la ciocan. Îşi leapădă solzii. Da, ăsta-i gustul, şi încă nu tocmai, ci mai degrabă ca solzii ce rămîn lipiţi de nicovală. Chiar aşa.

— Straşnic te mai pricepi cînd e să guşti ceva, zise Jourdan.

— Mda, făcu omul, asta e treaba.

— Calul tremură, vorbi el după o clipă. Nu trebuie să-l laşi să şadă locului.

— Unde te duci acuşi ? întrebă Jourdan.

— Mai rămîn niţel cu tine, cît fumez pipa asta de tutun bun. Hai, porneşte, că te-ntovărăşesc şi eu.

Şi iată că Jourdan întoarse din nou calul şi începu a şasca brazdă în linie dreaptă, de la ferma Fra-Josepina.

Omul mergea alături de plug. Acum, nu mai vorbea. Şuiera. Şuiera un cîntec care se înfrăţea cu toate : cu brazda cea nouă, cu noaptea scînteietoare, cu întinsul platou. Îl şuiera încet, printre buze. Parcă numai pentru el şi pentru Jourdan. Ca o taină. Şi numaidecît Jourdan recunoscu cîntecul flautului ce-i sunase pînă atunci în cap. Uite, cîntecul se însufleţise, prinsese viaţă pe platou, încît şi calul putea să-l audă.

Cum îi spune locului ăstuia ? întrebă omul.

Platoul Gremona.

Voi sînteţi mulţi ?

Vreo douăzeci.

Sat ?

Nu, ferme. Aici e-a mea. Colo, Fra-Josepina. Apoi : Fauconnière, cu merişorii ei, Maurice, Mouille-Jacques. Alta e chiar pe malul iazuiui, lîngă un paltin.

Multe cîmpuri ?

Cîmpuri întinse. Pămîntul e ieftin.

Da, văd, sînteţi departe unii de alţii.

Începu a şapte brazdă.

Eşti singur ? întrebă omul.

Cu nevasta-mea.

Cîţi ani are ?

Cam la fel cu mine.

N-ai copil ?

Nu.

Omul mai şuieră puţin. Pătrunzător.

Îţi iubeşti calul ?

Mult.

E bătrîn ?

Destul de bătrîn.

Şi-l păstrezi ?

Da.

Ce zici de noaptea asta ?

N-am mai pomenit una la fel.

Nici eu, zise omul. Orionul seamănă cu o floare de morcov.

Mă rog ? mormăi Jourdan

— Orionul e de două ori mai mare ca de obicei. Uite, colo, sus. Stai locului un pic. Sus. Colo. Îl vezi ?

— Nu.

— N-am ştiut niciodată s-arăt ceva, se necăji omul. E ciudat. Totdeauna am fost dojenit pentru asta. Mi s-a spus : „Nu se vede niciodată ceea ce vrei tu să spui".

— Cine ţi-a spus ?

— Eh, cineva.

— Un neghiob, spuse Jourdan.

— Păi, zise omul, nici tu n-ai văzut Orionul.

— Nu, recunoscu Jourdan, în schimb am văzut floarea de morcov.

— Înseamnă inimă curată, zise omul. Şi bunăvoinţă.

În clipa aceea ajunseră în capul celei de a şaptea brazde. Trebuia să o înceapă pe a opta.

Era totuşi anevoie de spus.

— N-ai îngrijit niciodată leproşi ? întrebă Jourdan.

— Niciodată, zise omul.

Păru că găseşte asta cu totul firesc. Şi era un semn bun.

Apoi începu din nou să şuiere. Se află într-adevăr proverbe făurite de oamenii pămîntului, de oamenii care au văzut o sută de păduri, o sută de lacuri, o sută de munţi şi cerul răsturnat de o sută de ori. Trebuie totuşi să credem că au învăţat ei ceva. Unul dintre aceste proverbe spune că din rău nu se poate ivi ceva frumos.

Dară şuieratul era oricum ceva frumos.

Era făcut să grăiască împrejur. Se îndruma liniştit, drept unde trebuie. Simţeai că s-a născut dintr-o minte aşezată. Te făcea să vezi privirea a doi ochi paşnici, mişcările domoale ale unui om stînd în largul platoului Gremona, înalt şi potolit ca un copac. Poate că nu era un îngrijitor de leproşi. Dar sînt oameni dinainte sortiţi. Era destul să-l faci să vadă răul, ca să se trezească în el rîvna de a îngriji.

Şi acum trebuia să înceapă a noua brazdă, din nou la deal, şi calul era obosit de truda asta de noapte. Şi-apoi, e ciudat cît de greu îţi vine să te descurci cînd simţi ceva supranatural : ori numai să crezi că-i greu. Simţea acum gustul tutunului ţinut în gresie roşie, ca de mîl de la o gură de izvor, şi în gresie albastră, ca de

solzi de fier. Acum, toate stelele semănau într-adevăr cu niște flori de morcov. El spusese „Orionul". E un cuvînt pe care puțini oameni îl cunosc. Dacă aș cumpăra un cal tînăr, i-aș zice Orion.

Dar trebuia să înceapă cea de a noua brazdă. Asta avea mare însemnătate.

— O să rămîi aci ?

— Nu, sînt doar în trecere.

— Unde te duci ?

— Tot înainte.

— Asta nu-i curiozitate, se dezvinovăți Jourdan.

— Știu, zise omul.

— O faci de nevoie, spuse Jourdan.

Înțelese numaidecît că putea să se înșele. Îl ispiti gîndul să lase coarnele plugului, să țină calul în loc și apoi să lămurească ce a spus.

Nu trebuie niciodată să lămurești. Oamenii sînt mult mai mulțumiți cînd găsesc ei singuri înțelesul.

Urni plugul la treabă, făcînd tocmai dimpotrivă. Se întoarse cu spatele, se opinti zdravăn în brăzdar, orcicul păli calul peste picioare. Calul călcă trei pași mari, Jourdan de asemenea, și iată că erau, cu plug cu tot, înaintea omului, ca și cum i-ar fi spus : dacă pleci, drum bun, noi rămînem. N-avem nevoie de nimeni. Cine nu pune la joc nimic, nu cîștigă nimic.

Dar ai putea să rămîi o zi, zise Jourdan întorcînd capul.

De ce nu ?

La drept vorbind, glăsui Jourdan, sînt singur și pămîntul mare. Nu știi pe cineva care-ar putea să m-ajute ?

Nu.

Pentru ca brazda să fie brazdă, ar fi trebuit să mai întrebe încă : ce meșteșug ai ?

Numai că prea năpădise feeria.

Aproape că nu se mai vedeau grăunțele stelelor. Erau crengi înfrunzite. Tot cerul înverzise. Mijea de ziuă. Era frig. Vîntul se înfiripa. La ferma Fra-Josepina scîrțîi o ușă. De fiecare parte a ogorului, platoul începea să se lărgească. Lumina verzuie alerga deasupra lui pînă-n fund, spre munții încă întunecați. În răstimpuri, sus,

în tărie, se auzea parcă sunînd o coardă groasă de chitară, care apoi se stingea, și de fiecare dată lumina mai suia cîte o treaptă.

— Să-l văd, își zise Jourdan.

Ajunsese în capul cîmpului. Opri plugul. Dar rămase cu ochii la copitele calului. La toate patru. Într-un tîrziu, își zise : „Să-l văd“, și ridică privirea.

Era un om cu chica mare, cu fruntea lată de trei degete, cu pielea aurită, cu răsfrîngeri sidefii în obrazul ras. Buze simple și de loc năzuroase, ba chiar cam subțiri. Ochii atît de limpezi, de-ai fi zis că sînt două găvane pustii. Să fi tot avut treizeci și cinci de ani. Încolo, spatele, umerii și brațele zdravene. Mîini ușoare, aproape mîini de fată. Era un „da la mine-i da și nu la mine-i nu“ — om dintr-o bucată. În întreaga-i înfățișare se vădea mai degrabă ceva măreț.

— Să zicem, vorbi Jourdan, că rămîi aci o zi ori două. Stăpînu-tău n-o să spună nimic ?

Omul zîmbi. Avea niște dinți de lup.

— Cum te cheamă ?

— Păi, ca să fie mai lesne, „Bobi“.

— Bei cafea ?

— În toate diminețile.

— Hai s-o bei acasă la mine. S-a făcut ziuă.

Atunci, străinul răsturnă singur a zecea brazdă, și a unsprezecea, și a douăsprezecea, și tot așa pînă la a douăzecea, și tot așa pînă isprăvi de arat cîmpul, și trecu peste arătură cu grapa, și semănă, și poate chiar strînse fără zăbavă recolta, cum o să aflați.

El cuprinse locurile cu privirea, sub cerul de iarnă, deși limpede altminteri.

— E trist aci, zise.

II

Martha se trezise mai devreme ca de obicei. O luase deodată cu frig din partea goală a patului. Era în faptul dimineții, la ceasul cînd soții se apropie totdeauna unul de altul, pe jumătate adormiți, și se încălzesc, și sînt nițel drăgăstoși, chiar cînd nu-și dau seama, fiindcă se face ziuă.

Se gîndise: „Unde-i el?“ Apoi auzise ferecăturile de la hamurile calului sunînd prin arătură. „Ar fi trebuit să-mi spună“, își zise. Asta era destul ca s-o trezească. Se sperie, să bîjbîie cu mîna în somn lîngă ea, să nu-l afle pe Jourdan, și apoi să audă afară calul arînd. Și era încă noapte.

O lumină verde bătea în fereastră. O răbufnire de vînt se frînse pe creștetul ascuțit al coperișului. Scînteierea nopții tremura încă în depărtările zorilor.

Trebuie c-a fost o spuzeală de stele azi-noapte, își zise Martha. Și asta l-a îmbiat, fără-ndoială.

Se sculă îndată. Își trecu pieptenul prin pleata-i cărunță. Despletit, părul îi cădea pînă mai jos de șolduri. Avea cincizeci și șapte de ani.

Mi-a găsit cusurul ăsta, își zise ea, cu gîndul la Jourdan.

Vine, din păcate, și clipa cînd simțim că bărbații se îndepărtează de noi. Oh! nu se duc prea departe. Și nseamnă mai puțin să se îndepărteze decît să se despartă. Se pare că au venit să caute la noi ceva care-i mulțumește multă vreme, dar nu-i mai mulțumește cu timpul. I am îngrijit, am avut drăgălășenii împreună, am simțit ce-i o noapte, am fost și noi fete, da, tinerețea neprihănită. Și apoi, vine o vreme cînd se pare că cel dintîi lucru din viața lor e să caute din nou.

Umbla desculță prin odaie, în ciuda frigului. Era trupeșă, greoaie. Umbla țeapăn, dar pe picioare mlădii și care călcau cu toată talpa.

Se știe că nu ajunge atît, dar cînd toată viața ai cerut unei femei bucuria, ar fi prea ușor să-i spui : Martho ! Destul. Ce urmează depinde numai de felul cum spui.

Zorile se tînguiau afară.

Nu e dragoste de femeie care să fie deopotrivă cu dragostea de bărbat. Asta-i sigur. Dar, pentru ce să o ceri în deșert ? Ah ! Cît de nefericiți sînt la încheierea socotelilor !

Se opri la oglindă ca să-și înnoade broboada. Își zise :

— Trebuie să-i fierb cafeaua. Ară.

Se uită pe fereastră.

Nu vedea drept în cîmp, dar auzea icnirea hamurilor și mai auzea ceva.

— Șuieră, își zise. I-ar sta bine dac-ar putea fi mai tînăr.

Fereastra odăii dădea spre răsărit. Doar într-acolo se arăta o fîșie din platou. Mergea pînă hăt departe, cu tot vălmășagul de stejari scunzi și de umbre. Din capătul acela se revărsau zorile. O răbufnire de vînt lovi din nou casa. Era mai cu cheag ca adineauri. Ușa hambarului se smuci în țîțîni.

— Vînt de la răsărit, zise Martha, ridicînd degetul.

Rămase o clipă nemișcată, ascultînd.

Da, vîntul bătea și în ferma învecinată. Un copac prinse să geamă. Apoi se făcu iar tăcere.

— Da, zise ea, vînt de la răsărit. S-a și pornit.

Credem întotdeauna că zilele negre nu vor veni. Și cînd colo, iată-le.

Deasupra vetrei albe, pe care zorile o aprinseseră în fundul lumii, o pulbere cenușie ascundea ziua.

Jos, Martha făcu focul cu lemne gata pregătite. Apa din căldărușă începu să cînte pe plită. Cafeaua era măcinată, rostul aștepta pe masă. Martha puse cafeaua uscată în căușul de strecurat. Mirosea strașnic de pe acum. Focul, cîntecul apei, aroma cafelei întemeiau o casă cu mult mai statornică decît ferma. Puteai să te adăpostești acolo înăuntru mai abitir decît în toate clădirile de piatră. Erai ocrotit de vîntul de la răsărit. Martha turnă încetișor apa clocotindă. Cafeaua începu să picure. Picura susurînd pe fundul ibricului. Te îmbia să te așezi

lîngă foc, cu ceaşca fierbinte în mînă şi să sorbi pe îndelete.

Ai zice, la urma urmei, că oamenii nu ştiu tocmai bine ce fac. Ei clădesc cu piatră şi nu văd că fiecare din mişcările lor, cînd aşază piatra în tencuială, e însoţită de o umbră de mişcare ce aşază o umbră de piatră într-o umbră de tencuială. Şi clădirea de umbră e totul.

Se auzeau voci dinspre cîmp.

— Cu cine-o fi ? îşi zise Martha.

Se gîndea la Carl, de la Mouille-Jacques, care de opt zile îşi căuta capra.

Privi afară. Nu se vedea nimic. Nu se luminase încă destul. Jourdan era cu cineva. Se întorceau cîteşipatru : cei doi oameni, calul şi plugul, dar nu putea să ştie cine era celălalt. Nu era un om de pe platou. Avea pasul mladiu.

Intrară în grajd. Apoi, după o clipă, îi auzi mergînd de a lungul casei şi pe omul acela vorbind, dar nu deslugi decît un singur cuvînt : trist. Ajunseră în faţa uşii şi îşi răzuiră tălpile.

Şi primavara-i la fel, zise Jourdan.

Păi voi aveţi migdali şi trebuie să-nflorească, spuse omul în clipa cînd Jourdan deschise uşa.

Fac flori albe, zise Jourdan. Tot platoul e sădit cu migdali albi. Ţi se mişte.

Bună ziua, spuse omul către Martha.

Sînt zidari de umbre care nu se îngrijesc să ridice case, dar care zidesc întinse ţinuturi mai bine decît se pricep oamenii.

Bună ziua, răspunse Martha, şi cugetă în sinea ei : „S a gîndit la migdali".

Pămîntul împrejur se şi schimbase puţin.

Săditi şi migdali roşii, zise omul.

Puse mîna pe braţul lui Jourdan.

Văd ceva, murmură el.

Martha se opri cu mîna întinsă spre ibric.

Nu sînt garduri, zise el.

Mă rog ? întrebă Jourdan.

Trebuie să puneţi păducel, urmă omul. Garduri de păducel în jurul caselor şi tufe de păducel în capul cîmpurilor. Sînt de mare folos.

Jourdan pătrunsese vorba și Martha stătea nemișcată. Omul se uită lung și la unul, și la altul, apoi își umezi buzele cu limba, ca unul care vrea să șuiere și să nu dea greș.

— Poate că prea folosiți pămîntul din cap în cap. Omul face bine, nu zic ba, dar nici lumea nu face rău, să luați aminte.

Ridică degetul în aer.

— Ar trebui garduri de păducel ca să mărginiți cîmpurile, nu să le hotărniciți, dar prea vă lăcomiți la arătură. Lăsați puțin pămînt și pentru altceva. E-atît de greu să fiu înțeles, ai ?

Jourdan își freca obrajii.

— Ascult, mormăi el.

— Uite, făcu omul, ai să-mi spui că păducelul e nefolositor și-apoi că umbra lui dintr-o parte mănîncă grăunțele bune, și că de cealaltă parte, dinspre soare, le mănîncă cu adăpostul lui. Doară adăpostul păducelului e uscat și plăcut, și-o sumedenie de rozătoare îl rîvnesc, știu. Ar fi prea multe de spus, zău așa. Un singur lucru ajunge, ca să te fac să-nțelegi. Dacă-l înțelegi pe ăsta, înțelegi tot. Unde-i păducel, sînt și păsări. Eh !

Păru că-și pune în gînd ceva de mare însemnătate.

Jourdan își acoperise gura cu mîna lui mare. Și trăgea cu coada ochiului la Martha. Femeia se întoarse cu fața la amîndoi. Într-o mînă ținea lingurița și-n cealaltă ibricul. Asta însă nu o stingherea. Vedea ceva.

— Jourdan, zise ea, adu-ți aminte.

Omul ridică degetul ca și adineauri, își umezi din nou buzele, dar nu șuieră.

— Bellina, urmă femeia. Ferma pe care-o avem la Patis des Vergnes, în Bellosay. Ți-aduci aminte ? Gardul care ducea de la cocină la baltă : era de păducel. Nu ni s-a urît niciodată.

— Eram tineri, făcu Jourdan.

Vorbea cu mîna la gură. Lupta împotriva plăcerii lui. Își zicea : nu prea repede, nu prea repede. Îi venea să se așeze și să spună : uite !, ca unul care a ajuns la liman. Înțelegea aproape tot.

— Ce-nseamnă tînăr ? întrebă omul.
— Mă rog ? i-o întoarse Jourdan.
— Da, „tînăr“, ce-nseamnă ?
— Eram zdravăn, ehei, mlădios, tînăr, ehei !
— Cu mai puțini bani ?
— Da.
— Mai puțin știutor ?
— Da.
— Mai puțin îmboldit să ari cîmpul pînă-n cap ?
— Poate, făcu Jourdan.
— Da, zise Martha.
— Mai puțin aspru ?
— Da, zise Jourdan.
— Da, zise Martha.
— Să bem cafeaua, glăsui omul.

Nu se mai putea spune nimic. În sinea lui, Jourdan gîndea : el e, el e, cu siguranță. De fiecare dată cînd omul își isprăvea vorba, simțeau nevoia de tăcere. Martha puse cele trei cești pe masă. Zgomotul fiecărei cești pe tăblia de lemn, atîta doar, îi tulbura. Aveau nevoie de liniște deplină, ca și cînd o mîndră pasăre trebuia să-și ia zborul și așteptau această clipă ținîndu-și răsuflarea.

Afară se deslușea un zvon pe care Jourdan îl asculta cu plăcere. Era vîntul de la răsărit. Ziua se înfiripase, dar lumina stăruia tot îngînată în fereastră. Vîntul ridica toată pulberea ce ascundea zorii. Norii pogorîseră pînă jos. Se tîrau pe platou. Se agățau de pomi. Se rupeau în fîșii și rătăceau cu capul în pămînt ca niște oi. Apoi vîntul le aducea înapoi la turmă.

— Dă-ne pîinea, zise Jourdan.
— Și stai cu noi.

Martha trase scăunelul. Ședea cu spatele la vatră. Jourdan își deschise briceagul. Tăie încet o felie mare de-a latul pîinii.

— Pentru tine, zise el, și i-o întinse omului.
— Tu cum vrei să fie ? o întrebă pe Martha.
— La fel, mi-e foame în dimineața asta.

Își tăie și lui o felie aidoma.

De afară răzbăteau prelungi urlete de vînt, încît rămaseră cîteșitrei în așteptare, cu felioaiele de pîine în mînă.

Omul era luminat dintr-o parte, în așa fel că nasul lui mic se lungise.

Pe Jourdan îl lumina barba lui de fier.

Martha ședea cu spatele la foc și chipul ei nu era decît o răsfrîngere.

Se auzea gemînd pădurea Gremona în adîncimile vîntului.

★

Un fulger zvîcni prin fața ferestrei. Vîntul învîrtejat de ploaie gonea peste cîmpii. Ușa hambarului începu să zdruncine casa ca niște scuturături din umeri. Parcă era o ușă sălbatică, nedeprinsă cu rostul ei. O pală de vînt făcu să șuiere prelung zidurile. Două țigle se rostogoliră pe acoperiș. Tunetul bubui dinspre iaz. Un alt fulger se topi în pădure. Pieri în tăcere.

— Afurisită vreme, mormăi Jourdan.

— Dacă vrei, făcu omul.

— Am presimțit-o de azi-noapte, zise Jourdan. Ești silit să rămîi.

— Da, i se alătură Martha.

— Poate, făcu omul, și adăugă : Oricum, cel puțin astăzi.

Furtuna scoase un lung suspin, istovită, și o baltă de lumină lăptoasă și sclipitoare făcu să lucească crengile ude ale pomilor. Dar strălucirea pieri sub umbra care venea. Grindina răpăi pe acoperiș. Un fulger moale trecu ras cu pămîntul pînă la marginea platoului. Se rostogoli în vale ca o prăvălire de stînci.

— Adineaori, zise Jourdan, colo pe cîmp, ți-am spus ceva și n-ai băgat de seamă.

— M-ar mira, făcu omul.

— Te-am întrebat dac-ai îngrijit leproși.

— Spune-mi, vorbi omul, nu-s decît vreo cîteva ceasuri de cînd ne cunoaștem, dar îți par eu un om care nu ia seama la tutun, ori la stele, ori la lucrurile care pregătesc ceva, primăvara de pildă, îți par eu un asemenea om ?

— Nu.

— Atunci ?

— Nu mi-ai răspuns.
— Ba da, ți-am spus că nu.
— Credeam c-ai răspuns fără să știi.
— Știu totdeauna ce spun, zise omul, sau aproape.

Rămase o bucată de vreme să-și mestece pîinea. Se uită la Jourdan, apoi la Martha. Privirea lui limpede atrăgea. Te atrăgea în adevăratul înțeles al cuvîntului. Era întocmai ca o funie înnodată în jurul șirei spinării și care ți-ar încolăci brațele și corpul, iar apoi, de la celălalt capăt, cineva ar smuci ușurel : „Haide, vino, haide, apropie-te de mine".

Cercetă toată casa. Mai întîi bucătăria unde se aflau. Vatra cu focul ei, pereții, tot ce atîrna acolo : o sarică de bărbat, o scurteică de femeie, un bici, o pușcă, polița cu cratițe. Și apoi clădirea de umbră pe care Jourdan și Martha o rostuiseră jur împrejur.

- Uite, zise omul.

Își întoarse scaunul și se depărtă de ceașcă și de pîine, ca și cum hrana pămîntului nu mai putea sluji la nimic în acea împrejurare. Și-și lăsă mîinile pe genunchi.

— Platoul pe care l-am văzut adineaori, în zori, pînă unde ține ? vorbi el.

O ploaie deasă, culcată la pămînt ca apa unui fluviu, curgea acum peste cîmpie. Geamurile erau mate ca de cositor.

— Pîn-la Ouvèz, cum ai spus.

— Dacă socot după ce se vede, zise omul, ține de jos, de la povîrnișul cel mare acoperit de stejari negri, pînă sus, în marginea de pămînt roșu.

Da.

- Pe timp senin, adică, se văd în fund, de partea asta, munții Aiguines sub zăpadă, și toată flota munților.

Cum ? făcu Jourdan.

Mie mi se pare că munții, cu zăpezile lor, seamănă cu niște corăbii. N-ai văzut niciodată un port la mare ?

Nu.

Cu atît mai bine. Cînd vezi, nu-ți mai umblă închipuirea. Prin urmare, pînă acolo. Bun. Eu am nevoie să văd limpede. Ținutul ăsta nici nu se poate închipui. Trebuie să-ți spun că poate nu sînt din întîmplare pe-

aici. Ieri, era din întîmplare. Azi, nu. Lucrurile se hotărăsc totdeauna fără să înțelegi. Tu înțelegi ?

— Nu.

— Dar vezi ?

— Da.

— Foarte bine. Ce era aici mai înainte să fi venit tu ? Ce se semăna ?

— Ca și acum.

— Nu, mai-nainte. Înainte de cel care-a fost în locul tău aci, cu mult înainte, la început de tot.

— Mă rog ? îngăimă Jourdan.

— Da, a fost cîndva un timp cînd toate astea nu erau ridicate, nici aici, nici mai departe. La ce slujea platoul ăsta ?

— La nimic, cred.

— Minunat ! Era pădure, de bună seamă, ca-n marginea de colo ?

— Cred că da.

— Cînd ai venit, erau stejari în cîmpurile tale ? Vreau să spun stejari mari, mari de tot ?

— Nu.

— Arțari ?

— Nu.

— Frasini, fagi, arini, plopi, crînguri de sorb, ferigi, pomișori de iarbă-neagră, ienuperi ?

— Nu. Era gol ca-n palmă.

— N-ai dat peste vreo urmă de copac ?

— Mă rog ?

— N-ai găsit niciodată rădăcini, rădăcini bătrîne ?

— Ba da.

— Unde ?

— Acolo unde aram azi-noapte. Era o cocoașă care mereu făcea să-mi sară plugul. Și-atunci m-am dus cu hîrlețul să văd. Era o rădăcină bătrînă de stejar. Adîncă ! Vie !

Vorba asta din urmă îi umplu gura.

— Vie, zise el din nou.

— Te miră ?

— Da, mărturisi Jourdan, da, mă miră. Era înfundată cel puțin la doi metri în pămînt, fără aer, fără nimic, răzuită deasupra.

— Eh ! făcu omul. Nu trebuie să te mire, rădăcinile sînt ale veşniciei. Va să zică, totul aici era pîrloagă. Şi ce-ai sădit tu ?

— Piersici, caişi, migdali.

— Ce-ai semănat ?

— Grîu, linte, ovăz.

— N-ai sădit niciodată stejari ?

— Nu.

— N-ai semănat niciodată...

(Omul caută un cuvînt.)

— ...părăluţe ?

— La ce bun ? întrebă Jourdan.

— Tu m-ai întrebat dac-am îngrijit leproşi. Ţi-am spus că nu. E adevărul. Dar ştiu să-i îngrijesc. Şi poate că doresc s-o fac.

— Şi animale, urmă omul, ce animale ai adus aci ?

Din pricina ploii şi a norilor aproape că nu mai era lumină în bucătărie şi, împrejurul fermei, lumea uruia ca o mare roată ce se învîrteşte. Dar era un loc unde aflai linişte, senin şi lumină, şi anume în ochii omului.

— Animale ? zise Jourdan. Am adus un cal.

— Înhămat ?

— Firește, înhămat la teleagă.

— N-ai adus un cal sălbatic ?

— Mă rog ? se întoarse întrebător Jourdan.

— Nu trebuie să uiţi, zise omul, că mă cheamă Bobi şi că-s în stare să fac aşa, bunăoară, uite.

Făcu o strîmbătură straşnică. Chipul lui nu mai era omenesc. Ba da, era tot omenesc, dar era chipul rîsului. Nu aflai în strîmbătura lui nici durere, nici amărăciune. Gura lărgită, ochii care clipeau, nasul turtit te îmboldeau să rîzi. Omul stîrnea rîsul în coşul pieptului şi trebuia să rîzi.

Jourdan şi Martha chiar...

Dar chipul îşi reluă pe neaşteptate înfăţişarea.

— Da, zise omul, sînt în stare de aşa ceva şi de altele încă. O să aibă şi ele rostul lor. Mă cheamă Bobi. Nu trebuie niciodată să uiţi. Prin urmare, n-ai adus un cal sălbatic ?

Nu, adeveri Jourdan.

Şi cu iepele, cum faceţi ?

— Le ducem la armăsar.
— Aveţi vreunul aici ?
— Da, la Mouille-Jacques.
— Şi ce faceţi atunci, aş vrea să ştiu.
— Ducem iapa, şi treaba se petrece în grajd.
— Şi, zise omul, tu rămîi acolo cît ţine treaba, aşa după cum spui ?
— Da, şi uneori ajut.
— Cu mîinile ? zise omul, ridicînd capul.
— Cu mîinile, da, spuse Jourdan.

Omul începu să şuiere un cîntecel. Se uită la Martha. Femeia asculta fără să deschidă gura.

— Luaţi seama, zise el, cînd o să fie nevoie să v-amintesc că mă cheamă Bobi, o să spun : „Bobi". Aşa că acuma spun : „Bobi !" Spune-mi ceva : tu ai ştiut vreodată că şi caii au fost sălbatici ? În sfîrşit, cîndva. Şi că, de vreme ce...

(Dădu din mînă, închipuind o roată care se învîrteşte...)

— ...de vreme ce iepele au fătat mînji pînă azi, asta dovedeşte că armăsarii n-au nevoie de mîna ta ca să facă dragoste ?

— Ăsta are nevoie, zise Jourdan.

— Atunci, făcu omul, spun de două ori „Bobi", şi în acelaşi timp aş vrea ca dînsa să-şi astupe un pic urechile.

— Cred că pot să aud, zise Martha, fiindcă văd unde vrei să ajungi.

— Tu ai putea să faci dragoste aşa ? Să nu zicem chiar în faţa lumii, ci în faţa unui cîine, ce spui ?

Urmă o lungă clipă de tăcere, şi Jourdan şi Martha se priviră. Ah ! marele gard de păducel şi cum se răstoarnă întreaga lume încet-încet !

— Bine, îngînă Jourdan, am înţeles.

— Uite c-am ajuns chiar foarte departe cu lecţia, zise omul, dar n-am ţinut rîndul. Să ne întoarcem unde-am rămas. În afară de cal — şi vorbesc pentru tine, cît şi pentru ceilalţi — aproape că văd ce-ai mai adus : capre, o vacă, găini, hulubi. Nici unul din voi nu s-a gîndit să aducă cerbi, ciute, privighetori, pescăruşi ?

— Nu, zise Jourdan, toate astea-s vietăţi care n-aduc folos.

— Așteaptă, făcu omul.

Căută bocceaua pe care adineauri o purta în spate. Scoase la iveală o funie lungă, cu două inele de fier la capete. Apoi un covoraș de lînă, înfățișînd o carte de joc, cu regele de treflă. Apoi scoase un fel de veșmînt, jumătate roșu, jumătate verde, ca o bluză întregită cu nădragi. Puse veșmîntul pe scaunul unde șezuse pînă atunci. Era ca și cum s-ar fi dedublat, lăsînd să se vadă o parte din el însuși rămasă ascunsă pînă în acea clipă.

Întinse covorul în fața vetrei. Lepădă haina. Pe dedesubt purta o flanelă albastră. Își scoase pantalonii. Rămase în niște izmene albastre, strînse pe picior.

Șuieră.

Ridică mîna în aer, rîse un pic.

Era ca un salut.

„Diavolul...“ se gîndi Jourdan, mîngîindu-și barba, în vreme ce Martha își trase scaunul ca să vadă mai bine.

„...Unde țintesc toate astea? Unde-am ajuns de la cal? Și de la floarea de morcov?“

Căci Jourdan avea încă în minte acest Orion vegetal și simțitor la vînt.

Omul se culcă pe covor. Trase aerul adînc în piept, apoi îl slobozi afară pe încetul și îndelung. Asta nu mai era o răsuflare de om. Ridică piciorul. Își trecu piciorul pe după cap. Era piciorul drept. Ridică piciorul stîng și făcu la fel. Merse în mîini. Se deznodă, pentru a-și încolăci de astă dată piciorul drept pe după gît. Apoi pe celălalt. Acum nu mai avea picioare. Mergea mereu în mîini. Se lăsă încetișor într-o rînă. Își încolăci brațul drept pe deasupra picioarelor, apoi brațul stîng. Era ca o minge. Se rostogolea pe covor ca o minge. Cînd bărbia era în jos și mingea avea un chip, cînd fruntea, și se ivea un alt chip, dacă vreți, dar îngrozitor, un chip care se sprijinea pe frunte, și-n care ochii mîncau, nasul răsufla de-a-ndoaselea, gura se înholba cu singuru-i ochi mare și toată judecata era în bărbie. Apoi se-ntoarse, se deznodă, se ridică.

Era același om, drept, cu brațe și picioare, cu ochi și gură.

— Bobi, zise el.

În ochii lui Jourdan citeai o admirație buimacă și în ochii Marthei la fel. Fără urmă de frică. Ei văzuseră adeseori asemenea isprăvi pe la bîlciuri. Astăzi, se întețise afară o ploaie fără oprire și se deslușeau mari umbre mergînd și, din cînd în cînd, pîrîiau lungi fulgere, ca și cum cineva ar fi scăpărat niște chibritoaie de sulf. Dar ei mai văzuseră și așa ceva. Fără urmă de frică. Singurul lucru deosebit era că toate astea dobîndeau pe neașteptate un același tîlc ca leproșii, tutunul, Orionul-floare de morcov, păducelul, părăluțele, dragostea calului, și că toate se rostogoleau pe neașteptate, întocmai ca omul acesta care adineaori vedea cu gura și mînca cu ochii.

— Înțeleg, murmură cu încetineală Jourdan.

— Nu, făcu omul.

Și, în adevăr, nu înțelegea.

— Tinerețea, vorbi omul, e bucuria. Și tinerețea nu e nici forță, nici mlădiere, nici chiar tinerețe, cum spuneai tu : e patima pentru ce n-aduce folos. Pentru ce n-aduce folos, adăugă el, ridicînd degetul.

III

Ninsese, apoi înghețase peste noapte. Ținutul era cristalin ca de sticlă. Se auzea cum păşeşte căldura firavă a soarelui. Crengile trosneau, ierburile se aplecau, se dezbrăcau de gheață şi se ridicau iarăşi verzui.

Cum deschise ochii, Jourdan sări din pat. Martha era trează ca în toiul zilei.

— Ce-aveți de gînd să faceți ? întrebă femeia.

— Ce-a spus el : mergem să-i vedem pe ceilalți.

Jourdan se îmbrăcă, apoi deschise dulapul.

— Ce cauți ?

— Sarica mea.

— E jos, în cui.

— Cea nouă, zise Jourdan. O iau pentru el. N-are ce să îmbrace. O să fie frig în brişcă.

Se apropie de pat. Martha stătea culcată pe burtă. Avea încă țîțe frumoase, cu sfîrcuri. Jourdan le cuprinse în mînă.

— Ce noapte ! zise Martha. Şi totuşi, ce să credem de tine şi de mine, la vîrsta noastră !

— Că trăim, spuse Jourdan.

— De bună seamă, încuviință Martha. Numai că e prea frumos ca să țină.

— Noi ce mîncăm ? întrebă Jourdan.

— Aveți slănină.

— Cred c-o să fim la unchiul Silviu către amiază. Dar poți să ştii ?

— Calul e odihnit, zise ea.

— Nu mă gîndesc atît la drum, spuse Jourdan, cît la afurisitele flori de morcov. Dacă o să-nceapă să-mi vorbească de ele, să te ții.

— Asta e, glăsui Martha.

Jourdan simțea cum i se învîrtoşează în mînă sfîrcul Marthei.

— El a-ngrijit leproşi.
— Ce-i tot dai mereu cu leproşii tăi ?
— E un gînd de-al meu.
Şi începu să rîdă.
Sarica cea nouă mirosea a camfor.
Jourdan o scutură. Haina îi atîrna în mîini ca o piele de taur.
— S-a şi sculat, zise el.
Jos se auzea zgomot.
— O să se obişnuiască, spuse Martha.
— Şi noi, făcu Jourdan.
— Azi, în lipsa voastră, îl vesti femeia, o să vă coc nişte pîine proaspătă.

Omul aprinsese jos focul şi apa fierbea. Acum se vedea cum era îmbrăcat. Ieri nu avuseseră timp să-l vadă. Purta iarăşi ceva pe dedesubt. O flanea care părea deopotrivă linsă şi miţoasă, din pricina lînei groase şi din pricina dungilor ei albastre şi albe, precum şi a felului cum se încheia pe gît şi a mînecilor strînse pe încheieturile mîinilor.

— Uite ceva să pui pe tine, zise Jourdan.

După ce băură cafeaua, înhămară calul la brişcă. Jourdan puse în lădiţa scaunului o traistă cu slănină şi pîine. Se încredinţă dacă şi-a luat tutunul şi pipa.

— O s-avem pentru toată ziua, zise el.
— O s-avem mai mult decît pentru o zi, rosti omul. Haidem !

Trăsurica uşoară trecu mai întîi peste cîmpii. Poclitul ei de piele scîrţîia în legănarea drumului. Zăpada îngheţată trosnea sub roţi. Nu se auzea decît vorba zăpezii şi a frigului. Încolo era tăcere. Într-o parte se zărea marginea neagră a pădurii Gremona. Deasupra ei cerul era albastru. Între pădure şi cer, zăpada frunzişurilor părea o stavilă. Într-acolo unde mergeau şesul tremura sub pîclă. Singurătate.

— Prin urmare, zise Jourdan, asta-i de fapt îndeletnicirea ta ?
— Da, făcu omul. Nu ştiu dac-ai băgat de seamă funia aia lungă cu inele. O leg între doi stîlpi şi-apoi merg pe funie.

— Am văzut şi eu de cîteva ori, zise Jourdan.

— Merg pe funia întinsă, spuse omul, şi merg şi pe funia moale. Ăsta-i meşteşugul meu. Mai mult decît ţi-am arătat ieri dimineaţă, cu înfăţişările schimbătoare ale omului.

— Negreşit, urmă el după ce-şi aprinse pipa, cînd îţi cunoşti meşteşugul, ştii să faci orice, şi mergi mai bine pe funie decît te-arăţi sub înfăţişări schimbătoare. Omului, mă-nţelegi, am învăţat-o pe pielea mea, dacă-l laşi în deprinderea uşurinţei lui, îi place mai mult să stea pe două picioare decît în două mîini. Dar poţi să-l sileşti să facă orice. Chiar binele. Şi ia aminte, cea mai mare parte din timp, binele e tocmai ceea ce-am făcut eu pe covor în faţa focului.

— Mi-a plăcut totdeauna, zise Jourdan.

Se opri la vorba asta şi rămase tăcut. Tocmai trecuseră drumul. Intraseră într-o ţarină mai grasă şi roţile se înfundau puţin.

Calul mergea la pas.

— O să-ncepem, zise Jourdan, cu Tîrla Paltinului de lîngă iaz. Pe timp frumos, pe-aici pe unde trecem acuma locul e mlăştinos.

Iazul se vesti fără să se arate vederii. Stătea ascuns sub un fum des. Sub povara zăpezii, stuful se apleca deasupra apei. Jourdan pişcă uşurel din bici şi calul se îndemnă la trap. Îndată, frigul mirosi a fum de lemn de stejar.

— Ei ! Randoulet ! strigă Jourdan.

O umbră se desprinse din ceaţă.

— Tu eşti, Jourdan ?

— Eu.

— Ţi-am cunoscut brişca.

Era un om scurt şi gras, cu mai multe rînduri de guşi. Avea nişte ochi mici de porc şi o gură sîngerie sub mustaţă.

— Nu ştiam ce să facem pe-o vreme ca asta, vorbi Jourdan. Ne-am spus : „Hai să vedem ţinutul“. Sînt cu văru-meu.

— Poftiţi, intraţi, zise Randoulet.

Şi păşi înaintea calului.

Casa avea o mică faţadă. Îţi închipuiai înăuntru o încăpere lungă, dar ea era scurtă şi înfundată cu un pat mare, desfăcut, cu învelitorile date la o parte, cu cearşafuri cenuşii şi saltele găurite.

— Honorino, uite-l pe Jourdan ! o vesti Randoulet.

Femeia era aplecată în aburul unui ceaun cu cartofi. Se îndreptă de spate şi îşi şterse mîinile.

— Nu ne-aşteptam la oaspeţi, făcu ea.

— Timpul ne-a adus, zise Jourdan. Ne frămîntam : ce să facem ?

— Haide să vă-ncălziţi, zise Randoulet. Daţi-vă mai aproape. Scoală-te, spuse el unui om care şedea pe marginea vetrei.

— Tu eşti, Tuciuriule ? întrebă Jourdan.

— De cînd am vîndut oile, vorbi Randoulet, nu-şi mai află rostul. Zace la căldurică.

— E taman timpul potrivit, mormăi Tuciuriul.

— Aţi vîndut oile ? întrebă Jourdan.

Honorina deschisese dulapul.

— Nu vă supăraţi cu nimic, se împotrivi Jourdan.

— Nici pomeneală de supărare, i-o întoarse Honorina. Să luaţi cîte o înghiţitură.

— Pe toate le-am vîndut, zise Randoulet. Din fericire.

— Păi de ce din fericire ? se burzului Tuciuriul. Tu eşti totdeauna fericit.

— Nu, nu-s totdeauna fericit, răspunse Randoulet. Da' ce-am face acuma cu ele ?

— Ca de obicei.

— Le-ai ţine afară, tu, pe o vreme ca asta ?

— Nu, zise Tuciuriul, le-aş lăsa la stînă.

— Şi cu ce le-ai hrăni ?

— Cu nutreţ.

— E straşnic ăsta ! zise Randoulet, întorcîndu-se. Ajunge de-şi leagă sufletul de oi. Ar vrea să le păstreze toată viaţa. Dă-i şi lui un pahar, Honorino.

Se apropiară de masa pe care stăpîna casei înşirase paharele. Le turnă rachiu de mărar.

— Va să zică aşa, spuse Randoulet...

— Ei, da ! făcu Jourdan.

— E văru-tău.

— Da, văr, adeveri Jourdan. Mi-a fost totdeauna ca un frate.

— Asta vă pică de minune, îi îmbie Honorina. Beți.

— Ce e ? dori să afle Jourdan.

— Eh, murmură Honorina, e rachiul meu. O taină. Afurisit cine ghicește.

Bobi gustă pe îndelete.

— E de mărar, zise el.

— Atîta e ușor de spus, rîse Honorina.

Bobi trase o înghițitură în lege.

— Are cimbrișor, un pic de ienupăr, și stai nițel...

În clipa aceea zîmbea în felul lui. Jourdan își zise : „Acum începe". Bobi își linse buzele.

— Ai tăiat o sgrăbunță de stejar, își urmă el vorba. În mijloc are o picătură de mîzgă neagră. Ai luat-o cu vîrful cuțitului, și poate c-ai pus două, cel mult trei.

— Două și jumătate, mărturisi Honorina dintr-o suflare. Asta e !...

— Ce mai văr și ăsta ! mormăi Randoulet.

Jourdan arăta fericit, ca și cum ar fi vrut să spună : „Eh, da, așa sîntem noi".

— Uite că nu e greu, glăsui Bobi. Ajunge să fi gustat o dată din sgrăbunța de stejar, ca s-o recunoști toată viața. Dar, marea descoperire, cinstită gazdă, e c-ai pus-o laolaltă cu cimbrișorul, mărarul și ienupărul. Astea-s ierburi voioase care aduc soare, nori și bucurie de mai. Sgrăbunța de stejar, mai ales inima ei, e neagră ca somnul pămîntului.

Se făcu tăcere și Ramboulet întrebă :

— Cum ?

— Da, zise Bobi, vreau să spun că sînt lucruri care prin gustul și culoarea lor, cînd le ai pe limbă sau în ochi, aduc bucurie, și altele doliu. Trei tainuri de bucurie, unul de doliu, te fac să trăiești.

Toți se priviră.

Randoulet voia să vorbească.

— Să nu credeți că a-nțeles, sări Tuciuriul.

— Mai întîi, zise Randoulet, nu-s mai prost ca tine, și-am înțeles.

— Nu, rosti Bobi.

O umbră se mișcă. Cineva, ghemuit pe vine lîngă vatră, se ridicase în picioare. Era o fată de vreo douăzeci de ani. Buza îi atîrna puțin, albă de stupit, dar avea ochi frumoși.

— Ia-l, domnu', zise ea.

Bobi întinse mîinile. Ea îi dădu un cățel. Abia de vreo cîteva săptămîni. Fata era desfăcută la piept. Jos, în umbră, încercase să dea cățelului să sugă din țîța-i stearpă.

— Ia-l, domnu', stărui ea.

Făcea din mîini a rugare : păstrează-l.

— Lasă, Zulma, o domoli Randoulet.

— De-altminteri, zise Bobi, ar fi timpul să mergem. Am stat destul. Și calul trebuie că dîrdîie afară.

Dădu să pună cățelul jos.

— Ia-l, domnu', se rugă iarăși Zulma, ia-l.

Îl sili pe Bobi să țină cățelul în brațe.

— Fă-te că-l iei, zise Honorina.

— Mulțumesc gazdei pentru tot, spuse Bobi.

Ieșiră împreună cu Randoulet.

— E o toantă, zise el, trebuie s-o ierți.

— Da, făcu Bobi. Ține cîinele, păstrează-l, o să se facă frumos.

— Cu bine, spuse Randoulet, pe cînd se urcau în brișcă.

— Da, răspunse Bobi, o să ne mai vedem.

Porniră în trapul calului de-a lungul iazului.

— Zulma, fata asta, vorbi Jourdan după cîtva timp, ea a dat numele tîrlei.

— Aș vrea să știu cum, zise Bobi.

— Uită-te, îl îndemnă Jourdan.

Se depărtaseră puțin de iaz, care se rotunjea în vale, și pămîntul, în pofida zăpezii, părea loc de fîneață. În urma trăsuricii făgașurile roților erau verzi.

Bobi cuprinse totul cu privirea.

Un copac stingher stătea în mijlocul cîmpului gol. Șușuia din mulțimea crengilor negre, în ciuda marei tăceri din jur, ori mai degrabă tocmai din pricina asta. Era un freamăt ușor.

— E-un paltin, zise Jourdan. Au vrut să-l taie și erau cît pe ce să se bată cu ea.

Vedeau acum, înainte, de fiecare parte, ca și în urmă, un șes întins, cotropit de pîclă. Sub acoperămîntul zăpezii suna pămîntul învîrtoșat. În dreapta se deslușea nelămurit prin pîclă o întocmire întunecată care se întindea nesfîrșită de-a lungul zării.

— Ne întoarcem la pădure ? întrebă Bobi.

— Nu, zise Jourdan. Asta-i pădurea Deffends. O margine a ei. Dintr-acolo coboară cei din Ubac către Ouvez.

Urmară drumul în pasul calului și, din cînd în cînd, la trap. Mergeau drept spre arătarea întunecată a pădurii. Ea nu se apropia, dar se vedea mereu, nehotărîtă și neagră prin pîclă.

— Zăpada amăgește, zise Jourdan. La loc neted totul îți pare aproape și cînd colo e departe. Amăgirea purcede din jocul răsfrîngerilor.

— Nu văd păsări, glăsui Bobi.

— Sînt, în pădure.

— A cui e pădurea ?

— E pădure comunală.

— Păi voi, aici, sînteți o comună ?

— Nu, zise Jourdan, dar se cheamă c-avem rangul ăsta. Ne-adunăm o dată pe an, sus, la Fra-Josepina.

Se aflau acum într-un cîmp amăgit de zăpadă. Înghețul care își păstra vlaga, deși ziua era în toi, făcea drumul lesnicios. Calul se hărnici la trap o bună bucată de vreme.

La amiază îl lăsară să mai răsufle.

Jourdan și Bobi coborîră din brișcă. Aruncară saricele pe cal și-i puseră dinainte traista lui.

Jourdan scoase pîinea și slănina. Mîncară fără vorbă. Din cînd în cînd săreau ba pe un picior, ba pe celălalt. Păreau că mestecă dumicați fumegători. Răsuflarea, la fiecare îmbucătură, aburea ca pîcla.

— Într-un ceas sîntem la Mouille-Jacques, zise Jourdan.

— Nu văd păsări, spuse Bobi din nou.

Într-adevăr, nu-i împresura decît tăcerea și pustietatea cîmpiei.

Calul mînca, sunîndu-și zăbala.

Mouille-Jacques era o casă stingheră în mijlocul cîmpurilor. Mai mare decît Tîrla Paltinului, cu o uşă mare la intrare, cu cîte o fereastră de fiecare parte, cu trei ferestre la primul cat şi un balcon de fier la cea din mijloc. Un mic drum curăţat cu grijă de zăpadă ducea pînă în prag. Ograda era pahar. De o parte — cotețele tăcute şi goale. De alta, o şură care adăpostea plugurile, hamurile, un butuc de lemn înconjurat încă de buşteni spintecaţi de curînd, şi o căpiţă de fîn uscat care te încălzea numai cît o vedeai.

Brişca apucă pe drum şi se apropie de casă. Uşa se deschise şi un om se ivi în prag. În spatele lui se vedea focul din vatră. Omul pufăia din pipă. Purta nişte haine de catifea cărămizie. Era în capul gol şi chelia-i lucea. Avea urechile mari. Nici barbă, nici mustaţă, gura subţire şi strîmbă. Ochii nu i se vedeau sub sprîncenele stufoase şi cărunte.

— Ce veşti ? zise el.

Dintr-o pornire ajunsă obicei, îşi tot trecea palma peste chelie.

— Nimic grav, spuse Jourdan. Nici nu ne oprim.

Omul veni pînă la brişcă.

— Ba da, zise el, haideţi o clipă.

— E văru-meu, spuse Jourdan.

Bucătăria era încăpătoare şi curată. Nu se vedea decît o masă mare de nuc, frecată lună, şi în faţa vetrei un patrat de lespezi lucioase, scrise, fără urmă de cenuşă. Restul stătea în umbră. Lîngă foc, nevasta lui Carl cîrpea o flanea. Fecioru-său îşi cerceta mîinile. Se împungea în podul palmei cu degetul, să vadă dacă are pielea învîrtoşată, îşi pipăia bătăturile şi negii.

— ...barem să vă-ncălziţi puţin, îi pofti Carl. Şedeţi.

— N-am mai văzut-o de mult pe Martha, zise nevastă-sa. Ar fi trebuit s-o aduceţi şi pe ea.

— Şi ciorba din astă-seară ? mormăi Jourdan. O s-ajungem rupţi de foame acasă. Uite ce : am venit să-ţi vedem armăsarul, Carl.

Carl îi trecu prin uşiţa din fund. Străbătînd o săliţă lungă, simţiră treptat căldura grajdului şi mirosul de fîn strivit.

— Băgaţi de seamă, sînt două trepte, îi preveni Carl.

Piciorul se înfunda apoi într-un strat moale de paie afînate de umezeală. Trebuia să-ți deprinzi ochii cu întunericul.

Armăsarul strălucea. Lumina zilei se furișa printr-o ferestruică, lunecîndu-i pe păr. Silueta i se deslușea încet-încet. Stătea într-o boxă de scînduri proptite zdravăn, strîmtă în lături și închisă în spate cu două trunchiuri groase de copac. Un cal nobil. Gîtul i se arăta deasupra peretelui de scînduri. Fornăia la iesle : botul și nările îi fremătau. Nu mînca. Din cînd în cînd își răsfrîngea buza și fura cu gura cîte două-trei fire de fîn. Mesteca. Gemea ca o femeie. Scuipa apoi afară ghemotocul verde de iarbă. Bătea-n pămînt cu copita dinainte. Scutura din cap de două-trei ori. Își flutura coama, gata parcă să pornească în goană în largul cîmpiei. Era tot un neastîmpăr, vlaga i se zbătea sub piele și în mușchi. Se zbuciuma ca albia unui șuvoi prea năvalnic. Zvîrlea aprig din amîndouă picioarele dindărăt, izbind cu potcoavele în trunchiurile de copac. Și gemea încetișor, parcă numai pentru el.

Carl se apropie.

— Am fost nevoit să-ntorc trunchiul ăsta, zise el. Cînd l-am tăiat, mi s-a rupt toporul în lemn și-acolo a rămas. De cîte ori îl pălea cu potcoava, săreau scîntei.

Întorși în bucătărie, Carl stărui să șadă o clipă. Bobi făcu cu ochiul.

— Păi să stăm oleacă, se învoi Jourdan.

Bobi se așeză lîngă stăpîna casei. Își încălzi mîinile la foc și se întinse ca o pisică.

— Tare bună-i și căldurica, suspină el.

— Pe vremea asta înghețI bocnă, vorbi stăpîna casei.

Își întinse flaneaua peste genunchi.

— Și nu-ngheți atît de frig, adăugă ea, cît dacă stai locului.

— Aveți un cal frumos, spuse Bobi.

— Da, întări Carl. Și bun de sămînță. Cu el nu dai greș la prăsilă.

— Vreau să spun, urmă Bobi, că e tare frumos. Frumos față de frumusețe.

Jourdan era gata să întrebe : „Cum ?“, dar se stăpîni. Ținea să audă din gura lui Carl vorba asta.

Carl își frecă chelia cu palma.

— Da, făcu el, e frumos, așa cum spui. Și încă nu l-ai văzut la lumină. Are botul lung și ascuțit ca o frunză de stînjenel.

— Frunză de stînjenel ? se miră Bobi.

— Chiar așa, îl încredință Carl.

— Dacă înțeleg bine, zise Bobi, are dinaintea capului alungită, netedă, strălucitoare și ascuțită, cu vîrful osului taman între cele două nări ?

— Întocmai, încuviință Carl gîfîind ușor. Ești cunoscător ?

— Nu, spuse Bobi.

Și lăsă să se facă tăcere.

— Așa-i, zise Carl gîfîind — totdeauna gîfîia și era tulburat cînd vorbea de armăsarul lui — și își trecu apăsat palma peste chelie. Ăsta-i un semn de rasă, și-i tremură și greabănul. Spun că-i tremură greabănul nu cînd are mușchii întinși, ci cînd i se umflă ca gîlca sub arm. Nu vorbesc dc ce-au caii voștri colea — și își arătă pieptul — că asta-i de la opinteala înainte, cum se spune, e de la trasul în gîtarul hamului, și vădește putere, dar o putere falsă. Nu, eu vreau să spun de tremurul ăsta — repetă cuvîntul, făcîndu-l să tremure în gura lui — anume de tremurul ăsta. E o forță naturală, o forță care întruchipează calul.

— Da, zise Bobi. Păi atunci știi ce e cu adevărat ?

— Nu, spuse Carl.

Bobi începu să zîmbească și făcu pe față cu ochiul spre nevastă-sa, spre băiat, spre Jourdan, după care se propti înaintea lui Carl, chicotind mulțește.

— Este... urmă Bobi. Ai văzut un mugur de mac sălbatic ?

— Da.

— E cît buricul degetului și pe urmă se deschide încet-încet și se face o floare cît pumnul.

— Așa.

— Asta are calul tău — și își isprăvi vorba într-un murmur — are sămînța aripilor. Da, urmă Bobi în tăcere, cu același murmur. O să-i crească mari aripi albe. Și-o să fie un cal aripat, și dintr-o săritură o s-ajungă ca de-aci la Tîrla Paltinului, și-o să gonească hăt, pe deasupra pămîntului și n-o să-l mai puteți pune la ham nici-

odată, nici pe el, nici pe mînjii lui, nici pe mînjii mînjilor lui.

★

— La asta, mărturisi Jourdan mai tîrziu — erau în drum spre ferma Maurice, în armurgul timpuriu de iarnă — la asta chiar că nu m-aşteptam.

— De multe ori o să fie aşa, zise Bobi.

— Cel mai mult, urmă Jourdan, de Carl m-am mirat. Să vie el pîn-la brişcă, tot vorbind şi vorbind, fiindcă ştii, nu-i un vorbăreţ, şi să ne spună „la bună vedere". Ca după aia să adauge : „la bună vedere înseamnă c-aş vrea să vă mai văd". Lui nu-i prea place tovărăşia. Tare m-am mai mirat.

Îşi văzură de drum în tăcere o bună bucată de vreme. Se lăsa ger. Soarele asfinţea. Noaptea se îndesa tremurătoare prin ceaţă.

★

Apropiindu-se de alde Maurice, auziră urlete. Văicăreală de om. Un felinar ardea în curte. Înainte să intre, Jourdan opri în faţa porţii. Felinarul era pus jos, la pămînt, lîngă hambar. Lumina lemnăria unei „cuşti" de potcovit boii şi trei oameni aplecaţi înainte şi aproape nemişcaţi ; în cuşcă, un bărbat, ghemuit pe vine, se văita. In buza întunericului, o femeie în picioare, cu un copil în braţe.

Bobi sări din brişcă şi alergă într-acolo.

— Ce s-a-ntîmplat ?

— Şi-a rupt şalele, spuseră ei.

— Daţi-vă la o parte, le ceru Bobi.

Veni şi Jourdan.

— E văru-meu, zise, lăsaţi-l pe el.

— Dacă ăsta m-atinge, l-omor, strigă omul.

Îi legaseră braţele de stinghia de jos a „cuştii". Era bătrîn şi păros. Gîfîia. Avea ochii crunţi. Se făcea apoi moale şi blînd, cu nişte ochi de copil, şi începea iar să se vaite.

— Chiar că te ţin şi curelele să mă omori. Lasă-mă să văd.

Bobi intră în cuşcă.

— Sloboziți-i legăturile. Nu-l atingeți. Dați-mi pace.
— Lăsați-l, zise omul.
Stătea întins la pămînt.
— Aici ? întrebă Bobi.
Îi atinse șoldurile.
— Nu.
— Aici ?
Îi atinse vîrful omoplatului. Omul scoase un urlet.
— Aha ! făcu Bobi. Și pe tine te-a pălit răul taman unde încolțesc aripile ?
Se îndreptă de spate.
— Vreau o broboadă, un brîu, ceva lung și moale, orice ar fi.
— Asta ? zise un om.
Îi dădu o năframă lungă.
— Da. Vino încoace, Jourdan.
Bobi îi trecu năframa pe sub braț. Dădu capetele să le țină Jourdan.
— Apucă de colea și stai liniștit.
— Să vie careva, ceru Bobi, întorcîndu-se spre ceilalți.
Unul dintre ei se apropie.
— Ține-i picioarele, atîta numai.
— O să mă doară ? îngăimă cel aflat în suferință.
— O să te fac bine, zise Bobi.
Se uită la Jourdan.
— Cînd o s-auzi „hop“, tu să tragi în sus.
Apucă omul strîns de încheietura mîinii.
— Ține-i bine picioarele.
Strigă „hop“. Smuci brațul spre el, în vreme ce Jourdan trase de năframă în sus. Omul urlă și se răsturnă pe spate.
— Nu și-a rupt șalele, zise Bobi. Și-a scrîntit doar umărul, se-ntîmplă.
— Nici nu mișcă.
— Aduceți niște rachiu.
— Să-l ducem în casă.
— Băgați de seamă, vorbi Bobi. Voi l-apucați de picioare și eu de umeri. Gata !
Pe cînd intrau pe ușă, bătrîna își puse mîinile în cap, gata să țipe. Încremeni așa, cu gura deschisă.
— S-a făcut bine, o vesti Bobi.

Nu-l cunoşteau, dar spunea lucruri bune şi rîdea.

— În faţa focului, adăugă Bobi. Şi-acuma, nişte rachiu pentru el, şi poate şi pentru noi.

— E rău s-auzi un moş ţipînd de durere.

— Pentru un moş e rău, fireşte, adeveri bătrîna.

Nevasta cea tînără privea în tăcere. Un băieţaş venise să se adăpostească în umbra ei.

Bărbaţii îşi ştergeau fruntea.

În faţa focului, omul părea mort.

— Jacquou, gemu bătrîna, pe cînd mîna îi tremura în dulap, făcînd să zăngăne sticlele.

— Las-că îşi vine el în fire, zise Bobi.

Omul deschise ochii.

— Pui de lele... icni el.

— Eu mi-s ăla, spuse Bobi.

Se aplecă asupra lui. Îi dădu un pahar cu rachiu.

— Bea. Mişcă din degete.

Omul se supuse.

— Îndoaie mîna.

Omul ascultă.

— Şi cotul.

Omul îndoi cotul.

— Acuma, zise Bobi, trebuie s-aştepţi pînă poimîine pentru umăr. Mai te doare ?

— Numai cînd mi-aduc aminte.

— Dacă-i aşa, haida sus, şezi în capul oaselor.

Îi ajută să se ridice în picioare. Unul dintre bărbaţi îi împinse un scaun.

— Aşa te lauzi, Jacquou ? glăsui Jourdan.

— Tu eşti, Jourdan ? De, precum vezi.

— Ţi-e mai bine ?

— Da, numai c-aş vrea să ştiu şi eu, zise Jacquou. Cine eşti dumneatale ?

— Un pui de lele, răspunse Bobi.

— Nu eşti doctorul ?

— Da, doctorul, dar n-o mai spune, rîse Bobi, fiindcă n-am patalama şi-ajung la-nchisoare.

— Ce mai drăcovenie ! mormăi Jacquou.

— Pe scurt, spuse Bobi, iacă-tă că şi un pui de lele e bun la ceva.

Bătrîna şi bărbaţii rîdeau. Jacquou dădu rachiul de duşcă şi zise :

— Asta te-ncălzeşte.

Apoi :

— Ia mai isprăviţi-o cu rîsul.

Apoi :

— Durerea te face să dai uitării buna cuviinţă.

— Nu-i nimic, zise Bobi.

— Să mîncaţi la noi, spuse Jacquou.

— Da, i se alătură bătrîna.

— Da, încuviinţară cei doi bărbaţi.

— Negreşit, întări nevasta cea tînără.

— Nu, spuse Bobi, trebuie să ne-ntoarcem acasă. Martha e singură.

— Va să zică, e vărul Marthei, vorbi tînăra.

— Nu, rosti Jourdan, mie mi-e văr.

— Zău că nu ? făcu bătrîna.

Ea voia să spună : nu rămîneţi ?

— Zău, răspunseră ei.

— Vedeţi numai, spuse Bobi, să ţină braţu-n legătură pînă poimîine şi cîtva timp să nu facă sforţări.

★

La vreo două sute de paşi de alde Maurice, Jourdan se văzu nevoit să oprească brişca, să se dea jos şi să aprindă felinarul. Era întuneric beznă. Înainte să-l agaţe la brişcă, Jourdan ridică braţul cu lumina. Nu vedeai nici la zece paşi. Mai încolo mişuna mulţimea mută a negurilor, amestecată cu noaptea. Se ghicea cum se rostogolesc siluete nedesluşite, şi cum tremură turişurile îngheţate.

— Calul a ostenit, vorbi el. Am întîrziat cu o jumătate de zi. Ziceam s-ajungem la Fauconnière pe la amiază, şi iacă-tă noaptea.

O porniră domol înainte. Pîcla se despica în faţa lor, dar se întorcea alunecînd pe lîngă brişcă şi se auzea cum atinge poclitul de piele cu degetele-i hîrşîitoare.

Ajunseră în ţinutul nopţii. Calul pipăia lumea cu urechile lui lungi. Încerca să vadă în lături, în ciuda ochelarilor. Întorcea capul. Şovăia pe picioare. Luneca. Sufla

greu. Se urnea iarăşi la drum, întinzînd gîtul cu un fornăit care făcea să-i tremure pîntecele. Împrejur, în noapte, numai siluete mişcătoare în rochii mari de argint. Spaima calului suia în scuturături în lungul hăţurilor.

Deodată se auzi un zgomot sus în cer. Scheletul unui copac veni înainte, cu nişte crengi uriaşe, despuiate de frunze. Părea tăiat în carton. În urma lui se vedeau alţi copaci. Pîcla trosnea între crengile lor.

— Platanii fîntînii, zise Jourdan.

— Hei, voi cu brişca ! strigă o voce.

Calul se opri.

— Tu eşti, Silviu ?

— Da.

Se auziră paşi pe pămîntul îngheţat.

Greutatea unui om care se sprijinea de aripă făcu să se aplece brişca în partea lui Jourdan.

— Încotro ai pornit-o la ceasul ăsta ?

— Mă duc acasă.

— Încolo, toate bune ?

— Bune.

— Tu ce faci aici ? întrebă Jourdan.

— Nimic.

— E frig, zise Jourdan.

— Mie-mi place, spuse vocea.

— Zilele-s lungi, zise Jourdan.

— Dară şi foarte scurte, spuse vocea.

— Şi ce faci aici ?

— Nimic.

— Nu urci ?

— Nu, mai umblu, îmi place.

— Adică, totul a rămas la fel ? zise Jourdan.

— Păi trăgeai nădejde că se schimbă ceva ? întrebă vocea.

— Da, zise Jourdan.

— Cu atît mai bine pentru tine.

— Tu nu crezi ?

— Nu.

— Atunci, cum ?

— Uite-aşa.

Brişca se săltă din partea aripii. Omul nopţii dăduse fără îndoială din mînă, arătînd noaptea.

— Și cu toate astea, zise Jourdan, oamenii...
— Da.
— Cum, adică, da ?...
— Oamenii.
— N-ai încredere în ei ? întrebă Jourdan.
— Nu, zise vocea.
O clipă de tăcere, și brișca scăpă de povara ce-i trăgea aripa în jos. Se legănă un pic, apoi își află cumpănirea.
— Noroc, zise vocea.
— Cu bine, spuse Jourdan.
Calul o porni iar la drum.

★

Mult timp după asta, în adîncimea nopții se aprinseră două luminițe.
— Fra-Josepina, zise Jourdan. E tîrziu, urmă el. S-au culcat, să ne-ntoarcem acasă.
Pe măsură ce înaintau, luminițele se alegeau fiecare. Acum erau departe una de alta.
— Ferma și conacul, spuse Jourdan. Așa i se zice. E numai locuința stăpînilor, dar i se zice „conacul". Tu dormi ?
— Nu, mormăi Bobi.
Cele două lumini se înfățișară patrate. Erau două ferestre.
— La șapte făurar o să fie trei ani. Eram aici, zise Jourdan, undeva pe-aproape. În spatele malului de la irigație. Pe-acolea trebuie să fi fost.
Smuci de hățul din stînga.
— Hai, Cochet, își îndemnă el calul.
Lăsară luminile în dreapta. Mergeau în linie cu ele.
— Vegheam, zise Jourdan. Lumini se vedeau la fel ca-n astă seară, dar nu era pîclă. Pe la zece și-a tras un glonț. Asupra lui de astă dată. Glonțul a stins lampa. Afurisit zbucium ! De două zile de cînd tot ținea, murmură Jourdan.
Simți că Bobi se foia în saricâ.
— La cinci făurar, istorisi Jourdan, tocmai băteam tăișul coasei. Nevastă-mea vine la mine. Ascultă ! zice. Stau și-ascult. Trăgeau cu pușca la Fra-Josepina. Aud

paşi zdupăind. Era nevastă-sa cu fetiţa. „Trage-n noi.“ „Nu“, zic. „Ba da.“ Las totul baltă şi mă ridic. Da, un glonţ chiar zdrelise fruntea fetiţei. Avea treisprezece ani. E nebun ! Da, era nebun. Grămădise totul din casă în uşă : patul, scrinul, scaunele, canapeaua. Erau oameni avuţi, el trebuie că-şi făcuse provizie de gloanţe. A tras mai bine de-o sută. Întîi asupra nevestei şi a fetiţei. Ele s-au gîndit numaidecît să fugă în casă. A tras în ele pe cînd străbăteau încă grădina. Au scăpat fiindc-au căzut la pămînt. Le-a crezut moarte. Atuncea a trecut la cea-laltă fereastră, ca să tragă-n fermieri. Era un om uscă-ţiv, cu ochiul blînd, totdeauna cu vorbe mari şi cuvîntări. Învăţat. Nu venise, zicea el, ca să se facă peste noapte ţăran, fiindcă nu ştia rostul ţăranului, venise să vieţuiască, tîrziu, după imboldul inimii lui, în linişte şi simplitate. Luase pe cel mai bun fermier : Adolf. Era cunoscut pînă departe în jur. De asta nici n-a avut vreodată vreun ne-caz. Avea o odaie plină de cărţi, ai fi zis că e un hambar, zău. Şi-avea o nevastă : blîndeţea întruchipată. Dacă-i era de ea, venea, dacă nu, nu venea. Avea !... De la Fra-Josepina se vede pădurea Gremona, capătul platoului, iazul şi tot pămîntul. Se vede munca tuturor. N-ai decît să te-aşezi pe banca de piatră de pe aleea de platani şi ai sub ochi toată lumea. Avea o fetiţă frumoasă. Şi-o cheamă Aurora. Tot, păi da ! Şi uite : avea tot. Noi o spunem. Dar cînd şi-a făcut el socoteala, a ştiut că n-are nimic. Ai tot. Da. Pentru ceilalţi, aşa pare, de vreme ce totul e colea, în ochii tăi, şi nu trebuie decît să-ntinzi mîna să iei. Dar pofta ? Eh ! aici e aici ! Dă-i fazan unuia căruia-i vine să verse. Aici e greul. E vorba de hoit. Înainte de orice, hoitul trebuie să rîmnească. Dacă nu, geaba ai tot, ai tot, dar nu-ţi foloseşte la nimic. Aidoma şi eu, nu-s învăţat, nu ştiu. Dar sînt nevoit să mă gîndesc la asta, fiindcă şi eu, fiindcă toţi sîntem la fel. Şi uite : de multe ori, cînd mă aflu singur şi cînd îmi vine gîndul ăsta, îmi spun că-i strîmb, că aduce a rost tocmit cu susu-n jos. E ceva în care nu cred : anume că omul caută cu voinţă să fie nenorocit. Eu cred că totul e făcut ca toţi să fie fericiţi. Eu cred că nenorocirea noastră e ca o boală pe care ne-o dăm singuri, din înfrigurările noastre, din apa stricată şi din răul pe care-l luăm unii de la alţii, învălmăşindu-ne

răsuflările. Cred că, dac-am şti să trăim, poate că n-am fi bolnavi. Cu deprinderea pe care-am luat-o, acuma toată viaţa noastră e să luptăm, şi să-notăm, şi să ne zbatem, ca să nu ne ducem la fund. Oricare. Fie că-i vorba de vitele tale, fie că-i vorba de sămînţurile tale, de lanurile tale, de pomii tăi, pentru toate trebuie să te necăjeşti. Ceea ce vrem noi se pare că nu vrea toată lumea. Se pare că ea face totul silnic. Asta trebuie să ne fi dat cu vremea o scîrbă faţă de toate. Asta trebuie să ne fi silit hoitul la o plăzmuire oarecare, poţi să ştii ?... Lumea ne obligă să pritocim în noi un sînge. Noi pritocim poate, fără să ştim, un sînge anume, un sînge al scîrbei, şi în loc să purtăm peste tot în trupul nostru, în braţe, în picioare, în inimă, în pîntece şi-n plămîni un sînge al poftei, marea noastră reţea de vine ne-mprospătează cu sîngele scîrbei.

Luminile se stinseseră. Cotiră încet într-o parte. Suiau niţel la deal. Gerul învîrtoşa noaptea ca şi cimentul alcătuirea mortarului.

— Priveşte semnele, zise Bobi.

Colo înainte se aprinseseră semne de aur. Semănau cu nişte litere. Se vedea unul care era leit un L mare. Şi în faţa lui stătea un fel de apostrof. Chiar la geana cîmpului. Un semn aducea cu un E mare, dar în răstimpuri se preschimba într-un F. Erau multe semne şi toate de aur. Numai că nu le puteai citi.

Jourdan însă încerca. Stătea cu ochii aţintiţi la ele. Silabisea : lîapostrof-e, lîapostrof-fî. Ce-o fi însemnînd asta ? Cu cît înaintau, cu atît literele îşi schimbau forma. Cea care aducea cu un L se făcuse aproape un O, puţin patrat, şi apostroful se topise în noua-i înfăţişare. Cealaltă literă era acum ca un M răsturnat într-o parte. „Ar fi trebuit să le trec pe hîrtie“, îşi zise Jourdan. Ca să ştie. Leacurile sînt uneori scrise aşa, cu nişte litere ciudate, şi cine nu le ştie desluşi, se uită la ele ca mîţa-n calendar.

— Lîapostrofefîeo, lîapostrofefîo-mî, îngăima el, ca şi cum ar fi rostit unul din acele mari cuvinte încă neîn-

chegate, menite să însemneze soare, lună și stele, în gura celor dintîi oameni.

— Asta-i casa, zise Bobi.

Jourdan smuci de hățuri. Calul se opri în loc.

— Cum ?

— Semnele, zise Bobi, sînt casa. Martha a aprins focul, a închis ușa și oblonul de la fereastră. Uite colo, 'naintea noastră, lumina răzbind prin crăpături în jurul ușii și-n jurul oblonului.

Jourdan rămase o bucată de vreme fără să scoată o vorbă.

— Mai bine unul care știe decît unul care caută, zise el.

Nu scutură de hățuri să îndemne calul la drum, ci puse mîna pe genunchiul lui Bobi.

— Rămîi cu noi, spuse el. Am ajuns ca niște leproși, fără sprijin și fără ajutor. Cei mai buni, știi, nu mai sînt mulți care să tragă încă nădejde.

— E și greu, zise Bobi.

— Tu ai arătat-o cu atîta simplitate de ieri noapte pîn-acuma, vorbi Jourdan.

— N-au fost decît niște mici leacuri.

— Dară mi-au frămîntat tot corpul, mărturisi Jourdan.

— Marile leacuri vor fi și mai grele.

— Trebuie să pătimești cînd vrei să te vindeci, zise Jourdan. Și-apoi, acuma tu ești prea răspunzător. Uite, ne-ai și făcut să vedem ceea ce-ar putea să ne-aducă ușurare. Numai că noi nu știm de loc să ne descurcăm, singuri, în mijlocul tuturor florilor astea de morcov și semnelor astea de aur. Ba credem că vedem numai bătrînele stele, ba ne-nchipuim alte lumi, și cînd colo nu-i decît lumina din jurul ușii. Orice poate să vindece, dar noi nu știm s-alegem, și unul care știe face mai mult decît zece care caută.

Casa care se apropia aromea a pîine caldă.

IV

Bobi ciocăni la ușă dis-de-dimineață.

— Da, da! strigă Jourdan.

Se trezise într-o clipită.

— Să-ncepem mai devreme, zise Bobi... Cred că se face ziuă.

— *Dulce-i să deschizi ochii cînd pajiștea-nflorește,* cîntă Jourdan, făcînd să trosnească patul sub el.

Martha spuse ceva.

— Stai liniștită, îi răspunse Bobi de după ușă. Le știu locul la toate. Te scoli nițel mai tîrziu și-o să fie taman cînd trebuie, dac-am socotit eu bine.

Jourdan se uită pe fereastră.

— E gerul ăl mare, zise el.

Era gerul cel mare. Peste noapte venise vîntul de la miazănoapte. Bătuse încet, fără vrăjmășie, abia ca un om care răsuflă. Dar tăria lui stătea în frig. Limpezise cerul. Poleise zăpada. Secătuise și cea din urmă sevă din crăpăturile de pe scoarța copacilor. Făcuse pădurea să fie acum aidoma unei mari lespede. Ferecase pămîntul. Canonise cerul toată noaptea cu frig, frig și iar frig, mereu nou, mereu mușcător, ca unul care face să lucească fundul unui ceaun cu sîrmă de frecat, și cerul era atît de curat și atît de lunecos încît soarele aproape că nici nu îndrăznea să se urnească din loc.

— Brrr! se înfioră Jourdan, trăgîndu-și pantalonii. De cum simțește aerul, sîngele mi se-ntoarce la inimă. Sînt înghețat ca o floare de migdal.

La îmbucătura ferestrei, vîntul de la miazănoapte țiuia domol, dar stăruitor ca un greier.

— Dacă te uiți, își zise Jourdan, nimic nu mișcă. Moarte în lege. Afară de cei de prin case, nu-s trei vietăți pe lumea asta. Păi ce să-i faci, urmă el, după ce suflase în geam și topise gheața în rotocol, cerul e bocnă ca fierul.

Jos, Bobi aprinsese focul. Stătea în picioare dinaintea flăcărilor. Își încălzea pe rînd mîinile. Apoi picioarele, la fel, apoi din nou mîinile. Era ca o roată pusă în mișcare de frig.

Jourdan se arătă în prag și se dădu lîngă foc. Și iată-l și pe el aidoma unei roți. Încet, fără zgomot. Ca și cînd forța abia sosește și roțile grele se învîrt înainte de-a urni și curelele cu ele.

— Mai ai grîu ? zise Bobi.

— Da.

— Mult ?

— Cam două care.

— Păi l-ai păstrat pe tot ?

— Nu. Am vîndut două care. Jumătate.

— Pe ăsta-l ții de sămînță ?

— Întîi și-ntîi. Aș putea să mai vînd cel puțin un car, dar a scăzut prețul.

— Grîul la ce-ți folosește ?

— Uneori, zise Jourdan, înțeleg rău ce-ntrebi.

— Așa e totdeauna cînd e simplu, spuse Bobi. Grîul le ce-ți folosește ?

— Să fac pîine.

— Pentru Martha și pentru tine ?

— Da.

— Cît grîu îți trebuie într-un an ?

— Cam un car.

— Și ce rămîne ?

— Îl vînd.

— Va să zică, vorbi Bobi după o clipă, din grîu faci pîine pentru Martha și pentru tine. Asta-i drept. Din grîul tău semeni apoi grîul cel nou, e drept. Cu ce rămîne faci bani. Dai grîul lui cutăricã. El s-apucă și socotește. Își scoate punga. Îți dă o bumașcă, două, trei ; tu le vîri în punga ta și-ndeși punga în buzunar. Te-ntorci la Jourdana. Deschizi punga, tragi banii afară. I-arăți Marthei. Pe urmă deschizi dulapul. Pui banii sub cămășile Marthei, ori îi pune chiar ea. Închizi ușa dulapului. Bun. Și-n clipa aceea bagi de seamă că ești un lepros. Din munca ta ai făcut trei părți : una care-ți trebuie ție să trăiești : ție și Marthei, că sînteți unul singur. Cînd zic : ție, vreau să spun la amîndoi. Bun. Altă parte

îți dă siguranța vieții în anul viitor. A treia parte stă pitită-n bumăști sub cămășile călcate. Ce-ai făcut tu pentru lepros în toată treaba asta ? Nimic. Cînd nu faci nimic pentru lepros, ești din ce în ce mai lepros. O parte din munca ta e pierdută. Cea care s-a făcut hîrtie și stă pitită nevolnică sub cămășile Marthei. Pierdută, zic.

— Cum, adică, pierdută ? îngăimă Jourdan. Doar sînt bani.

— Ba zic mai mult, urmă Bobi. Chiar asta îți dă lepra. Să ne-nțelegem. O iau nițel mai altminteri, ca să te fac să pricepi. Sămînța leprei ăsteia o ai din născare. A venit pînă la noi din mumă în mumă. E ca o bobiță neagră în pîntecele femeii, taman unde stă sprijinit capul copilului.

— Așa dară, zise Jourdan, sîntem amarnic sortiți nenorocirii ?

— Nicidecum, i-o întoarse Bobi, dimpotrivă.

— Păi, dacă-o avem din născare ?

— Sămînța asta a leprei, zise Bobi, e mai de trebuință decît inima.

Focul trosni în vatră. Apa dădu în clocot. Oblonul scînci, geamul pocni de ger sub chit, apoi Jourdan grăi :

— Lămurește-mă.

Era o dimineață frumoasă pe pămînt. Soarele se încumetase pînă-n înaltul cerului.

— Ce numești tu lepră, rosti Bobi, e iubirea la nimic slujitoare. Da, tu ce-ți închipui că ești ?

— Te uiți la mine, zise Jourdan, ca și cum mi-ai vrea răul.

— Nu, făcu Bobi, știi asta. Mă uit la tine ca să te-ndrept.

— Ce-s eu ? întrebă Jourdan.

— Ești un om, da, atîta tot.

— Sînt un om, repetă Jourdan.

Și se privi.

— Nimic mai mult, spuse Bobi.

— Nimic mai mult, repetă Jourdan.

— Greșeala, spuse Bobi, e să te socoți mai mult.

Jourdan rămase mut, căznindu-se să-i pătrundă vorba.

— Ești dator să iubești lumea, spuse Bobi.

Mereu se ivea cîte ceva nedesluşit. Şi deslușirea nu venea mai de loc de la Bobi, nici de la glasul, nici de la cuvintele lui, deslușirea o aducea căldura, focul, gerul, peretele, geamul, masa, uşa care se zbuciuma în vîntul de la miazănoapte şi lespezile de pe jos, nădușite de lut, deşi erau vechi. Deslușirea venea de la toate aceste lucruri, numai că era încă stîngace şi greoaie, şi singura dibăcie a lui Bobi era de-a pune cuvinte ale omului peste aceste cuvinte ale focului, ale lutului, ale lemnului şi ale cerului senin. Încerca să pună cuvinte de-ale omului. Dar asta nu ajungea. Dacă ar fi putut să aibă cuvinte-foc şi cuvinte-cer, atunci ar fi fost altceva.

— Eşti dator, zise Bobi. Iată c-ai picat într-o năzărire. Asta a-nceput, Jourdan, în clipa cînd abia ieşiseşi la lumină din pîntecele maică-ti, înainte să-ţi taie buricul. Da. La cel dintîi salt. Şi ei erau acolo să te-aştepte. Toţi. Asta-i. Şi ei au spus : „Aha ! uite încă unul. Să-l învăţăm.“ Şi te-au învăţat. Ce ?

Casa trosnea încet, ca o legătură de surcele care doarme.

— Vindecă-te de lepră, rosti Bobi, fiindcă te-au învăţat : învăţaţii !...

Rămase o clipă să se liniştească. O auzeau sus pe Martha care se sculase şi umbla prin odaie, cîntînd încetişor.

— Înainte de-a te naşte, zise Bobi, ştiai mai mult. Şi ştiai bine. Şi ce-ai învăţat, e locul unde capul tău stătea lipit în pîntecele maică-ti. Un locşor cam atîta.

Şi-arătă unghia de la degetul mic.

— Dar acolo ai ascultat de-o voce, i-am putea zice... electrică !

Îl lăsă o clipă pe Jourdan cu amintirea acestor cuvinte în jurul lui. Nu singur. Şi nu numai cu ea ; mai e focul care-i ţine tovărăşie, zgomotul focului, culoarea focului, mirosul focului. E cerul vast şi senin, atît de bine întins pe geamuri încît nu-l poţi uita. E trosnetul gerului, gheaţa care se mişcă încet ca un şoarece sub ţigle. E soarele căruia nu-i vezi adevăratul chip, care-ţi ia ochii, dar pe care-l vezi prin fereastra perdeluită de aburi ; şi el e strivit, dulce şi lipicios ca o caisă coaptă căzută-n

iarbă. Și toate astea au ceva matern. Și Bobi o știe, și iată că și Jourdan începe să o știe.

— Azi, zise Bobi, ce poți să cumperi cu banii tăi ca să-ți vindeci lepra de azi ?

— Nimic, zise Jourdan. Și de la cine vrei să cumpăr ?

— De la lume.

— Care lume ?

— Păi cîte sînt ? făcu Bobi. Asta, arătă el dincolo de fereastră. Pădurea, platoul, pămîntul, cerul, frigul. Astăzi, și tu faci parte din ea.

O auziră pe Martha coborînd scara.

— Ai grîu destul pentru pîine, destul pentru sămînță ? întrebă Bobi.

— Da.

— Atunci ești bogat, zise Bobi. Atunci să cumpărăm ceva de care ți-a vorbit maică-ta de mult. Pe cînd te pîrguiai.

Martha se arătă în prag.

— M-am uitat pe fereastră, zîmbi ea. E gerul cel mare. Nimic, nici în cer, nici pe pămînt. Sîntem singuri, pînă la o sută de kilometri în jur.

Îi vede pe amîndoi, pe Jourdan, ba chiar și pe Bobi, încolțiți ca niște șoareci. Au cîte-o cută cît spicul trestiei în mijlocul frunții. Par frămîntați de gînduri și încolțiți în toiul frămîntării lor. Și ea își spune încă o dată că bărbații sînt nefericiți fiindcă vor, vor, într-una vor.

Zîmbește încă o dată către unul și către celălalt, cu dinții ei buni și albi, cu buzele-i de femeie trecută, care încă te îmbie să mănînci împreună cu ea, alături de ea, și să-i aduci de mîncare.

— Unde-i grîul ? întreabă Bobi.

— În cămară, zice Jourdan. E mai uscat.

— Haidem acolo, spune Bobi.

— Uite că-n dimineața asta nici nu se gîndesc la cafea, se miră Martha.

Bobi a găsit o mătură de grozamă. O ia în mînă. Cu cealaltă apucă sacul cu grîu de-o ureche și, amîndoi, Jourdan și el, ies pe ușița din dos.

Cerul e mort și îndesat, ca un butuc de lemn bătrîn și fără sevă. Dacă gerul ține tot așa, o mare crăpătură

neagră o să despice îndată cerul — neagră cum e de-adevărat culoarea cerului.

Bobi mătură aria. O curăță de grunjii de gheață și de pămînt. Acum locul e tare și neted ca-n palmă.

A deșertat în mijloc sacul de grîu. Să tot fi fost la vreo cincizeci de kilograme. Jourdan s-a simțit rușinat un pic. Nu scoate o vorbă. Nu-i rușinat că s-a deșertat sacul pe pămînt, dar îi pare rău să vadă că grîul lui, de care era atît de mîndru — un grîu ca orezul, spunea el, ales și tare ca pulberea de piatră — și-a pierdut culoarea și pare șters și murdar față de strălucirea dimprejur a ghețișului.

— Gata, zice Bobi, scuturîndu-și mîinile. Haidem în casă. Să vedem din bucătărie ce-o să fie.

S-au așezat în spatele ferestrei de la bucătărie. Privesc. Afară nu se întîmplă nimic. Dar înăuntru stăpînește mirosul de cafea și de pîine, care îi face răbdători.

— Parcă... murmură Jourdan.

Dar închide gura numaidecît...

O pasăre zvîcni în zbor. Nu știau ce anume pasăre. Abia își sclipise aripile. Trecea spre Fra-Josepina. Părea gata să se zdrobească de cer. Era cu aripile larg desfăcute, ca și penele cozii, unde putură vedea o pată de roșu. Căuta din răsputeri să-și stăvilească avîntul. Se oprea cu pieptul în vînt; tocmai cădea, cînd izbuti să dovedească greul. Acum se întorcea. Își arcui zborul ca vîntul care apleacă o ramură de salcie cu o floare în vîrf. Izbi în plin grămada de grîu. Se scutură. Părea uimită. Era un florinte. Nici nu se mai gîndi să cînte. Se apucă să ciugulească de zor.

Jourdan scoase tașca, își umplu pipa, întinse tașca lui Bobi. Fără să-l privească. Se uita la păsăruică. Bobi luă tutunul, își scoase pipa, o îndesă bine și-i dădu tașca înapoi. Apoi scăpără un chibrit și atunci căută iute la flacăra ferită în palme, în vreme ce Jourdan aprinse, dar fără să lase păsăruica din ochi.

Era zbîrlită toată de frig. De trei ori mai trupeșă decît de obicei. Penele de aur ale aripilor larg desfăcute lăsau să i se vadă puful. Albul îi înflorea pieptul, ca bumbacul de clocotici în iarbă. Mînca.

Ochii căutau la păsăruică, dar privirea e aidoma unei raze, și, deasupra, se află o zonă, cîmpul cît cuprinde vederea, în care vedem lucrurile fără să le deslușim. Ceea ce vedem în acest cîmp ne apare nedeslușit totdeauna, ca în ceață.

Cerul părea o boltă de peșteră unde se adună picături de apă, se împlinesc și cad. Amăgirea era deplină ; pînă și trîmba de culori a luminii, în bătaia soarelui, din picăturile de apă în cădere. Numai că de îndată ce ajungeau sub ochii mereu ațintiți asupra păsăruicii zbîrlite, atît de vioaie, de lacome, și care acum prinsese grai, nu mai erau picături de apă, erau păsări. Altele. Mintea era stăpînită de două imagini : peștera de azur, picăturile mari, cu susurul lor voios în cădere, și cînd colo, nu, iată, sînt păsări, și peștera e cerul, și susurul sînt păsările care cîntă, și cenușiul aurit nu e al razei fugare de soare, ci al aripilor de toate culorile care se deschid, și vîslesc, și își înfrînează avîntul, ca păsările să poposească domol în grîu.

Erau pe puțin vreo treizeci. Un sturz uriaș, o tangara în șapte culori, căldărari sinilii, negri și roșii, o presură de aur, un cardinal care-și legăna creasta roșie și lovea în dreapta și-n stînga cu aripile-i negre, scatii, granguri, sticleți, pițigoi, cînepari, pietroșei, titirezi, pescărușI.

Soseau mereu.

— Trebuie să ieșim, zise Bobi.

Jourdan îl privi mai întîi, fără să răspundă.

— Au să zboare.

— Ieșim pe din dos, spuse Bobi.

— La ce vă uitați ? întrebă Martha.

— Vino să vezi.

— Mie îmi plac mult căldărarii, spuse ea. Cei mari, sinilii. Pe la noi le zice : domnișori. Așa le zice. Mi-aduc aminte că-n tinerețe aveam un bun prieten care umbla cu lațuri. Ah ! Prindea mai mult păsări decît fete. Era... făcu ea.

Își umezi de două-trei ori buzele cu limba, ca omul pornit să spună și să spună, și rămase așa, cu buzele lucind. Crezuse că e pusă pe vorbă. Era numai dorul de a gîndi la lucruri noi.

— Ușurel, șopti Jourdan, împingînd ușa grajdului.

Ușa dădea în spatele casei, de unde nu se auzea nici sporovăiala păsărelelor, dar se vedea pădurea Gremona.

Se vedea cerul.

Iată ce se vedea : pămîntul care suia spre pădure, ascunzînd trunchiurile copacilor. Numai crengile negre se arătau. Cu atît mai negre cu cît erau mai încărcate de zăpadă. Apoi, cerul limpede, străveziu, pur, lipsit de soare, un cer amarnic căruia puteai să-i simți nesfîrșita goliciune, nesfîrșita singurătate, cruzimea cumplită și fără margini. Și cerul acesta, nu cumva să-l supărăm cu vorbele noastre, își sfărîma gura de coperișul fermei ; iată ce vreau să spun : cerul acesta era făcut să dăinuie, așa cum era, pînă la sfîrșitul timpului, al spațiului și al duratei. Și cel care ar fi putut să răsădească pe întinderea lui o algă cît degetul, ori un lichen cît unghia, ar fi fost un om mare, credeți-mă. Dar din ușa grajdului vedeai deodată cerul sfîrșind în marginea țiglelor, tăiat de creasta coperișului dințat ca fierăstrăul. De acolo în jos, acoperișul nu era cine știe ce, dacă vreți, dar era bucuria și dragostea. Nu mai aflai o lume nesimțitoare. Aflai țigle de pămînt ars, ca o horbotă genoveză, obrazul curat al acoperișului. S-a spus că omul ar fi făcut din celule și sînge. Dar el este de fapt aidoma unui frunziș. Nu strîns grămadă, ci alcătuit din imagini risipite ca frunzele pe crengile copacilor și printre care trebuie să treacă vîntul ca să cînte. Cum vreți să simtă astfel lumea, dacă ar fi ca o piatră ? Priviți o piatră care cade în apă. Ea o străpunge. Dar apa nu e rănită și iat-o că-și vine în fire după cele pătimite. Ea trebuie să biruie în cele din urmă și iată că în curgerea ei netezește sub valuri mîlul supus din fundul albiei. Priviți o creangă care cade în apă. Susținută de frunziș, plutește, înoată și nu contenește o clipă să privească soarele. La sfîrșitul prefacerii ăsteia, este germenul ce încolțește, și alți copaci, și alte tufișuri răsar din nou în nisipuri. Nu spun că mîlul e mort. Nu spun că piatra e moartă. Nimic nu e mort. Moartea nu există. Dar cînd e vorba de ceva tare și de nepătruns, care trebuie rostogolit și sfărîmat ca să intre în prefacere, întoarcerea roții e mai lungă. E

nevoie de miliarde de ani ca fundul mărilor să se ridice cu cîţiva milimetri de mîl, ca să se reclădească munţii de granit. Dar nu trebuiesc decît o sută de ani ca să se înalţe un castan dintr-o castană, şi oricine a simţit într-o zi de primăvară, pe platourile sălbatice, mireasma împătimită a florilor de castan, va înţelege cît de mult înseamnă să înflorim adeseori.

Da, casa era bucurie şi iubire. Jourdan nu se gîndea la urmele mîinilor omeneşti de pe lutul ţiglelor, nici la semnele trase pe tencuială de degetul zidarului pe cînd ridica pereţii. Dar se gîndea la grîul năpădit colo în bătătură de păsări flămînde. Boabele nu aveau faţă cînd le grămădise în mijlocul ariei orbitoare. Acum, lucind ca orezul, zburau în bătaia aripilor de aur. Îşi amintea că văzuse adineaori cum florintele a ciugulit un bob, cum şi-a săltat capul să-l înghită. Nu gîndea mai departe despre asta. De fapt, nici nu era un gînd, ci o iscodire tainică în sinea lui. Se vedea adesea nevoit să înghită în sec. Era ca beat. Începea să-şi piardă bietul simţ omenesc ţintind folosul. Nu-şi mai afla sprijin de astă parte. Şi nu-şi afla sprijin încă nici de partea care nu ţinteşte folosul, în schimb auzea apropiindu-se flautul care cîntă pentru leproşi.

— Vino, zise Bobi, şi-l luă de mînă.

— Au să zboare, repetă Jourdan.

Vorbeau amîndoi în şoaptă, dădură colţul casei. Ajunseră la celălalt colţ.

Se auzea lărmuiala păsărilor.

Martha rămăsese la fereastră.

— Uite şi pitulici de trestii, zise ea.

Soseau clipind iute din aripi. Erau păsări de rîu. Veneau de la Ouvez, dinspre soare. Erau şi pitulici, turturele. Nici nu mai vedeai cîte.

Ştiai doar că toate crîngurile prinseseră acum de veste. Ba trebuie că o ciudată noutate se lăţise în cer: ceva dulceag şi ameţitor ca amintirea verii dogoritoare. Păsările flamingo, cu sălaşul în mlaştinile din marginea platoului şi care îşi căptuşeau cuiburile plutitoare cu lîna

oilor de la Tîrla Paltinului, trecură pe cer. Alcătuiau o familie deosebită. Nu căutau grîu. Totuşi, zăboviră acolo în zbor rotit. Li se vedeau deslușit picioarele lungi. Erau ca şi orbite de mingea multicoloră care dănţuia jos şi se fărma, risipindu-se în toate părţile, în bătăi de aripi negre, albe, roşii, aurite, verzi, sinilii.

Din cînd în cînd, cîte-o pasăre smintită se izbea cu capul de geamuri. Martha se trăgea înapoi, apoi venea iar la fereastră.

Se gîndea la nemărginirea cerului gol adineaori, forfotitor acum. Şi-o mistuia un of : ar fi vrut să se fi gîndit numai ea la treaba asta cu grîul. Îşi zicea :

— Mîine o să mai aibă oare ?

Ar fi vrut să le ştie pe toate cu ceva boabe puse deoparte. Dacă le-ar fi cunoscut cuiburile, s-ar fi îngrijit de fiecare pasăre în parte. Se temea să nu se vatăme tot sărind unele peste altele.

— Sturzule ! făcea ea în răstimpuri.

Fiindcă sturzul, mai mare şi mai lacom decît celelalte păsări, le bătea cu ciocul lui zdravăn.

Martha se întreba :

— Unde s-or fi dus amîndoi ?

Dar era mulţumită că a rămas singură. Se simţea muncită de o forţă despre care nu putea să prevadă pînă unde va ajunge ; era o forţă-femeie, şi în atari împrejurări n-ai nevoie de bărbaţi în jurul tău.

Rămăsese însărcinată la începutul căsătoriei cu Jourdan, dar nu putuse ţine sarcina. Îşi amintea cum şi-a simţit mai întîi sînii învîrtoşaţi şi canoniţi, şi apoi, încet-încet, îmbogăţindu-i-se trupul şi acea plinătate care se înjgheba în ea. Acum parcă ar fi fost din nou însărcinată, dar de astă dată erau două bucurii îngemănate : în primul rînd, bucuria împăcată a trupului împlinit, şi apoi o bucurie neastîmpărată şi sălbatică ; fiindcă ştia bine că era prea bătrînă ca să mai zămislească cu sămînţa bărbatului ; şi totuşi trăia belşugul în tot ce avea mai femeiesc şi mai tainic. Înţelegea să-şi dobîndească mulţumirea din toate nevoile ei de mamă şi de femeie ; pînă şi bătrîneţea nu împiedica mai nimic, dimpotrivă, dădea tuturor mişcărilor ei o duioşie, o noblețe căreia

nu-i spunea pe nume, dar îi pătrundea gravitatea. Ca şi atunci, vara, cînd se ducea desculţă la cîmp, învesmîntată în negru, voinică şi cumpănită, călcînd sănătos, dreaptă de umeri, cu un aer domol, cu zîmbetul paşnic.

Ah ! cîte lucruri vorbesc femeii ! Şi nu-i adevărat că timpul sfîrşeşte cînd iubim. Mereu iubim. E singurul lucru bun al trupului. Atunci, de ce-ar sfîrşi iubirea înaintea trupului ? Şi ce-am face apoi, aşteptînd moartea ? Am aştepta moartea, iată tot ce ne-ar rămînea de făcut. Ceea ce şi făceam, zău, înainte de-a veni omul ăsta pe platou.

Pentru ea, de bună seamă, totul începuse cu acea mică poveste cu armăsarul şi cu mîna, în ziua vîntului de la miazănoapte. Care zi ? Doar nu-i un veac de-atunci ! Alaltăieri a fost.

Ce de taine sînt pe lume !

Se uita acum la granguri. Se gîndea la vîntul de la apus. Fiindcă grangurii vin totdeauna cu învolburări. Se uita la pitulici. Se gîndea la rîul Ouvez, culcat în fundul văii lui sălbatice şi la trestiile unde se leagănă cuiburile pitulicilor.

Se uita la ciocîrlanii cu pete de rugină. Se gîndea la sfîrşiturile de vară, la aburul năbuşitor al miriştilor, la geamătul pămîntului, la scîrţîitul carelor, la pofta de băutură, la şesurile untuite de soare.

Se uita la crăişorii verzi, cenuşii, cu aripi negre şi creasta de aur, se uita la ei, dar vedea şi simţea în nări bălăriile, ierburile muntelui, auzea cum pogoară turmele şi glasurile păstorilor.

Se uita la gaiţe şi la dumbrăvence, la potîrnichi, la prepeliţe — căci acum toate păsările platoului se chemaseră aici — la piţigoii cenuşii, la neastîmpăratele cu scufii albăstrii, la sticleţi şi la un neam de pasăre pe care o ştia bine şi căreia i se zicea pasărea-tăcută. Pasărea asta nu cînta niciodată, nici chiar în vremea drăgostelilor.

De fiece dată cînd ceata păsărilor creştea în jurul grămezii de grîu, o floare de pene creştea şi în Martha, dar ea avea aripi de vînt, de cîmpii şi de munţi, ochi de soare, pîntecul albăstriu al serilor din şesuri şi ţîrîitul tuturor gîngăniilor din fîneţuri.

Abia auzea prin geam zarva păsărilor.

Se întreba iarăşi :

— Ce-or fi făcînd ?

Era cu gîndul la cei doi bărbaţi.

Îşi zicea :

— Ce mai pun la cale ?

În clipa aceea îl văzu pe Jourdan, adică mai mult corpul lui Jourdan, fără chip. Tocmai ieşea de după colţul casei.

— El e ? se întrebă. Ce-are de gînd ? Ai zice că pîndeşte.

Jourdan stătea nemişcat. Ba nu, se mişca, dar atît de încet încît nici n-ai mai fi spus că se mişcă un om. Era o mare dezamăgire să vezi acolo catifeaua pantalonilor şi postavul hainei lui.

Nici nu-i dădea prin minte că Jourdan putea să facă vreun rău păsărilor. Dar simţea totodată că el nu se bucura de încrederea lor.

Tremura la apropierea bărbatului. Acum era aproape stearpă. Aproape. Era alături de păsări.

Faţa lui Jourdan se ivi de după colţul casei. Martha avu o mişcare, ca şi cînd ar fi vrut să-i spună : „Hai, du-te“, dar aci, în întunericul bucătăriei, nu putea fi văzută. Şi Jourdan nu se gîndea să se clintească din loc. Avea aerul transportat şi încremenit al celor care viseazâ cu ochii deschişi.

— Hai, du-te, îl îndemna Martha.

El mai înaintă un pic.

— Du-te, stăruia Martha.

Abia îşi mişca picioarele. Nici nu vedeai că se urneşte din loc. Părea un trunchi de copac. Nu era băgat în seamă. Şi el înainta.

— Hai, du-te, murmură Martha.

Păsările făcuseră un salt înapoi. Toate o dată. Sturzul întorsese de două-trei ori capul. I se văzuse lucind ochiul drept, apoi ochiul stîng. Se apropiase din nou de boabe. Celelalte păsări la fel. Din cînd în cînd, sturzul se oprea din ciugulit şi căta la Jourdan. Păsările se opreau şi ele, cîteodată cu bobul în cioc. Se uitau. Stăteau gata să-şi ia zborul, apoi aripile li se potoleau cu o tresărire, şi ele în-

ghițeau și ciuguleau mai departe, fără să se mai uite în jur.

Atunci Jourdan se urnea înainte.

Și ajunse așa pînă la grămada de grîu. Picioarele-i stăteau în grîu. Și păsările rămaseră locului fără să se tulbure, ba una chiar i se urcă pe gheată, și alta, zbughind-o de lîngă ciocul sturzului, i se izbi cu capul de pantaloni.

Jourdan își ținea răsuflarea ; și ca să vadă păsările, lăsa privirea să-i lunece de-a lungul corpului, fără să miște capul.

— Bravo ție, bărbate, zise Martha șoptit.

— Nu, spuse Bobi, nu știu nimica despre păsări, habar n-am de nimic. Nu trebuie să mă vedeți mai mult decît sînt.

Era seara tîrziu. Ședeau tustrei în jurul mesei, la ciorbă.

— Cum de ți-a dat asta prin minte ? îl iscodi Jourdan.

— Am văzut gerul de-afară, zise Bobi, și m-am gîndit la păsări.

— Te-ai gîndit la păsări, îngînă Jourdan, scărpinîndu-se în cap.

— Te miră ?

— Nu, de la tine nu mă miră. Dar nu mi se pare prea simplu.

— Ba da, mărturisi Bobi, e simplu ca lumina zilei. Toată lumea trebuie să mănînce, uite ce m-am gîndit.

Aveau la masă ciorbă de varză cu slănină și cartofi.

— Scoatem leguma la urmă, zise Martha, și împărțim slănina în trei. Azi n-am gătit, știți doar.

— Fie, nevastă, încuviință Jourdan.

— Nu ți-e foame ?

— Ba da, zise el, da-mi pare că mă mulțumesc și cu puțin.

— Asta-i o mare bucurie, care ne vine de la animale, zise Bobi.

— Da, făcu Martha.

— Și sînt multe animale, zise Bobi.

— Multe, spuse Jourdan.

— Tu ai văzut iepuri alergînd ? întrebă Bobi.
— Firește, făcu Jourdan.
— Și căprioare ?
— Nu, zise Jourdan, dar mi s-a spus că erau și pe-aci înainte.
— În jurul fermelor ? vorbi Martha.
— Nu erau ferme, zise Jourdan.
— Și veneau tot așa aproape de voi ? întrebă Martha.
— Da, zise Bobi, veneau, numai că e mult de-atunci.

V

—Adevărul, bunul meu Jourdan, zise doamna Elena, e că azi după prînz n-am avut curajul să rămîn toată vremea singură la Fra-Josepina. I-am spus Aurorei : „Pune calul la trăsură“. Nici nu-ți închipui cît îi place micuței să se-ngrijească de cai, să le dea ea de rost la toate.

— De, doamnă Elena, făcu Jourdan, într-o primăvară frumoasă ca asta...

— Adevărul, bunul meu Jourdan, e c-aș vrea, dacă nu te supăr, să m-așez pe marginea șanțului și să mă uit cum muncești, fiindcă pentru mine, drept să-ți spun, tot ce văd — și arătă toată primăvara cîmpurilor cu mîinile-i mici, în mitene — e negru, negru, negru.

Își ascunse fața în mîini.

— De vină-s cele petrecute ieri, zise Jourdan. N-ar fi trebuit să veniți.

— Ce să fac, spuse ea. Era cel mai apropiat vecin al nostru. Dumneata de-o parte, el de alta.

— Ședeți, zise Jourdan. Am vreme.

Era o doamnă. Chiar după moartea bărbatului ei, de cînd trebuise să se ocupe de Fra-Josepina împreună cu fermierul, umbla tare îngrijită și îmbrăcată mereu ca de duminică. Era frumoasă la trup și la față, cu o sănătate cam șubredă și cu un fel de moliciune în mișcări. Avea ochii viorii. Mirosea bine fără parfumuri. Purta fustă de dimie ușoară, o bluză neagră cu găteală de pamblici, un văl alb la gît, mitene de ață și o beretă. Avea gura tristă.

— Și domnișoara Aurora ?

— I-am spus să mă lase lîngă crîng. Mi-era dor să te văd, bunul meu Jourdan. Aurora s-a dus cu trăsura spre pădure. Trebuie că gonește pe-acolo. Sîngele micuței e tot mai iute, Jourdan. Asta o să ne dea bătaie de cap pînă la urmă, ai să vezi.

— N-aveți ochi decît pentru rău astăzi, doamnă Elena.

— Nu, bunul meu Jourdan, astăzi nu mai mult ca-n celelalte zile. Ce crezi ? Mă gîndesc adesea la toate. Eu cred că n-o să putem scăpa niciodată de rău.

Primăvara domnea acum pe platou. În marginea cîmpurilor, pădurea lucea ca un nor verde. Văzduhul încropit se învolbura uneori, săpînd prăpăstii reci, în care se auzea freamătul muncii pămîntului.

— Cine-a dat peste el ? întrebă doamna Elena. Am auzit că argatul de la ferma Maurice.

— Nu, zise Jourdan, chiar Viguier, argatul lui.

— Bănuise ceva mai-nainte ?

— Da. Mi-a spus că de cîtva timp tot simțea cum s-apropie clipa. Așa că, urmă Jourdan, s-a-ngrijit să se tocmească în altă parte.

— Ce vorbești ? făcu doamna Elena.

— Chiar așa, întări Jourdan. Viguier și Silviu erau împreună, ia să vedem, cred că de-aproape cincisprezece ani.

— Și n-a încercat să-l oprească ?

— Ce să oprească ? vorba lui. Ei doi erau singuri la Fauconnière. Se cunoșteau destul unul pe altul. Viguier mi-a spus : „Dă-ți seama, știam c-o să se spînzure pînă la urmă. Mă și tocmisem la muncă în munții Aiguines. Le-am spus doar că nu pot hotărî dinainte ziua cînd vin". Mi-a mărturisit că nu l-a durut prea mult cînd l-a văzut spînzurat. Și-a zis : „Eh, iacătă !"

— Bunul meu Jourdan, grăi doamna Elena, tu îmi spui grozăvii mai mari decit toate blestemele profeților.

— Da, recunoscu Jourdan.

— Nu prea pare să te fi tulburat povestea asta, zise doamna Elena.

Jourdan își umplea pipa. Cătă în depărtarea platoului, spre valea Ouvezului. Dincolo de aburul văii, înalții munți înghețați se ridicau în cerul limpede. Ei nu aveau de-a face cu primăvara, pluteau departe de răsuflarea albastrie a pămîntului, și ai fi zis că pînă și o boare de vînt poate să-i împingă mai încolo.

Ba da, vorbi Jourdan, m-a tulburat. Ieri, cînd v-am văzut venind pe amîndouă, m-am gîndit la bărbatul dumneavoastră. Pe mama lui Silviu, cînd a murit, au dus-o la Roumé, pe nevastă-sa la fel. Pe tatăl lui Carl l-au dus la

Saint-Vincent-des-Eaux. Pe toți i-au îngropat departe de-aci. Dară bărbatul dumneavoastră a fost îngropat colo sus, lîngă pădure, și Silviu tot acolo, lîngă pădure, alături de-al dumneavoastră, care e cel dintîi, mort de răul nostru. Uite la ce m-am gîndit.

— Da, glăsui doamna Elena, asta m-a izbit și pe mine. Bărbatu-meu ceruse să fie îngropat acolo, dar Silviu ?

— Silviu n-a lăsat nimic scris, zise Jourdan. Ceea ce-a lăsat, doamnă Elena, e un psalm pe care-l spunea din cînd în cînd, *Păcătoșii bunului Dumnezeu*. N-a fost nevoie de multă vorbă. Lumea și-a zis : l-om îngropa sus, lîngă celălalt. Mă iertați, adăugă Jourdan, așa și-a zis.

— Nu văd nimic rău în asta, spuse doamna Elena.

După-amiaza se săvîrșea domol. Vîntul ămirosea puternic, îți dădea un fel de ameţeală. După-amiaza ispitise din prima clipă la somn. Acum ispita se risipea și te trezeai într-o lume dezmorțită de soare.

— M-am gîndit, zise Jourdan, c-ar trebui să-i prejmuim acolo sus pe-amîndoi cu un gard de păducel, ce credeți ?

— Oh, păducel ! exclamă doamna Elena. Bine te-ai gîndit.

Și-l privi cu ochii ei viorii.

— Ar semăna cumva cu stelele, spuse Jourdan.

Pricepu că doamna Elena s-a tras niţel înapoi, așa cum faci cînd vrei să-l vezi bine pe cel care te tulbură.

— Stelele sînt albe și-adunate-n mănunchiuri, dacă-ați băgat de seamă, urmă el, și păducelul la fel. Uite ce vreau să spun.

În clipa aceea, doamna Elena se așează ca mai înainte. Începu să bată cu vîrful degetelor pe genunchi. Rămaseră tăcuți un timp. Era atîta liniște că se auzea trosnind focul în vatră, jos, la Jourdana. Migdalii începuseră să înflorească. În zare munții înalți se pierdeau în ceață. Jourdan trăgea din pipă. Doamna Elena își puse brațele pe genunchi. Se aplecă înainte, cu mîinile împreunate. Coșița-i bălaie strînsă în coc îi dezgolea ceafa. Avea pielea mătăsoasă și trandafirie ca noii-născuți.

— Și ce-ai să semeni aici ? întrebă ea.

— Dacă v-aș spune, n-o să credeți.

— Zău, vorbi ea, ce s-a întîmplat cu dumneata, că nu te mai recunosc ?

— Găsiți că m-am schimbat ?

— Mult : ai ochii tineri.

— Ei bine, uite ce semăn, rosti Jourdan.

Se ridică să aducă o pungă din hîrtie groasă de băcănie. O desfăcu. Erau semințe. Turnă din pungă în palmă.

— Ia să vedem, ghiciți ?

Erau semințe ca oțelul, aripate ca frunzele de paltin.

— E nutreț englezesc, zise doamna Elena.

— Așa mari ?

— Într-adevăr, mi se par cam mari.

— Mai gîndiți-vă.

Săltă semințele în palmă ca să fie văzute ca lumea. Stăteau gata parcă să-i zboare printre degete.

— Știu, zise doamna Elena. E linte de Spania.

— Nu, spuse Jourdan.

Mai așteptă puțin, săltînd semințele în palmă.

— Brebenoc, o dumiri el în cele din urmă.

— Vrei să spui...

— Vreau să spun brebenoc, cum se vede-n surpăturile de lîngă Chayes, glăsui Jourdan.

— Ce s-o fi întîmplînd cu dumneata ? făcu doamna Elena.

— Și colo, după casă, în adîncătură, am văzut că e umezeală. Și-am semănat narcise. S-au prins și cresc. În cinșpe zile înfloresc.

— Vrei să cultivi flori, Jourdan ?

— Chiar așa, doamnă Elena.

— Se vînd bine ?

— Nu să le vînd, zise el, sînt pentru mine. O să puteți culege cîte poftiți.

— Jourdan !

Nu spuse mai mult. Și privi cîmpul. De aici puteai recolta cinci care de ovăz. Dar colo, în adîncătură, se și vedea insulița de suliți verzi ale narciselor ce străpungeau pămîntul.

Vă ascult.

Nu știu ce să-ți spun.

Dumneavoastră ce credeți ?

— La început m-am temut că-ţi rîzi de mine, Jourdan. Dar acum îmi spun că poate... Într-adevăr, văd bine pîn-acolo. Barem să fie praz de vară.

Ridică ochii spre el : stătea în picioare, cu semințele în palmă. Privind ochii aceştia viorii şi gura ale cărei linii se adunau şi se desfăceau tremurînd, nu ştiai bine dacă doamna Elena era îngrijorată, sau cum. Ea aştepta ca Jourdan să spună : „Da, e praz de vară". Atunci, şi ochii, şi gura şi-ar fi recăpătat strălucirea obişnuită.

— Nu, stărui Jourdan. Uitaţi-vă bine, nu s-arată în rînduri, cresc aşa cum vor. Dacă n-aţi sta jos, aţi vedea singură.

Întinse braţul într-acolo.

Doamna Elena se ridică numaidecît.

— Da, zise ea.

— ...Sînt trei care-au şi înflorit.

— Hai să le vedem.

— Eh, da ! primi el. Tocmai de-asta le-am pus.

Porniră amîndoi. Păşea voinicește şi ea, după pilda lui Jourdan.

— Uite, zise el.

Se aflau în capul cîmpului. Locul era puţin spre miazănoapte şi aproape toată ziua stătea în umbră din pricina unei adîncături de pămînt. Narcisele abia răsăriseră. Două frunzuliţe sfioase şi o trompiţă albă ca de zăpadă încă înfundată în pămînt.

Doamna Elena se aplecă de mijloc şi apoi se lăsă în genunchi.

— Aşa e, zise ea, e-adevărat.

Cîmpul, aflat acum la picioarele lui, părea şi mai întins decît cel hotărît pentru brebenoc.

— Vezi, bunul meu Jourdan, vorbi doamna Elena, trebuie să-mi spui, fiindcă eu nu mă pricep. Ai zice că m-ai adus aici în faţa unei taine !

— Priviţi, zise el. Minunate frunze ! Îţi umplu ochii, zău aşa, ia uitaţi-vă.

Ea păşea pe marginea cîmpului, de parcă ar fi fost legume acolo. Legumele nu trebuie să le calci.

— Haideţi încoace fără grijă, o pofti Jourdan, lor nici că le pasă. Sînt flori sălbatice. Tocmai de asta-s aşa. S-o luăm înainte. Colo sînt înflorite.

Pătrunse în cîmp. Parcă se temea și se rușina să calce peste flori. Avea un simțămînt nedeslușit. Nou. Își privi urmele pașilor. Frunzele strivite se ridicau la loc. Tulpinițele culcate la pămînt își veneau singure în fire.

Erau înflorite mai multe decît trei. Poate zece, douăzeci, nici nu mai știai bine, dar toate celelalte se și iviseră, ca niște aschii de sevă albă, aurite în vîrf.

Și se simțea de pe-acum mireasma.

— Vedeți ? zise Jourdan.

— Văd, spuse doamna Elena.

— Nu-i frumos ?

— Ba da. Și ce-ai să faci cu ele, Jourdan ?

— Nimic. Numai așa, pentru desfătarea mea. Mi s-a făcut lehamite de muncă tristă.

Se aplecă să culeagă florile.

— Nu le rupe, se împotrivi doamna Elena.

— Ba da, spuse el, n-aveți grijă, o să am puzderie și eu. Astea-s pentru dumneavoastră. Sînt cele dintîi, doamnă Elena.

— Și cele dintîi de pe platou, adăugă ea.

Jourdan strînse florile într-un buchețel.

— Nici nu știi ce bucurie mi-ai făcut.

Sorbea mireasma. Închidea ochii ca să o deslușească mai bine în ea însăși. Întindea mîna cu buchetul. Aducea florile înapoi. Le privea din toate părțile.

— Ciudat.

— Ce anume ?

— Oh, nimic, zise ea.

Jourdan cugetă la Orion-floare de morcov. Se gîndise adineaori să spună ceva despre nervurile frunzelor. Gîndul crescuse într-însul și apoi, ajungîndu-i pe buze, se risipise ca un fum.

— S-ar zice că sînt... începu el.

— Oh ! făcu ea. Sînt narcise. Narcise !

Se auziră strigați. Nu simțiseră goana trăsurii prin pămîntul afînat.

Fata smuci de hățuri. Calul se opri scurt și acum lzbea cu copita în iarbă.

Ieșiră din cîmp spre trăsură.

- Ia te uită la fata mea, vorbi doamna Elena, ia te uită cum arată !

Aurora ținea calul strîns în frîu. Se proptise cu picioarele de scîndura din față, lăsîndu-se pe spate. Stătea țeapănă și întinsă toată. Purta o rochie de muselină, roză în locurile lipite de corp, albă și spumoasă împrejur. Era în capul gol, cu părul lins sub panglica legată în jurul frunții, cu fruntea severă, ochiul sever, dar gura gingașă ca o cireașă, și, pe lîngă bărbia micuță și dulce ca un genunchi de mieluță, pleata-i castanie se revărsa de pe umeri.

Calul se potoli. Rîuri negre de sudoare îi fumegau pe grumaz și-n jurul șoldurilor.

— S-ar zice, murmură doamna Elena, că n-are liniște decît atunci cînd gonește, ori cînd o înflăcărează ceva.

Se apropiară.

— De unde vii, fata mea ?

— De la pădure.

— De-acolo, din față ? întrebă doamna Elena, împungînd aerul cu degetul.

— Nu, de peste tot, zise Aurora, arătînd întreaga linie a copacilor. Am deshămat calul, adăugă ea, văzînd că mama-sa căta la roțile trăsurii.

— Ai călărit ?

— Da.

— Călare fără șa, fata mea ! se umbri doamna Elena. Ca băieții !

— Da.

— Cu rochia pe care abia ai luat-o ?

— Am scos-o, mamă.

— Nu mai ești o fetiță, o mustră doamna Elena.

Se uită la spinarea calului pe care fata ei o strînsese între pulpele goale.

— Nu, Aurora, zău.

— Eh ! Domnișoara Aurora o să-și facă sînge rău, interveni Jourdan. Dați-i pace.

— Dar dumneata înțelegi... vorbi doamna Elena.

— Înțeleg.

Și se uită la buchetul de narcise. Cîteșitrei îșI opriră ochii asupra buchetului de narcise.

— N-am văzut niciodată flori din astea, izbucni Aurora lăsînd hățurile. Dă-mi-le iute, mamă.

— Nici nu s-au pomenit pe platou, spuse doamna Elena.

— Am pus un cîmp întreg, glăsui Jourdan. Poftiți încoace călare. O să am pentru toată lumea.

Le privi cum pleacă. Fata întoarse trăsura scurt pe roțile dinainte. Mîna cu mai puțină mînie. Din cînd în cînd se apleca spre mamă-sa, spre mîna în care ținea florile.

Se făcuse prea tîrziu ca să mai semene. Toate glasurile primăverii cîntau, pămîntul și cerul răsunau de ecouri ca valea unui pîrîu de munte. Lăcustele verzi pîrîiau prin aer, greierii își făceau auzit țîrîitul lor și zbîrnîiau în fundul pămîntului.

Iarba umplea preajma de un zvon ușor și nedeslușit.

Jourdan aruncă un pumn de semințe de brebenoc. Nu era deprins cu ele. Lunecau din mînă mai anevoie decît boabele de grîu. La drept vorbind, nu erau făcute să fie semănate cu mîna, fiindcă se țineau de piele.

Bobi spusese că n-ar fi nevoie să le semene decît o dată, și că după asta răsar singure.

Jourdan privi spre pădure. Înserarea stăruia încă limpede într-acolo. Dindărătul copacilor fumega pîcla cîmpurilor. Soarele în asfințit aprindea amăgitoare curcubee roșii și albastre, frumos arcuite, care se încîlceau ca răchita pe marginea coșurilor. Ceva mai jos, sub pîclă și curcubee, dincolo de pădure, mai jos de cîmpurile grase, trecea drumul spre orașul Roume, și mai departe era lumea cu alte drumuri, căi ferate, canaluri, fluvii, orașe și oameni. Nu se auzea nici un zgomot dinspre toate acestea.

Se împlinise o lună de cînd Bobi plecase. Adică, nu chiar o lună. Abia poimîine, la șase seara, era o lună. El spusese că o să lipsească mult. Nu pomenise de ziua întoarcerii. Spusese numai că aveau nevoie de semințe mai multe.

Semințe pentru noi, a spus Bobi. Trebuie deopotrivă să schimbăm și sămînța din noi.

Vorbise și de bani. A trebuit să vorbească, fiindcă era hotărît să lecuiască o dată pentru totdeauna lepra asta a neroadelor. Și fiindcă era hotărît de asemenea să aducă lemne pe întreg platoul. Da, de la pădurea Gremona și

pînă în valea Ouvezului. Nouă, celor aflaţi aproape de cer, nouă, celor care nu auzim nimic din toată lărmuirea lumii...

Jourdan ascultă.

Nu erau decît zgomotele pămîntului, lăcustele, şi greierii, şi-o albină zorită să iasă la iveală, şi-un stîrc care clămpănea într-un şanţ spre Tîrla Paltinului. Numai nouă, da.

— Ar fi prea multă trudă dacă am vrea asta pentru toată lumea, a spus Bobi.

Şi a zîmbit.

— Fiindcă întreaga lume tînjeşte să-şi afle lecuirea, întreaga lume pătimeşte de acelaşi rău ca şi tine, întregii lumi îi putrezesc cărnurile pămîntii. N-a ajuns încă să pută, fiindcă asta-i hrana vîntului. Lepra, ce vrei, a spus el.

Şi era şi mai zîmbitor.

— Ce vrei, a urmat Bobi, nu putem lecui toată lumea, dar s-o facem pentru noi. Poate-o să dăm o pildă.

Atunci a adus vorba de bani. Dar a făcut-o aşa cum ştia el, Bobi. Era atîta dreptate în ce spunea încît te simţeai mişcat.

— Va să zică, sînt buni şi banii la ceva ? a întrebat Jourdan.

— Da, a spus Bobi, fiindcă-n jurul nostru oamenii nu primesc decît bani în schimb. Fiindcă trebuie să-i dăm în schimb ca să dobîndim ce n-avem încă, fiindc-am ajuns atît de sărmani încît nu mai putem face noi totul prin noi înşine. Avem încă nevoie de bani. Dar cu cît ne vom gîndi mai puţin la ei, cu atît va fi mai bine.

Jourdan i-a arătat ce-a agonisit. Banii nu stăteau împăturiţi sub cămăşile Marthei. Stăteau pitiţi într-un colţ al grajdului. A trebuit să sape ca să scoată din pămînt o lădiţă de fier.

Bobi s-a arătat dintr-o dată plin de gravitate. L-a apucat de braţ pe Jourdan. Şi i-a spus :

— Stai !

Apoi :

— Eşti la fel de hotărît ?

— Ce să fac ? a răspuns Jourdan. Simt eu însumi că leacul ăsta vindecă. Ştiu bine ce simt de cînd îl încerc.

— Ai mult bănet!

— Dar sînt tare bolnav, a spus Jourdan, care începea cît de cît să știe a vorbi în felul lui Bobi.

— Bine atunci, s-a învoit Bobi. Poți să-mi dai.

Și Jourdan i-a dat bani. Bucuros.

— Pentru întîia oară am dat bani atît de bucuros, i-a spus el Marthei mai tîrziu.

Și Bobi a plecat apoi să cumpere semințe din cele mari, ca să ne însămînțeze inima, nouă și celorlalți. Vreau să spun, celorlalți de pe platou. Nouă, celor de-aci. Și poate, cine știe, și altora de mai departe, de colo unde fumegă cîmpiile. Celor care trăiesc în frecătura drumurilor și a trenurilor, și în orașele pline de tăciuni aprinși. Da, a plecat. Se împlinea aproape o lună de atunci. Era în șaisprezece ale lunii trecute, pe la ceasurile șase seara. Se înnopta încă devreme și timpul era frumos.

Jourdan ajunse acasă. Strigă de afară:

— Nevastă!

— Acolea sînt.

Răspundea din cămară. De acolo, prin ferestruică, se vedea drumul.

— După mine, zise Jourdan, el o să vină ziua, și-acuma se lasă noaptea.

— După mine, spuse Martha arătîndu-se, o să vină noaptea. Noaptea s-a ivit. Noaptea a plecat. O să vină tot noaptea.

— Uite, făcu Jourdan, pune semințele la loc.

— N-ai semănat?

— Nu, spuse Jourdan. M-a ținut doamna Elena de vorbă.

— A venit la cîmp?

— Da, pe la ceasurile patru, taman cînd să-ncep. A stat jos. Atunci, m-am așezat și eu. Moartea lui Silviu a tulburat-o mult.

— Și pe mine, zise Martha. Mai ales acuma, cînd poate o s-ajungem să fim fericiți.

— Cum, adică, poate? Cînd te-ndoiești, toate merg anapoda. Nu poate, sigur.

— Nu mă-ndoiesc, zise Martha. Nu, oh, nu, de bună seamă! Fiindcă, dacă m-aș îndoi...

— Ce?

— Ah, nu știu!

Privi pe fereastră.

— Uite noaptea, vino s-o vezi.

Jourdan se apropie.

— Uite, narcisele lucesc. Doar frunzele, acum.

Tulpinițele de narcise, poleite de belșugul sevei, luceau la fața pămîntului.

— Au fost și vreo cîteva flori, vorbi el. Le-am dat doamnei Elena.

— I-ai spus tot?

— Nu tocmai. I-am spus c-o să semăn brebenoc.

— Vine cineva, zise femeia.

Se auzeau pași pe drum și o umbră se mișca, dar prea otova, încît nu părea umbra unui om.

— Nu-i el, spuse Jourdan. Ăsta are toiag.

Auziră bătăi în ușă.

Jourdan se duse să deschidă.

— Aici e Jourdana?

— Poftim înăuntru.

— E prea departe, spuse omul, n-am venit niciodată pînă aici.

Era un bărbat costeliv, fără vîrstă, nițel cam bătrîn, cu mustață albă.

— Poftește, prietene, zise Jourdan. Ești din Roume?

Își amintea că l-a mai văzut la oraș.

— Da, răspunse omul.

— Șezi, zise Martha.

Se duse să închidă ușa și trase scaunul lîngă vatra unde pîlpîia un foculeț de primăvară.

— Fie, se învoi omul, că-i tare departe. V-aș sfătui să nu vă abonați niciodată la vreun ziar.

— Păi de ce? făcu Jourdan.

— Fiindcă eu sînt poșta, zise omul. Am venit cu bicicleta pîn-la poalele urcușului. Am lăsat-o într-un tufiș și am luat-o prin pădure. O dată merge asta, dar dac-ar trebui s-o fac în toate zilele...

— Hai să iei o gură de vin, îl îmbie Martha.

— Nu zic ba, primi omul. Vremea asta te trage la sete. Ah! făcu el. Și cînd mă gîndesc...

Purta o geantă mare de piele atîrnată de umăr. O deschise. Scotoci o clipă, căuta înăuntru ceva foarte mic.

— Iat-o.

Era o telegramă verde.

— Deschideţi-o, zise el. Nu-s veşti rele, dar e destulă grabă.

Jourdan se aplecă la lumina focului.

VINO ÎNAINTEA MEA MIERCURI SEARA PE DRUM. AŞTEAPTĂ-MĂ LA CROIX-CHAUVE. BOBI.

— Miercuri seara e azi, zise omul înainte să bea. De-asta am venit.

— Vezi ? făcu Martha.

— Ce ? zise Jourdan.

— Eu am avut dreptate. O să vină noaptea.

— Cît să fie ceasul ? întrebă Jourdan.

— Stai, zise omul, îţi spun îndată.

Scoase la iveală o palaşcă de ceas. Îl scutură.

— E-aproape şapte.

— Păi atunci nu-mi rămîne decît să-mi pun haina pe mine, cugetă Jourdan cu glas tare.

— Merg şi eu cu tine, se hotărî Martha.

Aducătorul telegramei o apucă la stînga. Jourdan îi spuse că va da peste o scurtătură mai de Doamne-ajută decît la suiş şi mai lesne de găsit pe întuneric. Şi era adevărat, dar mai ales de cînd citise numele : Bobi, Jourdan ţinea să rămînă singur cu Martha, singur cu noaptea, singur cu bucuria lui.

Era o noapte catifelată şi unduitoare. Te lovea uşor peste obraji ca o stofă, apoi se furişa cu suspinul ei şi o auzeai legănîndu-se prin copaci. Stelele umpleau cerul. Nu mai erau stelele iernii, singuratice, strălucitoare. Stăteau grămadă ca icrele de peşte. Lumea nu avea încă mai nimic împlinit, nici chiar închegările tinereşti. Nimic decît lapte, muguri lăptoşi, grăunţe lăptoase în pămînt, seminţe de vietăţi şi lapte de stele în cer. Copacii răspîndeau o mireasmă tare ca în vremea dragostelor.

— Cît e de-aci pînă la Croix-Chauve ? întrebă Martha.

— Pe drum, cinci kilometri.

La o vreme, auziră zgomotul iazului în adîncimea nopţii. Freamăt de trestii şi plescăitul apei peste pietre.

Apoi, zgomotul se depărtă și pieri. În jurul lor nu mai erau decît șesuri întinse. De departe venea mirosul mlaștinilor. Stelele se învălmășiră spre răsărit și spre miazăzi. Într-alte părți pieriseră pe după nori. Ploaia se porni peste șesuri, ridicînd mireasma pămîntului, mireasma pietrei, mireasma scoarțelor. Era o ploaie subțire, aninată de cer ca un șarpe care joacă săltat în coadă. Atingea cînd trei tufe ici, cînd trei tufe colo, cînd un copac, cînd un colț de cîmp, cînd pe Martha, dar de Jourdan nu se atingea. Apoi, șarpele se prăbușea din înaltul cerului, hoitul lui greu strivea pămîntul, copacii, frunzele uscate rămase-n tufișuri, și se auzea departe, înainte, curgînd prin așternuturile foșnitoare ale pădurii.

Vîntul grăia. Era un vînt lăptos ca și toate dimprejur. Era plin de forme, plin de înfățișări, de licăriri, de luciri, de flăcări care nu luminau nici o palmă de pămînt, dar iluminau întreaga făptură pe dinăuntru. Purta cuvinte, cum poartă pietre puhoaiele de apă. Se auzeau sunînd. Spunea : munte, gheață, rășină de brad, valea Ouvezului, cu apa, trestiile, ascunzișurile păsărilor gata de dragoste ; migdalii din fundul platoului sînt înfloriți ; lutăriile de la Chayes s-au urnit din nou și lutul lunecă încet la vale : am trecut peste lut împrospătat ; se vor ivi alte vulpi, erau opt, vor fi cel puțin de două ori pe atît, vulpoaica cheamă, cheamă, cheamă de trei nopți în șir, dar mai ales în noaptea asta, ascultă ; așteaptă, mă duc să văd mai sus — și urca iar în noapte — înaltul cerului e ca o boltă de pivniță, auzi, mă lovesc cu capul de sus, și mă întorc, și mă rostogolesc, și iată-mă — cobora iar — dar e o boltă largă, adăpostind întinse ținuturi, pline de ecouri și de mișcare, și de copaci și de vietăți, și de oameni în drum spre alte drumuri, care mă ascultă mergînd, și asta-i poartă mai departe, și asta-i leagănă, și ei nu se mai gîndesc la pașii care se adaugă pașilor, ci, mulțumită mie, iată-i că văd bolta cerului care cuprinde totul, și totul e viu, totul se mișcă ușor în noaptea asta ca o puzderie de purcei rozulii sub pîntecele cald al scroafei.

Apoi, tăcere.

Se apropiau de pădure. Frunzele nu se desfăcuseră încă. Pădurea nu vorbea. Mugurii din marginea ei, mu-

guri luminoşi de fagi şi, mai spre desime, de arini, puncau o stavilă fosforescentă înaintea drumului.

— Pădurea-i blîndă, zise Martha.

Volburi tăcute alergau peste cîmpie. Soseau cu o pleasnă de vînt, cu o răpăială de ploaie. Treceau mai departe. Apa era încropită. Doar doi-trei stropi zăboveau pe obraji.

Croix-Chauve se afla în mijlocul pădurii, la întîlnirea drumului cu un făgaş forestier. Împrejur, prin tăierea copacilor, se rotunjise o poiană. Stelele lăptoase şi lucirea mugurilor luminau noaptea. Pădurea era numai lemnărie, bulumaci şi grinzi. Norii treceau cu cîte-o pală de ploaie, care şuiera ca o năpîrcă, încolăcindu-se în crengi. Aduceau o umbră de nepătruns pentru o clipă. Dar acolo unde nu era nor se vedea schelăria copacilor, străveziul crengilor care se legau aidoma unor grinzi de la un trunchi la altul, fără să poarte acoperiş, lăsînd cerul scînteietor să tremure mai departe în frunzişuri. Apoi, norul se călătorea. Atunci vedeai de aproape cum suie pe trunchiul lucitor al unui fag, sau pe trunchiul neted şi drept ca un stîlp de marmură al unui mesteacăn, o friză de muşchi pînă la locul unde crengile îşi aflau sprijinul. Din loc în loc, urmărind biciuirea ploii care poleia mugurii strălucitori în tufişurile de arini şi apoi pleca lăsîndu-i cu luminile lor, se vedeau deschizîndu-se coridoare în clădirea pădurii ; răsuflarea rariştilor depărtate fremăta prin ele, şi colo, în fundul sălilor răsunătoare, se zărea dănţuind o mică răchită firavă şi albicioasă, încununată de frunze.

— Ia ascultă, zise Jourdan.

Crezuse că aude paşi pe drum. Era o nevăstuică. Clămpănea. Dihania ţîşni dintr-un salt în frunzele moarte. O clipă amuţi orice zgomot. Se auzi apoi perechea gemînd şi bărbătuşul torcînd din ce în ce mai înfiripat.

— Trebuie să fie trecut de opt, zise Jourdan.

De la o vreme conteni şi ploaia, şi vîntul, liniştea caldă a primăverii se înstăpîni în jur. Pădurea lucea. Stătea neclintită, aidoma unei lespezi de piatră neagră cu fluturi de cuarţ. Licăririle se prelungeau în căi pe care nu puteau păşi decît visurile şi care se înfundau sub copaci, ori urcau spre cer.

·Albul drumului lărgit lumina toată poiana de la Croix-Chauve.

— Vino, zise Jourdan.

Nu se simțea la largul lui acolo, în mijlocul poienii, ascultînd miile de glasuri ale umbrei.

Îi dădu mîna Marthei.

O ajută să se așeze alături de el, pe marginea peretelui de pămînt.

— Dormi, dacă vrei.

— Nu mi-e somn.

Dar se lipi de el și își puse capul pe umărul lui.

Vîntul șopti un cuvînt lung și de neînțeles pentru Jourdan. Fagul de deasupra lor trosni de-a lungul scoarței, de jos pînă-n vîrful unei crăci groase. Craca se propti cu scrîșnet în trunchiul unui mesteacăn vecin. Era un mesteacăn tînăr. El se înclină adînc. Plesnea de sevă tinerească și era plin de avînt. Trecu vorba mai departe tufelor de afin, unui sorb, unui arțar și unui stejar scund și cărunt. Și apoi, de acolo, cuvîntul porni în zbor, făcînd să sune bulumacii și grinzile pădurii.

Jourdan simțea că prevenirea asta era și pentru el, dar nu putea să înțeleagă. Se străduia. Chibzuia. Se gîndi la semnele de aur din noaptea de iarnă, în cea de a treia seară, pe cînd se întorceau amîndoi la Jourdana prin pîcla deasă. Se căznise să citească litere și cînd colo nu erau decît ușa și fereastra casei, cu focul din vatră. Se gîndi la floarea de morcov, la tainicele ierburi ale cerului, pentru care Bobi era un țăran mai priceput decît el. Își spunea: „Sărman, sărman de tine! Uite că nu-nțelegi!“ Amîndoi, acolo, el și Martha, erau aidoma celor dezmoșteniți și nefericiți. Toate înțelegeau în jurul lor, de la cea mai mică tufă pînă la cel mai voinic frasin, și animalele, ba chiar și aștrii, fără îndoială, și pămîntul, colea, sub picioarele lor, cu grunzii lui, cu împîslirea lui și cu vinișoarele-i de apă. Toate înțelegeau și erau simțitoare. Ei singuri se arătau greoi și lipsiți de pătrundere, în ciuda bunăvoinței care îi însufleța. Trebuie să-și fi pierdut frumoasa moștenire a omului, ca să ajungă atît de sărmani, ca să se simtă atît de despuiați și neputincioși de-a înțelege lumea.

Mult timp după asta se presimțea ceva în pădure. Pădurea era cuprinsă de-o bucurie magică. Își începuse serbarea nopții de primăvară.

— Nevastă !

— Zi, bărbate !

— Ia te uită colo !

— Văd.

— Ce să fie ?

— Nu știu.

Un arin își deschisese brusc mugurii și își desfăcuse frunzele, și, din negru, devenise zăpeziu și înfiorat.

— Plutește !

— Da, dar ia aminte, rămîne pe loc.

— E-un copac mic.

— Adineaori nu se vedea.

— Simți ce mireasmă !

— Aproape că are și gust, zise Martha.

— De zahăr.

— Vine de primprejur, spuse ea, întorcîndu-se, și exclamă îndată : Oh ! privește !

Într-un arțar plesniseră mugurii, și era numai flori. Se aprinsese de-o lumină fără luciu, ca un copac de făină. De fiece dată cînd se deschidea cîte-un mugur, scăpăra o licărire și năpădea mireasma de zahăr.

— Uite, zise Martha, colo și colo se-ntîmplă la fel.

Arțarii se aprindeau în toate încăperile pădurii.

Sub licărirea mugurilor deschiși, se deslușeau noi săli, noi stîlpi, noi coridoare, noi schele de crengi.

— Pădurea-i adîncă, murmură Jourdan.

— Miroase a tei !

— Privește colo, făcu Jourdan.

— Sînt arțari, zise Martha.

— Nu, spuse Jourdan, uită-te, se-ngroașe, se-ntinde, uită-te. Trece de la o creangă la alta.

— Ete, vorbi Martha, luminează dedesubt, și-acolo parc-ar fi o pivniță. Lămpi ! strigă ea, împungînd înainte cu degetul.

Sălciile își desfăceau frunzele, mugur cu mugur, de-a lungul crengilor drepte. Nu era decît licărirea stelelor și licărirea mugurilor. Frunzele crude ale sălciei luceau însă mai mult ca orice, luminînd în jurul fiecărui mugur coaja

de aur a crengii. Și așa, un nimb arămiu se lărgea încet-încet în jurul sălciilor.

— Haidem de-aici, zise Jourdan. Trebuie să ne uităm peste tot.

Mugurii se deschideau pretutindeni ; copacii aprindeau încet-încet frunze noi. Era ca lumina mai multor luni de pe cer. O lumină albă de la frunzele de arini, de la petalele de arțari, de la frunzele de fagi, de la mușchiul plopilor ; o lumină cenușiu-aurie de la mestecenii al căror frunziș crud oglindea trunchiurile, oglindindu-se deopotrivă pe scoarța lor ; o lumină arămie de la sălcii ; o lumină trandafirie de la sorbi și o nesfîrșită aură verzuie care stăpînea totul, pîlpîirea frunzișurilor întunecate, pinii, brazii și cedrii.

Miresmele se revărsau reavăne. Amiroseau a zaharuri, a fîneață, a rășină, a munte, a apă, a sevă, a sirop de mesteacăn, a dulceață de afine, a peltea de smeură cu frunze cu tot, a ceai de tei, a blăni abia desfăcute din trunchiurile copacilor doborîți, a clei de cizmar, a postav nou. Erau miresme umblătoare și erau atît de puternice încît frunzele se înfiorau la trecerea lor. Și astfel lăsau în urmă lungi dîre de umbră. Toate încăperile pădurii, toate coridoarele, bulumacii și bolțile, tăcut luminate, adăstau.

În toate părțile se vedeau adîncimile magice din casa lumii.

Vîntul se lăsa așteptat.

Apoi, veni.

Și pădurea se porni să cînte pentru întîia oară ăst an.

— Nevastă !

Ea stătea ghemuită toată lîngă el, căutîndu-i sprijinul umărului.

În clipa aceea se auzi chemat de vocea unui om ce venea din cealaltă parte a poienii.

— E primăvara cea mare, zise vocea.

— Tu ești ? strigă Jourdan.

— Da.

Văzu boiul lui Bobi desprinzîndu-se întunecat de fosforescența copacilor.

— Uite, viu, așteptați-ne.

O mogîldeață îndesată, care se tolănise în tufele de afin și era una cu pămîntul, se ridică încet, ca un bulgăre rupt din pămîntul moale de primăvară. Era o lighioană mai trupeșă decît un măgar. Călca în urma lui Bobi. Nu știai pricina, dar deasupra capului îi jucau licăriri. I se auzeau pocnind genunchii și pecetea micilor copite. Se ghiceau niște coarne, dar nu știai prea bine, căci semănau deopotrivă a coamă lucitoare.

— Oare ce ne aduce? șopti Martha.

— Am găsit ce-am vrut, spuse Bobi cu vocea lui puternică. Am cam zăbovit, dar acum o să putem semăna de toate și toate o să răsară voios și temeinic. La fel de bine-i pentru noi...

Jourdan se gîndi la narcise și apoi la pădurea murmurătoare din toată înstelarea ei de frunze.

— ...Pentru noi, cît și pentru ceilalți, vorbi Bobi. O să vezi cum o să fim cu toții primăvăratici. În lumea-ntreagă singuri oamenii sînt triști.

Ajunse lîngă ei. Spuse: „Bună seara, Martha, bună seara, Jourdan". Îi auzeau răsuflarea, simțeau mirosul lui de om în veșminte de catifea, nădușit, dar răspunzîndu-i „bună seara, flăcăule", nu-și puteau lua ochii de la mogîldeața trupeșă ce-l urma și care era colea, lîngă ei.

Era o lighioană pe jumătate lighioană, pe jumătate copac.

I se vedeau lucind ochii mari și blînzi, dar bărbătești.

— Ce-i ăsta? întrebă Jourdan.

— Un cerb, zise Bobi.

Purta mari coarne rămurate.

— Numai c-am fost nevoit să caut unul care să fie aproape om, urmă Bobi, ca să-l ținem printre oameni, înțelegi?

— Nu, mărturisi Jourdan.

— Ce face cu ochii ăștia? spuse Martha.

— Privește, zise Bobi. Ia uitați-vă amîndoi cum luminează din umbră ceea ce-i curat și sălbatic. Uitați-vă, are ochii la fel ca mugurii, uitați-vă cum privirea noastră nu mai e bună de nimic pentru noi cînd ne aflăm în umbră, laolaltă cu sălbăticiunea, ca și cum n-am avea decît pietre moarte peste pleoape; asta fiindcă am pierdut bucu-

ria anotimpurilor și bunăvoia nevinovată. Uitați-vă ce ochi strălucitori !

Cerbul nu se clintea. Se vedeau marile-i coarne rămurate și, dincolo de ele, pădurea luminată.

— Văd că stă cuminte cu noi, făcu Jourdan uimit.

— Aici a fost greul, spuse Bobi, fiindcă el nu era dator să știe că noi meritățm. Și e prea puțin timp de cînd meritățm, ca animalele să fie prevenite.

— Tare greu mai e ! suspină Martha.

— Da, adeveri Bobi, dar am avut toate atuurile. Să ședem o clipă, vreau să vă povestesc.

Așezați în iarbă, vedeau cerbul rămas în picioare. Avea glezna subțire, trupul zdravăn, părul vălurit sub pîntece, gîtul drept, capul nemișcat, bogatele-i coarne rămurate pline de cer întunecat și de stele de primăvară.

— Îl cheamă Anton, zise Bobi.

Îl lovi ușurel cu mîna la subsuoara genunchiului.

— Culcă-te.

Cerbul se culcă în iarbă alături, lungindu-și capul între picioarele lor. Răsuflarea-i fierbinte încălzea picioarele Marthei și urca mai sus, pînă sub fustele ei, vie ca zvîcnirea sîngelui în vine.

— Da, continuă Bobi, greul era să găsesc un animal care să primească.

— Mă rog ? mormăi Jourdan.

— Mirosul nostru, zise Bobi, mirosul nostru le supără. Noi nu mirosim nici a bărbat, nici a femeie. Mirosim a ceva amestecat, și animalul adulmecă făr-de greș. Voiam să găsesc unul care să fie obișnuit, dar care să-și păstreze încă destulă libertate ; cum să-ți spun ? Îngăduitor, chiar așa. Nu rob cum sînt caii scopiți, nu bătăioși cum sînt armăsarii, ci un animal care să-și spună : „Mirosiți rău, dar eu vă iert“. Și-apoi, să fie în stare a prețui mirosul nostru bun atuncea cînd o să-l avem.

— Crezi că știe să-l recunoască ? întrebă Martha.

— Cum te pălește un pumn peste bot, spuse Bobi. Asta-i sigur.

Martha vedea mulțumită cum cerbul trage pe nări mirosul ei. Și nu se mișca. Și cerbul nu părea scîrbit : răsufla domol, în voie.

— De-altminteri, glăsui Bobi, în seara asta trebuie că avem citeşitrei aproape mirosul cel adevărat. E primăvara-n pădure.

— Şi cum l-ai găsit ? dori să afle Jourdan.

— Era la „Circul Naţional“.

— Unde ?

— Eh, la Sermoise, e acolo un mic circ.

— Te-ai dus cu trenul ?

— Nu, zise Bobi, pe jos, de asta am zăbovit atita, dar n-am avut încotro. Urmele pe drum erau de găsit.

Pădurea cînta. O sălbăticiune strigă în adîncul desimii şi strigătul i se roti în ecouri. Cerbul îşi săltă capul. I se auzi hîrşîitul ca de pilă al limbii pe buze.

— Îl cheamă Anton, zise Bobi, îl cunosc de mult. Am lucrat împreună. Îi plăcea mult să mă privească. Mie-mi plăcea să mă uit în ochii lui. Ne-am spus adeseori că dorim aceleaşi lucruri. M-am dus să-l aduc şi el o să ne ajute. Acum sîntem tustrei în pădure cu el. Şi nu mai avem inima locuitorilor din cîmpii. E noapte, e primăvară-n copaci. Pădurea cîntă.

— Să ascultăm, zise Jourdan.

Şi rămaseră toţi patru într-o lungă tăcere.

Pădurea-şi cînta cîntecul cel mai tulburător.

VI

Se dusese vestea.

Mai cu seamă că lăsaseră ceroul slobod şi că în seara de vineri gonise pînă spre Mouille-Jacques. Nimerise în lucerna lui Carl. Fecioru-său tocmai isprăvea cu udatul. Pusese zăgazul. Asculta cum cîntau cele din urmă solii ale apei la rădăcina lanului gras. Auzi zgomotul copitelor. Ridică fruntea. Cerbul era acolo, la trei paşi, şi-l privea.

— I-am văzut ochii, Doamne ! zise el.

— Şi cum sînt ? întrebă Carl.

— Plăcuţi, zise băiatul.

— Adică ?...

— Eram la lucernă de la amiază.

Cîmpul lui Carl găzduia aici un colnic turtit, nu prea înalt, abia răsărit, dar destul ca să se vadă pînă departe împrejur.

— Apa, continuă băiatul, umblă singură. Îi trebuie, cum ştii, douăzeci de minute ca să ajungă de la un capăt la altul, am socotit, şi trebuie să-i dau drumul de şaişpe ori, şi de fiece dată să aştept cîte douăzeci de minute, încolo n-am de făcut decît să las zăgazul, să-l ridic şi să aştept. Asta-i tot.

— Şi ? făcu Carl.

— Ochii ăia ţi-alungă urîtul, zise băiatul.

— Şi eu am văzut cerbul, spuse nevasta lui Carl. L-am văzut pe cînd gonea. Poate că o făcea pentru că-i plăcea lui. Se ducea în sus, venea înapoi, sărea pe loc. Am stat mult să-l privesc. Era ceva ! încheie ea, apropiindu-se de oala în care fierbea ciorba de cartofi.

Carl îşi freca ţeasta cu palma.

— O să mă duc să-l văd, zise el.

— Am văzut-o şi pe doamna de la Fra-Josepina, mai spuse nevastă-sa.

— Eh ! făcu Carl.

— Păi uite, o știi cum vorbește. Eu n-o prea pricep. Înșiră niște cuvinte nemaiauzite, turuie ca altceva și te privește cu ochii ei ciudați. Nu știu prea bine ce mi-a spus, dar după cît mă duce pe mine capul, e cam ce ne-a spus și Jacques de la alde Maurice. Jourdan a semănat flori. Albastre și galbene, narcise, așa mi-a spus ea.

Carl își frecă țeasta. De astă dată apăsat, cît pe ce să uite că era propria-i țeastă.

— O să mă duc să văd, hotărî el.

Sîmbătă, vîntul se pornise să fiarbă. Era un vînt tînăr de tot. Ducea cu el norii, colbul, soarele, umbra, frigul și căldura laolaltă, ca într-un sac. Apoi, deodată, le lăsă pe toate să cadă la pămînt și, văzîndu-se slobode toate, se înturnau domol la rostul lor, și era o desfătare să vezi cum zburdă tinerețea și vigoarea primăverii.

Cerbul ieși din șură și începu să adulmece, apoi porni drept înainte, destul de iute, dar fără prea mult zor, mai domol decît vîntul ce-l cuprindea, îl împingea, îl întrecea și-i șuiera printre coarne ca în cordajul unei corăbii. De astă dată se îndrepta spre Fra-Josepina, fiindcă vîntul îl purta într-acolo. Nu văzu pe nimeni. Ocoli casa, urcă pe scara mare de la intrare, bocăni cu copitele pe terasă, rupse o gură de iarbă dintre lespezi și o apucă la pas spre Fauconnière, cu vîntul în față, dînd din cap de sus în jos, ca și cum și-ar fi deschis drum prin niște tufișuri reci, văzute numai de el.

La Fauconnière totul era zăvorît de la moartea lui Silviu și de la plecarea lui Viguier în munții Aiguines. Cerbul se tolăni în iarba neagră, lîngă un izvor. Întinse botul spre apă, bău, apoi smulse o gură de hreniță, mestecînd și adăpîndu-se în același timp, de-și umplu botul de bale verzui. Pînă la urmă se lăsă păgubaș și făcu o săritură spre soare ; văzuse un loc mai curat, cu iarba încropită. Se întinse într-o rînă, ca un cal mort, cu picioarele rășchirate. Dormi, apoi se trezi, dar nu se ridică de la pămînt ; norii care lunecau pe cer se oglindeau în ochii lui, vîntul îi trecea cu ace blînde prin păr. O floare de platan îi căzu nepoftită pe nări, dar el nu îndrăzni să se miște. Doar mișca din buze.

La amiază, pentru întîia oară, se făcu dintr-o dată foarte cald. Cerbul ascultă. Se auzeau strigăte de om dinspre Maurice. Era departe. Semănau cu cîntecul unduit și întretăiat al unor păsări mari. Cerbul se ridică în picioare. Colo departe, în străvezimea zilei, zări niște puncte negre pe un cîmp, trebuie că erau trei oameni și un cal. Porni înspre ei, alergînd domol.

Cînd ajunse în apropiere, băgă de seamă că erau trei țărani pe care nu-i văzuse pînă atunci. Un bătrîn, vînos încă după mișcări și cu o voce poruncitoare, dimpreună cu doi flăcăi cam de o seamă. Calul era dintre acei cai fără miros, cum se întîlnesc de obicei pe drumuri, ori în cîmpii. Cerbul și-aduse nările spre coapsă, vrînd să se dumirească bine, apoi adulmecă înspre cal. Da, calul mirosea numai a păr, a sudoare și a bălegar. Cei trei îl munceau. Cerbul se opri locului să privească. În depărtare se simțea mirosul fermei. Bătrînul mirosea a piele și a catifea. Stătea urcat pe spinarea îmbucată ca un grilaj a boroanei. Ținea hățurile în mîini. Calul trăgea. Striga într-una cu gura larg deschisă și-i miroseau și dinții bătrîni. Ceilalți doi miroseau a sudoare și a pămînt. Alergau de o parte și de alta a grapei. Cerbul adulmecă mirosul depărtat al fermei. Acolo erau femei și copii. Dar toți se aflau sub mirosul puternic al bătrînului. El era stăpînul. Stătea în picioare pe boroană. Calul trăgea. Cei doi alergau pe de lături. Unul din doi împărțea așternutul cu o femeie de la fermă. Trebuie că era tatăl copiilor. Celălalt dormea în hambar. Dar mirosul bătrînului stăpînea peste tot. Stătea în picioare pe boroană. Ținea hățurile strîns. Cîmpul se netezea sub el. Striga.

În capul cîmpului întoarseră boroana și calul. Cerbul își lungi gîtul și boncăi spre ei o mică mustrare prietenească, apoi o porni razna spre soare, rotindu-se pe departe în jurul grupului de oameni și al calului. Bătrînul, urcat pe boroană, era mai înalt decît ceilalți.

După o clipă, cerbul se pomeni din nou în marginea cîmpului de lucernă unde poposise în ajun. Băiatul nu mai era acolo. Lucerna, udată cu o zi înainte, aromea puternic. Cerbul își găsi urmele în locul unde se oprise să se uite cum udă băiatul. Descoperi urma unui arici. Găsi și ariciul, care se făcu ghem îndată. Curînd, ariciul își săl-

tă căpşorul şi ochii mici spre cerb, îl văzu şi se arătă fără frică. Se ghemuise fără să ştie, doar cît auzise zgomotul. Şi o tuli prin iarbă.

Ceva mai încolo, cerbul dădu peste nişte urme de vidră. Trecuse o pereche pe acolo. Se îndreptaseră către miazănoapte, dincotro venea miros de trestii, de nămol şi de oi. Dădu apoi peste călcătura unui bîtlan şi peste o rămăşiţă din măruntaiele unei broaşte. Auzi cîntînd pescăruşii. Auzi un clipocit de apă. Întoarse capul să mai vadă o dată lucerna. Îşi amintea de băiat şi de ochii lui. Ochi de bărbat, dar liniştiţi, şi în care se văzuse oglindit, el, cerbul, cu crengile coarnelor ţepene pe frunte. Băiatul nu mai era acolo. Trebuia să fie undeva, colo, la fermă. Cerbul nu ştia prea bine, căci mirosul fermei cu pricina era un miros de armăsar ţinut închis, mirosul nerăbdător şi aprig al unui cal lipsit de pereche multă vreme.

Atunci, cerbul începu să dănţuiască pentru sine. Se afla într-o cîmpie goală. Se simţea trist amintindu-şi de armăsar. Ridica din copite rînd pe rînd. Lăsa capul în pămînt, îl sălta în sus. Strănuta. Era trist. Cîmpia goală, primăvara, armăsarul lipsit de pereche, calul, bătrînul, băiatul care uda cîmpul.

Dănţui pentru bătrîn, pentru tînărul cu ochii liniştiţi. Dănţui pentru armăsarul nefericit şi pentru cerbul nefericit. Dănţui pentru cîmpie. Dănţui pentru doru-i de primăvară. Dănţui pentru pîclă şi pentru cer. Dănţui pentru toate miresmele şi pentru tot ce vedea, pentru tot ce simţea cu ochii, cu urechile, cu nările şi cu pielea. Dănţui aşa cum ar fi făcut-o dacă ar fi fost bucuros. Şi bucuria îl năpădi iarăşi.

Goni pînă la iaz. Intră în apă. Bău ; se privi în oglinda-i tremurătoare.

Porni prin pajişte. Trecu pe sub un paltin singuratic. Se apropie încet şi fără zgomot de stînă. Simţi miros de berbec. Încercă să împingă uşa cu coarnele. Era zăvorîtă.

Întrebă berbecul prin uşă : „Ce mai nou ? Pîcla e-n-cropită. Broaştele cîntă. Cine-i armăsarul de la fermă ? Bătrînul stătea în picioare pe boroană. E primăvară."

Berbecul se ridică din fundul stînii şi se apropie de uşă. Nu, nu era bine. El nu ştia. Era de la munte. Abia

de ieri se află aci. A venit pe jos, ostenit. În două zile de mers a întîlnit în cale dîmburi înflorite de cimbru. Aici iarba e puțin amară.

Suflară amîndoi prin crăpătura zăvorului.

Cerbul se simți privit. Se îndepărtă. Era o tînără fată. Își sugea un deget. Își tot sucea mîna cealaltă sub șorț. Nu rîdea. Nu părea mirată. Stătea neclintită, nu mișca decît mîna.

Se apropie de ea, și ea nu se dădu înapoi, nici nu strigă. Nu era mirată. Cerbul privea cum îi sporește oglindirea în ochii nemișcați ai fetei. Se opri la un pas. Ea întinse mîna. Brațul. În clipa aceea, el avea în picioare focul de-a juca vechiul danț sălbatic al cerbului care și-a găsit perechea. Era totuși o pereche de-a omului, și ele miros toate la fel.

Încreți din buze. Îi linse mîna. Îi linse încheietura mîinii, brațul. O privi. Se văzu din nou oglindit în ochii fetei. Fata avea un cerb în ochii ei. El tînjea să se ridice pe picioarele dinapoi și să o strîngă între labele dinainte, să o îndoaie la pămînt.

Ea zise :

— Zulma !

Atunci, el sări îndărăt și se depărtă în goană peste pajiștile mlăștinoase.

Spre seară ajunse la Jourdana. Văzu că omul și Bobi erau lîngă cîmpul de narcise, înflorit tot. Se apropie de ei, tropăind mărunt. Rămase cu ei. Îi urmă pas cu pas. Amîndoi aveau mirosuri pașnice.

Bobi zicea :

— E un început. Să nu ne grăbim, toate la vremea lor.

Celălalt spuse :

— Da, de bună seamă.

Se îndreptară cîteșitrei către fermă. Ușa se deschise. Femeia se ivi în prag.

— Uite că s-a-ntors, zise ea.

— Nu se-ncumetă să plece, spuse Bobi, și mîngîie cerbul pe frunte.

Animalul scînci sub mîngîiere.

Capul lui se înturnă din cîmpul de narcise care aromea pătrunzător.

— Parc-ar cere ceva, zise Martha.

★

Luminile străluciră la Fra-Josepina. Doamna Elena aprinsese lămpile din salon.

— De ce ţii să deschizi obloanele ? zise ea. Nu-mi place să rămînem seara aici jos, noi două, singure, cu obloanele deschise. Ferestrele dau chiar pe terasă.

— Aş vrea să le deschid, stărui Aurora, să văd cerbul dacă s-ar mai întoarce.

Doamna Elena se uită lung la fiică-sa.

— Vino încoace, vorbi ea, vino aici, sub lampă. Apleacă-te să te văd.

Aurora se aşează în genunchi în faţa mame-si.

— Uită-te la mine. Ce ochi ai tu ?

— Ce ochi am, mamă ?

— Şi ce-ai făcut cu părul tău ?

— L-am spălat, mamă, şi l-am uscat la soare. Afară era atît de frumos !

— Tu umbli la pieptănături, zise doamna Elena, într-un fel ciudat.

Doamna Elena avea o pieptănătură strînsă în părţi şi linsă pe creştet, înfăţişînd împreună cu chipu-i frumos nemişcarea însăşi. Frumuseţe, dar nemişcată, şi prevăzătoare.

Aurora îşi lăsase părul pe spate. Soarele îl încreţise, şi cu faţa ei ascuţită şi netedă, arămită de vînturi, întruchipa iuţeala zborului, ca şi pieptul unei păsări.

Fata ridică fruntea. Aşa părea şi mai mult pornită printre stele.

— Te-ai dichisit mult astăzi, zise doamna Elena. Şi n-ai alergat peste cîmpuri, ai stat cuminte pe terasă.

Aurora mîngîie mîna mame-si, încercînd să o facă să înţeleagă aceste lucruri anevoioase : tinereţea cu faptele ei, ca lemnul uscat cu flăcările.

Uneori izbuteşti să le faci înţelese astfel.

— Da, continuă doamna Elena, astăzi ai avut multă grijă de tine. Ţi-ai pus bluza de mătase, fusta de lînă,

pantofii noi. Draga mea, nu înțeleg de ce ! mărturisi ea, împreunîndu-și mîinile, pe măsură ce vedea mai bine cît se dichisise fiică-sa.

— Mamă, zise Aurora, tu ești totdeauna uimită.

Se auzi un zgomot pe lespezile terasei. Parcă era călcătura ușoară a unor copite și răsuflarea unui animal.

— Nu, făcu Aurora, e numai craca ulmului care se freacă de parmaclîc.

— Ce repede le știi tu pe toate ! spuse doamna Elena.

— Ah ! murmură Aurora. Întîi am crezut și eu ca tine, abia apoi mi-am dat seama. De azi-dimineață aud craca asta și-am știut numaidecît ce e.

— Credeam că-i tot cerbul, zise doamna Elena.

Aurora zîmbi.

— Și eu am crezut toată ziua la fel, recunoscu ea. Dar acum știu.

— Hai încoace, draga mea.

Aurora se ridică să aducă un scaun lîngă mamă-sa, sub lampă, și să se apuce amîndouă de scărmănatul lînii, ca în toate serile de primăvară.

— Umbli ca un băiat, zise doamna Elena.

Fata rămase locului.

— Umbli ca un băiat și mai și țopăi. Tu nu-ți dai seama, urmă ea. În fața mamei tale asta n-are însemnătate, dar în fața altora s-ar putea să aibă.

— Nu înțeleg, mamă, zise Aurora. Merg așa cum mi-e mersul.

Trase scaunul și veni să se așeze sub lampa înaltă. Scoase coșul plin cu lîna de la trei oi. Începu să o scarmene în vîrful degetelor. Făcea asta cu multă gingășie și ușurință, căci avea degetele subțiri și mîna ușoară.

Salonul era liniștit și cîmpénesc. Avea scaune mari și trainice, cu lemnul lustruit de îndelungata folosință și lucind de parcă ar fi fost ud. Ceasornicul bătea încet lungi clipe. Pe masă rămăsese o sfeclă roșie, tăiată pentru ciorbă.

— Ai așteptat cerbul toată ziua ? întrebă doamna Elena.

— Da.

— L-ai privit mult azi-dimineață ?

— N-a prea stat. A ţopăit puţin pe terasă şi-a plecat în goană pe cîmp.

— Atunci te-am găsit eu în cămaşă pe scară ?

— Da.

— Ieşiseşi să-l vezi ?

— Da.

— Tu ai deschis uşa care dă pe terasă ?

— Da.

— Şi pe urmă, continuă doamna Elena, ţi-ai spălat părul, ţi-ai pus bluza de mătase, pantofii noi, şi te-ai dus să stai sub platani, aşteptînd acolo toată ziua ?

— Da.

Fata scoase uşurel dintr-un vălătuc de lînă albă un fir de pai. Şi rămase în mîini cu lîna uşoară, călduroasă şi curată.

— Era atît de frumos ! murmură ea. În primăvara asta tînjeşti din tot sufletul să ai veşminte de flori, şi să stai, şi s-aştepţi.

★

Pe întreg platoul se tîra o pîclă roşietică, de culoarea lunii. Era foarte deasă înspre alde Maurice. Ginerele, care intră cel dintîi, zise :

— Dacă mai ţine aşa, o să-ngheţe.

Bătrîna îşi făcu auzit glasul :

— Ciorba e gata, stăpînul nu vine ?

— Deshamă, zise ginerele. Nevastă-mea unde e ?

— Culcă pe ăi mici.

Argatul intră, se apropie de foc, îşi încălzi mîinile, apoi trase un scăunel şi se aşează. Iscodi în oală pe sub abur, dornic să vadă dacă aveau fiertură de cartofi, de napi, de varză, ori ciorbă cu slănină.

Pasul bătrînului se auzi pe coridor.

Intră pe uşă.

— Unde mi-s încălţările ? întrebă el.

— Ce vrei cu ele ? bombăni bătrîna.

— Am eu o treabă.

Ginerele îşi răsucea o ţigară.

— Sînt pe poliţă.

Bătrînul se duse să-şi caute încălţările.

— Vreau şi unsoarea.

— Şi mai ce? pufni bătrîna.

— Nu-ţi cer ţie nimic.

— Păi mi-ai cerut încălţările.

— Da, încuviinţă bătrînul. Încolo nimic.

— Te-am auzit de unsoare.

— Ştiu unde e.

Trase sertarul mesei şi luă unsoarea pe care o folo-seau la curăţatul cuţitelor.

Se aşeză lîngă vatră şi începu să-şi ungă încălţările.

Tînăra nevastă coborî din odăi. Culcase copiii.

— Credeam că mîncaţi, zise ea.

— O să mincăm, spuse bătrîna, da-şi unge încălţările.

— Voi aşezaţi-vă la masă, vorbi stăpînul casei, că viu şi eu.

Cele două femei rînduiră farfuriile şi lingurile pe masă. Argatul veni şi se aşeză dinaintea farfuriei lui. Ginerele trăgea din ţigară.

— E vreme şi mîine pentru asta, zise bătrîna.

— Mîine am nevoie de ele.

Unse cu grijă cusăturile tălpilor, căputa de jur împrejur, carîmbul, urechile, cuiele, şi zvîrli restul de unsoare în foc. Unsoarea se învîlvoră într-o flacără albastră.

Veni de se aşeză la masă.

— Ciorba, zise el, întinzînd farfuria.

Îşi sorbi ciorba.

— Aţi văzut dihania? întrebă bătrînul.

— Ce dihanie? ziseră femeile.

— Un cerb.

— Jourdan a cumpărat un cerb, le lămuri ginerele.

— Ei, nu! se minunară ele.

— Chiar aşa, adeveri stăpînul casei. Mîine dimineaţă mă duc să-l văd. Tu mergi? se întoarse bătrînul spre ginere-său.

— Merg şi eu? întrebă tînăra.

— Şi tu, zise stăpînul casei.

— Şi copiii? întrebă bătrîna.

— O să-i luăm şi pe ei, hotărî stăpînul casei. Şi pe tine, se-nţelege, N-avem decît să-nhămăm la căruţă. Dar

să ducem șuncă și ouă, să nu le cădem pe cap, șase guri, pe nepregătite. Carol o să păzească ferma.

— Da, zise argatul, duceți-vă. O să mă duc și eu duminica viitoare.

★

În preajma iazului pîcla se arăta mai albă. Luna se oglindea în apă și așa erau două izvoare de lumină.

Vidrele dibuiseră un cotlon unde dormitau știuci tinere. Era sub rădăcinile negre ale unei sălcii bătrîne.

Sosiră amîndouă odată. Alunecau prin noapte ca printr-o apă și lumina lunii le făcea să lucească. Salcia era aproape de stînă. Vidrele dădură peste urmele pigulite ale cerbului și se opriră în loc. Ceva mai încolo adulmecară mirosul tinerei fete : o cunoșteau. Se obișnuiseră să găsească adesea în jurul iazului asemenea urme tăindu-le calea. Numai că aici aveau sub ochi ceva nemaivăzut. Merseră oricum pînă la apă ca să se uite. Știucile nu dormeau încă. Unduiau prin apa întunecată. Uneori chiar mai strălucea cîte-un ochi, cîte-un bot căscat lacom. Era prea devreme. Mai bine să se dumirească numaidecît despre urme. Vidrele se întoarseră pînă aproape de stînă. După ușă stătea un berbec. Berbecul întrebă ceva. Vorbea prea tare. Vidrele aveau vorba lor de noapte ca să se înțeleagă între ele și nimeni nu putea să o priceapă, decît numai o vidră. De altminteri, berbecul vorbea ca pe dealuri, și vidrele nu vorbeau nici măcar ca un rîușor, ori ca un șuvoi de apă ; erau get-beget vidre de Gremona și vorbreau ca iazul Gremona.

Berbecul însă părea să se afle acolo, după ușă, de multă vreme. Asta dovedea că se petrecuse ceva nou și el trebuie că știa tot. Urmele cerbului aveau un miros cald. Ciudat, era la fel cu urmele fetei. Colo, stătuseră la trei pași unul de altul. Colo, cerbul se apropiase. Fata nu se clintise. Doar avusese de gînd. Se proptise bine pe vîrful piciorului și ridicase călcîiul ca omul care-și poartă greutatea corpului înainte, căci gîndul o trăgea înainte și voia să pășească înainte. Dar rămăsese pe loc.

Ușa casei se deschise. Se văzu lumină și un om în prag.

Vidrele alunecară spre salcie. Ştiucile dormeau, dar încă nu puteau să se cufunde pînă la ele.

— E tare senin, zise omul.

— Totul e ca iazul să fie luminat, spuse o voce de femeie. Ea cunoaşte destul drumurile pămîntului şi n-o să păţească nimic. Mă tem doar ca iazul să nu fie întunecat. Aşa s-ar putea să nu-l deosebească şi să nimerească în apă.

— Astă seară nu, zise omul. Se vede ca ziua, ba chiar mai bine.

Omul se întoarse în casă şi închise uşa.

Vidrele se cufundară în iaz. Aproape fără zgomot. Apoi, ieşiră din apă, şiroind ca nişte gheme de iarbă. Fiecare ţinea în gură cîte-o ştiucă lucitoare, care se zbătea izbindu-le cu capul şi coada peste bot.

— Nu, zise Randoulet, astă seară nu i se-ntîmplă nimic.

— Oh ! făcu Honorina. Nu e întîia oară c-o apucă, dar de fiece dată cînd o porneşte noaptea mă-ntreb dacă n-o să păţească ceva cu apa asta, cum e ea, lunatecă. Mda.

În fundul încăperii lungi şi strîmte ca un coridor, patul stătea nedesfăcut. Pe învelitoare se vedeau urme de noroi uscat, fiindcă Randoulet se culcase îmbrăcat după-amiază. Se simţea ostenit de drumul călcat în urma turmei în ajun. Nici barem încălţările nu şi le lepădase.

Honorina pregătise cina. Aşternuse o faţă pe masa jumătate rotundă, lipită de zid. Se ducea să ia farfuriile din dulap şi de fiece dată stingherea osteneala păstorului, a Tuciuriului, care, aşezat pe-un maldăr de saci goi, în faţa vetrei, dregea împletitura de curele a unui bici de stînă.

— La ce te gîndeşti ? întrebă Randoulet.

Urmă o clipă de tăcere. Apoi, Honorina spuse :

— Cine ? Eu ?

— Nu, zise Randoulet. Tuciuriul.

— Eu ?

— Da.

Tuciuriul se opri din împletitul curelelor.

— Păi la ce să mă gîndesc ?

— La oi.

— Oile-s oi, cum au fost totdeauna.

— Da' berbecul ?

— Un berbec ca toţi berbecii.

— Acuma, ieşit în primăvară, zise Randoulet, crezi că-i bun de prăsilă ?

— Bun, hotărî Tuciuriul.

Şi se întoarse asupra biciului.

— Da' mieii ? urmă Randoulet.

— Miei ca toţi mieii, spuse Tuciuriul.

— La masă, îi pofti Honorina. Aşteaptă ciorba.

Tuciuriul rezemă biciul de colţul vetrei, dădu sacii la o parte, apropie un scaun şi se aşează.

— Ce vrei să spui ? mormăi el.

— Nimic, făcu Randoulet.

Avea obiceiul să-şi taie pîine în ciorbă. Deschise briceagul şi-i şterse lama de pantaloni.

— Păi să ştim, vorbi el. Ori ţinem oile, ori le vindem numaidecît. Şi dacă le-am mai ţine ?...

— Cum socoţi, spuse Tuciuriul.

— Da' tu ce crezi ?

— Cum să le ţii, omule ? se repezi Honorina.

— Cam greu ce cred eu, mormăi Tuciuriul. Ar trebui să ştiu ce vrei să faci de-adevărat.

— De-adevărat ? Adică, ce să-ţi spun ? Mie mi-e să le ţiu să fac prăsilă, să am miei, să mai aştept. Să am poate alt berbec, să-l cumpăr, ori nu ştiu cum. S-aştept poate ca unul tînăr să-şi arate vîna. Să le dau din nou la prăsilă, şi s-aştept, mda. Să le ţiu, asta-i !

— De ce să le ţii ? îl luă la rost Honorina.

— Vedem noi pînă la urmă.

— De bună seamă, încuviinţă Tuciuriul.

— S-aştepţi, ce ? zise Honorina.

— Mai tacă-ţi gura, o repezi Randoulet. Ceea ce vreau, urmă el, e lesne de-nţeles. Dacă privim aci tot ce-i al nostru, luînd-o de la drum şi pînă dincolo de Chayex, vezi numai păşune, cele mai grase de pe platou. Adevărat ?

— Adevărat, zise Tuciuriul, afară doar de cea dindărătul iazului, unde trestia a năpădit iarba.

— Bine, mormăi Randoulet. Da' de partea cealaltă ?

— De partea ceastălaltă, răspunse Tuciuriul, avem păşune straşnică, ţi-am spus totdeauna.

— Şi cam cîte oi ar cuprinde ?

— Cîte vezi cu ochii.

— Tu lasă asta. Vezi departe, nu zic, da', dacă rămînem acolea pe pămînt, spune cîte, o sută cincizeci, două sute ?...

— Cinci sute ca nimic, socoti Tuciuriul.

— Asta e, făcu Randoulet.

Căută solniţa. Îşi iuţi ciorba. O gustă. Era aproape rece. Luă două-trei linguri din ea.

— Oi slobode, zise el. Rîmnesc să am oi frumoase.

— Ai văzut cerbul lui Jourdan ? întrebă Tuciuriul.

— Da.

Randoulet stătu puţin să privească întunericul. Aproape că nu se auzea nici un zgomot în casă, afară doar de trosnetul focului. Honorina îi asculta cum visează.

Afară, muţenie. Luna luneca de-a lungul munţilor dinspre apus. Vidrele se cărăbăniseră. O cucuvea pîndea fără glas pe scripetele hambarului, clipind în răstimpuri din ochii ei roşii. Iazul sugea încet nisipul de pe maluri. Cîmpiile dormitau întunecate. Arăturile nu se lăsau luminate de lună. Doar coamele de iarbă luceau. Negura se topise. O vulpe îşi lingea labele sub un migdal înflorit. Lăcustele verzi ţîrîiau nemişcate în scaieţii păroşi care păstrează căldura zilei. Iarba trosnea abia auzit. O rază de lună se oglindi în teaca unei frunze de ovăz. Oglindirea aprinse ochii ca de piatră ai unei lăcuste. Vulpea, care îşi lingea labele, încremeni deodată. Cătă la cele două gămălii de aur. Se piti, apoi sări : lăcusta-i vorbea acum dintre labe. Vulpea văzu gămăliile lucind şi stingîndu-se. Sărise asupra lăcustei, ca şi cum ar fi cercat să muşte noaptea. Apoi se lungi la pămînt, urlînd încetişor.

Departe către pădure, dincolo de drum, un pui de potîrniche o auzi, se trezi şi zvîcni într-o mustaţă de zbor. Căzu în iarbă, adormi, îl găsi frica, zbură, căzu iarăşi la pămînt, adormi şi rămase în iarbă, tremurînd, dar îngreunat de noapte.

Viezurii hălăduiau prin arături, tîrîndu-şi pîntecul de pămînt. Sub migdalul înflorit, vulpea se luase iarăşi de lăcuste. Luna pogora într-o gîtuitură depărtată din munţi.

Porumbiţele cuibărite în migdalii din preajma Jourdanei auziră zgomot. Dintîi se trezi o porumbiţă de patru ani, cu guşa albăstrie, care tocmai clocea. Şi-arată capul în marginea cuibului şi ascultă fără să deschidă ochii. Se auzea un pas pe pămîntul moale. Ugui ca să dea de veste spre celelalte cuiburi, două aflîndu-se în vecinătate, în acelaşi migdal. Apoi deschise ochii, încetinel, ca şi cum s-ar fi temut de zgomotul micilor ei pleoape verzui. Văzu pe cineva înspre capul cîmpului. O femeie. O vedea bine. Era între lună şi ea. În celelalte cuiburi se odihneau două îndrăgostite singuratice, grele de ouă ; ele nu se treziseră. Porumbiţa cu guşa albăstrie îşi trase capul înapoi, îşi colăci gîtul la căldură şi adormi iar.

Luna pieri pe neaşteptate.

Femeia mergea către Jourdana. Era mai degrabă o fetişcană.

Ajunse aproape de fermă. Totul dormea. Se strecură pe lîngă hambarul cu pereţi de lemn. Dibui cu mîinile după o crăpătură. O găsi şi îşi apropie faţa, nu ca să vadă, căci era întuneric beznă, ci ca să simtă. Mirosul de aici îi spuse să meargă un pic mai la stînga. Trebui să dibuie aşa la vreo cinci-şase crăpături, pînă să dea peste cea căutată. Acolo, de partea cealaltă, un animal care dormea se trezi şi, fără să se ridice de jos, îşi lungi gîtul şi începu să răsufle prin crăpătură, dinăuntru. Se auzea cum răsuflă. Avea răsuflarea caldă. Mai apoi, lăsă capul să-i cadă, ca pentru a dormi, dar se auzi cum coarnele-i mari răscoleau finul.

Fata se lungi lîngă peretele de lemn al hambarului. Îşi lipi obrazul de crăpătură. De cealaltă parte, animalul îşi apropiase botul şi el, şi răsufla măsurat, aici mai încropit, aici mai rece, adormind.

Fata privi la stelele care se aprindeau una cîte una. Si adormi. Răsuflarea animalului făcea să-i tremure genele lungi.

VII

Era duminică. Bobi se sculă din zori și se sui în hambar. Cerul verde scăpăra de ciocîrlii. Se vestea o zi frumoasă.

De la marea fereastră pentru fîn, dînd spre largul platoului, se vedea toată întinderea de iarbă. Lungi potecі negre de tulpini culcate la pămînt, străbăteau pajiștile și lanurile de grîu sclipitoare de rouă : unele largi, altele strîmte, unele cotite, altele drepte și zvîrlite spre ţinte depărtate, ca într-o întrecere de săgeţi. Erau drumurile și dîrele vietăţilor de noapte. Ele se încrucișau, se însoțeau, se depărtau, se apropiau, se îngînau, se despărţeau, mergeau spre ridicături de pămînt, spre pomi, spre vizuini, spre cuiburi, spre bălтoace, ori spre patul uscat al șesului, unde pămîntul era cald. Pe unele din aceste făgașuri iarba începea să se ridice. Toate potecile erau pustii.

Ziua se înălţa acum fără preget.

Bobi abia ajunsese acolo, cînd auzi un glas de trîmbiţă. Erau șapte-opt sunete lungi, răgușite și triste. Veneau din fundul platoului.

Încercă să scruteze prin negura ierburilor. Nu vedeai decît petele trandafirii ale migdalilor înfloriţi.

Trîmbiţa suna încă. Sunetul din urmă se auzi melancolic și părea să grăiască despre largul platou întins fără nădejde sub cer.

— Trîmbiţa de-nceput, își zise Bobi.

Umblase odată prin munţii din răsărit. Îl însoţea un prieten care nu știa decît să-i zică din trîmbiţă. Dar asta avea mare însemnătate. Se proptea în pieţele satelor și trîmbiţa în toate părţile. Repeta mereu același cîntec, ca și trîmbiţa tristă de aici de pe platou. Se întorcea de patru ori pe picioarele-i lipite, ca să-i zică spre cele patru colţuri ale lumii. Și tot satul ieșea. Atunci, Bobi își aș-

ternea covorașul sub ulmul libertății, alături de fîntînă, și începea să facă pe omul-roată, omul-broască, omul-soare.

Nu putea să vadă cine cîntă din trîmbiță în dimineața asta. Pîcla ce fumega din ierburi perdeluia zarea de jur împrejur. Nu îngăduia să se întrezărească decît masa trandafirie a pomilor înfloriți. Într-un tîrziu, îngădui să lucească în depărtare acoperișul de la Mouille-Jacques.

Cît vedeai cu ochii, pămîntul era pustiu. Iarba care se zvînta de rouă se ridica domol, înnegrind încet-încet cîmpiile. Urmele vietăților se ștergeau. De la o vreme nu se mai văzură decît drumurile oamenilor, cu întipăriturile roților. Dar largul platoului era tot pustiu. Nimeni. Nimic, numai scăpărarea ciocîrliilor.

Și din nou trîmbița.

De astă dată, Bobi o văzu lucind prin pîcla dimineții, apoi, la vreo cîteva clipe, deslușì silueta neagră a unui om care mergea prin cîmpii. Era în marginea livezii de migdali. Ajunse la cîmpul de narcise. Omul puse trîmbița subsuoară și privi florile. Se aplecă să culeagă. Le duse la nas. Le sorbi mireasma. Stătu multă vreme nemișcat, cu florile lipite de obraz. Apoi duse trîmbița la gură și dădu glas cîntecului său tărăgănat și trist, întorcîndu-se spre cele patru colțuri ale cerului, ca într-o chemare. Apoi, o porni spre fermă. Bobi se pili sub pragul ferestrei, vrînd să privească fără să fie văzut.

Omul se apropia cu băgare de seamă. Se arăta bănuitor față de Jourdana. Nu voia nici el să fie văzut. Nu voia să trezească pe nimeni. Totuși, ajuns de cealaltă parte a cîmpului de narcise, cam la vreo sută de pași de șură, sună încă o dată din trîmbiță cîntecu-i chemător. Dar de astă dată părea că-și îndreaptă chemarea către ceva măreț de deasupra pămîntului și a norilor.

Bobi se trase de-a îndăratelea spre scară. Coborî. Îi auzea jos pe Jourdan și pe Martha. Deschise ușa bucătăriei.

— Cred că ne sosesc oaspeți, zise el.

— Cine ? întrebă Martha.

— Mai întîi un om care cîntă din trîmbiță.

— Cine-i ? sări Jourdan.
— Feciorul lui Carl.
— Nemaipomenit ! făcu Jourdan.
— Băiatul ăla ? spuse Martha. Și e un ascuns. Nu vorbește niciodată.
— Acum, zise Bobi, uite-l că-ncearcă să vorbească pre limba cea mare.
— Mă rog ? făcu Jourdan.
— Oh ! el a găsit, zise Bobi. Vorbește de departe. Suflă în trîmbița lui. Spune întocmai ce vrea.
— Și ce vrea ? întrebă Jourdan.
— Ce vrem și noi, ceștilalți, zise Bobi. S-a săturat. Uite ce spune.

Clipi din ochi.

— Martho, spuse el, frumoasă dimineață !
— Da, încuviință ea.
— Dă-ne, de data asta, cîte-un păhărel de rachiu.

Femeia se duse la dulap după sticlă.

— Pentru dimineața asta, zise Bobi, trecîndu-și brațul după umărul lui Jourdan, o să-nchinăm cîteșitrei ultima oară.
— Cum ultima oară ? se opri Martha cu mîna întinsă. Vrei să pleci ?
— Nu, o lămuri Bobi, dar noi n-o să mai fim împreună pînă la urmă. Așa, alături.
— Nu știu niciodată ce vrei să spui, zise ea, și rămase mută și nemișcată lîngă dulap.
— Nici tu nu știi, rosti Bobi către Jourdan, strîngîndu-l cu brațul. Nu spui nimic. Nu mă-ntrebi ca de obicei : mă rog ?
— Da, mormăi Jourdan, caut să pătrund ce vrei să spui. Și dac-ar fi să-nchinăm pentru ultima oară, mai bine-aș sparge sticla și paharul numaidecît.
— Asta n-ar mai opri nimic acum, mărturisi Bobi. Ascultați amîndoi : a fost odată, începu el, ridicînd mîna în aer...

Cineva rîcîi la ușa coridorului.

— Intră, zise Martha.

O lovitură zgudui ușa.

Bobi se duse să deschidă. Era cerbul.

Avea o spumă albicioasă pe buze. Gemea. Încerca să-şi treacă marile ramuri pe uşă. Izbea cu copita în prag.

Bobi îi puse mîna pe frunte. Îl împinse îndărăt şi ieşi cu el afară.

— Ce vezi, vorbi el, ce simţi tu ?

Cerbul îşi frecă botul de mîneca lui Bobi.

— Tu n-ai de ce să te-ngrijorezi, ce vrei să-mi spui ? Da, cerul, într-adevăr e un cer frumos. Da, pomii, am văzut şi pomii. Sînt înfloriţi. Da, i-am văzut azi-dimineaţă prin pîcla primăverii. Da, pămîntul, ce adulmeci tu în pămînt ?

Cerbul gînguri un lung cuvînt posomorît, care făcu să-i tremure beregata şi buzele. Îşi arătă dinţii, se smiorcăi puţin, îşi umflă nările albăstrii, strănută şi porni spre şură. Se uită dacă Bobi s-a urnit după el.

— Viu, zise Bobi.

Venea din urmă.

Văzuse dintr-o dată măreţul cer de aprilie înflorind şi el de nori deşi, rotunzi şi văluriţi, ca o livadă sub vînt. Simţise căldura în carnea lui, şi soarele suit pe boltă şi fierbinte nu era numai soare, ci o hrană care i se prelingea prin piele pînă la inimă, mai săţioasă decît făina dospită-n salivă.

Se simţea aproape cerb, aproape animal. Ştia dinainte, cu priceperea unui animal, că acolo unde-l ducea cerbul era ceva în folosul cerbului şi în folosul inimii lui pentru el, Bobi, care era hrănit acum pe neaşteptate cu făina de aur a soarelui.

Se gîndise să-i cheme şi pe Jourdan cu Martha, apoi şi-a zis :

— O să le spun îndată. La drept vorbind, nu ştiu unde mă duce. Tot ce ştiu deocamdată e că sîntem sub ramurile înflorite ale cerului.

— Viu, glăsui el.

Cerbul se întorsese, îl privise cu frumoşii lui ochi rotunzi şi gemuse încetişor un cuvînt de iubire.

Ocoliră şura.

Deodată, Bobi văzu întreg cîmpul de narcise înflorit şi o fată care fugea în goana mare peste cîmp.

Se repezi după ea. Auzi jucînd dinapoia lui tuspatru copitele cerbului, apoi tropotul care-l ajungea din urmă,

apoi fuga-i ușoară de alături de el. Cerbul își azvîrlise capul pe spate, își răsfrînsese buza ; rîdea și vîntul îi șuiera printre dinții verzi.

Fata avea fusta largă. Alerga iute, cu zdravenele-i picioare desculțe. Sui pe malul șanțului de udat, coborî de cealaltă parte și se făcu nevăzută.

Bobi ajunse drept în vîrf. Dar înaintea lui nu mai era decît platoul pustiu, cu două-trei fumegări de pîclă. Cerbul, ridicat pe picioarele dinapoi, scutură din coarne și zvîcni spre stînga. Bobi îl urmă. Fata alerga colo, înainte, spre marginea pădurii.

Acum nu puteau s-o mai scape din vedere.

Trebuia s-o ajungă înainte să se afunde printre copaci.

Își săltase fusta. Picioarele îi alergau slobode. Pe pulpele-i goale rufăria îi juca aidoma unei spume. Se abătu spre dreapta. Acolo era o livadă înflorită. O străbătu. Aluneca spre ceastălaltă parte a cerului, încotro se buluceau norii unei furtuni de dimineață. Era singură în șesul neted și albă pe fundalul norilor adînc albaștri.

Se opri în loc, se întoarse cu fața, își duse mîna la inimă și așteptă.

Cerbul se apropia de ea la pas, nițel în buestru și legănîndu-și capul de arbore cu ochii blînzi.

Cînd Bobi sosea, ea zise :

— M-ai prins din pricina inimii mele.

Își apăsa sînul stîng cu mîna. Răsufla adînc, cu gura deschisă. De fiece dată cînd trăgea aerul în piept, ochii i se închideau de pace și desfătare.

— De ce-ai fugit ?

— Nu voiam să mă vadă nimeni.

— Te-am văzut și mai bine cînd alergai și mi-a venit deodată să fug după tine și să te prind.

— Fără inima asta a mea, aș fi fost departe, zise ea.

Avea într-adevăr înfățișarea iuțelii însăși, cu trăsăturile netede și cu părul aruncat pe spate și spumos ca pulberea stîrnită de pasul puternic al furtunilor.

— Poți ajunge foarte departe chiar cu inima ta, zise Bobi.

Avea și el ochii lui frumoși, de bărbat. Simțea că lumina lor sporește și țîșnea din el, strălucitoare și fină.

— Vrei să te-ntorci ?

— Acum sînt mai liniştită, da, zise ea.

Îi întinse mîna ; ea i-o luă. Porniră înapoi spre fermă.

Cerbul stătu nemişcat o clipă. Făcu vreo cîţiva paşi înainte, drept în faţa lui, pe unde gonise adineaori, către largul platoului, către păduri, către zarea unde tremurau sub furtună adîncimile depărtării, apoi se întoarse tropotind şi se luă după bărbat şi femeie. Mergea cu capul în pămînt ; ramurile coarnelor smulgeau vîrfurile aurite ale ierburilor.

— Mă cheamă Aurora, zise fata.

— Şi pe mine Bobi, spuse el.

— Tu ai adus cerbul ?

— Da, e al meu. Mă faci s-o scrîntesc, urmă el. Nu-i al meu, e al nostru. Şi-al tău. Al lumii întregi.

Se ţineau de mînă. Mergeau cu acelaşi pas. Îşi legănau mîinile înlănţuite.

— M-am sculat dis-de-dimineaţă ca să vin să-l văd iar, zise fata. M-am gîndit la el toată noaptea.

— L-ai mai văzut ?

— Da, ieri. De dimineaţă. A venit, a trecut cu capul pe sub ramurile salciei care-a şi înverzit, s-a uitat în jur. A sărit pe terasă. Îl priveam din odaia mea. Azi-dimineaţă m-am sculat devreme ca să-l aştept.

— Erai trează cînd s-a auzit trîmbiţa ?

— Da, ba şi aşteptam de cîtva timp. Sub salcie era încă umbră neagră şi puteam să-mi închipui de cerb că era acolo, în umbră, aşteptînd cele dintîi raze ale soarelui să străbată prin ramuri, cînd am auzit trîmbiţa.

— Aha ! făcu Bobi, contenind un pic cu legănatul mîinii. Spune-mi lămurit, aş vrea să ştiu.

— M-am gîndit : cerbul n-o să vină...

— De ce ?

— Fiindcă era un cîntec trist...

— Da, dar era trist şi larg, zise Bobi. Adică era întocmai ca platoul ăsta şi avea tot atîtea drumuri deschise ce se-nfundau în tristeţe şi-n larg. Şi, la drept vorbind, asta te făcea deodată să crezi că pe unul din drumurile astea, ori poate pe ele toate ai putea să-ntîlneşti bucuria. Şi-atunci, te păleşte un dor de ducă, fie chiar dacă ai crede că bucuria e deasupra drumurilor pămîntului, ca

un curcubeu mai presus de toate și pe care, dacă nu-l vezi, e numai fiindcă te găsește rău așezat, și atunci e destul să mergi spre locul unde te-ai afla sub ploaia lui, sub ploaia licăritoare a bucuriei, nu-i așa ?

— Nu știu, murmură ea. Abia am avut timp să iau o broboadă, pe care am și pierdut-o în narcise cînd am început să fug. M-am lăsat ușurel de vale și am venit.

— Tu ești fata de la Fra-Josepina ?

— Da.

— Îi știu pe toți ceilalți de pe platou, dar pe tine nu te-am văzut. La față, adăugă el, fiindcă altfel, Jourdan mi-a vorbit de tine.

— Și nu mă vedeai așa cum sînt ?

— Nu, zise el.

Îi simți în clipa aceea mîna micuță în mîna lui. Era caldă și netedă. Pielea nițel moale. Degetele gingașe și trosnind ca tinerele crengi de arin. Privi mîna, încheietura, brațul, umărul, apoi chipul.

Avea ochii viorii și lăptoși, cu marginea pleoapelor de puritatea nisipului.

— De obicei, zise ea, nu mă iubește nimeni.

— De ce spui de obicei ? Căci, urmă el, începînd să legene din nou mîna micuță, dacă unul nu te iubește, dacă doi, dacă trei, dacă cincizeci nu te iubesc, cel care va veni după cei cincizeci va găsi poate temeiuri să te iubească, și atunci cînd o să pleci cu el pe drumuri, n-o să te mai gîndești la cei cincizeci, ci la el singur, și-o să spui : de obicei sînt iubită.

— Nu știu, zise ea. Cînd vorbești mai mult, te-nțeleg mai puțin.

— Am crezut totdeauna că așa-s mai bine înțeles, zise el cu un aer supărat.

— Nu, spuse ea, dar e plăcut să te-aud vorbind. N-am nevoie să te înțeleg, ascult. Mă cunoști mai bine acum ?

— Da, dar pe mine ?

— Nu te cunosc de loc, zise ea.

— Sînt omul cu cerbul.

— Adevărat, făcu ea, cerbul, uitasem de el.

Ajunseseră aproape de fermă. Tînărul cu trîmbița le făcea semne. În același timp le da de înțeles să se apropie fără zgomot. Era lîngă șură. Privea ceva la pămînt.

— E dimineaţa tinerelor fete, zise Bobi încet.

Aci era alta. Stătea culcată lîngă peretele de lemn al şurei cu obrazul lipit de-o crăpătură dintre scînduri.

— E Zulma, zise Aurora. O cunosc. E frumoasă.

— Da, spuse Bobi, doarme. Dumnezeu s-o aibă-n pază !

— Am venit aci, zise tînărul cu trîmbiţa, am văzut-o şi-am stat să mă uit la ea cum doarme.

— Tu eşti feciorul lui Carl, vorbi Bobi.

— Da.

— Mi-amintesc că te-am văzut în ziua cînd taică-tău mi-a arătat armăsarul.

— Eu la fel, mărturisi băiatul. Mi-amintesc.

— Să n-o treziţi, îi rugă Aurora. Ia uitaţi-vă ce frumos zîmbeşte.

— E fata lui Randoulet, zise băiatul. Nu prea i se întîmplă să rîdă.

— Atunci haideţi, spuse Bobi. Dar cum de-aţi ajuns tustrei aci ? — Luase de braţ pe băiat. Ţinea mai departe mîna Aurorei într-a lui. — Unul care cîntă din trîmbiţă în zori, una care aleargă cu mîna pe inimă, alta care doarme pe pămîntul gol, cu zîmbetul pe buze ?

— Eu, zise băiatul, am venit să văd cerbul. Unde e ?

— Adineaori se ţinea după noi, spuse Bobi. Trebuie că s-a dus la Martha. La vremea asta îi dă pîine. Haideţi.

Pe cînd se apropiau de casă, auziră voci bucuroase. Bătrînul Jacquou de la Maurice sosise împreună cu toată familia : bătrîna, tînăra, ginerele şi cei doi copii.

— Argatul a rămas să păzească gospodăria, zise el, coborînd boiereşte din căruţă, dar o să vină duminica viitoare.

— Te-ai gîndit bine, îl întîmpină Jourdan. Ca pe vremea cînd mergeam amîndoi să cumpărăm vaci din Aiguines.

— S-a dus vremea aceea, făcu Jacquou. Îmbătrînim.

— Nu-i nimic, zise Jourdan, atîta timp cît vezi !... Păi atunci, voi ceilalţi, daţi-vă jos din căruţă şi haideţi în casă, Barbara, Josefina, Honoriu şi copiii. Cred că la noi veneaţi ? Aşa ? Atunci ce vă tot moşmondiţi acolo ?

Bătrînul Jacquou avea obiceiurile lui duminica şi în zilele de mare sărbătoare. Era mai greoi ca de obicei în zilele astea. Părea să cîntărească mai mult pe pămînt.

Bătrîna Barbara cobora cu nespusă băgare de seamă din căruţă.

— Stai să te-ajut, sări Bobi.

Lăsă mîna Aurorei şi braţul băiatului.

— Mă ţinea de mînă, îşi zise Aurora. Aici, de faţă cu lumea.

Îşi frecă mîna de fustă.

— Are braţe de fier, zise bătrîna Barbara.

El tocmai o lăsase încetişor pe iarbă.

— Eşti uşoară ca o lăcustă.

— Ce de lume ! strigă Martha din prag, şi se apropie.

— Dă-mi mîna, zise Bobi către Josefina.

— Oh, domnişoară ! se miră bătrîna Barbara. De-vreme venişi încoace. Şi doamna Elena ?...

— O să vină şi ea, răspunse Aurora.

Se gîndi : „Cînd o să vadă c-am şters-o de acasă, o să vină şi ea“.

— E-aici, zise Martha.

— Cine ?

— Mama dumitale. A venit de mai bine de-un ceas. Bea cafeaua. Poftim, Barbara. Ce mult e de cînd ne-am văzut ultima dată ! Poftim, domnişoară Aurora. Jourdan, vezi de bărbaţi.

— Josefino, ceru bătrîna, adu-mi căciuliţa. E pe scaun.

— Ei ? făcu Jourdan către Jacquou.

— Iac-aşa ! făcu Jacquou către Jourdan.

Îşi rotiră încet ochii de jur împrejurul pămîntului întins. Josefina se rezemase cu umărul de Bobi, şi Bobi, cuprinzînd-o de mijloc, o ridicase din căruţă şi o pusese pe pămînt.

— Gata, zise el.

— Mulţumesc.

Îşi scuturară fusta şi îşi netezi bluza boşolcată la piept.

— Nu vii ? îi strigă Barbara, care intrase în casă.

Aurora păşea în urma lor. Îşi zicea : „Mama e aci. De-un ceas. A venit fără să-mi spună.“

Se uita la Josefina. Găsea că e o femeie trupeşă bine.

„E la fel de înaltă ca Bobi, îşi zicea ea, şi mai plină ca mine. Are obrajii mai rumeni decît ai mei.“

Simţea căldura mîinii lui Bobi în mîna ei.

— Cînd te gîndeşti, îşi spunea fata, c-am mers alături, legănîndu-ne mîinile.

— Poftim, domnişoară Aurora, o îmbie Martha.

Fata se uită la Bobi înainte să intre. Rămăsese cu copiii, pus pe rîs. Josefina îl privea şi ea. Stătea în picioare lîngă el, dreaptă, cu sînii ei de femeie bine împliniţi şi cu şoldurile rotunde.

— Josefino, striga Martha, haide încoace să bei cafeaua caldă.

Josefina se apropie cu pasul mare, ca într-un dans paşnic.

Honoriu scotocea în lada căruţei.

— Ne-am poftit singuri, vorbi Jacquou.

— Bine-ai făcut, spuse Jourdan.

— Am adus un iepure, urmă Jacquou.

— Asta-i rău, se bosumflă Jourdan. Găseam noi ceva pe-aici.

— Mai bine să nu fie nevoie, zise Jacquou, dar să găseşti voie bună. Nu puteam să-ţi cădem şase pe cap, aşa, fără nimic.

— Ajută-mă, Iuliu, zise Honoriu către feciorul lui Carl. Ia asta.

Îi întinse iepurele. Nu era sîngerat, ci curat şi umflat, ca şi cum ar fi fost prins cu laţul.

— Dac-aş fi ştiut, mormăi feciorul lui Carl.

— Ce ? întrebă Honoriu.

— Cred c-o să vină şi taică-meu.

— Cu atît mai bine, zise Honoriu, o să mănînce cu noi. Stai, avem şi şuncă. Dar vinul, tată ? unde l-ai pus ? strigă el către Jacquou.

— În ladă, răspunse Jacquou.

— Nu e.

— Şi vin, de ce ? făcu Jourdan.

— Ca să bem, zise Jacquou. Caută-n fund, sticlele sînt culcate sub paie.

— Şi uite, le spuse Bobi copiilor. Îndată o să v-arăt şi cerbul. Are un fel de copac pe creştet şi e atît de cuminte c-ai vrea să-l laşi să te lingă pe faţă. Dar şi mai şi, urmă el, e că şi face asta.

Copiii îl priveau fără să scoată o vorbă. Apoi fugiră în casă.

— Ete cîte-au mai adus ! îi arătă Jourdan.

Întinseseră iepurele pe iarbă, rînduiseră sticlele, puseseră şunca şi cei trei cîrnaţi graşi alături. Honoriu scotocea mereu în ladă, răscolind paiele.

— O să ne-ajungă pentru opt zile, spuse Bobi.

— Am fi bucuroşi, zise Jacquou, făcînd cu ochiul.

Şi îşi netezi mustaţa cu mîna.

— De ce nu, i-o întoarse Bobi, numai vreme bună să fie.

Jacquou deveni serios.

— Ce-am auzit ? începu el.

— Ce-ai putut s-auzi ? făcu Jourdan.

— Ai semănat flori ?

— O să-ţi spun eu, îl domoli Jourdan.

Honoriu se ridică.

— Nu-l găsesc, bombăni el.

— Ce ?

— Clondirul cel mare, pîntecosul.

— Trebuie să fie acolo, zise Jacquou.

— Nu e.

Jacquou se săltă sus, cu o mişcare de bătrîn cam ţeapăn, dar tot în putere.

— Stai să mă uit.

— Unde-i cerbul ? întrebă Bobi.

— A venit, zise Jourdan, şi şi-a mîncat pîinea. Dar cînd a auzit larmă, a ieşit pe uşa de din dos.

— Nevastă ! strigă Jacquou.

Stătea în picioare în căruţă, plin de mînie.

— Ce e ? făcu bătrîna dinăuntru.

— Ai uitat clondirul cel mare ?

— Nu, zise ea. Nu mai avea loc. L-am golit în sticle mai mici. Sînt acolo.

Jacquou şi Honoriu săriră în iarbă.

— Aşa-i, făcu Honoriu, uite vinul şi uite-l şi pe cel alb. Dacă ne-am fi uitat, am fi văzut.

— Honoriu, vorbi Jourdan, deshamă şi du iapa-n şură. Ovăzul e-n lada din stînga.

— Bine, se învoi Honoriu. În vremea asta voi căutaţi-mi un cuţit ascuţit. Să jupoi iepurele cînd mă-ntorc.

Luă iapa de căpăstru şi o întoarse în loc.

— Îl frigem ? întrebă el.

— Firește, răspunse Jacquou.

— Cel mai bine ar fi să-l frigem afară, spuse Bobi.

— Da, încuviință Jourdan. Mă gîndesc că Martha le are și ea pe-ale ei înăuntru. N-o să vă lase să faceți voi tot, și-o mai avem și pe doamna Elena, și pe tine, Carl. Rămîi cu noi.

— Dacă vreți, zise băiatul cu trîmbița. Tata o să pice și el numaidecît. Așa mi-a spus.

— O să-l ținem aici, făgădui Jourdan. Ascultă, colo în dos...

— Mă-ntorc, strigă Honoriu, care ducea iapa și căruța. Pregătiți-mi cuțitul.

— Du-te colo, în dos, lîngă vechiul staul, și adu niște pietre să ferim focul.

— Lasă-ți trîmbița, zise Bobi.

— Nici nu mă mai gîndesc la ea.

— Ba da, spuse Bobi, trebuie să te gîndești. Pune-o lîngă sticlele cu vin.

— Dincotro bate vîntul ? întrebă Jacquou.

— Dinspre pădure.

— Uite unde să facem focul, hotărî el, trăgînd un patrat cu piciorul.

— Mă duc să caut cuțitul, spuse Bobi, și să văd dacă Martha vrea s-o ajut.

— Eh, făcu Jourdan, bătîndu-l pe umăr pe Jacquou. Nici nu-ți închipui cît sînt de fericit.

— Mda, spuse Jacquou, tocmai mă gîndeam să-ți vorbesc.

— Martho, zise Bobi, aș avea nevoie de-un cuțit ascuțit.

— Oh ! exclamă doamna Elena, uite-l ! Nu l-am văzut pînă acum pe omul ăsta. Mi-ai vorbit de el, dar tot mai bine-i să-l văd. Nu-i de loc bătrîn.

„Mi-a dat mîna îndată, își zise Aurora, și am umblat împreună pe cîmp. Are brațul vînos și ușor.“

I se părea că mîna asta era acum foarte departe de ea. Că niciodată n-o s-o mai privească cu ochii lui blînzi și limpezi și n-o să-și mai potrivească pasul cu al ei, ca să meargă departe de lume, singuri, numai ea și cu el.

— Caută în sertar, zise Martha, trebuie să fie acolo un cuțit.

— O să-mi pun un șort, spuse Josefina.

— Eu o să jumulesc găinile, zise Barbara. Ar trebui opărite, ca să meargă mai repede. Ai apă fierbinte ?

— Cum facem cu focul ? zise Martha, cu ochii la vatră.

— Voi vedeți-vă de treabă, spuse Bobi. Noi o să frigem afară iepurele și cîrnații. Nu găsesc cuțitul.

— Tu nu găsești nimic,

— Bărbații nu găsesc niciodată nimic, zise Josefina. Rîdea, avea o gură mare și sănătoasă, cu dinți lați ; pieptul frumos îi sălta, trupeșindu-i lujerul dulce al gîtului.

— Găsesc ei, i-o întoarse Bobi, dar numai cînd au ce.

„Găsesc", se gîndi Aurora.

Ședea în umbră și își netezea ușor pulpele prin fustă.

„...a găsit mîna mea, m-a prins și m-a găsit pe cîmp. Găsesc cînd au ce."

Se gîndea că el pentru ea a spus-o. Numai pentru ea, fiindcă n-a slăbit-o din ochi în timp ce vorbea.

— Noi n-o să rămînem, zise doamna Elena ridicîndu-se. Vă osteniți și așa destul.

— Ba da, spuse Martha apropiindu-se de ea. Ba da, să ne faceți plăcerea și dumneavoastră la fel, rîse gazda.

— N-aș zice nu, zău așa, făcu doamna Elena, dar nu mi s-a spus nimic.

— Nu ni se spune nimic dinainte, rosti Bobi, și uite că se-ntîmplă. Rămîneți, doamnă. O să vină și Carl. O să fim aproape toți laolaltă.

— Vine și Carl ? întrebară femeile.

— Ne-a spus băiatul.

— Azi e duminică, zise Barbara.

— Și cuțitul meu ?

— Iacătă-l, spuse Martha. Era sub spanac. L-am cules azi-dimineață fără să știu de ce.

— Atunci, puneți-mă și pe mine la treabă, zise doamna Elena.

— Sîntem destul de vrednice, spuse Josefina. Ia uitați-vă.

Simțeai că ea putea să facă totul singură, și bine. Își înnodase peste pîntec un ștergar mare în loc de șorț, și-și strînsese părul sub o scufă, petrecîndu-și o năframă de două ori în jurul capului. Avea o față deschisă, rotundă, rîzătoare și sănătoasă, în care totul era puternic și adînc omenesc.

— Nu, stărui doamna Elena, vreau să fac treabă. Haide, o să aleg spanacul și dați-mi și legumele.

Bobi se apropie de Aurora.

— Încălzește-ți picioarele.

— Nu mi-e frig.

Și îl privi de jos în sus, fiindcă el era în picioare și ea stătea jos.

— Ba da, zise Bobi, ai mers prin iarba udă.

— Am mers împreună, i-o întoarse ea. Și tu ai mers.

— Da, numai că eu sînt mai zdravăn. Întinde-ți picioarele la foc.

Ea nu voia. Ca să facă împotriva voinței lui. Ca să nu facă ce-i spunea, fiindcă el nu mai mergea în pas cu ea.

El se aplecă. Îi scoase micii galenți și-i atinse picioarele desculțe.

— Ești înghețată și ești udă.

Îi așeză picioarele pe marginea vetrei.

— Rămîi așa.

Fata rămase așa. Îl privea cu niște ochi care îi mulțumeau că a revenit și că a dăruit unei alte părți din ființa ei căldura mîinilor lui.

Dar el se și întorsese.

— Totul te îmboldește să cînți, zise doamna Elena.

Focul trosnea. Martha aducea lemne groase. Barbara se uita dacă fierbe apa.

— Vino încoace, îl chemă Josefina pe Bobi.

Se așeza mereu în fața lui, cu belșugul ei de femeie pîrguită, și-l privea drept în ochi, surîzînd.

— Dă-mi ligheanul de sus, că ești înalt.

Îi poruncea, și el se supunea. Era de prisos pentru Aurora să-și mai încălzească picioarele la focul vetrei. Totuși, rămase pe loc, fără să se miște. Mai bine să-l asculte, fie și așa.

Trîmbița suna afară. Același cîntec din zori, dar mai voios de astă dată, de parcă toată întinderea platoului ar fi spumegat și înflorit ca marea sub vînt.

— Ce e ? întrebă Bobi, ieșind pe ușă.

Dimineața de primăvară, înalbăstrită de furtună și năpădită de soare, legăna copacii. Păsările treceau în stoluri. Vîntul împovărat de umbră culca ierburile.

— Iacă și alții ! strigă Honoriu.

— E Randoulet, vesti Jourdan.

— Ar fi bine să fi adus și el un ied, spuse Jacquou. Bucățile de iepure o să fie mici.

Din livada de migdali înfloriți se ivi docarul cu poclit a lui Randoulet. Șovăise un pic prin arătura proaspătă, dar acum, cînd avea sub roți miriștea tare, venea în goană. Biciul se legăna în mîna lui Randoulet.

— Ia zi ! îndemnă Jourdan.

Feciorul lui Carl duse trîmbița la gură.

Femeile se arătară în prag.

— Cine e ? întrebă Josefina.

Martha pusese mîna streașină la ochi.

— Randoulet, răspunse Jourdan.

— Am ajuns o dată cu furtuna, strigă Randoulet.

— Nu chiar atît de iute, zise Jourdan. Rămîi acolo să deshami. Am și pregătit frigarea, aici, afară.

— Atunci, vino să iei ce-am adus, zise Randoulet.

— Nu cumva aduseși și-un ied ? întrebă Jacquou.

— Ba da, spuse Randoulet. Mișcă-te, nițel, Tuciuriule, își îmboldi el păstorul. Eu mă duc să-i văd pe ceilalți. Deshamă. Vii și tu, Carl ?

— Carl e cu tine ?

— E colea-n fund. Ei ! Carl !

— Acuși, mormăi Carl. M-am încurcat printre coșuri și sticle. Stai un pic.

— Am un ied gata împănat cu slănină și cusut în blana lui, îi vesti Randoulet. Numai cît să-l puneți în frigare.

Martha strigă din prag :

— Honorina-i acolo ?

Femeia ajuta Tuciuriului să deshame.

— Vino-ncoace, o chemă Martha. Alea-s treburi de bărbați. Avem și noi treburile noastre. Haide.

— Am pierdut-o pe Zulma, i se plînse Honorina lui Jourdan.

— Cum așa ?

— De ieri seară.

— E-aci, zise Bobi.

— Ai văzut-o ?

— Am văzut-o. Dormea. Nu vă-ngrijorați.

— Eu, zise Randoulet, luîndu-l pe Bobi după umeri, îți spun adevărul : am venit să-ți văd cerbul.

— Să nu-ncurcăm rosturile, făcu Bobi. Acum vedem de frigare. Vin ele și celelalte.

— Furtuna, iacătă că vine, vorbi Tuciuriul.

Un munte sineliu luneca ușor pe cer și vîntul fierbea sub el. Începuse să întunece soarele.

— O să-i tragă un ropot de grindină, asta e.

— Soarele e-n spatele norului.

— Ce facem ?

— Punem iedul și iepurele în aceeași frigare, hotărî Jacquou. Facem focul. Ca să ni-l stingă ploaia, o să trebuiască să toarne cu găleata. Eu văd de frigare. Ca să mi-o smulgă furtuna, o să trebuiască să sufle, nu glumă. Fiți mai inimoși, tinerilor ! Bătrînii sînt încă zdraveni. Aprindeți focul.

— L-am întîlnit pe Carl în drum, zise Randoulet. Tatăl cailor ăstora e la el în grajd, și el venea pe jos.

— Asta nu-i drept, făcu Bobi.

— I-am spus : urcă, mergem și noi acolo.

— Băiatul plecase de dimineață cu trîmbița lui.

— La treabă, zise băiatul. În loc să vorbesc, eu aduc lemne. Hai și tu după lemne.

Încropiseră o vatră din pietre mari. Jourdan măsură doi pași.

— Frigarea mea taman atîta-i de lungă.

— Cam prea lungă, chibzui Jacquou, așezînd lemnele bucată cu bucată și luînd aminte cum se întețește focul. Își dăduse pălăria pe ceafă și cravata de șnur i se desfăcuse.

— Nu, zise Randoulet, punem iedul la mijloc. Într-o parte iepurele și-n cealaltă cîrnații.

Focul ardea și se învîlvora din toate părțile vetrei de piatră, cînd se auzi o ploaie aprigă răpăind în arborii înfloriți.

— Aha ! exclamă Tuciuriul, și arătă cu degetul spre inima încinsă a furtunii.

Se vedea cum crește, rotundă, albicioasă și mare ca o piatră de moară, și cum vine mîncînd pămîntul.

— Frigarea, ceru Jacquou.

— Uite-o, zise Jourdan.

— Iedul, ceru Jacquou.

— Uite-l, zise Randoulet.

— Vîră-l în frigare.

Martha ieșise în prag, îngrijorată de umbra care se tot îndesea.

— Haideți în casă, măi oamenilor ! strigă ea.

— Nici gînd, răspunseră toți într-un glas.

— Iepurele, ceru Jacquou.

— Uite-l, zise Honoriu.

Iute la mînă, tocmai isprăvise să-l jupoaie și să-l golească de măruntaie. Avea degetele cleioase de sînge.

Jacquou turti focul și focul se surpă în jeratic. Două flăcărui albastre șuierau de fiecare parte a vetrei. Jacquou le strivi sub călcîie.

— Puneți frigarea. Lăsați lemnele la loc uscat, o să le luăm pe măsură ce-avem nevoie. Uite colo, adăugă el. Și-acum, dacă vreți să v-adăpostiți, duceți-vă, eu rămîn.

— Rămînem toți.

— Lumea merge bine, zise Bobi.

— Depinde ce vrei să spui, prinse grai Tuciuriul.

Și tocmai în clipa aceea arătă la inima de piatră a furtunii, care se prăvălea drept din înălțimile cerului, și deodată se pomeniră cu toții biciuiți de-o ploaie repede, iar vîntul îi reteză de șale, stîrni colbul, luă pe sus tăciunii aprinși, făcu să cînte crăcana frigării, care tremura sub povara iedului. Mirosul greu al pămîntului muiat năpădi preajma.

Jacquou se îndîrji.

— Niște surcele, zise el.

Se proptise cu spatele la vînt, vrînd să ferească focul de suflarea ce încerca să-l ia pe sus și să-l împrăștie.

— Iedul ! sări Jourdan.

— Lasă-l, spuse Bobi. Ploaia-i ca o mirodenie.

Era surîzător şi cu părul zburlit, cu ochii uluitor de limpezi.

Femeile strigară :

— Haideţi în casă, nebunilor !

O pală de vînt le trînti uşa în nas. Dincolo de geamuri nu se mai văzu decît o faţă — nu desluşeau a cui anume — făcîndu-le semne :

— Haideţi înăuntru !

— Nu, hotărîră ei. Şi-apoi ce !...

Toţi aveau feţele uleioase de ploaie.

Cei doi Carl, tatăl şi feciorul, se înapoiară în goană cu lemne uscate. Le aruncară peste foc şi deodată ţîşni o flacără deasă, stufoasă, roşie ca sîngele, de parcă ar fi retezat o arteră a lumii. Dar trebuiau multe lemne. Cei doi Carl se urniră iarăşi în goană. Jourdan la fel. Bobi la fel. Tuciuriul, Randoulet.

Jacquou trase îndărăt frigarea. Deocamdată, era vorba să răzbească, să facă un foc zdravăn, să arate că nimic şi nimeni nu porunceşte : nici furtuna, nici cerul, nici femeile, atunci cînd omul vrea.

Tuciuriul aruncă în foc un braţ de lemne uscate. Flacăra zvîcni deasupra. Honoriu aruncă şi el un braţ de lemne, apoi Jourdan, apoi alde Carl, apoi Bobi. Flacăra şuieră ca un şarpe pus în cuşcă, gemu într-un colţ, scoase limba, căscă o gură albastră şi strivi lemnele între marile-i buze sîngerate şi moi, după care începu să cînte, în mijlocul ploii, cîntecul focului.

Oamenii se dădură înapoi.

Furtuna se întoarse şi o porni spre pămînturile de la miazăzi, rostogolindu-se în ecouri depărtate, strivind cîmpurile de zarzavaturi, dincolo fumegă deodată un miros pătrunzător de legume. Vedeaţi ploaia călătorindu-se colo, departe. Se rostogolea peste coline şi prin pădurile de pini. Simţiră o mireasmă de răşină. Într-un tîrziu, se afundă clocotind într-o gîtuitură din fundul văii. Nu se mai vestea decît printr-un vuiet răsunător, dar potolit, aidoma unui car gol hurducîndu-se pe drumurile pietroase de munte. Soarele se arătă iarăşi. Cerul era spălat şi înflorit de nori mici de culoarea bănuţeilor. Copacii suspinară. Ţiglele de pe acoperiş gemură. O porumbiţă

ugui. Vîntul mai făcu vreo doi-trei paşi, apoi se întinse în iarbă şi picioroangele-i cu umblătura tiptilă culcară iarba la pămînt ; rămase acolo, fără putere, trîndav, şi adormi îndată, abia răsuflînd, paşnic, ca un muncitor chipeş care se odihneşte zîmbind.

Uşa se deschise. Femeile ieşiră din casă. Soarele lucea pe chipul ud al bărbaţilor. Parcă aveau curcubee în barbă, în mustăţi, în păr şi în puful obrajilor.

— Ei, căpăţînoşilor ?

— Na, că tot am izbutit !

— Şi la ce-a folosit asta ?

— Uite-aşa, să izbutim.

— Sînteţi ciuciulete.

— Se svîntă ele hainele.

— Ce poznă ! Şi pătimaşi ca nişte ţapi ! Ia uitaţi-vă !

— Asta-i frumuseţea vieţii.

Femeile aveau toate ochi strălucitori, un pic mai mari ca de obicei şi plini de culori, căci oglindeau chipurile bărbaţilor.

— Ei, şi-acum, să vedem de frigare, zise Jacquou.

Se apucă să astîmpere focul, ca jeraticul să ia carnea domol.

Aşeză frigarea, ajutat de cei doi Carl şi de Honoriu.

Femeile se uitau la cer.

Aurora se apropie de Bobi.

— Eşti ud, zise ea.

— Dar tu, ţi-ai încălzit picioarele ?

— Le-am încălzit, zise ea, te-am ascultat. Ascultă-mă şi tu şi vino să-ţi usuci părul.

El o privi cu nişte ochi care se umbreau de tristeţe. Îi spuse :

— Hai cu mine să vedem dacă nu s-au speriat caii.

Se duseră către şură. O luă de mînă şi începu să meargă aşa, ca în zori, cînd făceau cale întoarsă.

— Trebuie să fie italian, zise doamna Elena. Priviţi-i fruntea netedă şi curată, gura cu gropiţe de amîndouă părţile la orice vorbă, buzele subţiri.

— Chipeş bărbat, spuse Josefina. Are umerii largi.

Îşi strînse mijlocul cu amîndouă mîinile. Se simţi goală, aşa îmbrăcată cum era, goală şi cu carnea tare,

năpădită de o dulce înfiorare la vederea bărbatului acestuia. Era o femeie frumoasă.

— O clipă, zise Bobi.

Dăduseră colțul șurei. Erau singuri. Caii stăteau liniștiți.

— Mi-ai spus să te-ascult și mi-ai spus să-mi usuc părul.

— Da, zise ea.

Era puțin mai scundă ca el; stătea rezemată de perete, și el în fața ei, cu brațele atîrnînd, căci îi lăsase mîna. Și era puțin adus de umeri.

— Niciodată nu s-a îngrijit cineva de mine, zise el.

Ea îl privi fără o vorbă.

— Am fost totdeauna singur, urmă Bobi, și totdeauna eu m-am îngrijit de alții. Ești abia o fetiță și sînt o mulțime de lucruri pe care nu le știi. Dar adineauri mi-ai spus cîteva cuvinte și-ai făcut un mic gest — ai dat să-ntinzi mîna, ca și cum ai fi vrut să-mi ștergi chiar tu părul. Și asta n-a făcut-o nimeni, niciodată. Iată-mă în fața unui lucru nou. Am fost totdeauna singur, totdeauna. Și totdeauna eu am fost acela care-am încercat să șterg părul altora, înțelegi? Cînd eu aveam părul ud, știam că asta nu îngrijora pe nimeni, înțelegi? Și era ceva amar, înțelegi?

Ea lăsă ochii în pămînt.

— Am încercat să-mi țin de urît cu toate lucrurile în care de obicei nu te-ncrezi. Poate că-ți par puțin smintit și trebuie să fiu puțin smintit. M-am întovărășit ușor cu oricine primește prietenia. N-am cerut niciodată nimic de la nimeni, fiindcă mi-a fost totdeauna frică să nu fiu respins, și fiindcă mă tem de jigniri. Nu sînt nimic, înțelegi? Dar am cerut mult lucrurilor la care de obicei nu te gîndești, ori la care te gîndești, domnișoară, numai atunci cînd într-adevăr ești singur. Vreau să spun, stelelor, de pildă, pomilor, micilor vietăți, celor mai mici vietăți, atît de mici că se pot plimba ceasuri întregi pe buricele degetului meu. Vezi? Florilor, locurilor cu tot ce au pe ele. Într-un cuvînt, tuturor, afară doar de ceilalți oameni, fiindcă în cele din urmă, cînd capeți deprinderea asta de-a vorbi lumii de pretutindeni, ai o voce aproape de neînțeles.

Fata îl privi cu ochii ei cu răsfrîngeri viorii.

— Te-nțeleg.

El o luă de mînă.

— Înțelegi, domnișoară, că dacă n-am cerut nimic, asta nu-nseamnă că n-aveam nevoie? Înțelegi, apoi, că dacă am dat totdeauna e tocmai fiindcă aveam eu însumi mare nevoie?

— Da, zise ea, înțeleg, dar încet-încet. Ceea ce înțeleg cel mai bine e că-mi vorbești și că ai părul încă ud de ploaie, că n-ai vrut s-asculți de mine, că nu vrei să-ți usuci părul și c-ai să răcești, mai ales aci, între șură și hambar, unde trage atîta.

— Adevărat, încuviință el. Ai dreptate. Lucrurile trebuie făcute totdeauna simplu.

Ea își scoase șorțul și el își șterse părul cu dosul acestui șorț de in. Pînza era călduță.

Jacquou izbutise să îmblînzească focul, să îmblînzească frigarea care se învîrtea domol, să îmblînzească femeile (ele se înapoiaseră la bucătărie), să îmblînzească oamenii (le spunea: „Stropiți friptura“ — și ei o stropeau cu mustul picurat în tigaie. Le spunea: „Lemne“ — și ei se duceau după lemne. Dacă nu le spunea nimic, stăteau să se uite cum se învîrt în frigare iedul și iepurele, care se și auriseră ca niște sori). Trebuie că izbutise să îmblînzească deopotrivă și vremea. Nu mai era nici urmă de furtună. Acum se vedea un cer adînc în cumpănirea amiezii din toiul primăverii. Larg întinse în jurul fermei și al oamenilor, cîmpurile cu ierburi lucitoare scînteiau ca apa.

Jacquou, așezat lîngă foc, asculta la frigarea trupeșă de fier, care trosnea ușor sub povara cărnii.

Jourdan, în genunchi, veghea asupra fripturii. Carnea iedului tocmai plesnise la îmbucătura spatei. Era ca o gură de carne crudă înăuntru. Făcuse „puff“ plesnind, și cele două buze de piele subțire începuseră numaidecît să sfîrîie, cu un miros de lapte ars. Jourdan luă lingura și turnă must înăuntru.

— Mda, încuviință Jacquou. L-ai umplut? se întoarse el către Honoriu, arătînd la iepure.

— Da.

— Cu ce ?

— Cu tocătură din ficat, măruntaiele iedului și o jumate de cîrnat, zise feciorul lui Carl.

— Da, și cu tocătură de spanac, adăugă Honoriu.

Randoulet privea focul. Fața lui era brobonită de sudoare. Și-o ștergea, dar asuda din nou. Nu se putea stăpîni să nu urmărească rotirea ușoară a frigării care întorcea cărnurile cînd spre foc (și le auzea sfîrîind și gemînd), cînd spre boarea proaspătă a cîmpiilor (și vedea vîntul înmiresmat de narcise și de florile pomilor trecînd peste ele și încrețindu-le grăsimea). Randoulet era gras, cu trei rînduri de guși și cu un pîntece care-i deznoda cingătorile.

Carl răsuci o țigară.

— Lemne, zise Jacquou.

Carl se duse după lemne. Își lipi țigara cu o pălitură a limbii.

Tuciuriul ridică ochii spre cer. Nu, acum nu se mai vestea nimic rău.

O femeie cînta în bucătărie. Trebuie să fi fost Josefina :

În iulie către sfîrșit
Cînd strîngeam grîul aurit,
Sosi o tînără fecioară,
O jerbie de flori purtînd.
Nu din oraș venea cîntînd,
Dar trupu-i mîndru-și legăna
Ca și o trestie ușoară,
Și tot ce-n suflet bun avea
Pe buze-n vorbe-i strălucea.

Veni Bobi. Văzu oamenii stînd în jurul focului. Carl se întorcea cu un braț de lemne.

— Du-te să mai aduci și tu, zise Jacquou.

Feciorul lui Carl plecă după lemne. Randoulet privea cum se învîrte frigarea. Asuda și se ștergea mereu pe față cu dosul mîinii. Jourdan, cu lingura în mînă, pîndea plesniturile fripturii. Jacquou așează lemnele, unul cîte unul în văiugele albe ale jeraticului și puse cîteva surcele uscate pe crestele purpurii, stîrnind vîlvătăi. Carnea începu să țipe. Jourdan se dădu înapoi, ferindu-și ochii cu mîna.

Oamenii se uscaseră singuri în jurul focului. Miroseau a postav şi a păr ud. Fumegau încă mai jos de genunchi. Bobi se gîndi la şorţul Aurorei, cu care se şterse pe păr şi pe gît. Şorţul era cald, fiindcă stătuse lipit de trupul ei.

Sfioasă gura-i mă sărută
Deasupra frunţii,

cînta Josefina, apoi o auzi mărunţind cu satîrul găinile fierte (căci femeile hotărîseră să facă o tocană) şi nu mai prinse decît crîmpeie din cîntec :

Îmi făcu o stea... inima mea... durere... iubire.

La urmă, toate femeile cîntară refrenul împreună.

Martha făcea vocea a doua, doamna Elena vocea întîia, Barbara cînta în falset, Honorina vocea de jos, iar deasupra tuturor, plină de frăgezime, juca vocea Aurorei.

Frumoasă fată, spune-mi drept, ce-ai vrea,
Căci chiar de lumea-ntreagă ar găsi
Minciună-n cele ce-ai grăi,
Eu tot aş crede-n ea.

— I-auzi-le cum cîntă, zise Jourdan.

Era o nostimă întîmplare.

— Adevărat, zise Randoulet.

Carl, care tocmai aduse nişte lemne, zise şi el :

— Aţi auzit ?

Randoulet îşi drese glasul şi cele trei guşi îi tremurară, se ridică pe picioarele-i scurte, se întoarse spre fermă şi deschise gura... Ştiau bine ce înseamnă asta.

— Nu, îl opri Jacquou, ridicînd mîna. Ascultă, am avut pînă acum furtună, dar am scăpat de ea, a trecut înainte să punem carnea-n frigare. N-a fost nici o primejdie. Acum însă, dacă îţi dai tu drumul la pitpalac, cerul se face negru de nori, pămîntul se cutremură, cade şi trăsnetul, şi nouă ne trebuie linişte ca să vedem friptura gata. Lasă, cînţi după ce mîncăm.

— Oh ! oftă Randoulet. Tocmai voiam să-i zic refrenul cu „frumosul toboşar“.

— Ar fi destul, zău, vorbi Jacquou.

— Fie, făcu Randoulet. Dacă nu mai am dreptul să cînt !

— Ba da, ai tot dreptul, îl încredinţă Jourdan. Firește că-l ai. Numai stai niţel. Priveşte. Abia ai deschis gura. Priveşte şi spune dac-am minţit. Uite, prigorii vestitori de ploaie !

Trei prigori cu ciucuri roşii zburau pe cer.

— Ei, vezi ?

— Nu. Frumuseţea e c-a avut poftă să cînte, interveni Bobi. Asta-i frumuseţea. Ce ziceţi ?

Cătă şi la unii, şi la alţii, la fiecare în parte. Văzu că într-adevăr ei găseau că în asta stă frumuseţea. Mai văzu că îi năpădise deodată un fel de frică privind platoul, pămîntul, lumea. Toate erau ca întotdeauna, dar acum aveau sub ochi o mîndreţe de cîmp plin de narcise înflorite şi un altul cu pervănţici ; văzduhul era îmbibat de mireasma lor, dimineaţa era ca mierea, şi faţa obişnuită a pămîntului era tulburată de frumuseţea asta neaşteptată. Dincolo, departe, se vedeau cîmpurile cenuşii şi linia închisă a zării.

Randoulet îşi şterse fruntea. Se apropie de Bobi.

— Şi cerbul ? întrebă el.

„Da, cugetă Bobi, e-adevărat.“

— Eh ! făcu Randoulet. O să trebuiască să-ţi spun multe. Cerbul m-a luminat la cap, m-am gîndit ce să fac cu oile, cu vitele, cu pămîntul, cu păşunele şi cu fîneaţa mea, las-că o să vezi.

— Ar trebui să-ntinzi o masă mai bine, zău, zise Jacquou. Colo, afară la umbră, e straşnic. Vremea parcă-i poruncită anume.

— În cît timp sîntem gata ?

— Cu friptura într-un sfert de ceas.

— Dar femeile ?

— Întreabă-le.

— Ei, voi, femeilor !

— Avem şi noi nume ! se bumboşară ele.

Jourdan şi Jacquou se priviră zîmbind.

— Totdeauna-s la fel, murmură Jourdan. Cînd se-adună laolaltă sînt semeţe.

— Ce poftiţi ? strigară femeile.

— Cînd sînteţi gata ?

— Acuși, numaidecît.

— Păi e timpul să punem masa, zise Jacquou. Haideți, copii.

Martha se apropie.

— Vino-ncoace, îl chemă ea pe Bobi.

Și-l certă.

— Nu zic că azi-dimineață știați, începu femeia, dar acum ar fi trebuit să vă gîndiți, Jourdon și cu tine. Mai întîi tu și apoi el. Du-te de-ți schimbă cămașa. Pune una curată. Pe aia albastră. Că pe urmă îl trimit și pe el. Așa vreau eu. O să mîncăm toți împreună și vreau să fiți curați amîndoi. Hai, du-te !

Femeile se îngrijeau să fie totul frumos și luau aminte pînă și la cele mai mici amănunte. Vedeai acum că ziua se rînduia, întocmai ca atunci cînd te apuci să clădești o casă ; la început — o grămadă de pietre, o grămadă de nisip, apoi un patrat de șanțuri săpate în pămînt, o zidărie pînă-n buza lor — și gata temelia. Apoi, zidurile se înalță, apoi sînt ferite sub un acoperiș, apoi se deschid în zid ferestrele, se încrucișează pereții încăperilor, și iată un loc unde poți trăi, cu odăi spre miazănoapte, cu odăi spre miazăzi, cu sălițe prin care cîntă vîntul de la răsărit, iar din cele patru ziduri de nădejde, la venirea amiezii, două sînt la umbră, două la soare, și linia ce desparte ziua de noapte trece de-a curmezișul acoperișului.

Bobi se sui la el în odaie. Deodată, se trase înapoi de la fereastră și se ascunse să privească. Văzuse cerbul. Nu era singur. Alături de el pășea o fată. Fata care în zori dormea buștean, pe pămîntul gol, și al cărei zîmbet rămăsese întipărit în mintea lui Bobi. Cerbul și Zulma erau acolo, în marginea livezii.

Mergeau amîndoi pătrunși parcă de fericire.

— Oh, da ! își zise Bobi.

În urma lor — livada, florile ei și șerpii negri ai crengilor, umbra livezii, o umbră plutitoare și dulce, nu neagră, ci verde ca lumina din fundul unui rîu. Pomii nu ascundeau cerul. Se desenau pe fața dealurilor și a munților. Dealurile, cu întinderile lor de ienupăr, cu micile ogoare, cu tufișurile și pădurile de stejari, semănau cu niște lăicere de lînă scămoșată și cenușiu-aurie, așa cum se fac în serile de iarnă din ce rămîne de la țesut. Mun-

ții, în acest anotimp, erau încă de gheață neîntinată. Sus, pe cele mai înalte coline, într-un loc pierdut, se zărea un sătuc. Era rotund, crenelat și ruginiu, ca și coroana zugrăvită în poze pe capul regilor. În altă parte se torcea o fumegare de sub copacul scofîlcit al pădurii de stejar. Trebuie că era coliba vreunui tăietor de lemne. Înspre răsărit, copacii, țarinile și chiar stîncile se înverzeau sub rîul de lumină care țîșnea din soarele lăsat devale și curgea drept pe pămînt. Dar pe măsură ce mergeai spre apus, toate amănuntele lumii din depărtare erau despărțite de umbre, de jocuri de culori, și nu se mai vedea mulțimea verde și netedă a dîmburilor, în schimb puteai deslușI un copac și chiar să întrezărești cum se leagănă, se vedea umbra stejarilor pe pajiști, covorașul de iarbă deasă din preajma fermelor singuratice, culoarea ziduri-lor, silueta colțuroasă a caselor și scînteierea hulubăriilor cu tencuiala înstelată de cioburi de sticlă, încît sclipirea soarelui să atragă porumbeii sălbatici din cele mai de-părtate păduri. Puteai să-ți închipui întreaga viață omenească ; colo, sub copaci și prin ierburile înalte puteai să o auzi umblînd pe miile ei de drumuri cu mișunarea-i de furnicar. Apoi, dacă o țineai tot spre asfințit, totul se topea din nou, de astă dată sub negură. Umezeala văilor și vlaga verde a pădurilor fumegau în pîcla sub care viața pămîntească, oamenii, copacii, ogoarele, țarinile și pădu-rile se înveșmîntau toate în culoarea cerului.

Cerbul și Zulma treceau prin fața livezii. Mergeau cu același pas. Amîndouă corpurile lunecàu alături unul de altul în aceeași legănare.

— Ce-o fi avînd pe cap ? se întrebă Bobi. Ai zice că e o cunună de spice de grîu.

Se trase într-un colț, lîngă pat. Își schimbă cămașa.

Auzi sub fereastră pasul cerbului și pasul Zulmei. Se repezi la ușă. Coborî scara. În casă și în bătătura fermei toți strigau din toate părțile.

VIII

Bobi străbătu bucătăria goală. Femeile lăsaseră tocana singură. Ajunse în prag. Toate erau afară, împreună cu bărbaţii, ca să privească. Nu mai striga nimeni. Toată lumea amuţise. Se auzeau doar paşii cerbului.

Cerbul înainta alături de Zulma plin de siguranţă şi de cumpănire. Greabănul şi spinarea lui erau ca nişte munţi în mers şi coarnele de pe cap ca un copac. Fascina ca o stea, cu strălucirea pielii lui, a ochilor semeţi şi a mişcărilor paşnice.

Zulma : i se vedea piciorul desculţ călcînd în iarbă cu degetele răşchirate, apoi degetele se adunau, apoi piciorul se ascundea sub fusta-i lungă, în timp ce aducea înainte celălalt picior. Şi aşa îi era pasul : domol, apăsat, pus pe ceva mare şi solid. Purta un braţ de iarbă. Ţinea capul aplecat într-o parte, ochii în pămînt, avea gura tristă. Te făcea să gîndeşti la amărăciunea secerişurilor.

— E părul ei, zise Bobi. Părul ei ruginiu ca grîul.

Şi-l împletise în mici şuviţe asemănătoare cu spicele de grîu ; îi atîrnau peste urechi, un mănunchi era strîns la ceafă şi cîte două sau trei îi cădeau de fiecare parte a frunţii.

Era întocmai ca grîul copt : cu boabele lui lucitoare şi tari, cu mustăţile spicului, cu paiul tulpinii, şi toate întocmite din cosiţa-i arămită de soare, încît ajungea să-i vezi părul ca să simţi în nări dogoarea înăbuşitoare din iulie, pătrunsă de năduşeală şi colb.

Încolo, chipul Zulmei era trist şi nemişcat, aplecat într-o parte ca într-o mare oboseală. Gura amară. Te făcea să gîndeşti la snopii uitaţi în deşertul miriştilor.

— De unde vii ? întrebă Honorina.

— Am fost după hreniţă, zise ea.

Avea un mănunchi mare de hreniță culeasă pesemne de pe marginea apei.

— Păi ai plecat de aseară ?

— Da, recunoscu ea fără să ridice ochii și aproape fără să deschidă gura-i amară.

— Dați-i pace, făcu Jacquou.

— Nu, zise Randoulet. Fiindcă uite ce face — și arătă spre hreniță — se bagă mereu prin locurile cu apă. (Zulma își atinse cu vîrful degetelor părul, obrazul, apoi își potrivi cu grijă o șuviță după ureche.) Și într-o zi o să se-nece, asta o să se-ntîmple.

— Dați-i pace, interveniră femeile. Lăsați-o cu noi. Vino, Zulma.

Martha o luă de mijloc.

— Dă-mi-l mie, zise doamna Elena, și-i luă mănunchiul de hreniță. Haidem.

— E udă toată pe burtă, se îngrijoră Josefina. Ia uitați-vă.

— Da, făcu Honorina, așa e. Se culcă cu burta la pămînt, se apleacă deasupra apei (Zulma își pipăi părul cu vîrful degetelor) și uite-o în ce hal e.

— Poate să răcească, zise Josefina. Vino, Zulma. S-o ducem înăuntru, s-o ștergem.

Bătrîna Barbara privea și clătina din cap.

Aurora o chemă ușor : Zulma, Zulma !

Punea toată gingășia ei în chemarea asta. Își amintea cum se aplecase în zori deasupra Zulmei. Fata dormea și zîmbea, părea liniștită și fericită, nu avea pîntecul ud, nu apucase încă să se aplece deasupra apei primejdioase. Iată cum vine durerea. Aurora o chemă ușor :

— Zulma, Zulma !

Femeile se întoarseră în casă, luînd-o cu ele pe fata cu ochii plecați în pămînt. Zulma se lăsă dezmierdată. Mergea domol ca și mai înainte. Casa asta trebuia să se afle în mod firesc în drumul tainic pe care îl urma ea, pe care ea singură îl cunoștea. Femeile își potriviseră pasul cu ea. Se auzea foșnirea fustelor și, din cînd în cînd, cîte un cuvînt bun : „Hai, draga mea“, și Aurora care o chema : „Zulma, Zulma !“

Honorina venea în urmă, vorbind singură. Își tot vîrtura prin aer brațele-i scurte. Spunea : „Ce să faci acuși, ce să faci ?“

Bobi se dădu la o parte din prag, ca să le lase să treacă. Ținea să vadă ochii fetei. Ea nu ridică pleoapele. Avea pleoape mari, albăstrii, îngreunate de lungi gene răsfrînte, dese ca puful unei pene.

— Du-te de aici și stai cu bărbații, zise Josefina. O s-o dezbrăcăm și o s-o uscăm.

Și zîmbi cu un zîmbet de femeie. Buzele îi străluceau. Avea dinți puternici. Te privea țintă cu ochii ei care nu puteau să se ascundă și care spuneau pe față tot ce voiau să spună. Oftă. Apoi închise ușa.

Cerbul venise pînă acolo. Adulmecă piatra pe care călcaseră picioarele fetei. Apoi își săltă capul, își scutură crengile coarnelor, își lungi gîtul, deschise botul și scoase un lung strigăt tînguios, rotindu-și privirea peste cîmp. Un lung fir de bale îi tremura sub bărbie.

— Nu știu ce să-ți spun, zise Bobi cu ochii la cerb.

— Eh, ce muzică ! strigă Jacquou.

Și-și astupă urechile.

Jourdan la fel, Carl, Honoriu duseră și ei unul după altul mîinile la urechi.

Tuciuriul cătă lung la cer.

Cei doi copii, care fuseseră uitați afară, dădură fuga spre casă și bătură cu pumnii lor mici în ușa zăvorîtă. Josefina le deschise și-i trase iute înăuntru. Prin deschizătura ușii se zări învîlvorarea vetrei și, în fața ei, o siluetă albă și aceeași cosiță ca lanurile în vremea secerișului.

— Tu să-l faci să tacă, porunci Josefina. Numaidecît.

Și închise ușa.

— Ce vrei, îi spuse Bobi cerbului. Nici eu nu știu mai mult decît tine. Nu-i fac nici un rău, o usucă. Pîntecele femeilor e simțitor.

— Ia zi-i din trîmbiță ! strigă Jacquou.

Ținea mîinile mereu la urechi.

Feciorul lui Carl duse trîmbița la gură și începu să cînte întocmai ca în zori și ca mai adineauri — erau aceleași șapte-opt sunete pașnice, monotone dar triste, și

care păreau să străpungă zările ca să le răspundă ecoul și să descopere drumurile care duc în lume.

Cerbul amuți și își întoarnă privirile către Bobi.

— Da, zise Bobi, vezi și tu. Poate. Mai e încă nădejde. O să le vorbesc îndată.

Îl mîngîie ușor pe spinare.

— Ascultă, îl îndemnă Bobi. Ascultă-l ce spune cu trîmbița. De îndată ce camenii nu mai grăiesc cu vorbe, ai zice că înțeleg. Asta vine din fundul inimii lor. Mai e încă nădejde. Au simțit nevoia s-audă o cîntare. Semn bun.

Cerbul își frecă botul de pieptul lui Bobi.

— Da, făcu Bobi, parcă ar vrea să-ți răspundă. Nu-i rău ce spun ei, zău.

Și începu să zîmbească.

— Oh ! icni Jourdan, luîndu-și mîinile de pe urechi. Acuși mai merge. Ce l-a apucat ?

— Nimic, zise Bobi. A vrut să spună ceva despre Zulma, despre noi toți.

— Asta-l apucă des ? întrebă Jacquou.

— De cîte ori e nevoie.

Cerbul se ducea acum spre locul unde știa nutrețul.

— Animalele, zise Bobi, au vocea puternică.

— Mai ales că te-atinge uite colea, adăugă Randoulet.

Și duse mîna la inimă.

— Fiindcă n-au pierdut obiceiul să vorbească așa cum trebuie să vorbești, rosti Bobi.

— Cum așa ? întrebă Jacquou.

— Fiindcă n-au pierdut obiceiul să facă ceea ce trebuie să faci.

— Din ce pricină ? întrebă Carl.

— Pricina nu-i tocmai atît de proastă cum s-ar crede, zise Bobi. Vă spun eu, după ce mîncăm.

— Ne dai de gîndit, mormăi Jacquou.

Jourdan nu mai spunea nimic. Simțea în el aceeași bucurie ca în noaptea aceea de iarnă cînd Bobi îi vorbise pentru întîia oară despre Orion-floare de morcov. Simțea în el binele și leacul. Era totuși ceva dureros.

— Ce-i cu friptura ? se îngrijoră Bobi.

Din fericire, Jacquou se gîndise să tragă deoparte frigarea. De altfel, se mai învîrtea încă singură în crăcană. Totul era rumenit.

Masa cea mare aştepta întinsă.

— Numai de-ar fi gata şi femeile, zise Randoulet.

Uşa se deschise şi Josefina îşi făcu auzit glasul.

— Ei, bărbaţilor, cum e ?

— Noi sîntem gata, spuseră ei.

— Şi noi, zise ea.

Lăsă uşa deschisă.

Tuciuriul se apropie de Bobi. Îl trase de vestă.

— Ascultă, şopti el, e-adevărat.

Şi ridică degetul în aer.

— ...Eu mă înţeleg, urmă Tuciuriul, şi vreau să spun tot. Totu-i adevărat.

— Lăsaţi-o, zise Josefina. Se-ncălzeşte. Acuma-i e bine. Punem masa la iuţeală, o să vedeţi.

Martha aduse un cearşaf. În loc de faţă de masă. Barbara aduse farfuriile, Honorina coşuleţul cu furculiţe.

— O farfurie mare, ceru Jacquou.

Scoase iedul din frigare.

Venise amiaza. Greierii cîntau. Pămîntul muiat de ploaie răspîndea o mireasmă pătrunzătoare. Vîntul se potolise de tot. Soarele părea să facă un mic popas. Îl simţeai ostenit şi părăsit.

Iedul rămăsese întreg, în ciuda mustului pe care Jourdan îl tot turnase cu lingura prin toate plesniturile pielii. Lunecă binişor din vîrful frigării pe farfuria cea mare. Trona în farfurie pătruns de jeratic pînă-n măduvă şi cu carnea de aur. Mustul începu să se prelingă din el, adunîndu-se încet-încet de jur împrejur.

Honoriu se gîndea la iepurele lui. Aştepta să isprăvească socru-său cu iedul. Voia să scoată iepurele din frigare, dar Jacquou răzuia la nesfîrşit frigarea cu furculiţa.

— Încă niţel şi-o să ne dai să mîncăm şi fier.

— Se vede că eşti din ţara mintoşilor, na, bombăni Jacquou. Şi cînd nu se vede, se-nţelege. Tu nu ştii că aci e tot ce-i mai bun ? Aci, unde carnea se lipeşte de frigare e tot ce-i mai bun. Da, dar e-adevărat că pe-acolo

de unde-mi eşti nu se mănîncă decît sfeclă. Na, ţine frigarea.

— Dacă frigarea ţi se pare atît de bună, atunci s-o păstrăm pentru dumneata. Nu te supăra, hei. O să vezi că iepurele meu, ca şi sfecla, vorba ceea, după hramul ce-l poartă, nu-i tocmai rău. Drace, cum frige!

Împingea iepurele din frigare, lovindu-l încetişor cu furculiţa. Aburea uşor un miros de ierburi de munte topite în tocătură de ficat, în mustul cărnii şi în slănină albă.

— Cum ne-aşezăm? întrebă Josefina.

— Stai, o să vezi, zise Bobi. Uite...

— Tu unde şezi? murmură femeia, aplecîndu-se spre el.

— În faţa ta.

— Alături, zise ea.

— Din faţă ne vedem, spuse el.

— De-alături ne simţim, zise ea.

Veni şi doamna Elena. După ajutorul dat la bucătărie, era din nou dichisită. Îşi spălase frumoasele braţe. Ceruse pudră Marthei. Îi pudrase mîinile şi braţele, obrajii şi gîtul. Avea o bluză de mătase albă cu mîneci scurte, cu gulerul foarte desfăcut în faţă, împlinit tocmai cît trebuie de un văl sineliu. I se vedeau sînii frumoşi, tari şi bogaţi, cam durdulii. Era plină de vino-încoace. Avea ochii niţel stinşi de văduvie.

— Păcat, zise Carl.

— Tot mă-ntreb la ce s-o fi omorît el, spuse Jourdan.

Se gîndea că pînă azi nu i se înfăţişase de loc limpede istoria asta.

— Nu vedeam limpede înainte, mai zise el.

— Da, întări Carl. Nu ştiu de ce, dar mi se pare că acum vedem.

— Miroase plăcut, zise doamna Elena.

— E umplutura lui Honoriu, spuse Jourdan.

— A făcut-o după cum e şartul pe la ei? întrebă ea.

— Eh! zise Carl. El e din ţara mintoşilor.

— Da, mormăi Honoriu, îngenuncheat lîngă talerul în care tăia cu grijă iepurele în bucăţi. Numai că oalele mari sînt mai încăpătoare decît cele mici.

Dinăuntrul iepurelui aburea mireasma umpluturii. Carl se aplecă deasupra farfuriei.

— Dihanie, făcu el, nu-i rău de loc.

Doamna Elena își linse buzele. Se uită la Jourdan.

— Și tu miroși plăcut, bunul meu Jourdan. Miroși a catifea udă.

— A păr bătrîn, da, zise Jourdan.

— De ce bătrîn ? Îmi place mirosul ăsta.

— Hai, așezați-vă, strigă Martha. Aduc tocana.

— Vino, zise Bobi, și o luă de mînă pe Aurora.

De fiece dată părea că o duce dincolo de capătul lumii.

— O să stai alături de mine, spuse el.

— Ce face fata ? întrebă Randoulet.

— Am îmbrăcat-o cu lucruri frumoase de-ale Marthei, zise Honorina. Pare liniștită. Cîntă încetinel. Mă duc după ea.

Se îndreptă către casă.

Ceilalți se așezară pe laviță și pe scaune. Aduseseră și un mare jilț țărănesc, căptușit cu mătase veche înflorată, dar nimeni nu îndrăznea să șadă în el. Rămăsese stingher în iarbă. Aurora o văzu pe Josefina cum se așază de cealaltă parte a mesei, chiar în fața lui Bobi.

— Aici o să fie bine, zise Josefina. Din față, ne vedem.

Își netezi părul și apoi, fără să se gîndească prea mult, își trecu limba peste buze, și buzele-i luciră, pline, ca o floare cărnoasă care tocmai se deschidea. Se rușină.

— Ce mai faci, domnișoară ? o întrebă pe Aurora.

— Foarte bine, răspunse Aurora.

Dar se gîndea că într-adevăr, de-acolo unde ședea, Josefina putea să se uite la Bobi tot timpul, că Bobi are să o vadă tot timpul și el, și că ea, Aurora, era tare nenorocită că doar se află alături de el.

Honorina o găsi pe Zulma în fața focului. Nu mai era nevoie să se usuce. O schimbaseră de sus pînă jos. Îi dăduseră să îmbrace lucruri de tinerețe de ale Marthei : din cele ușoare și cu dantele, o fustă cusută cu trandafiri și o bluză liliachie.

— Ce faci ?

Zulma se privea. Nu ridica nici acum pleoapele, dar se uita la lucrurile frumoase de pe ea. Era foarte mișcată, căci genele-i lungi se zbăteau cu repeziciune.

— Vino să mîncăm, zise Honorina.

O luă de braț să o ridice. Era un braț moale și fără vlagă. Atingîndu-l, te gîndeai la apa rîurilor și a iazurilor.

— Hai, spune-mi, făcu Honorina, și îngenunche lîngă ea. De ce-ai plecat azi-noapte ? Știi doar că de fiece dată îmi fac sînge rău.

Genele prelungi conteniră clipirea lor iute ; tremurau doar din cînd în cînd, ca o pasăre-n neclintire care ascultă vîntul.

— Și ce ți-a venit să te culci pe pămîntul gol, lîngă grajdul unde era cerbul ? Ce ? Putea să ți se-ntîmple ceva, fata mea, noaptea, pe platou ! Tu, care umbli fără să te uiți. Și azi-dimineață, de ce ai plecat cu dihania asta ? Putea să-ți facă vreun rău. Doar ne-ai auzit cum vorbeam și rîdeam.

Printre gene i se vedea acum lumina ochiului ; era verde și adînc lucitoare.

Se adusese tocana la masă și toți întrebau :

— Unde-i Honorina ?

Cînd colo, o văzură venind cu Zulma.

— Zulma să stea lîngă mine, zise Bobi. I-am păstrat loc anume. Vino.

— Trebuie să am grijă de ea și să-i tai eu pîinea, spuse Honorina. Mai bine să stea aici, lîngă mine.

— O să-i dau eu tot ce-i trebuie, stărui Bobi. Fii pe pace.

O făcu să se așeze.

Tocana fusese strașnică. Nu mai rămăsese decît un pic, doar o bucată bună de ficat stătea pitită în sos.

— Dacă aș fi ochit-o eu ! oftă Randoulet...

Bobi o dădu Zulmei. Îi tăie pîine. Și o îndemnă : mănîncă. Aplecase capul și încerca să-i vadă ochii, dar pleoapele fetei rămîneau îndărătnic lăsate în jos. Nu i se vedeau decît genele lungi.

— Mănîncă și dumneata, o îmbie el pe Aurora.

(„Vocea lui e mai dulce cînd vorbește cu mine. A întins mîna spre mîna mea. S-a oprit.“)

„E vremea să mă uit la Josefina, își zise Bobi. Tare-i drăguță...“

O vedea în minte pe Aurora alergînd prin cîmpul de narcise, dar nu putea face să nu mai fie pe lume sînii, șoldurile, rîsul rourat al Josefinei, și părul Zulmei împletit ca spicul de grîu ! Era ceva cu aste trei femei. Se gîndi la zorii care se ivesc de după trei munți.

— Ai zice că visează !

— De mine vorbiți ? întrebă el.

— Da, de tine.

— Mda, visez, puțin.

— Visezi cînd stai la masă ?

— Așa-i el, făcu Jourdan.

— Oh ! exclamă Bobi, care începu să mănînce. Ce tocană !...

Era o minune. Jacquou își șterse farfuria cu bucăți mari de pîine, apoi deschidea gura — nu puteai să-ți închipui o gură mai mare, vedeai doar o adîncătură fără dinți. Se îndesa cu pîine, închidea gura și apoi se uita la toți cu ochii lui mici de guzgan. Simțeai că avea chef să vorbească, dar nu putea, fiind cu gura plină. Făcea : hm, hm, și își arăta talerul, farfuria, gura, pîntecele.

— Oh ! tu nu știi decît să mănînci ! zise Barbara.

Dar ea mînca la fel : doar atunci cînd dădea de oase mici, lăsa îmbucătura în palmă, alegea oasele și înghițea îndată ce rămînea. Ba putea să și vorbească mîncînd. Nu-i pria altfel.

— Cum faci ? o întrebă Carl.

— Ce ?

— Să mănînci și să vorbești în același timp ?

— Nu știu.

Carl rodea o spinare de găină. Vîra limba cît putea, ca să lingă dedesubtul oaselor.

— Nu trebuie să lași nimic.

— Eu mănînc tot, zise ea.

Făceau toți zgomot cu coatele, cu cuțitele și furculițele, cu picioarele sub masă, clefăiau. Ba se și strigau unii pe alții.

— Ei, Carl !

— Ei, Randoulet !

Și Randoulet se bătea cu degetele pe pîntece vrînd să spună : mănînc. Și mînca.

Martha, după ce adusese tocana, rămăsese în picioare, lîngă locul ei. Se uita și la unii și la alții, pîndindu-le cea dintîi mișcare după prima îmbucătură. Văzuse cum s-au repezit cu toții la farfurii, la mîncare. Adică, era bună. Jourdan își sugea degetele.

— Ei, suratelor, vedeți ! făcu ea.

Josefina dădu din mînă în chip de răspuns : da, văd, le place la toți, nu ne-am ostenit degeaba.

— Știu eu ce știu cînd spun că tocana de găină e bună primăvara, zise Martha.

Se așează și ea să mănînce.

— Martho, strigă doamna Elena din celălalt capăt al mesei. Ești pricepută ca bucătăreasa unui han.

— N-are sos destul, mormăi Martha.

— Nu, o contrazise Honorina din față. Are tocmai cît trebuie. Apoi se aplecă spre vecinul ei, care era Honoriu : Ce spuneai ?

— Spuneam, urmă Honoriu, că pe tine te cheamă Honorina și pe mine Honoriu, și că ne-am așezat la masă alături. Ciudat.

— Așa-i, spuse ea. Dă-le copiilor să mănînce.

Honoriu avea alături, în capătul mesei, pe cei doi copii. Cam uitase de ei.

— Niște vinișor ! strigă feciorul lui Carl.

Jourdan se ridică și se duse după damigeana cea pîntecoasă.

— Începem cu-al meu, zise el.

— Doar n-o să-l beți pe tot ! săriră cu gura femeile.

Ele știau bine că așa va fi. Și se temeau de asta, și dintr-o dată o fericire nesfîrșită le potopi în adîncul ființei lor, ca și cum din depărtarea unor păduri ar fi răzbit duruitul unei tobe în cadența căreia trebuiau să dănțuiască numaidecît.

Jourdan turnă la rînd. Trecea de la unul la altul. Apleca damigeana deasupra paharului. Era tare grea, încît se vedea nevoit să se aplece și el deopotrivă, și cînd îndrepta gîtul damigenei, se îndrepta și el. Ai fi zis că se toarnă pe el însuși în pahare. Încheieturile mîinilor, roșii de încordare, îi tremurau.

Vinul părea încărcat cu mici frunze de aur şi cu flori de lumină atunci cînd curgea. În schimb, în pahar se făcea deodată greu ca plumbul şi aştepta.

Jacquou ridică paharul şi bău. La celălalt capăt al mesei, Jourdan, care tocmai dădea să-i toarne lui Honoriu, se opri. Se uită la Jacquou.

— Da, făcu Jacquou.

— Toarnă, zise Honoriu.

Bărbaţii dădeau paharul de duşcă, femeile beau cu mici sorbituri.

Jourdan îi turnă Marthei.

— Uite, frumoasa mea, şopti el duios.

Ea îl privi cu coada ochiului şi răsuflarea i se iuţi. Şi bău, şi auzi duruitul dănţuitor al tobei, care răzbea năvalnic din păduri, din copaci, din ierburi, ba ai fi zis că şi din pămînt. Bătăile ei răsunau parcă în pămînt, chiar acolo, sub masă, sub picioarele lor, ca bătăile vii ale sîngelui în vinele oamenilor focoşi.

Jourdan făcu încă o dată înconjurul mesei ca să umple paharele. Damigeana se uşura.

Honoriu o înlănţui pe Honorina.

— Fii liniştită, zise el rîzînd sub mustăţi, nu mi-e de tine.

Voia să-l bată pe umăr pe feciorul lui Carl.

— Vino să m-ajuţi.

Băiatul se ridică. Se duseră amîndoi pînă la vatra de jeratic unde abureau fripturile.

Honorina simţea încă în jurul umerilor braţul fierbinte al lui Honoriu.

— Ia seama la talere, zise feciorul lui Carl. Frig.

— Ţine iepurele, spuse Honoriu. Eu aduc iedul.

— Straşnic vin, mărturisi băiatul.

— Eh ! făcu Honoriu. Dar cerul, ia priveşte !

Cerul tot era înflorit de norişori rotunzi ca nişte inimi liliachii, care pluteau uşor într-un azur subţire şi neted ca albia izvoarelor limpezi.

Aduseseră fripturile la masă.

— Să bem ! strigă Jacquou.

— Tot bînd aşa... murmură doamna Elena.

Înţelese că Jourdan se apropia de ea. Veneau cu damigeana lui. Îi umplu paharul.

— Tot bînd așa... repetă doamna Elena.

— Nu-i nimic, spuse el. Beți.

— Chiar așa ! i se alătură Jacquou. Nu-i nimic. Să bem.

Ea nu putea să spună la fel. Simțea cum focul i se aprindea iar în tainițele cărnii, undeva unde credea că totul s-a stins de la moartea bărbatului ei. Și iată, simțea iarăși pîlpîirea și dezmierdarea dureroasă a flăcării. Auzea deopotrivă duruitul tobei, și bătăile, și cadența, și pornirea ei sălbatic dănțuitoare.

„Sîngele meu zvîcnește, își zise ea, sîngele meu bate. E tumultul sîngelui meu."

Sfîrcurile sînilor i se învîrtoșeau numai cît se atingeau de mătasea bluzei.

„Bunul meu Jourdan", șopti doamna Elena pentru sine.

Băgă de seamă că șoapta acestui nume avea pentru ea și formă, și miros, și mișcare, și greutate, și că trupul ei se bucura de asta.

Fripturile grele și mustoase se sfărîmară la atingerea cuțitului. Mustul era ca bronzul, cu licăriri aurii, și se iveau, în clătinarea lingurii mari, fie steluțe plutitoare de grăsime, fie zațul verzui al umpluturii, fie felioarele de slănină tînără și încă trandafirie. Iedul spintecat și-arătă carnea lăptoasă și fumegînd în mustul ei. Coaja-i tare trosnea între dinți, dar carnea dulce se topea în gură și o unsoare săratră și spumoasă țîșnea din ea, încît nici nu era chip să înghiți dumicatul dintr-o dată, atît de multă bucurie dădea, și o dîră subțire ți se prelingea pe la colțurile buzelor. Toți se ștergeau pe gură.

— E rîndul meu ! strigă Jacquou.

Se ridică și se îndreptă către clondirele lui înșirate în iarbă.

— Vinul meu, zise el, ridicînd în soare clondirul cel pîntecos.

— Ete-te, nebunul ! bombăni Barbara.

Carl ședea lîngă ea, între ea și Jacquou, și totul îi răscolea sîngele, se făcuse roșu la față și gîtul i se umflase. Asculta de mult zvîcnirile, și zvîcnirile, și zvîcnirile tobei sălbatice. Băuse trei pahare zdravene din vinul lui Jourdan. După fiecare, duruitul tobei crescuse și cadența

se înteţise şi mai mult. Simţea cum picioarele i se desprind de pămînt, cum corpul i se desprinde de pămînt, cum capul i se desprinde de pămînt. Se gîndea cum ar mai galopa armăsarul lui dacă l-ar lăsa slobod pe cîmp. Toba sîngelui îngîna în Carl tropotitul surd al acestui galop pe care nu-l auzise niciodată.

— Nu-i nimeni nebun, zise el.

Nu mai ştia prea bine nici ce voia să spună, nici ce spunea. Totdeauna era aşa, şi tare iute, după vin. Voia să spună că un armăsar cu botul ca o frunză de stînjenel era menit să galopeze năvalnic prin lume şi să-i facă pe oameni să joace după darabana galopului său.

— Da, numai că... începu Barbara.

— Tu eşti prea bătrînă, i-o reteză el.

Părea că vrea să facă cu ochiul, dar el, dimpotrivă, se căznea să-i deschidă, şi numai unul singur îi dădea ascultare.

— Fără să te supăr, zise el, vreau să spun — şi ridică degetul în aer — dă-mi de băut.

Şi întinse stacana către Jacquou.

Vinul lui Jacquou era la înălţimea stăpînului său : aspru şi tare. Şi poruncea.

Îl lăsară o clipă în pahare. Iedul fusese gustos şi fraged, şi le bucura încă cerul gurii. Simţeau încă buchetul nefandosit al vinului lui Jourdan.

Iepurele aştepta într-un taler de pămînt. Era un iepure de primăvară, gras şi voinic. Se vedea bine acum, după ce-l măsuraseră cu privirea pe îndelete în timp ce mîncau iedul. Putea să cîntărească şase kilograme fără umplutură. Şi Honoriu îl îndopase după şartul din ţinutul lui : o tocătură niţel cam vrăjitorească făcută cu zarzavaturi proaspete şi cu ierburi de munte aduse de Honoriu în taină în buzunarul de la vestă. Cînd le arătase celorlalţi ar fi zis că sînt cuişoare sau nişte şuruburi vechi. Erau ruginii, uscate şi tari. Luîndu-le în mînă, nu-ţi spuneau nimic. Mirosindu-le, nu-ţi spuneau nici aşa prea mult, afară doar de o aromă slabă, dar într-adevăr de munte. Numai că Honoriu le pusese la muiat în oţet şi ele se desfăcuseră şi se mişcau în clondir ca vii, dîndu-se în vileag că sînt muguri de terebint, flori de sologneţă, păstăiuţe de rîjnică, şi-apoi nişte frunze de ierburi al că-

ror nume nu-l ştia nici Honoriu. Cel puţin, aşa spunea. Dar cînd le-a tocat, le-a frămîntat şi le-a amestecat cu spanac, cu măcriş, cu frunze crude de carson, cu vreo cîţiva căţei de usturoi, cu un pumn de piper, cu un pumn de sare grunjoasă, cu trei valuri de untdelemn şi cu o lingură bună de şofran cîmpenesc făcut din polen de stînjenei sălbatici, atunci, oh ! da, atunci să fi văzut ! Toate miresmele curgeau printre degetele lui care frămîntau ; şi totuşi umplutura era crudă încă, şi nu-i adăugase nici slănina, dar el o strînse iute cu mîinile şi o îndesă în pîntecul iepurelui. Cususe pielea la loc şi iepurele pregătit aşa se învîrtise în frigare. Şi zaţul musturilor era amestecat. Un sos negru şi lucitor în talerul de pămînt.

— Ei, ce ziceţi de vinul ăsta ? întrebă Jacquou.

— N-am băut încă.

— Să bem.

— Răbdare, ceru Jourdan. Mai întîi să dăm gata damigeana mea. Vinul tău, urmă el, e negru ca smoala. Bate-n culoarea iepurelui. Au să se-mpace împreună. Ia te uită la al meu — ridică damigeana în mînă — are culoarea iedului. Ba are şi ceva de capră.

Începu să joace uşor din şolduri şi ţopăi pe loc, vrînd să arate cum vinul lui avea ceva de capră. Adevărat, avea dreptate, vinul lui Jacquou bătea în culoarea iepurelui.

— Chiar aşa, zău !

— Ia te uită la el, făcu Martha. E ca un flăcău, cu vinul lui. Uitaţi-vă !

— Da, spuse doamna Elena, e tînăr.

Simţea şi ea o mare tinereţe jucăuşă ca o capră, care îi înteţea răsuflarea.

Şi sîngele bătea surd : bum, bum, bum, ca dănţuirea sălbatică a întregului pămînt, şi vuietul părea că vine din păduri, de pe dealuri, din munţi, şi chiar din cer.

Jourdan mai făcu o dată înconjurul mesei ca să toarne.

Tocmai se pregăteau să dea la o parte talerul unde fusese iedul. Nu mai rămăsese decît oasele.

— Aşteptaţi, zise Barbara, eu sînt bătrînă. Iepurele vostru e prea fierbinte. Îl ştiu pe Honoriu. Daţi-mi mie oasele. Luă la ea în farfurie patru-cinci oase mai mari.

— Sparge-mi-le, îl rugă ea pe Jaquou.

Jacquou potrivi oasele pe genunchi și le frînse ca pe niște crengi.

Barbara începu să le sugă măduva.

— Îmi place, zise ea. Face bine la burtă.

— Nouă, vorbi Carl, ne-ar plăcea mai degrabă ceva zdravăn pe cinste. Ei, prietenilor !

Îl văzură clipind des, ca unul care privește în soare galopul unui cal în spume.

Honoriu împărți iepurele la masă. Ținea la asta. Zicea :

— Trebuie să luați puțin de colea și puțin de colea.

Ei spuneau :

— Am luat destul.

Răspundea :

— Nu, dacă nu iei de colea, uite bucățica asta — o lua în vîrful furculiței și o punea în farfurie — dacă nu guști bucățica asta, iepurele nu-nseamnă nimic.

Astfel, unuia îi punea o bucată cu muguri de terebint, altuia o frunză de rîjnică, Aurorii îi dădu niște pătrunjel de cîmp picurînd de sos, des și mare ca o cucută.

— Ete, zise el, asta o să-ți placă, te umblă pe dinăuntru.

Îi dădu iepure lui Jourdan. Îi dădu lui Jacquou. Îi dădu Barbarei, cu toate că nu isprăvise cu oasele.

— Pentru plăcerea bărbatului tău, zise el, mănîncă friptură de colea, nu măduva asta care te face de cîrpă.

— I-auzi cum vorbește cu mama neveste-si !

— Beți, îi îndemnă Jacquou.

Și de astă dată dădură paharul pe gît, căci toate păreau că se împacă între ele : aroma fripturii, carnea oacheșă a iepurelui și vinul negru care adăsta cu lucirile lui de smoală.

Vinul negru al lui Jacquou era un stăpîn strașnic. Nici nu aștepta. Lua în stăpînire totul, numaidecît.

Mai era apoi și mirosul sologneței, miros cu totul osebit, suportabil numai atunci cînd ea crește în tufă sub cerul nemărginit și-l împrăștie vîntul pe vîrfurile munților. E iarba sîngelui, e iarba focului, e iarba iubirii mușchilor vîrtoși.

— Tunet ! făcu Jourdan, și lovi în masă.

Barba lui ca de fier i se răsfirase în jurul feței. De obicei, nu i se vedea barba, atît de mult semăna cu o barbă de om. Acum, i se vedea. Jourdan privea peste toate ca într-un extaz. Și înghițea cumpătat, mestecînd încet.

Erau acolo ierburile iubirii. Era carnea neagră a iepurelui, înmiresmată cu tot ce creștea mai de soi pe plaiuri. Era vlaga focului. Era vinul negru. La toate astea se adăuga aerul pe care îl mestecau o dată cu friptura — un aer parfumat de narcise, căci vîntul adia dinspre cîmpul lor ; apoi cerul, primăvara, soarele care încălzea stăruitor locșoarele cele mai gingașe ale trupului — s-ar fi zis că știe ce face — încălzea chiocul subțiorilor, albiile din josul pîntecului, cele două cărări dintre pîntece și pulpe care se întîlnesc — taman acolo ! Încălzea ceafa, uneori ca o mușcătură, cum fac cotoii ca să îmbie la dragoste pisicile care țipă după dragoste, dar se burzuluiesc singure. Totul dobîndea deodată și miros, și formă. Întreg platoul mustea de mirosul lui de platou. Toate păreau așezate pe o întinsă blană de berbec.

Martha privi spre pădure. Sîngele zvîcnea cu putere. Toboșarii dănțuirilor nu mai erau pitulați pe sub copaci. Țîșniseră dincoace de marginea pădurii. Băteau tobele în aer liber. Tot cerul suna, toate ecourile sunau. Le vuia capul de atîta răzvrătire a sîngelui. Aveau poftă de joc. Nu de un joc față-n față, în picioare, cu muzică, cum se joacă de obicei, nu. Să joace cum numai această neastîmpărată tobă a sîngelui le cerea. Nu știau prea bine cum, dar să joace și să se simtă slobozi.

Asta, mai ales, să se simtă slobozi. Doamna Elena abia își mai trăgea răsuflarea. O strîngea bluza. Își pipăia pîntecele. Era tare și viu. Simțea o viață cum urca din pămînt în lungul picioarelor ei, prin pîntec, în piept, pînă în cap, unde această viață se învîrtejea, așa ca vîntul uneori prin șurile goale.

„Parcă-s deznodată toată !“ își zise ea.

Zîmbi. Era o vorbă a fermierului ei. Spunea mereu : totu-i deznodat, doamnă !

Jourdan îi văzu zîmbetul. Și-i răspunse cu rîsul lui, tăcut dar foarte luminos, cu toată gura deschisă în barbă.

Doamna Elena îl privea, fără să-l vadă totuşi. Asculta acest vîrtej de viaţă nouă în capul ei, şi asta-i lua toată vlaga, chiar şi pe aceea a privirii. Simţea ca şi cum i-ar fi trecut nişte aţe de păianjen peste braţele goale, pe pielea goală, şi pielea i se înfioră toată sub albituri, pînă-n cel mai tainic loc. Văzu atunci că Jourdan rîdea blajin la ea.

De cealaltă parte, Martha îşi zicea :

— Jourdan e mulţumit.

— Mai bem ! strigă Jacquou.

Se ridică. Avea genunchii moi. Făcu înconjurul mesei ca să toarne. Se rezema de umărul tuturor.

— Dă-mi paharul.

I se întindea paharul. Turna. Şi de la unul la altul simţeau că Jacquou se face mai greu. Mîncau, beau, mestecau, fără să vorbească decît cu dinţii, limba, farfuria, furculiţa, cuţitul, şi uneori îngăimînd un singur cuvînt :

— Pîine.

Sau :

— Ia ascultaţi !

„Aşa s-aud oile cînd sînt la păscut“, îşi zise Randoulet.

Aproape că nu se înfiripa un zgomot. Era atîta linişte încît se auzea cîntecul coropişniţelor în arături şi foşnirea vîntului care se trezea.

Dar, peste toate, era toba sîngelui, vuietul sîngelui. Bătea într-o tobă întunecată în bărbaţi, ca şi în femei. Şi fiece bătaie suna ca în golul pieptului. Se simţeau legaţi de această cadenţă. Era ca valţurile batozelor la treierul grîului. Era ca îmblăciul care scutură grîul, zboară-n sus, scutură grîul, zboară-n sus. Era ca truda omului care sare în tocitoare. Era ca goana necurmată a unui cal, şi dacă el goneşte aşa tot timpul, fără contenire, cu copitele-i zdravene, are să ajungă la capătul lumii, şi dincolo de capătul lumii are să gonească în cer, şi bolta cerului o să răsune de goana lui întocmai cum sună pămîntul acum. Mereu, mereu, fără încetare, fiindcă sîngele nu se opreşte să bată, să năvălească, să gonească prin vine şi să cearâ cu toba lui neagră ca toţi să intre în joc. El îi cheamă, şi ei nu îndrăznesc... Îi cheamă şi ei nu ştiu dacă trebuie... Şi au în tot trupul dorinţi, şi suferă. Nu ştiu şi ştiu. Da, îşi dau seama, nelămurit, că ar fi bine,

că pămîntul ar fi frumos, că ar fi raiul, fericirea pentru toţi şi bucuria. Să se lase în voia sîngelui lor, să-l lase să bată, să năvălească, să-i ducă în goană pînă la nesfîrşita pajişte a cerului neted ca nisipul. Şi s-ar auzi gonind, gonind, bătînd şi bătînd, năvălind şi năvălind, şi toba sunînd sub marea mînă neagră a sîngelui care o loveşte. Dar acesta ar fi jocul, adevăratul joc căruia i s-ar dărui toţi cu o adevărată supunere. Ar săvîrşi ceea ce trupul doreşte. Toate aceste chemări ale sîngelui ar fi chemări ale bucuriei. Pe cînd aci, ei nu ştiu, nu ştiu dacă trebuie. Ştiu că ar trebui, dar nu se pot mişca, sînt legaţi. Dar şi de golul pieptului e legată muzica asta pentru joc, şi sîngele-i cheamă, şi ei sînt ca şi sfîşiaţi. Pentru că bietul trup nu mai ştie. Pentru că numai sîngele tînăr care zvîcneşte ştie.

Iată : credeau să-şi urmeze plăcerea împreună şi deodată băgară de seamă că au plecat pe un drum greşit, fiindcă pe cel pe care se găsesc nu pot să păşească mai departe.

Cum vreţi să se poată înţelege, cînd îşi spun : da, nu, pîine, ridică-te, ia ascultă. Vîntul pîndeşte în iarbă ca o pisică. Ar trebui să cînte. Atît ar fi de făcut. Un mare cîntec de tristeţe... Sau numai gesturi. S-au săturat, în sfîrşit ! Sîngele are dreptate, oricum.

Josefina îşi descheie nasturele de sus al bluzei ; apoi al doilea, apoi al treilea, apoi al patrulea. Privea înaintea ei. Se uita la Bobi. Avea pielea netedă şi roşietică. Avea obrazul neted ca pietrele rostogolite de apă şi înroşit de soare, de vin, de sînge. Avea ochii albaştri. Îi vedea acum, dar de-un albastru limpede, foarte deschis, abia albaştri.

Îşi descheie al cincilea nasture. Era ultimul. Îşi desfăcu bluza. Nu purta pe dedesubt decît cămaşa de vară. Fu destul să ridice din umăr şi sînu-i tare să salte afară din cămaşă. Rămase aşa, sub umbra bluzei, dar se vedea. El, cu ochii lui abia albaştri, trebuia să-l vadă. Simţea boarea de vînt pe sîn.

— E bine-aşa, zise ea.

Nimeni însă nu o băga în seamă, afară poate de Bobi, şi nici de el nu se ştia sigur. Nu se vedea încotro privea.

Poate că la fata de colo : Aurora. Ea lăsase capul în piept şi, împurpurată, căuta de asemenea să-şi descheie bluza. Numai că bluza ei nu se încheia în nasturi, era strînsă cu un şiret, şi, chiar desfăcută, n-ar fi lăsat nimic să se vadă. Nu s-ar fi deschis prea mult şi apoi nici nu era, dedesubt, pentru ce. Era o domnişoară. Josefina — o femeie. Pe o asemenea femeie o prinde tot ce face cu bărbaţii.

„Mă priveşte cu ochii lui aproape albaştri."

Bobi privea aţintit înainte. Se gîndea la mutrele şi maimuţărelile Josefinei din timpul mesei. Se gîndea că era mlădioasă în şolduri şi din şolduri pînă la umeri. Ar fi cuprins bucuros acest mijloc în mîini. Să-i simtă căldura şi mlădierea. Trebuia să fie şi fruct, şi căldură, zemos şi plin de răsuflet de animal deopotrivă ; să-i simtă greutatea şi dogoarea sînilor pe muchea palmei, de-a lungul arătătorului, şi-apoi să-i cuprindă şi să-i mîngîie.

Lăsă ochii în jos. Văzu alături de el gingaşele mîini albe ale Aurorei. Alunecau încoace şi încolo, moi ca aluatul de pîine. Degetele simţitoare, încheieturile uşoare, braţul rotund, puternic şi cu pielea subţire, puţin roză, cu vine albastre şi puf blond.

„Nu, zise Bobi, asta n-o să vină de la femei. Nimic nu poate să vină de la femei, afară de dorinţa femeilor. Totul o să vină de la mine."

Din locul unde şedea, privind dincolo de Josefina, de Jourdan, de feciorul lui Carl, de Honorina şi de Honoriu, dincolo de cei aşezaţi în faţa lui, de cealaltă parte a mesei, vedea ferma Jourdana, şi de fiecare parte a fermei, platoul care se întindea cu cîmpiile lui.

Îşi zise :

„Iată-mă aci" — cu gîndul la toate ţinuturile pe care le străbătuse. Se gîndea la cele patru sau cinci locuri de pe pămînt unde vieţuise cîtva timp. „Nu ştiu, îşi zise el, dacă privind pămîntul ăsta cu totul întins"... — făcu fără să vrea o mişcare cu braţul, ca pentru a-şi dezvălui doar lui întreaga întindere a platoului, şi atinse pieptul Aurorei.

— Iartă-mă, domnişoară.

— Nu-i nimic, zise ea.

Chiar că nu știa ce să spună. Știa numai că el a atins-o ușor, pentru întîia oară, tocmai în locul unde era mai simțitoare, în umbra micilor ei sîni tari.

„Pămîntul ăsta neted ca-n palmă, urmă el să-și spună, mă face să cred că de astă dată e pentru multă vreme. Pentru totdeauna.“ Își repetă : „Pentru totdeauna“.

Și privi dincolo de Josefina la frumosul platou care se lărgea în jurul tuturor.

„Nevoia de mulțumire“, cugetă Bobi.

Se gîndea la acea noapte din iarna trecută, cu stelele ei nemaipomenite.

„Să vii, își zise el, din josul cîmpiei, nu prea cu multă nădejde și să dai deodată peste un drum, tocmai în marginea pădurii. Și drumul o apucă apoi la deal. Ajung. O iau peste cîmp, aud sunînd hamurile unui cal, găsesc un om arînd și-i spun : «Dă-mi un pic de tutun». El îmi spune : «Tu ai îngrijit leproși ?»“

— Domnule, îl chemă ușor Aurora.

— Nu sînt domn, rosti el.

Așteptă. Fata nu adăugă nimic.

— Ce-ai vrut să-mi spui ? o întrebă.

— Nu mai știu, zise ea.

Avea obrazul mai aprins. De bună seamă era încălzită. Îi văzu chipul fără umbră de răutate și cu toate liniile pure. Un chip care aducea gravitate și puritate în toate cele.

Acum, văzu și sînul dezgolit al Josefinei.

„Domnule ! își zise el. E întîia oară că mi se-ntîmplă asta. Și treaba ceastălaltă, de asemenea, tot întîia oară.“ Privi frumosul chip pur și atît de tînăr, atît de încrezător, atît de potrivit lui, încît îi fremăta sub privire într-adevăr ca floarea sub vînt.

— Da, îi strigă lui Jourdan, care îi tot făcea semne. Da, n-ai grijă. Ce spui ?

Jourdan încerca să-l facă să înțeleagă ceva. Toată lumea vorbea.

— Ce vrei ?

— Vrea să spună, îl desluși Martha : Orion-floare de morcov.

Jourdan se aplecase acum spre Jacquou și negreșit că-i istorisea despre asta, fiindcă îi arăta cerul și făcea un semn cu mîna : un rotocol, lipind buricele arătătorului de al degetului mare.

Jacquou asculta grav, fără să privească mîna. Căta la Bobi, cu o uitătură get-beget pierdută.

„Să nu te mai hărțuiască dorința de cîștig“, își zise Bobi. Se gîndea la constelația Orionului, atît de mare, de strălucitoare, în acea seară de iarnă cînd i-au venit neașteptat pe buze aceste cuvinte : Orion-floare de morcov. „A fost simțitor, își zise el, cu gîndul la Jourdan. Cînd am spus asta, a oprit calul și a zis : «Mă rog !» Să mergi în viață la-ntîmplare“, cugetă Bobi pentru sine.

Goli pînă la fund paharul cu vin negru.

„Fiindcă, urmă el, ștergîndu-se la gură — băgă de seamă că poate se gîndea cu voce tare și își strînse buzele — fiindcă știu mai multe decît ei toți. Știu mai bine. Ei nu știu, și din pricina asta erau triști.“ Își aminti de unchiul Silviu. De glasul din noaptea cînd se întorceau, Jourdan și el, din plimbarea lor pe platou, și de greutatea omului care se rezemase de aripa briștii. Și apoi s-a spînzurat.

„Eu, își zise el, care-am trecut prin atîtea ! Căci, în sfîrșit, dac-aș fi luat în seamă nenorocirea, ar fi trebuit să fiu nenorocit. Prevedere ? Niciodată prevedere. Economie, sau să mă gîndesc la viitor, dacă să fac ori nu cutare lucru ? Niciodată. Patima pentru ceea ce n-aduce folos, își zise el. Patimă ! Ceea ce n-aduce folos ? N-aduce folos pentru lumea lor, dar de îndată ce știm că munca noastră în lumea asta e să făurim avuții pentru alții, se cheamă că nu-i tocmai ce n-aduce folos și, dacă stăm de vorbă, fiindcă eu stau de vorbă, stau de vorbă cu mine, deci dacă stăm de vorbă, nu-i oare toată patima mea tocmai ceea ce aduce folos ?“

— E hazliu, zise Bobi cu glas tare, dar zău, se găsesc oameni care sînt morți pe pămînt.

Era poate un gînd al lui, însă îl rostise în auzul tuturor. Cum de la o vreme nu mai mînca și stătea nemișcat, părea că vrea să vorbească la toată lumea. Mesenii se opriră și din vorbă, și din mestecat. Îl priviră în tăcere.

Honoriu deschise gura :

— Ia mai tăceți, copii!

Nu se mai auzi decît foșnirea vîntului.

„N-am lăsat destul timp între «morți» și «pe pămînt»“, își zise Bobi.

Repetă:

— Oameni care sînt morți. Pe pămînt.

Și arătă:

— Morți!

Deschise mîinile și depărtă degetele, ca să spună:

— Nimic, ei nu mai au nimic. Nimic, nimic, totul s-a scurs din ei. Și asta pe pămînt!

Întinse brațele, închipuind zarea cea largă și, în același timp, cu mîinile-i prelungi și mîngîietoare dezmierda năzăriri de copaci și dealuri.

Tocmai atunci se auziră nechezînd caii, și apoi, în tăcere, un pas ușor. Și văzură cerbul.

IX

—N-aveţi teamă, zise Bobi. Îl cheamă Anton.

Cerbul se apropia agale. Mesteca niște fîn uscat. Nu băga în seamă pe nimeni. Toată lumea îl privea. Caii și catîrii nechezau în șură.

— Ia uitaţi-vă la el!

— E mîndru ca un bogătan.

— Nu ne vede.

— Ne vede, dar puţin îi pasă.

— Ochiu-i lucește.

— E frumos, zise Aurora.

Zulma întoarse capul spre ea, ca și cum ar fi vrut să o privească. Dar nu ridică pleoapele. Era mai degrabă pornirea de a-și arăta ea însăși chipul frumos. Un gînd simplu.

— Voiam tocmai să vă spui despre el, zise Bobi. E primăvară, că o simţiţi. Și cerbul ăsta e zdravăn ca un turc și n-are obiceiul să se lipsească de ce-i poftește trupul. Ar trebui să ne gîndim niţel și să-i cumpărăm cu toţii o ciută, acolea.

Se priviră fără să scoată un cuvînt. Jourdan sughiţă răsunător în liniștea celorlalţi, sforţîndu-se să vorbească.

— O ciută sau două, zise Bobi.

— De ce nu mi-ai spus? întrebă Jourdan.

Era tare grav. Mai întîi fiindcă ceea ce spunea Bobi era grav și mai ales fiindcă mușchii feţei nu-l mai ascultau. Avea barba răsfirată, nasul ascuţit, ochii măriţi și nemișcaţi și o cută adîncă pe frunte.

— M-am gîndit c-am putea să punem mînă de la mînă, urmă Bobi.

— Nu, făcu Jourdan.

— Și de ce nu? strigă Jacquou.

— Păi da, i se alătură Randoulet.

— Păi da, zise Carl, de ce nu ?...
— Că doar... izbucni Jacquou.
— Nu, repetă Jourdan.
Și scutura din cap fără încetare.
— Nu, nu, nu.
— Vă spun numai dacă vreți să m-ascultați puțin, glăsui Bobi. Mai întîi, tu, Antoane, ești plin de bunăvoință — cerbul venise la spatele lui și-i împungea umărul cu botul — dar mă chibzuiesc eu pentru tine. Lasă-mă-n pace, culcă-te. Uite colo. Jourdan, te-nțeleg și ai dreptate, dar așteaptă ! Voi nu-i nevoie să strigați. Voi : Jacquou, Carl, Randoulet, ba și cei cărora nu li s-aude gura, pe toți vă-nțeleg și toți aveți dreptate. Vedeți dară că-nțeleg totul. Tocmai de aceea vom pune treaba la cale cum trebuie. Da, ia spuneți-mi, nu mai mîncați ? Ați lăsat mîncarea ?
— Eh, vorbește, afurisitule ! strigă Jacquou. Vezi bine că nu de mîncare ne arde nouă. Că doar nu-i numai mîncarea în viață !
— Gîndesc la fel cu Jourdan, zise Bobi, și cu voi toți. Vi se pare că spun asta fiindcă vreau să-mpac capra cu varza. Nici pomeneală. Nici tu capră, nici tu varză, voi toți aveți același gînd, asta e. Acum ascultați-mă și nu faceți gălăgie. Vreau să-i vorbesc lui Jourdan. Avem noi doi un grai deosebit. Ascultați-ne, o să vedeți. S-ar zice că-i o bazaconie, dar de-aci o să iasă totul. Că doar înainte să-ncep eu cu Jourdan, aveți toți același gînd, nu ? Așteptați ceva, nu ? Așteptați să iasă ceva, nu ?
— Da, adeveri Jacquou.
— Bun, urmă Bobi. Atunci, ascultați-ne pe amîndoi, pe mine și pe nemaipomenitul ăla de colo : Jourdan !
— Da.
— Pricep ce vrei să spui.
— E lesne.
— Da, e lesne. Vrei să spui că tu ai cumpărat cerbul, că e-al tău și că vrei să cumperi ciutele, tu, numai tu singur.
— Da.
— Mîlc, făcu Bobi ridicînd mîna. Voi nu vorbiți, nu spuneți nimic. Lăsați-mă pe mine singur cu Jourdan. E-ntocmai ca atunci cînd vine o moașă. Ea vă spune :

duceți-vă și lăsați totul în seama mea. Eu vă spun : lăsați totul în seama mea, ca și cînd n-ați fi de față. E la fel.

— Da, rosti Jourdan, vreau să cumpăr eu ciutele. N-am nevoie de nimeni.

— Să le cumperi, vrei să zici ?

— Da.

— E vorba de bani ? Vrei să spui că ai destui bani ca să cumperi ciutele, așa ?

Și, grijuliu, Bobi îi liniști pe cei de față, legănîndu-și mîna ca atunci cînd amăgești un cal. Doar era vorba de bani, și banii fac adesea oamenii să se întreacă în lăudăroșenie.

— Da.

— Adică, vrei să fii tu stăpînul lor ?

Jourdan stătu o clipă fără să răspundă.

— Nu.

— Atunci, ce ?

— Cerbul e-al meu, vreau să fie și ciutele ale mele.

— Tocmai ce spun eu. Numai că vorba asta, stăpîn, nu ți se pare prea potrivită.

— Nu, nu-i potrivită.

— Bun, atunci o să ne-nțelegem, fiindcă taman vorba asta poate să-mpiedice tot. De vreme ce-ți dai seama că nu-i potrivită pentru ciute și cerb, cînd o să te lămuresc puțin, o să vezi că nici altminteri nu-i potrivită. O clipă, zise el către ceilalți, mai lăsați-mă o clipă. Stați binișor. Acum o să grăim în taine. Cam așa cum grăiesc animalele între ele. Dar o să pricepeți toți, adăugă el, că pentru asta e destul să ai inima curată. Jourdan, ți-aduci aminte de Orion-floare de morcov ?

— Mi-aduc.

— De cîmpul pe care-l arai, de tutunul cu care m-ai îmbiat ?

— Mi-aduc.

— M-ai întrebat : „N-ai îngrijit niciodată leproși ?“

— Mi-aduc aminte ca și cum a fost ieri. Mi-ai răspuns : „Nu, n-am îngrijit niciodată leproși“.

— Te muncea o mare neliniște.

— Da.

— Nu te-mboldea nimic.

— Nu.

— Nici dragostea.
— Nici.
— Nimic.
— Bătrînețea, zise Jourdan.
— Ți-aduci aminte de noaptea aia nemaipomenită ? Învelea tot pămîntul.
— Mi-aduc.
— Atunci ți-am spus : „Uită-te-n sus. Orion-floare de morcov, un pîlcușor de stele.“
Jourdan nu răspunse. Cătă la Jacquou, la Randoulet, la Carl. Ascultau.
— Și dacă ți-aș fi spus numai Orion, urmă Bobi, ai fi văzut doar stelele, nimic mai mult, că nu era întîia oară cînd vedeai stele, și asta nu lecuia leproși. Și dacă ți-aș fi spus : floare de morcov, doar atît, ai fi văzut numai floarea de morcov, așa cum ai văzut-o degeaba de o mie de ori. Dar eu ți-am spus : Orion-floare de morcov, și întîi tu m-ai întrebat : „Mă rog ?“, ca să-ți spun din nou, și eu ți-am spus din nou. Atunci, ai văzut floarea asta de morcov pe cer și cerul a-nflorit.
— Mi-aduc aminte, murmură Jourdan.
— Și te-ai simțit pe dată nițel lecuit, spune adevărat.
— Da, recunoscu Jourdan.
Bobi lăsă tăcerea să se prelungească. Voia să vadă. Toți erau numai urechi. Nimeni n-avea poftă de vorbă.
— Eu sînt stăpînul lui Orion-floare de morcov, zise Bobi. Dacă n-o spun, nimeni nu vede ; dacă o spun, toată lumea vede. Dacă n-o spun, îl păstrez. Dacă o spun, îl dăruiesc. Cum e mai bine ?
Jourdan cătă ațintit înainte, fără să răspundă.
— Lumea se-nșeală, zise Bobi. Voi credeți că vă-mbogățește ceea ce păstrați. Așa vi s-a spus. Dar eu vă spun că ceea ce dăruiți vă-mbogățește. Ce-am eu ? Uitați-vă la mine.
Se ridică. Se arătă așa cum era. Nu avea nimic. Nimic, decît flaneaua și, dedesubt, pielea. Își săltă în sus brațele mari, scuturîndu-și mîinile lungi și goale. Nimic. Nimic decît brațele, mîinile.
— Voi n-aveți alt hambar decît ăsta, zise el, lovindu-și pieptul. Tot ce strîngeți în afara inimii voastre e pierdut. Dă-mi să beau, o rugă el pe Aurora.

Fata se ridică, luă garafa, îi turnă vin.

— Dă-i din vinul negru cel bun, zise Josefina.

— Din ăla e, spuse Aurora.

— Nu bea dintr-o dată, îl povăţui Martha. Eşti încălzit.

— Lasă-l să se şteargă şi să se aşeze, sări Barbara.

— Mulţumesc la toate, zise Bobi. Acum s-a isprăvit bazaconia, putem vorbi laolaltă.

— Sîntem la un gînd, încuviinţă Jourdan.

— Bun, făcu Jacquou. Atunci, cum crezi tu ?

— Eu, glăsui Bobi, cred că acum e simplu. Socot că trebuie să cumpărăm două ciute sau trei.

— Cît o costa ? întrebă Randoulet.

— Sînt două căi, zise Bobi : fie să le cumpărăm, fie să mergem să le căutăm noi înşine acolo unde vieţuiesc. Cine ştie pădurea de la Nans ?

— Eu, spuse Honoriu.

— O ştii bine ?

— Sînt din Verrière, de sub Nans.

— Am dormit trei nopţi acolo vara trecută, zise Bobi. Nu în Verrière, în pădure. Am văzut ciute.

— Se găsesc.

— Ca să le prindem vii, avem nevoie de nişte plase, urmă Bobi.

— Am putea să le cerem de la cumătrul Richard. La Verrière am tot ce vreau.

— Ar trebui să ştim, zise Bobi. După tine, cîte am putea prinde ?

— Trei, spuse Honoriu, patru.

— Te pricepi ?

— Da. Ar trebui să-mpresurăm poiana Lenor. Mă-ngrijesc eu de asta.

— Bine, zise Bobi. Şi cam cîţi oameni ar trebui, fiindcă, îţi spun, asta are mare însemnătate : mi-ar plăcea să fim toţi.

Honoriu privi masa. Îi făcu înconjurul cu ochii. Spuse :

— Ar trebui să fim toţi.

— Mi-ar plăcea asta, zise Bobi, şi nu de florile mărului. Uite. N-aş vrea ca ele să fie ale cuiva anume. Mă-nţelegeţi ? Acolo de unde o să le luăm, ciutele nu-s

ale nimănui. Aci vor fi ale tuturor, adică ale nimănui, mă-nțelegeți ? N-au să aibă stăpîn. Mă-nțelegi, Jourdan ?

— Da, rosti Jourdan, chiar mai mult decît spui. Cerbul e-al tuturor. Iată ce zic eu.

— Mulțumesc, spuse Bobi, îți strîng mîna.

Se ridică, și Jourdan la fel, și de departe, pe deasupra mesei, strîngîndu-și fiecare mîna stîngă cu cea dreaptă, se salutară grav.

— Cum facem ? întrebă Bobi.

— Într-o seară cu lună, zise Honoriu. Împresurăm toată poiana Lenor cu plase. Călcăm potecile pe care le știu eu. Sunăm din corn.

— Lenor este locul unde vin de obicei, așa că acolo le aflăm. Poate prindem cu ele și-un cerb. Vedem noi ce facem cu el, ce zici ?

— Nu, se împotrivi Bobi, ne-ajunge unul. O să-ntemeieze o familie, mai bine așa.

— Atunci, spuse Honoriu, celuilalt, dacă-l prindem, o să-i dăm drumul ?

— Da, făcu Jacquou.

Vorbise răstit. Și bătuse și-n masă. Părea să fie un „da“ care izbucnea poate după o sută de mii de gînduri ferecate în cuvinte mute, care cîntă, sar, mor și învie între clipite, ca licăririle soarelui în apă.

Îl priviră.

— Pricep tot, zise el, am priceput tot. Era cuprins de o nemăsurată încîntare.

— O să-i dăm drumul celuilalt cerb, spuse Bobi, dacă-l prindem. Să se-ntoarcă în pădurea lui. Noi n-avem nevoie decît de două-trei ciute pentru cerbul nostru, asta-i tot.

— Și după aia ? întrebă Carl.

— După aia, ne-ntoarcem acasă. O s-avem ciutele prinse în plasă. Va trebui să luăm seama la picioarele lor. Au picioarele subțiri, gata să se sfarme ca sticla. Va trebui să le dezmierdăm tot drumul, și să le dăm pîine, și să le dăm zahăr, să le mîngîiem ușurel pe bot, uite colo, unde ai tu sprîncenele alea groase de vulpoi. E locul unde-s tare simțitoare. Ajunși acasă, deschidem plasele. Ele au să tremure întîi pe picioare și poate c-au să plîngă. Fiindcă ele plîng. Și-apoi, văzîndu-se deodată din nou

slobode, au să facă un salt, apoi altul, apoi altul, jucînd, sărind și-ntorcînd capul. Și vor pocni din cozi. Și din cînd în cînd vor sta locului, vor chema și din nou vor începe să sară. Și așa se vor duce pînă la pădurea Gremona. Se vor afunda în pădure. Și gata. Și după cîtva timp va veni vremea dragostei. Nu, Carl, asta nu țintește vreun folos, ori cel puțin un folos așa cum îl înțelegi tu. Țintește folosul cel mare. Țintește, dragul meu, să ne rămînă bucuria.

— Da, zise Carl, și cum o să ne rămînă bucuria ?

— Atunci, spuse Bobi, va veni vremea dragostei, și cerbul va fi încins de dorul ciutei. Într-o dimineață se va face frumos, își va linge părul. Își va freca fruntea de stîlpul șurii. Va privi soarele și soarele-i va limpezi ochii. Va adulmeca vîntul de mai și vîntul de mai i se va cuibări în toate tainițele țestei. Va înainta așa pînă-n marginea cîmpului. Se va pomeni înconjurat de libertate. Va zăbovi nemișcat aici, în libertate, ca spicul de ovăz care nu știe de ce parte să se aplece și care așteaptă vîntul. Și atunci va simți o chemare molcomă, un miros, o adiere din aerul în care a dormit ciuta peste noapte și care i-a păstrat forma, ca atunci cînd tu mergi pe marginea iazului și mîlul îți păstrează urma piciorului, și eu o văd și spun : e piciorul lui Carl. În moliciunea aerului, cerbul va găsi forma ciutei și-atunci se va stîrni vîntul. Și va porni și el sărind, întorcînd capul, jucînd din picioare, oprindu-se în loc, privind, chemînd, pînă la pădurea Gremona, în care va auzi goana ciutelor prin frunzișuri.

— Da, zise Carl, dar nouă cum ne va rămîne bucuria ?

— Întrebi prea multe, îl mustră Jourdan.

— Lasă-l, zise Jacquou, are dreptate să-ntrebe.

— Încolo, urmă Bobi, totul se va petrece sub acoperișul pădurii. Nu e pentru întîia oară că pădurea va zămisli ceva pentru voi. În schimb, va fi întîia oară cînd o să vă dați seama de asta.

— Dar bucuria noastră ! strigă Jacquou.

— Nu, îl opri Jourdan, să nu spui, nu-i lua vorba din gură.

— Fie, se învoi Jacquou. Bine, tac. Toate bune, dar uite adevărul : pot să-l dau pe față ?

— Zi.

— Ce să fac ? V-am spus că-nțeleg tot. Da, Barbara, înțeleg tot, și taci odată, nu mai da din cap și te tot tîngui. Uite : știu eu oare de ce-am venit aci ? Nu știu. Cine dintre voi știe de ce-ați venit cu toții aci ? Ca și cum ne-ar fi chemat cineva. Iată adevărul. Ceea ce trebuie să spunem e că simțim cu toții o anume nevoie.

— De multă vreme am spus eu asta, grăi Jourdan.

— Nevoie de ce ? întrebă Jacquou.

— Nevoie de tot, spuse Josefina.

— De ce anume te plîngi tu ? interveni Honoriu.

Femeia se întoarse spre el.

— Mă plîng că nimic nu-i drept.

— Nevoie, da, întări Randoulet. Nu știu, dar nimic nu merge cum am vrea, nici chiar atunci cînd merge așa cum vrem.

— Nevoia de-a fi prieteni, dragii mei, zise Martha.

— Nevoia de libertate, spuse feciorul lui Carl. Azi-dimineață eram fericit.

De la o vreme, Tuciuriul își tot dregea glasul. Nu era el prea vorbăreț, dar acum ținea să vorbească. Se aplecase în două rînduri spre Martha. Se aplecă pentru a treia oară.

— Jupînul, zise el, o să cumpere cinci sute de oi.

Ridică arătătorul și dădu din cap, vrînd să arate că : „pentru el asta era totul".

— Sînt trei săptămîni, zise Jacquou, de cînd l-am îngropat pe unchiul Silviu...

Se lăsă o scurtă tăcere și, în clipa cînd Jacquou răsuflă adînc, ca să-și urmeze vorba, se auzi glasul lui Bobi :

— Adevărul, zise el, e că noi avem nevoie de bucurie.

— Asta-i, făcu Jacquou.

— Asta-i tot, rosti Bobi. O să prindem ciutele și-o să vedeți.

Se înserase. Aerul devenise ciudat de răsunător. Departe, peste dealuri, se auzeau copacii cum trosneau întinzîndu-se. Pădurea Gremona părea foarte aproape ; frunzișurile-i gemeau ca o apă care țîșnește din pămînt în clocot mare și întunecat. Se auzea vuietul, nu numai

al rîului Ouveze, ci al întregii văi, cu cîntecul tuturor văiugelor ei, foşnirea trestiilor, fuga apei pe prunduri şi uruitul drumului care urma toate înlănţuirile apei şi pe care la ceasul acela treceau în lungi şiruri, coborînd de la cariere, cotiugele încărcate cu piatră de clădit. Dincolo de pădurea Gremona — poate că departe în jos pe povîrniş — se auzea icnind roata subţire de oţel a unui fierăstrău mecanic. Un tren şuieră în şes. O pasăre trecu pe deasupra Jourdanei. Venea din munţi. Cobora către un larg ţinut pe care trebuie că-l şi vedea de sus. Zbura cu mari bătăi de aripi. Fîlfîitul lor se auzea desluşit, în ciuda înălţimii la care zbura. Trecu pe deasupra livezii. Fîlfîitul aripilor se stinse în ecourile pomilor în floare. Uruituri repezi de căruţe trezeau în cîmpie răsunetul dumbrăvilor de plopi, şi în scurtele răgazuri cu tăcerea cea mai adîncă se auzea venind de dincolo de cele douăzeci şi mai bine de dealuri mormăitul surd al oraşului, în care toată lumea ieşise să se bucure de seara blîndă, sub frunzişul primenit al marilor ulmi.

Totul se limpezise. Se auzea cum se lărgeşte în jurul platoului viaţa lumii.

— Nevoia de bucurie, zise Bobi către cei aflaţi alături şi în faţa lui : Aurora, Zulma, Josefina, şi celor de mai departe, înşiruiţi în lungul mesei, care vorbeau încet între ei, dar auzeau, amestecată cu vuietul pămîntului, vocea omului şi încrederea lui. La urma urmei, continuă Bobi, e singurul lucru pe care-l căutăm şi pentru care muncim. Şi dacă ne uităm la furnici, colo, în pămînt, domnişoară... te-ai uitat la furnici ?

— Da, spuse Aurora.

— Le vedem, zise Bobi, umblînd de colo-colo şi ne-ntrebăm ce fac ? Şi noi, noi am scormonit tot cîmpul cu sapa şi ele tot mişură pe acolo, cu paie, grăunţe şi cu ouăle lor. Le-ai văzut, doamnă ?

— Da, spuse Josefina.

— Ne-ntrebăm la ce se ostenesc. Au nevoie de bucurie, asta-i tot.

Privi la Zulma. Ea nu se mişca sub pleata-i ca spicele de grîu.

— Ei, Zulma, o luă la rost Josefina, tu stai ca muta ? N-ai scos o vorbuliţă toată ziua.

Pleoapele lăsate pe aceşti ochi nevăzuţi stăteau nemişcate, ca moarte.

— Ei, Zulma, stărui Josefina, tu chiar nu deschizi gura niciodată ? Nu spui nimic ? N-auzi ? Nici cînd eşti cu bunul tău prieten ?

Lungile-i gene începură să tremure şi fata ridică pleoapele. Îşi arătă ochii.

— Cînd sînt cu el, spuse ea, nu vorbesc. Ascult.

Trebuiră să plece. Aprinseră felinarele. Caii erau odihniţi şi vrednici. Înăuntru, în casă, la lumina vetrei, femeile căutau broboadele şi păturile. Bărbaţii înhămau.

— Să ne mai strîngem, zise Jacquou, să facem loc doamnei Elena şi domnişoarei. Le ducem acasă cu-n mic ocol.

— Ei, rămînem înţeleşi în privinţa ciutelor ? întrebă Bobi în noapte.

— Înţeleşi.

— Carl, urcă-aici.

— Şi băiatul ?

— Eu mă duc pe jos.

— Nu-ţi uita trîmbiţa.

— Unde-i Tuciuriul ?

— S-a luat după cerb.

— Tuciuriule !

— Vin acuşi.

— Ei, rămînem înţeleşi în privinţa ciutelor ?

— Înţeleşi. Numai să spui ziua.

— Joi, strigă Honoriu, dar te mai văd eu pînă atunci.

Trebuia timp pînă să-şi găsească toţi locul. Caii ţăcăneau din potcoave, se trăgeau îndărăt în oricicuri, scrîşneau în zăbală, sunau din clopoţei.

Într-un tîrziu, docarul lui Randoulet o luă din loc încet prin pămîntul afînat dimprejurul fermei. Felinarul se legăna. Arcurile scîrţîiau. Randoulet pocnea din limbă, îmboldindu-şi calul la drum. Calul se opintea zdravăn pe picioarele dinapoi, ca să smulgă roţile din pămîntul moale. La un mal mic, docarul se aplecă într-o parte şi Bobi revăzu, în lumina roşietică a felinarului, pleata Zulmei ca spicul. Curînd, docarul şi calul încetară să se mai legene, ieşind la pămînt tare. În acelaşi timp, se

ridică o mireasmă pătrunzătoare de flori strivite. Străbăteau cîmpul de narcise. Randoulet prinse glas :

— Di, molîule !

Și un soi de urlet, ca un lătrat de cîine, îi ieși din gîtlej. Calul se urni la trap. Apoi, docarul apucă la stînga și nu se mai văzu felinarul, ba și zgomotul se stinse.

— Așa, făcu Jourdan.

Căruța lui Jacquou se îndrepta spre Fra-Josepina.

— O singură stea, zise Bobi.

— Unde ?

— Un mic punct roșu, clipind în zare, înspre miază-noapte.

— Nu, zise Jourdan, trebuie să fie vreo lampă în munte.

— Am putea s-o luăm într-acolo.

— La ce bun ? spuse Jourdan.

Bobi îl privi. Focul care ardea la fermă îi lumina doar partea de sus a feței : fruntea boltită, linia nasului, umărul obrazului, colțul lucitor al gurii. Restul stătea în umbră și în barbă.

— Ar fi bine să mergem către o stea care-i o lampă în munte, zise Bobi. Nimic mai mult.

Se întoarseră către casă.

— Ei, întrebă Martha, ce spuneți ?

— El nu poate să mai spună nimic, dar mie mi se tot pare că nu-i adevărat, grăi Jourdan. E întîia oară că ne-am adunat cu toții laolaltă pe-acest pămînt de canon. Am vorbit cu Jacquou, mai zise el.

— Nu-l crcdeam prea simțitor, spuse Bobi. El are cele mai multe pămînturi ?

— Cele mai bune.

— Sînt trei bărbați și două femei ?

— De seceriș aduc mai totdeauna doi flăcăi din Verrière, cumnați depărtați cu Honoriu, cred.

— Dimpotrivă, zise Bobi, mi s-a părut înduioșător de stingher, o inimă ascunsă, poate bolnav.

— Nu la corp.

— Nu.

— În rest.

— Ce te face s-o spui ? murmură Martha.

— I-am vorbit aproape tot timpul, zise Jourdan. Gîndește la fel cu noi toți.

Martha rămase nemișcată. Nu se mai uită nici la Bobi, nici la Jourdan. Afară se auzea ghersul țiuitor al pajiștilor în noapte.

— Nu știu ce-aveți, voi, bărbații... Ce căutați, ce vreți. S-ar zice că sînteți ca Zulma, c-aveți ochii ațintiți la ceva din apă, și că o porniți într-acolo, fără să știți dacă mai călcați pe pămînt, ori ați intrat în iaz. Și-apoi, deodată, apa vă-năbușă.

— Femeile n-au cum să știe, rosti Jourdan.

— Ele știu ce vor, spuse Martha. Și ceea ce vor ele se află pe pămînt, și pot să-l înconjure și să-l dobîndească fără să se înece.

Bobi se duse să dea fîn cerbului. Era noapte neagră. Pe cînd se apropia de șură, auzi o mișcare în fîn.

— Ei, făcu el, tu ești acolo, copil al pădurii ?

— Eu, spuse ea.

— Cine ?

Ea înaintă.

După pas și miros o recunoscu pe Josefina.

— N-ai plecat ?

— Am dat locul meu doamnei Elena și micuței domnișoare, zise femeia. Au plecat să le ducă la Fra-Josepina. O să prind căruța la salcia de la Bornans.

— E departe ?

— Am timp, zise ea, sînt voinică, merg iute. Mă gîndeam c-ai să vii.

— Unde-i cerbul ?

— Nu știu. Cînd am venit aici s-a ridicat și-a luat-o spre pădure. M-am cuibărit pe locul lui. A lăsat un culcuș strașnic și fînul cald. Vino să vezi.

Îl luă de mînă. Intrară în șură.

— Apleacă-te.

Bobi se aplecă. Ea se ghemui pe vine lîngă el. Mirosea puternic a femeie.

— Da, spuse el, a-ncălzit bine fînul.

Se ridică numaidecît și-i zise :

— Haidem.

Porniră alături în direcția drumului. Își legănau ușor brațele și, din cînd în cînd, li se atingea dosul mîinilor.

— Știi, vorbi el, o să fiu tare mulțumit dac-o să ne ducem după ciute în pădurea de la Nans.

— O să-mi fie ușor să-l silesc pe Honoriu, dacă uită cumva.

— Sileşte-l, zise el, ți-aș fi recunoscător, Josefino.

Nu se opri din mers și, cum ea șovăise puțin, vrînd să se oprească în fața lui, trebui să lungească pasul ca să-l ajungă.

— E cunoscut acolo, zise ea, și cred c-au să-i dea tot ce trebuie.

— Te-nsoțesc o bucată de drum, spuse el, vrînd să o lămurească de ce merge liniștit, atunci cînd ea rîvnea la fiece clipă să se oprească și să mai zăbovească...

— Am putea să ne-așezăm, zise ea.

— Sînt sigur că-i mai bine să mergem. E nevoie apoi să dorească toți ciutele, spusc el.

— Dorința o au, răspunse ea. Și dorința, cîtă vreme o ai, o păstrezi.

O luase înainte, făcînd doi-trei pași mai repezi. Se oprise în fața lui Bobi. Ca și cum i-ar fi tăiat calea și s-ar fi ciocnit deodată unul de altul : ea stînd în loc, el lipindu-se fără voie de ea, de la mijloc pînă la umeri. Ca să nu cadă, o strînse în brațe. Atunci, ea întinse ușurel capul și-i sărută cu toată gura, gura toată, tocmai cînd el voia să vorbească.

Bobi se trase înapoi. Ea i se desprinse din brațe. Sări îndărăt, foșnindu-și fusta. O luase la fugă. Acum nu mai era acolo și nu se mai auzea nici un zgomot în noaptea dimprejur. Trebuie că alergase către drum.

El păstră multă vreme în gură gustul florii de narcisă.

— Nu putea să mă lămurească mai bine, mormăi el.

Noaptea se mișca. Avea mișcări molcome și mlădii, libertatea cosmică a sîngelui într-un om sau într-un animal adormit ; jocul căruia trebuie să i se supună oceanele, luna și stelele, și care stîrnește domol sîngele animalului în somn. Noaptea ridica aromele pămîntului ; mireasma cîmpului de narcise parcă nu se mai înălța din flori, dar, de îndată ce isprăvea dulcea-i risipire sub ce-

rul negru, pogora iarăși, atingînd pămîntul și pe Bobi, singur în cîmp.

Bobi se desfăta cu mireasma ce-i rămăsese în cerul gurii. Simțea și acum pe buze apăsarea și jarul buzelor Josefinei.

— Grea treabă, șopti el.

Se gîndea la cele plănuite : cerbul, ciutele, florile, căutarea bucuriei. Să semeni bucuria, să o faci să prindă rădăcini, să fie ca o pajiște grasă cu milioane de rădăcini înfipte în pămînt și cu milioane de frunze în aer. Și să fie părtașă la toate, ca marea care joacă, fluviul care joacă, sîngele care joacă, iarba care joacă, întreaga lume care se rotește în jur.

— Știu foarte bine ce voia ea, își zise, nu sînt un neghiob.

Strigă :

— Josefina ! Josefina !

Glasul îi suna într-un fel deosebit, primăvăratic, izvora din adîncul pieptului ; era făcut anume pentru chemare. Cu glasul ăsta nu mai putea să spună : Orion-floare de morcov. Putea doar să cheme.

„Avem poate fiecare bucuria noastră“, gîndi Bobi.

Glasul lui primăvăratic îi umplea pieptul. Nu mai striga.

„Poate că nu-i o bucurie a lumii“, își zise el.

În clipa aceea auzi trîmbița. Cînta în fundul nopții. Suna răgușit și pătrunsă de umezeală. Cîntecul ei era ca mîinile moi ale lui Dumnezeu. Mîinile se deschideau, și-n palmele lor umede se vedeau grăunțe vii plesnind pretutindeni, în revărsări de păduri și de animale. Pădurile se prelingeau dintre degetele jilave, curgeau pe pămînt, țîșneau din pămînt cu mormanele lor de frunzișuri, cu lungile și răsunătoarele lor coridoare, cu bulumacii lor unși de frunze și de soare. Toate drumurile erau deschise și zările nu le mai astupau, se ridicau ca niște corturi deasupra drumurilor.

Pe malurile de pămînt de la Mouille-Jacques, înainte de culcare, feciorul lui Carl cînta din trîmbiță, întorcîndu-se spre cele patru margini ale nopții.

Pentru întîia oară, Bobi înțelegea lirismul nădejdii oamenilor. Începutul se sfîrșise.

X

Nu s-ar fi întîmplat nimic fără vîntul albastru. Cînd au băut, s-au hotărît ; pe inima goală, n-ar fi făcut-o. Dar sosi vîntul albastru de la mare.

Marea nu-i departe. E departe dacă vreți și dacă măsurați distanța cu pașii voștri de oameni sau cu goana calului. Trebuie să urci și să cobori dealuri după dealuri, și cîmpii, și să străbați văi, și să urci alte dealuri cu spinarea latră, unde locul e mai colțuros și mai gol decît lama fierăstrăului, albăstriu ca și ea, ca de oțel, fără copaci, fără ierburi, numai stînci lucitoare sub lumină și atît de canonite de vînt încît uneori, cînd se ivesc brusc din cerul lăptos al dimineții, te crezi ajuns la mare și surprins de-o namilă de corabie cu pînze. Dar marea-i mai departe. E la capătul pămînturilor roșii. Și acolo, se iveşte atît de largă, năprasnic de largă, atît de întinsă, atît de adînc înfundată în cer, încît îți dai seama, gîndind la platoul Gremona, că e foarte aproape, căci fără constrîngerea de-a sta lipită de rotundul pămîntului, ea s-ar urca atît de sus, rămînînd la fel de întinsă, că am vedea-o ivindu-se deasupra munților din Aiguines, brăzdată de nave și cu marii ei pești negri care dorm cînd soarele și apa le înspumează aripile.

Vîntul albastru sosi de la mare.

E un vînt încărcat de nori. Suflă numai primăvara. Aduce cu el ploaia și căldura. Așterne umbre mari pe pajiști, pe ogoarele unde crește grîul, pe dumbrăvi. Aceste umbre, răzbite de licărirea noilor seve, sînt cele mai albastre din toate umbrele. Cerul e năpădit de la un capăt la altul de nori uriași, cu înfățișări de oameni înspăimîntători, de lighioane, ori de cai. Vîntul îi poartă cu sine, îi tîrăște, îi împinge, și mai ales le insuflă o viață clocotitoare, care nu stă ferecată într-un nor, cu om, lighioană sau cal, ci trece de la unul la altul fără vreo

opreliște ; așa încît, clipă de clipă, înfățișarea omului se schimbă pe nesimțite într-o spinare de lighioană, calul face un salt nemaipomenit și lasă apoi să-i curgă picioarele îngroșate, coapsele și copitele care se contopesc, închipuind un munte : coama lui e o pădure. Apoi, din nou curg și alunecă, luînd toate înfățișările lumii. Cerul cunoaște o nemăsurată frămîntare.

Ploaia cădea fără contenire pe platou. Se îndrumase piezișș, după vînt și toanele lui. Nu cădea din cer ; zvîcnea dinspre miazăzi în mănunchiuri groase, ca și cum ar fi fost azvîrlită din mare. Pămîntul platoului, strivit de greutatea rostogolită a valurilor ei, rănit de tăișurile piezișe ale apei, fumegător de bură, jupuit, își descoperea frăgezimea, curgea în șiroaie de noroi pe toate clinele. Grăunțele, surprinse în viața lor subpămînteană, se zbăteau, își încordau toate rădăcinile în grunzii de pămînt istoviți de ploaie, dar valul neașteptat al apei le smulgea din bîrlogul lor și le ducea la vale, cu rădăcinile răschirate, aidoma unor mici meduze.

Cîmpurile de grîu se îngropau sub mîlul noilor rîuri. Copacii, al căror frunziș îngreuiat făcea să geamă crengile, țineau piept vîntului și apei ; apoi, subsuoara vlăguită a crăcilor groase se despica aproape fără zgomot pînă la mîzgă și crengile grele de frunze se prăvăleau la pămînt, jupuind lungi fîșii de coajă.

Pe neașteptate, dintr-o spărtură de nor, liniștea și soarele cădeau ca o jerbă de foc. Băltoacele, tecile lungilor ierburi, nervurile frunzelor, scăfîrlia scaieților, grăsimea pămîntului, tot ce păstra un fir sau o prelingere de apă, scînteia de licăriri. Scări de lumină duceau privirea amețită a pămîntului spre ierburi, a ierburilor spre copaci, a copacilor spre peșterile cerului, unde, în adîncimea prăpăstiilor mișcătoare, zburau hulubii sclipitori ai soarelui. Apoi, tot ce era culoare și lumină a pămîntului începea să alunece, cu strălucirea solzoasă a unui șarpe în mers. Trandafiriul acoperișului depărtat de la Mouille-Jacques se topea în verdele unei pajiști, albastrul unui nor se făcea una cu azurul, verdele pajiștei se contopea încet-încet cu frunzișurile întunecate ale ulmilor, colo hăt, în marginea cîmpului unchiului Silviu ; cerul se înălbea, umbrele alergau pe platou ca niște dîre

de paşi ; apa se prelingea pe tecile ierburilor, se aduna în stropi la răspîntiile nervurilor, pe faţa frunzelor, arunca neaşteptat mii de licăriri noi, pînă să se stingă sub tălăzuirea leneşă a unei alte ploi cenuşii, pe care vîntul o aducea de la mare.

— Niciodată n-am avut mai puţine griji, zise Jourdan.

Îşi umplea pipa. Îndesa tutunul cu buricele degetului, plin de voie bună.

— Crezi că narcisele n-au de suferit ?

— Dimpotrivă, zise Bobi, apa le prieşte.

Împrejurul Jourdanei pămîntul era potopit de ploaie. Apa bolborosea din toate găurile. În marginea cîmpului se văzu trecînd, într-o clipire de lumină, un biet sobol lucios ca un şoarece scos dintr-un chiup cu ulei. Nu ştia unde să se mai ducă şi, temător faţă de pămînt, trebui să se ascundă într-o crăpătură din zid, aproape de cotețele goale.

— E rău pentru grîu, zise Jourdan.

Nu numai că nu puteau să mai muncească pămîntul, dar toată osteneala lor de pînă acum se prăpădea din pricina ploii ; se vedea încet-încet cum se iroseşte totul şi nu era chip să prevadă cît o să treacă pînă se va svînta pămîntul, după ploaie.

Altminteri, ploaia nici gînd să stea.

— Puţin îmi pasă că n-am făcut grîu, zise Jourdan, am grîu pentru încă trei ani.

— O să semeni la toamnă, spuse Bobi.

— Văd eu, zise Jourdan.

— Numai să ai un prisos.

— Da, încuviinţă Jourdan, numai un prisos, pentru doi-trei ani, şi nu în bani, în grăunţe.

Şi se gîndea cu o dulce bucurie la aceşti doi-trei ani pentru care nu avea griji. Munca lui nu mai era schimbată în hîrtii păturite sub cămăşile Marthei, ci în trei ani frumoşi, cu trei rînduri de ierni, de toamne, de primăveri şi de veri.

— Vreme urîtă, făcu el, dar nu-i păcătoasă.

Lăsaseră uşa şi fereastra deschise, căci era zăpuşeală. Pămîntul aromea pătrunzător. La fiecare răbufneală de vînt, cerul îşi dezvăluia noi adîncimi.

În după-amiaza celei de a treia zile auziră o goană de cal. Era Honoriu care venea pe deșelate. Avea ochii niţel rătăciţi și vru să frece calul cu fîn înainte să intre să se încălzească și să se schimbe. Venise tot drumul sub potop. De astă dată ploaia fusese năprasnică, străbătută de două trăsnete lungi, mirosind a pucioasă.

— Le-am văzut sărind peste ţarini ca niște crapi, zise el.

Spuse că pe Jacquou l-au apucat toţi dracii. Cîmpul lor cel mare, care se întindea pînă la pămînturile unchiului Silviu, era brăzdat tot de șuvoaie, și stratul gras cu grîu verde fusese smuls pînă la patul de pietriș.

— Sămînța noastră, zise el, se preumblă-n Ouvez.

De îndată ce stătea ploaia, se auzea cum se rostogolesc puhoaiele pe clinele platoului, făcînd să răsune toată valea rîului.

— N-a mai rămas, spunea el, decît a zecea parte din truda lor. Și-l durea mai puţin inima de truda lui, cît de sămînța încolţită, smulsă de apă cu tulpina-i verde și crudă, cu rădăcinile și făgăduielile ei.

Apoi, povesti aproape tot ce făcea Jacquou. Nu se lăsase pradă mîniei. Era ca omul care zice : „Ducă-se dracului toate“, și își azvîrle uneltele, stă jos și nu mai vrea să știe ce-o să mai fie. Multe a mai pățit și el. Și-a pierdut un băiat, pe fratele Josefinei. Ea nu l-a cunoscut, s-a născut mai tîrziu. I-au pus foc la fermă. Asta a fost în valea Buech, aproape de munţi.

— Nu știam, zise Jourdan.

— Da, întări Honoriu, aici au luat totul de la capăt. Nu intră zilele-n sac, spuse el.

Apoi vorbi de ciute. Întrebă dacă a rămas așa cum au hotărît. Îi plăcea asta, ideea asta. Serile trecute, Josefina îi vorbise și ea despre asta.

Da, dar Bobi spusese că aveau nevoie de niște plase și că cei din Verrière trebuiau să fie preveniţi.

Atunci, Honoriu zise că cei din Verrière erau preveniţi. Și urmă o clipă de tăcere, în care nu se auzi decît ropotul ploii.

Rosti :

— Adevărul e că-nainte să vin încoace, am fost departe.

De aceea era ud ciuciulete, niţel buimac şi avea atita grijă de cal. Calul, îl încredinţară, stă liniştit şi mănîncă fîn.

Iată ce făcuse. Coborîse de pe platou pe drumul spre Ubacs. Trecuse Ouvezul pe podeţul de lemn, avînd o singură teamă : că n-o să-l mai găsească la înapoiere, fiindcă rîul se umfla văzînd cu ochii. Ieşise pînă la drum, trăgînd nădejde să întîlnească niscaiva oameni de la cariera de piatră. Acolo l-a prins furia furtunii. Într-un tîrziu a dat cu ochii, nu de un tăietor de piatră — ar fi fost nebun să se aştepte să vadă vreunul pe o asemenea vreme — ci de neguţătorul cu licori îndulcite pregătite din ierburi.

— E orb, zise el.

El, Honoriu, se adăpostise într-o colibă de cantonier, un adăpost ca vai de lume, abia un coperiş de frunze. Deodată a auzit un cîntec. Asta l-a uluit. A văzut venind slăbătura aceea de om. Toată lumea îl ştie de mult, dar să-l vezi cum umblă pe ploaie, fără grabă, cu capul sus, cu băţul întins, şi să-l auzi cîntînd, asta te face să te gîndeşti la lucruri ciudate. Mai ales că, deşi era devreme, ziua se îngîna tulbure sub nori şi ploaie.

— Pricepi, zise Honoriu, oricum, nu-i vorba de asta, am mai văzut eu şi alţii. Dar cînd m-a auzit, a venit de s-a aşezat lîngă mine. Ei, şi-acolo, să-l vezi aşa cum e (nici nu-ţi dai seama cît e de bătrîn !) cu bocceluţa lui (atîta vreme cît mai vinde din butelcile cu licoare e bine, dar cînd nu vinde, ce se face ?) şi singur pe drum. Orb. În ploaie. Îţi spun, să-l vezi aşa cum e, şi-apoi, privindu-l şi ascultîndu-l, să-ţi dai seama că-i totuşi fericit, cu adevărat fericit, ba mai şi cîntă fiindcă e fericit, asta-i nemaipomenit !... Zău, adăugă Honoriu după un timp, poţi zice că el n-are nimic.

Neguţătorul se ducea chiar la Verrière. Şi cînd ştii drumul care urcă pînă acolo, te întrebi cum face să ajungă sus, orb, pe vreme rea, ba uneori şi noaptea.

Acesta i-a răspuns că pentru el este totdeauna noapte.

— Dă-ţi seama, zise Honoriu.

Ştiu, rosti Bobi. Dar sînt lucruri şi mai neobişnuite. Uite de ce trebuie să avem încredere.

— Atunci eu, urmă Honoriu, i-am spus : Fiindcă tot te duci la Verrière, ți-ar fi greu să-i dai de știre cumnatului Richard ? Îl cunoști ? — Cum nu, îl cunosc, zice, e-a patra casă pe ulița din spatele fîntînii, lîngă colțul cu băcănia. Era acolo un dud bătrîn pe vremuri, l-au tăiat. — Asta nu știu, zic. — Știu eu, zice, n-ai grijă. Prin urmare, i-am spus : Îi dai de știre lui Richard. — Da, zice, îi dau de știre, dar nu pot să-i spun numai „îți dau de știre“. Îi dau de știre despre ce ? — Că noi o să venim. — Care „noi“ ? Mi-era greu să-i spun. Îmi ziceam : Să-i spun ? La urma urmelor, ce-o să fie ? Și-i spun : O să venim să prindem ciute în pădurea din Nans. — Pe mine să nu te bizui, zice. — Îți cer să-mi faci un bine, zic. — Nu, zice, tu îmi ceri o mîrșăvie. Mîrșăvii, zice, eu nu fac. Poate c-aș fi și eu în stare față de neisprăviți ca de-alde tine, ori semenii tăi, dar pentru ce mi-ai spus, nici gînd. M-am uitat la el, i-am privit fața zbîrcită și i-am spus : — Cum, adică, mîrșăvie ? — Ar fi și mai mîrșav, zice, să încerc să te lămuresc, și de altminteri trebuie să mă duc. Se ridicase în picioare. — Tu ai ochii tăi, zice, sînteți unii care aveți ochi. Eu n-am din născare. Ei, și nu mă prea dumiresc ce înțelegeți voi spunînd „să vezi cu ochii tăi“, dar, judecînd după tot ce făptuiți, nu-mi pare mare scofală. Ori poate că sînteți vreo ceată de năuci. Asta fiindcă (în clipa aceea tocmai pleca și, dacă nu l-aș fi oprit, s-ar fi dus) fiindcă nu vă pasă de urmări, zice.

L-am apucat de braț. — Șezi, zic. — Nu. — Șezi. — Nu. Și dădea să iasă la drum, în ploaie, numai atîta vă spun ! Într-un tîrziu, îi spun : Te-nșeli. — Nu. — Ba da, zic, aici e ceva nemaiauzit. Așa ceva nu se prea întîmplă. Dacă-ți spun, o să știi, dacă nu-ți spun, o să născocești totul din cele ce se-ntîmplă de obicei și te înșeli. Șezi colea, să-ți spun. O să vezi dacă merită ori nu să te ostenești. Eram să spun : „S-a uitat la mine“. Nu, doar e orb, dar și-a întors ochii spre mine și atunci am văzut găvanele lui pustii, drumul pustiu, ploaia pustie, lumea pustie. Și mi-am spus (vă jur), mi-am spus : Nu, lumea nu-i pustie. — Hai, șezi. — Vreți să le omorîți ? m-a întrebat. — Tocmai că nu. — Vreți să le prindeți vii și-apoi să le vindeți ? — Nici asta. — E și mai mîrșav,

zice, vreți să le puneți în cuști ? — Nu, nici asta. — Păi, atunci, nu-nțeleg. — Sînt mulțumit că te-aud vorbind așa, și-o să te lămuresc.

— Acum, să-ți spun adevărul, zise Honoriu lui Bobi, să-ți spun ce i-am povestit, deși nu prea știu ce ai tu de gînd.

— Ce-ai povestit ? întrebă Bobi.

— Ceea ce mi s-a părut mai cu judecată.

— Atunci trebuie să fie tocmai ce vreau eu să fac, zise Bobi.

— Uite, urmă Honoriu. (Și-n vremea asta, el mă ațintea cu găvanele lui pustii.) I-am spus : Eu sînt din platoul Gremona. — Știu. I-am spus : Viața nu-i frumoasă, și vă jur că el mi-a răspuns : Viața-i tare frumoasă. I-am spus : Noi am cumpărat un cerb. Am spus „noi“. Jourdan l-a cumpărat, dar am spus „noi“.

— Bine-ai făcut, încuviință Jourdan.

— I-am spus : Noi am cumpărat un cerb. El m-a întrebat : Pentru ce ? M-am gîndit : Așa. — Cum, așa ? — Ca să-l avem lîngă noi.

— Ăsta-i adevărul adevărat, zise Bobi.

— Dar mi-a trebuit mult pînă să-l fac să înțeleagă.

— Ce n-a înțeles ?

— Că ținem cerbul slobod. Mă iscodea : Îl țineți închis undeva ? — Nu. — Se duce unde vrea ? — Da. — Totdeauna ? — Da. — Aleargă peste tot ? — Da, vine să ne vadă și pe unii, și pe alții, se uită la noi, apoi o ia la fugă și noi îl privim cum aleargă. — O să vă strice cîmpurile. (Eu m-am gîndit : poate ce-o mai rămîne din ele ! Ploaia cădea năprasnică și auzeam rostogolindu-se spre Ubacs șuvoaiele de apă care duceau sămînța cu ele.) I-am spus : Nu-i nici o supărare !

A rămas o clipă să cîntărească gîndul ăsta în capul lui. Și-apoi, mi s-a părut că nu mai vorbea cu mine, ci poate cu calul. Calul era acolo, lîngă noi, sub frunzar, și în răstimpuri, cînd apa rece îi picura pe spinare, se scutura înfiorat. — Asta-i ceva nou, zice. N-o să ghicim niciodată unde-au s-ajungă ei pînă la urmă. Au să creadă poate că așa e bine. Mi-a spus : Ei, dar ciutele ? I-am spus : Ciutele sînt pentru el. — Ca să fie numai ale lui ? — Da. — Slobode ? — Da. — Vreți să le prindeți, să le

aduceți vii pe platou, unde să le dați drumul și el să le găsească, dacă-i dă inima ghies ? — Taman așa ne-am gîndit. — Și-apoi ? De-aci m-am pus pe născocit. — Asta-i tot, zic. Au să facă pui, unul, apoi doi, apoi patru, apoi zece, noi am vrea o sută în cap. Și toți au să înceapă să alerge. — Și voi ce-o să faceți ? — Nimic, zic. Asta-i tot. O să fim mulțumiți.

— Păi, n-ai născocit nimic, spuse Bobi.

— Chiar asta vrem noi să facem ?

— Te cred, zise Bobi. Și el, ce-a mai spus ?

— A tăcut o clipă și-a spus : Eh, voi aveți totuși mare noroc că vedeți. În răstimp, ploaia se mai potolise. Era cam pe la zece, azi-dimineață. L-am întrebat : Pot să mă bizui pe tine ? — Puteți să vă bizuiți pe mine, tu și toți ai tăi, o să vă-ndeplinesc rugămintea. I-am spus : Iartă-mă dar trebuie să mă duc să le dau de știre cum că totu-i în bună rînduială. — Du-te, zice. Pe cînd scoteam calul de sub frunzar, m-a chemat și m-a întrebat : Tu ai avut gîndul ăsta ? — Nu, un om. Și i-am vorbit de tine. — Spune-i c-aș vrea să-l cunosc.

Honoriu se temea de întunericul nopții pe o asemenea vreme. Plecă în puterea asfințitului. Se făcuse așa ca un luminiș. Soarele și un mănunchi de raze izbutiseră să sfarme îmbucătura cerului cu pămîntul. Un alt mănunchi de raze, răzbătînd prin nori, trecea pe sub trei tuneluri de sidef și aprindea în adîncul furtunii o tainică peșteră de aur, pucioasă și cărbune. Culori atîrnau în văzduh de urzeala ușoară a unei bure de ploaie.

Honoriu, pe calu-i trupeș, trecea printre ele, cu capul plecat ; ducea cu el răsfrîngerile din preajmă și, cu coapsele roșii, capul verde, brațul galben și spatele negru, părea un cavaler la paradă.

★

Se înțeleseseră pentru cea dintîi zi frumoasă. Avură parte de ea după o săptămînă. Plecară în patru căruțe ușoare : Jourdan și Bobi într-una ; în alta — Honoriu și Jacquou ; în alta — Carl și fecioru-său (împrumutaseră iapa de la doamna Elena, și chiar atunci, dimineața, pe

cînd înhămau, armăsarul simțise iapa și începuse să tropăie. Ceea ce-l îmboldise pe Carl să se gîndească la ceva nou, de care însă nu vorbi). În cealaltă căruță era Randoulet singur.

Tuspatru căruțele, venind din patru colțuri ale pămîntului, se întîlniră la o răspîntie, chiar deasupra marelui povîrniș dinspre valea adîncă a Ouvezului, în fața munților. Era în zorii zilei. Cerul și pămîntul găzduiau încă o mulțime de umbre, dar cucul cînta. Vremea nu se arăta prea statornică. Jourdan și Bobi, care veneau mai de departe, sosiră cei din urmă. Își găsiră locul în coada șirului.

În frunte mergea căruța lui Jacquou, mînată de Honoriu, care știa drumul. Cînd să se lase pe marele povîrniș, pe cele douăzeci de bucle care coboară printre copaci, stînci și văgăuni pînă la Ouvez, chiar în fața podețului de lemn, întoarseră ochii spre platou ca să-l privească. Lăsaseră sus, în afară de femei, pe Tuciuriul împreună cu argatul lui Jacquou. Chiar de după-amiază, ei doi trebuiau să colinde călări pămînturile ca să păzească femeile. De cine, nu se știa, dar fiindcă hotărîseră așa, se simțeau mai liniștiți. Mai ales prin împrejurimi la Jourdana și la Mouille Jacques, unde Martha și nevasta lui Carl erau singure.

Iată cum mergeau : în cap, Jacquou și Honoriu, într-o căruță albastră, aproape nouă, cu butucii lucind de unsoare, trasă de un cal rotat și vînjos, care ținea toată greutatea la vale, opintindu-se între hulube. După ei, la cinci sau șase metri, Carl și fecioru-său, într-o trăsurică, mai degrabă o brișcă, nu prea sigură pe osiile ei și susținută de două lungi arcuri ovale. Se legăna cînd într-o parte, cînd în alta. Carl ținea hățurile. Lăsa iapa în voie. Doamna Elena avusese totdeauna mare slăbiciune pentru eleganță și iapa mergea întins, cu pași parcă plăpînzi, dar mlădii. Era destul ca omul să-și obișnuiască mîna cu ea ; de altminteri, asta nu i se părea mai greu decît altceva. Cam așa gîndea Carl. La fel gîndea și despre ce-i trecuse prin cap de dimineață. Randoulet lăsase mai mult loc între el și Carl. Îi vedea mai bine de departe, și brișca lor care scîrțîia din toate încheieturile, și iapa lor zglobie. — Bună pentru cucoane. El unul avea o căruță trai-

nică, un roib zdravăn și o frînă fără de pereche la roți. Nu-l durea capul. Își trecuse hățurile după brațul drept. Avea amîndouă mîinile libere. Răsucea o țigară. Auzea în urmă căruța lui Jourdan. Venea la vreo zece metri și se ținea așa fără greș, ca trasă de-o prăjină. Asta mulțumită lui Randoulet, bărbat neîntrecut în ce privește pricepercea și buna chibzuială, dar și iscusinței lui Jourdan, trebuie s-o spunem !

Tuspatru coborau astfel povîrnișul, una după alta, în pasul cailor.

Copacii erau uzi. Apele șiroiau prin făgașe strîmte ca niște flaute. Cucii cîntau din toate părțile. Cerul era auriu de lumină și pămîntul încă întunecat de umbre. Lungile zile de ploaie primeniseră totul în jur. Miresmele erau amețitoare. Caii le adulmecau. Prin aerul proaspăt și ușor se auzea călătorindu-se năprăsnicia ploilor, departe, dincolo de munții dinspre miazănoapte.

După atîtea șerpuiri, oamenii văzură în fața lor drumul drept. Trecea peste Ouvez pe podișca de lemn ; apuca spre munți ; se înfunda într-o vale ; urca de-a lungul costișelor, pierea sus într-o pădure de stejari. Stăpînea întreg ținutul. Dădea mulțumire și dor de ducă la toți. Potopit de umbre și răsfrîngeri de soare, mergea tot înainte, printre pajiști, păduri, cîmpii, dîmburi, colnice, vîlcele.

O vreme, caii urmară să meargă la pas și frînele cîntară încă frecîndu-se de roți. Străbăteau ținutul legănîndu-se. Toți pricepură că nu făceau împreună doar o plimbare — altminteri atît de frumoasă — ci că se duceau să caute bucuria. Atunci, slăbiră frînele, pocniră din limbi și caii se urniră la trap, unul după altul : rotatul lui Jacquou, iapa, roibul lui Randoulet, calul lui Jourdan, și tuspatru trecură Ouvezul pe podețul de lemn, unde totul scîncea și sălta : dulapii de podină, îmbucăturile lemnăriei, bulumacii, grinzile — și asta nu prea vădea bună prevedere. Rîul mormăi un pic sub copitele cailor și sub roți, apoi regăsiră drumul, cîntecul copacilor, ba de astă dată și soarele, căci se ridica dimineața, apoi intrară într-o vale și larma se stinse încet-încet. Un cuc se porni să cînte în sălcii, lîngă rîu.

Pe la amiază, lăsaseră în urmă primele șase dealuri.

Șase dealuri de culoarea mărgăritarului, învelite toate de-o iarbă cenușie, cu spic roșcat. Vîntul culca iarba și atunci era cenușie ; vîntul se oprea, iarba se ridica, spicu-i sălta în sus și peste tot dealul jucau sclipirile ce se văd în scoicile mării. Și iarba foșnea ca blana de pisică.

Lăsaseră în urmă primele șase dealuri, urcînd și coborînd, urcînd și tot așa, și de fiece dată căruța lui Jacquou pierea cea dintîi după muchea dealului, apoi Carl, apoi Randoulet, apoi Jourdan, și în urmă, cum nu mai era nimeni, de fiece dată începea să cînte un cuc pe costișa pustie. Dar de cealaltă parte, cucii tăceau și se pitulau în frunziș, căci cele patru căruțe veneau cu mare zgomot la vale. Nu se mai auzea cum foșnește iarba ca blana de pisică. Cucii, care se vedeau unii pe alții pe crengi, se pîndeau. — Ce se petrece ? spuneau ei. Dacă cel din stejar își ia zborul, o tulesc și eu. Cucul din stejar nu-și lua zborul. Și rămîneau toți pitiți, în așteptare. De jos, din vale, începea iar urcușul. Caii zoreau pasul. Nu se mai auzeau decît ferecăturile hamurilor. Cucii se puneau din nou pe cîntat. Și tot așa la toate șase dealurile. Erau dealuri sălbatice, pe unde nu se trecea des, ori nu trecuse niciodată un asemenea pîlc de oameni și de cai.

Pe la amiază se aflau pe-o creastă. Mergeau pe muchea unui deal mai înalt decît celelalte, aproape un munte : mai puțin prietenos, împăroșat de ilice și de cimișir, și pe care, din loc în loc, se vedeau tufe de zadă, cu puful ei de iarnă. Cucii nu se mai auzeau. Văzură trecînd un corb.

La dreapta se desfășura un ținut nesfîrșit, tot dealuri lipite unele de altele ca niște mușuroaie, cu frunțile galbene de soare și pîntecele negre lățite la pămînt. În fundul pîclei se vedea un fel de plută, cum folosesc uneori tăietorii ca să coboare lemnele în cîmpie. Era platoul Gremona. Pe marginile lui soarele clocotea prin păduri. La stînga : un lanț de munți se înălța pînă sus de tot, acoperiți de la poale pînă în creștet de o blană deasă de brazi întunecați. În spate veneau alți munți și mai înalți, încomați de zăpadă, și după ei, o îmbulzeală de

munți ferecați sub ghețuri, și care făceau vîntul să șuiere și să fumege în depărtare.

Caii mergeau la pas. Se apropiau de popas. Oamenii se uitau cînd în dreapta, cînd în stînga, îngînduraţi.

Nu prea sporovăiră în timpul popasului. Nu se puteau opri să nu gîndească la întinsul ţinut din jurul lor și să nu privească la spăimîntătoarele înfățișări ale pămîntului. Caii stăteau în preajmă deshămați, dar priponiți, fiindcă se opriseră într-un loc cu păşune foarte grasă și-i pălise dintr-o dată lăcomia. Aerul era uşor și liniştit. O pasăre trecu încet pe deasupra lor. Era o pasăre roşcată, cu niște aripi enorme, de un metru ; marginea lor străvezie se înhorbota de soare. Avea un zbor trîndav, cu tot aerul uşor al înălţimilor. Se ducea să colinde pe deasupra hăului nesfîrşit care cuprindea micile dealuri, micile văi, rîul micuţ, micul platou Gremona, pîcla și întinsele cîmpii necunoscute. Se simți purtată de văzduh. Atunci, își opri mişcarea aripilor și începu să picoteaască, nemişcată, legănîndu-se ca o frunză pe apă.

În timpul după-amiezii, pătrunseră într-un coridor strîmt dintre pereţii abrupţi a doi munți de şist. Era locul de unde începea un drum moale și sfărîmicios, învecinat cu un puhoi numai vîrtejuri și mînie, care împroşca apa pînă pe boturile cailor. Drumul urma astfel multă vreme, în afundătura lui, într-o umbră ce aducea aproape cu întunericul nopţii. Oamenilor le vuia capul de zarva apei. Era cu neputinţă să se gîndească la ceva. Doar uneori mai regăseau cîte o priveliște a dimineţii : dealurile de mărgăritar, ori platoul Gremona înfundat în pîclă ca în nisip. Dar ceea ce aveau puternic în ei, cu tot huetul monoton și sălbatic al apelor verzi, era simţămîntul că merg înainte către ceva. Și fiindcă se aflau toți laolaltă, le creştea inima și, din cînd în cînd, îl vedeau colo în cap pe Jacquou întorcîndu-se să-i privească cum vin și fiindcă nu se puteau face auziți în zgomotul din jur, nu strigau, ci se mulţumeau doar să ridice braţul, ceea ce voia să spună : toți împreună. Apoi, Jacquou se întorcea iarăși cu faţa înainte ; și lăsau toți braţul în jos, vegheau din nou la pasul cailor, căruţele cîrmeau la cotituri, suiau clinele, treceau peste vaduri, mergeau tuspatru de la un mal la altul urmînd drumul, fără să

se depărteze nici o clipă una de alta, căci acesta era drumul înainte.

În cele dintîi ceasuri ale unei seri aurite ca mierea ajunseră în buza unei largi scoici în munte, plină de păduri și de pășuni. Uriașul mal stîncos de la Nans stăvilea drumul, pămîntul, cerul și nădejdea. În marginea pădurilor fumega satul Verrière. Drumul mergea pînă acolo prin pajiști smălțuite de flori plesnind de sevă.

Îl găsiră pe cumătrul Richard.

— Da, zise el.

Îi cuprinse din senin teama că plasele ar putea să nu fie gata dintr-o pricină sau alta, sau că neguțătorul de licori nu s-a ținut de făgăduială.

— Ba da, spuse Richard.

Casa era în marginea satului. Se vedea toată pădurea. Unde era poiana Lénore ?

— Colo, îi dumiri Richard.

Și le arătă un locșor pleșuv, sus, pe coasta muntelui.

— Să mergem astă-seară, glăsui Jacquou. (Se uită la toți ceilalți.) Astă-seară.

— Se poate, cum nu, încuviință Richard.

Caii erau osteniți. Oamenii ținuseră să știe mai întîi dacă nu s-ar putea ivi ceva care să le zădărnicească marele vis, purtat de ei toată ziua în legănatul drumului, și săriseră la pămînt fără să se îngrijească să deshame. Acum trebuiau să se gîndească la asta.

— Poftiți, spuse Richard.

Grajdurile muntenilor erau grajduri vrăjite pentru cai. Te întîmpinau cu o căldură îmbietoare și cu un miros de fîn de neînchipuit. Caii pășeau înăuntru cu sfiiciune, spunîndu-și : „Nu, nu-i adevărat. Nu, nu se poate. Apoi, ba da : e adevărat, se poate !“

Plasele erau strînse sul în dosul ieslei cu nutreț. Miroseau a fîn încolțit și erau pline de praf de iarbă uscată.

Ridicară trei suluri mari ca să le întindă pe pajiște, lîngă casă. Cînd începură să le desfacă, toți copiii din sat dădură fuga acolo.

Înserarea ușoară pogora încet-încet în vale. Vremea se răcori dintr-o dată, pătrunsă de adierea jilavă a copacilor și pajiștei.

Jacquou atinse plasele cu mîna. Urzeala era grea, din sfoară răsucită, verde. Imita frunza. Honoriu ținea o plasă de un capăt, Randoulet de celălalt. Singură asta putea să aibă douăzeci de metri. Era desfăcută. Jourdan, Bobi, feciorul lui Carl, Jacquou și Richard erau numai ochi.

— E trainică, zise Richard.

Bobi își închipuia ciutele împiedicîndu-se în plasă și rămînînd acolo, prizoniere — nu pentru multă vreme — dar pentru noi (era totuși dator să se gîndească la asta !).

O stea mare și deschisese cerul, în colțul dinspre răsărit, unde noaptea stăpînea grea, ca de catifea.

Richard îi pofti domol, dar cu voie bună, să intre în casă, să mănînce mai întîi. Ei răspunseră că și-au adus de-ale gurii și că au să rămînă acolo, pe pajiște, să n-o supere pe stăpîna casei.

— O ciorbă caldă, zise Richard.

Erau cuvinte ademenitoare. Nu putură ține piept ispitei. Numai că mîncară ciorba afară. Ierburile se înfriguraseră o dată cu venirea serii și ciorba de varză luneca cu atît mai fierbinte pe gîtlej.

— O să-ți aduci aminte ? întrebă Richard.

— Mi-aduc aminte, zise Honoriu.

Revedea toată pădurea copilăriei lui : drumurile, potecile, șanțurile, vizuinile, desișurile. I se părea că ciutele din vremea cînd era el copil mai trăiau încă și că pe ele au să le prindă.

Richard îl învăță cîteva șiretlicuri legate de locul și de ceasul celor plănuite de ei. Îi spuse să împresoare poiana Lénore, lăsînd deschisă partea dinspre miază-noapte și apus. Și cum Honoriu căta la cer, văzu că deschizătura asta o să aibă luna de cealaltă parte ; o spumă strălucitoare chiar începuse să lumineze noaptea.

— Trebuie amețite, zise Richard.

Mai aminti de încă trei sau patru nume. Erau locuri aproape cu neputință de găsit. Într-un tîrziu, se duse să-și ia cornul. Era un corn de vacă, golit și deschis la capătul ascuțit. Suflă în el. Pricepură că, dacă omul era zgîrcit la vorbă, știa să poruncească lucrurilor cu glăsuirea acestui corn.

Răsună un muget mohorît. Umplu toată valea, stîrnind ecouri din munte și pădurea se trezi ca o turmă la chemarea păstorului.

Porniră în noaptea neagră. Honoriu în cap, apoi Bobi, apoi Jourdan, Jacquou, care avea cornul, Randoulet, Carl și fecioru-său purtînd plasele.

Cînd Jacquou lăsă să se audă ușor ceasornicul din căușul mîinilor, era unsprezece, și ei tocmai ajunseseră în poiană.

Luna încă nu trecuse de ceastălaltă față a muntelui. Cerul era limpede, dar în copacii negri, ca și sub umbra stăpînitoare peste Nans, noaptea stătea ferecată din toate părțile.

Honoriu recunoscu mesteceniii și fagii după miros.

— Să nu înfigem cîrligele în mesteceni, zise el, nu ține scoarța.

Spusese asta fără să se gîndească. Își aminti că așa zicea taică-său pe vremuri.

Trebuiau să pipăie copacii cu mîna, în lungul și împrejurul trunchiului, ca să știe dacă au ales unul înalt și zdravăn. Bun. În vremea asta auzeau deasupra lor frunzișul glăsuind în graiul copăcesc. Feciorul lui Carl adusese cîrligele și ciocanul de lemn.

— E un fag, zicea el.

— Să văd, spunea Honoriu.

Honoriu căpătase mare trecere. El pipăia copacul. Spusese : „să văd“, dar nu era bine zis, voia să spună „stai, să-l cunosc dacă-i un fag“, și se dumirea pipăindu-l și adulmecîndu-i frunzișul.

— Da, e un fag.

— Toate le știi, făcu Jaquou.

— Mda, aici e vatra mea, încuviință Honoriu.

Feciorul lui Carl se sui pe umerii lui Randoulet. Sus, la vreo doi metri, înfipse cîrligul în trunchi.

— Ține bine ?

— Ține și-un bou.

Vorbeau încet. Aproape că nici nu se mișcau. Abia se auzeau, întocmai ca un mistreț care se răsucește în vizuina lui.

De cîrlig agățau plasa și așa mai departe. Avea doi metri înălțime și împresura toată poiana Lénore.

— Trebuie s-o fixăm la pămînt, spuse Bobi.

— Da, zise Honoriu, dar fără s-o întindem. Trebuie lăsată moale, să facă pungi.

Se tîrî în patru labe prin iarbă.

— Vino încoace. Vezi, asta ţine zdravăn.

Bobi se lăsă pe vine lîngă el. Era o rădăcină de ilice. Honoriu săpă cu mîinile împrejur.

— Dă-mi capătul.

Legă de rădăcină partea de jos a plasei.

— Vino încetişor, zise el.

Dădură înconjur poienei, mergînd în patru labe.

— N-am grijă, spuse Honoriu. Ilicele şi-agaţă rădăcinile ca nişte cîrlige.

Porniră unul după altul ca nişte urşi. Honoriu căuta altă rădăcină.

— Uite colea una.

Bobi auzea cum Honoriu scormoneşte pămîntul.

— Leagă. Nu strînge, spunea Honoriu. Stai. Lasă plasa moale. Aşa. Vino încetişor.

Abia îl mai auzeau pe feciorul lui Carl care bătea cu ciocanul.

Stătea cocoţat şi acum pe umerii lui Randoulet. Îşi scosese ghetele, ca să nu-i zdrelească pielea.

— N-o să le mai găseşti, zise Randoulet.

— Mi-e totuna, o să umblu desculţ. Asta-i, făcu el.

Carl îi dădu capătul plasei.

— Descurcă-l, zise băiatul. Trebuie că s-a agăţat într-un tufiş. Aşa, acum merge.

— Nu te tot învîrti ca la călcatul strugurilor, mormăi Randoulet.

— Fac şi eu cum pot, zise băiatul. Plasa e grea.

— Fie, i-o întoarse Randoulet, numai nu-mi strivi urechile.

Flăcăul sări în iarbă.

— Unde-i Honoriu ?

— S-a dus.

— Haidem, zise Carl, să-ncerc eu.

— Dac-ar fi cal, spuse Randoulet, m-aş încrede în tine, dar ca s-alegi copacii...

— Haidem, totuşi.

La celălalt fag se opriră cîteşitrei să pipăie şi să adulmece, apoi băiatul simţi sub el o mireasmă amăruie. Mirosea ca seva care i se prelinsese adineauri pe degete.

— E fag.

Randoulet se rezemă cu spatele de trunchi şi îşi împreună mîinile căuş. Băiatul îşi sprijini piciorul gol în căuşul mîinilor. Cu sforţări unite : el, cu genunchii, Randoulet cu mîinile, băiatul se săltă sus. Carl îi întinse cîrligul şi ciocanul. Apoi trase plasa ca să fie gata. Jourdan şi Jacquou pîndeau luna. De acolo unde şedeau abia îi auzeau pe ceilalţi. Totuşi nu se mişcau, erau amîndoi numai urechi.

Se auzea un fel de tresărire sub frunzişuri, de vale, spre puhoiul de apă. Crezuseră mai întîi că sînt niscaiva păsări mari, vîslind printre ramuri, dar, chiar lîngă ei, o corlă îşi luă zborul. După zgomotul aripilor putură s-o deosebească şi să judece. Erau vietăţi de-ale uscatului care, ducîndu-se să se adape, stîrneau foşnetul desişului. Gîngăniile ierburilor zumzăiau peste tot. Din cînd în cînd, un cuvînt mohorît, prelung şi ciudat de răsunător cădea din înălţimile Nansului. Lumina lunii încălzea aerul din crăpăturile muntelui şi marile stînci de granit huiau.

— M-am întrebat adesea... începu Jacquou.

Se auzeau paşi mici, apoi clipocirile apei. Frunzişurile se dezmierdau. Trunchiurile gemeau.

— Toate-şi urmează traiul, zise el. Puţin le pasă de unul şi de altul.

Stăteau culcaţi amîndoi în gura poienii, sub frunze. Pămîntul mirosea a ciupercă şi împrăştia o mireasmă de anason din rădăcinile tuturor copacilor. În răstimpuri, o musculiţă de aur străbătea umbra şi se stingea sub lună. Ierburile de nimic atinse : nici de picioare, nici de vînt, se ridicau cu puterea sevei lor în răcoarea nopţii. Din înaltul văzduhului pogora uneori cîte-o pală de frig pătrunzător care se topea în arbori. Se auzea prelingîndu-se pe frunze şi cădea în stropi mari şi călduţi, cu miros de piatră, peste cei doi oameni.

— La urma urmei, prinse glas Jourdan, dacă ne picneşte urîtul, e din vina noastră.

Luna plină răsări tocmai în locul unde prevăzuse Richard.

Porniră toți șapte prin pădure. Mergeau cu luna în față. Veneau în șir, unul după altul. După cum era frunzișul, îi învăluia fie lumina cerului, fie umbra. La vreo zece pași de calea pe care o urmau, de amîndouă părțile, pădurea își arăta nepăsarea. Copacii luceau. Înțelegerea dintre oameni și viață era gata să se înfăptuiască.

— Ceea ce le atrage, zise Honoriu, e apa. Aproape de apă, acolo trebuie să le speriem, urmă el. Ele au alergat. Le e sete. Noaptea-i răcoroasă. Apa cîntă pînă departe. Ele o aud din cele mai depărtate păduri. Noaptea e liniștită...

— Taci, spuse Jacquou.

Mergeau toți șapte cu același pas. Pe cînd treceau puhoiul, Bobi îi opri :

— Stați !

Se trase puțin îndărăt. Se aplecă. Ciocăni o piatră lată de alta ; zgomotul alergă în ecouri.

— Se duce hăt departe, spuse Bobi. Cred că aici trebuie să stai ca să suni din corn. De-aici se-aude pretutindeni.

Jourdan și Jacquou rămaseră singuri în albia apei. Ceilalți cinci se întoarseră spre poiană.

— Uitați-vă colo sus, la ciocul cela de munte, vorbi Honoriu. Ei bine, poiana e chiar dedesubt. Uite cum să vă călăuziți. Dacă o țineți drept spre ciocul muntelui, ajungeți fără greș în poiană. Acum, haidem fiecare la locul lui. Ne găsim numaidecît lîngă plasele noastre. Băgați de seamă, Jacquou o să sune, să ne răspîndim. Așteptăm semnalul cornului și-apoi pornim.

Se răspîndiră prin pădure. Abia se văzură singuri, despărțiți unii de alții la patruzeci sau cincizeci de metri în desiș, că și auziră cornul. Bobi alesese bine locul. De-acolo unde se afla Jacquou, sunetul se fugărea în peste o sută de ecouri. Cînd Jacqucu dădu întîiul semnal, ai fi zis că e fornăitul unei lighioane uriașe, dar cînd, după o clipă, sunetul zbucni din o sută de gîtlejuri de stînci, se părea că vestește sfîrșitul lumii, înainte ca pămîntul să fie scuturat ca o zdreanță. Lighioana cunoștea glasurile pămîntului, strigătul stîncii, șoapta mî-

lului, șuierul colbului. Ciutele aflate cel mai sus în munte, dormitînd pe-o muche de mal surpat, ciuliră urechea. Zgomotul parcă venea din cer. Întoarseră ochii spre muntele abrupt. Peretele stîncos tremura sub lună. În somn ciuta plînge încetișor, cînd se trezește, are ochiul aburit încă de lacrimi. Printre lacrimi și lună, văzură muntele gata să se prăvălească. Săriră în surpătură, vrînd să scape printre copacii din vale. Erau cinci. Pietrele li se rostogoleau sub pași, în jurul lor, după ele, cu vuietul unui fluviu stîrnit. Cornul sună iarăși. Ajungînd între brazi, două se abătură într-o parte și trei țîșniră spre vîrful Tredonului. Huietul surpării curgea în toate ecourile pădurii. Cornul sună din nou. Cele două vuiete îngemănate năpădiră desișurile, crîngurile, frunzișurile, pajiștile, stîncile, apele, și întreg ținutul se trezi în noapte, de la Verrière pînă la trecătoarea dinspre Frasse. Veveriţele dădeau ocol trunchiurilor, căutînd umbra ca să se ascundă. Numai că umbra și larma erau pretutindeni. Fluierături de marmote alergară din trib în trib. Bărbații-paznici mîrîiau. Femelele își adunau puii. Pe cînd străbăteau vîlceaua Verel, cele trei ciute își întîlniră vechiul cîrd. Erau cinci ciute de cîte zece ani și un cerb cunoscut, cu ramura stîngă plesnită, șuierătoare la cel mai mic vînt. Cerbul își mîna cîrdul către Frasse, peste pajiștile din Peloux. Cele trei ciute încetiniră pasul. Celelalte cinci le adulmecară. Cele trei întinseră botul înainte, rămînînd nemișcate o clipă, cu cîte-un picior în aer. Cerbul le privea. Dar celelalte cinci, care se simțeau grele de mai bine de o lună, nu erau geloase. Cele trei se alăturară și ele cîrdului. Cerbul le călăuzi alergînd cu pas mărunt prin ierburi. Cornul sună iar. Cîrdul se puse pe goană în sus. Vîntul șuiera prin ramura crăpată a cerbului. Un pui singuratic de ciută, care tocmai se adăpa, văzu cîrdul trecînd, și în clipa aceea tresări de vuietul cornului și al muntelui. Sări peste apă dintr-un salt. Întîia-i pornire fu să se afle singur. Era la sorocul dragostei, cu un mare dor de singurătate, de chemare singuratică și de așteptare. Porni în goană pe sub copaci. Mica ciută se afla singură cu dorul ei și cu teama. Cîrdul cerbului din Epelly se îndreptă spre pajiștea din Saix. Vulpile din Serveray alergară spre

vechile cotloane din Salenton. Veveriţele din pădurea din Auterne îşi pitiră capetele la subsuoara crengilor înalte. Cornul suna mereu. Vidrele se cufundau în spumegarea puhoiului, ieşeau la iveală şi se cufundau iarăşi, neliniştite şi parcă muiate în ulei. Păsările se cerneau prin copaci ca ploaia. Aricii se făcuseră ghem. Sub brusturi, dihorii îşi aprindeau şi îşi stingeau ochişorii de aur. Nevăstuicile se învîrteau în salturi nebuneşti în jurul tufişurilor, unde se ascundea mica lor vizuină. Un mistreţ se trezi, se ridică pe picioare, ascultă, grohăi şi se culcă la loc, cu botul pe labe. Cîrdul cerbului din Epelly se opri la gura trecătorii dinspre Frasse. Nu se încumeta să se avînte mai departe. Ciutele se strînseseră lîngă el şi gemeau, împungîndu-l cu botul. Cerbul le simţea pe pielea-i aspră căldura buzelor şi clănţănitul dinţilor. Privea devale, în faţa lui, răsărind din ierburile albe acoperişurile lucitoare ale satului Frasse, unde se auzeau doi cîini.

Bobi auzi trecînd nişte vulpi. Văzu o lighioană înfricoşată fulgerînd desişurile într-o goană fosforescentă. Cătă spre cer, la ciocul muntelui. Honoriu călcă peste o sălbăticiune moale. Carl îi chemă. Cornul suna.

— Ce bojoci la ăsta ! îşi zise Randoulet.

Nu ştia că acolo, jos, în albia puhoiului, Jaquou şi Jourdan sunau cu schimbul.

— Dă-mi-l şi mic, spunea Jourdan.

Şi sufla în corn. Înteţea tulburarea întregii păduri. Ţinutul auzea cornul şi tremura, de la Verrière şi pînă la trecătoarea dinspre Frasse.

Sus, în trecătoare, cerbul din Epelly se lungi la pămînt şi ciutele se culcară lîngă el.

Feciorul lui Carl îşi zise :

— O să mă rătăcesc.

Privi la ciocul muntelui. Mica ciută singuratică era urmărită de sunetul cornului ; în acelaşi timp, dorul ei de dragoste nu se domolea. Era singură, plină de teamă, dar nu putea să scape de singurătate şi teamă cîtă vreme mugetul cornului umplea împrejurimile şi cît nu întîlnea cerbul singuratic, muncit ca şi ea de dorul dragostei.

Honoriu avea picioarele ude. Ciuta se opri locului ca să-şi lingă coapsele. Bobi se gîndea la poiana împresu-

rată de plasc. Cele două ciute de lîngă surpătură căutau un adăpost printre copaci. Dădură un strigăt, vrînd să știe dacă celelalte trei veneau și ele. Cornul sună. Cele două ciute porniră în goană pe sub copaci. Randoulet își zise :

— Ce fac ceilalți ?

Auzea zbucium de sălbăticiune peste tot, în frunzișuri, în tufe. I-ar fi plăcut să audă pasul lui Carl, sau al lui Honoriu, sau al lui Bobi, sau al băiatului. Careva dintre ei. În mijlocul vuietului, cele două ciute simțiră dospeala unei vechi miresme. Ținea de anul trecut. Era mirosul de cucute înflorite de jur împrejurul poienei Lénore.

Feciorul lui Carl își zise :

— Oare ciocul ăsta de munte arată drumul ? Sau cel de colo ?

Se temea să nu se fi rătăcit. Strigă.

Mica ciută singuratică auzi o voce de om. Adulmecarea îi spuse că două ciute abia au trecut pe acolo. Două ciute care nu erau grele. Din cele care vieţuiesc fără cerb. Porni pe urmele lor. Niţel mai încolo, omul striga și acum.

— Aici sînt, zise Randoulet.

Nu era prea departe.

— Mi-era teamă că m-am rătăcit.

— Mergi înainte.

Vulpile din Serveray se dumiriseră ce se petrecea. Huietul din jur prea se auzea la răstimpuri măsurate. Nu trebuiau decît să se întoarcă în vizuină și să nu se mai clintească de acolo. Cele trei ciute se arătară în fața poienei Lénore. Pentru ele lumea tremura și acum, gata să se năruie, întocmai ca un arbore lovit la rădăcină. Cornul suna. Cucuta era înflorită.

— Haidem ! strigă Honoriu.

Auzise geamătul ciutelor. Una se și zbătea cu coarnele în plasă. O prinseră numaidecît. Randoulet o răsturnă la pămînt și se culcă pe ea. Era o ciută de la malul surpat. Crezu mai întîi că luptă cu un cerb. Apoi simți mirosul de om.

Bobi veni cel din urmă. Văzu isprava lui Randoulet.

— Pe cealaltă, prinde-o tu ! strigă Randoulet.

Îi văzu pe Honoriu, Carl și fecioru-său lungiți în iarbă. Privi în jurul poienei. Doi ochi mari, de aur, îl aținteau din umbră.

Mica ciută încinsă de chemarea dragostei plîngea nemișcată în umbră, ca la apropierea unui somn adînc. Cornul suna. De cealaltă parte a lacrimilor, sub lună, lumea întreagă se clătina, ca niște munți de apă. O mogîldeață întunecată sări spre ea. Recunoscu ceva viu și bărbătesc. Dorința-i de femelă o pironea cu strășnicie locului, chemînd totul, chiar și moartea, numai să-și afle împlinirea. Mogîldeața sări asupra ei, îi covîrși șalele. Nu mirosea a cerb, ci a ceva străin. Ciuta căzu în iarbă. Suferea de dragosate amestecată cu moarte. Închise ochii.

După o clipă, un glas de om strigă :

— Haideți încoace !

Cornul răspunse și apoi amuți.

Cei trei ajunseră în apropiere de Verrière în clipa cînd zorii atingeau creștetul munților. Mergeau prin pajiști, într-o pîclă trandafirie, deasă și rece. Purtau cele trei ciute pe umeri.

Departe, afară din sat, Richard îi aștepta.

— Stați ! zise el.

Apoi :

— Cîte ați prins ?

— Trei.

— N-ai dormit, de-ai venit așa devreme ?

— Nu, ați făcut prea multă zarvă. Ați trezit toată lumea.

Jos, în sat, se auzeau sunet de hamuri și caii bătînd din copite.

— Le vreți vii ? întrebă Richard.

— Da.

— Atunci trebuie să plecați numaidecît. V-am înhămat caii. Prea ați făcut tărăboi. Oamenii din sat au venit să mă caute. Mi-au spus : „Să-și păstreze carnea, dar să ne lase pieile". Dacă vreți ciutele vii, plecați numaidecît, văd eu cum descurc lucrurile.

Merseră prin ceață pînă la aria de trierat, unde Richard înhămase tuspatru caii. Suiră ciutele in căruța lui Randoulet. Mînară caii prin livezi, ca să nu se audă zgo-

motul de roți și de copite. Ocoliră satul. Ieșiră la drum în fundul văii, în locul unde se deschidea trecătoarea.

Cînd se lumină de ziuă erau departe, lăsaseră în urmă albia puhoiului și urcaseră muntele, avînd de astă dată în stînga — tot șesuri și șesuri — nesfîrșitul ținut spre care coborau, și în dreapta lor mulțimea munților cu creștete de gheață sub purpura dimineții.

Noaptea stăpînea încă în văi. În clipa aceea auziră undeva jos, departe, un bubuit de tunet.

Către amiază ajunseră la dealuri. Dar în loc să vadă ziua în strălucire, o văzură stingîndu-se. Cucii nu mai cîntau. O liniște de mlaștină încremenise ierburile, copacii, văzduhul. Cerul se zbuciuma. Cerul rostogolea valuri de nori răsunători care se grămădeau cu zgomot metalic.

Honoriu, în frunte, puse biciul pe cal, îmboldindu-l la trap. Carl își trezi feciorul.

— Mă-ntreb, zise el, dacă iapa asta o să țină la alergătură cît o să trebuiască.

Randoulet încercă să-i ajungă din urmă pe ceilalți. Dar de îndată ce calul începu să gonească, auzi capetele grele ale ciutelor izbindu-se de podina căruței. Le strigă să stea și toți se opriră.

— O să le omorîm, zise el, nu putem goni. Eu cel puțin. Eu nu pot goni.

— Atunci, nimeni să nu gonească, hotărî Jacquou.

Porniră din nou la pas sub cerul răvășit de furtună. Din toate părțile aburea un miros de pămînt strivit.

Mica ciută deschise ochii. Celelalte două stăteau cu ochii închiși, dar răsuflau gîfîit, și aveau nările uscate.

Pe măsură ce coborau spre valea Ouvezului timpul se înrăutățea și mai mult. Cerul nu se hotăra să deschidă baierele ploii și tălăzuia mereu dintr-o zare în alta, cu furie și bubuituri, sub năpustirea vîntului albastru, și umbra creștea. Între două dealuri văzură platoul Gremona. Fumega tot ca o cărbunărie. Cu cețurile spînzurate în pomi, părea brăzdat și împresurat de fumul unui foc mocnit. Pămîntul era negru. Puhoaiele din Ubacs mormăiau. Rîul vuia năprasnic.

Un tăietor de lemne auzi căruțele, ieși din pădure și ridică mîna. Se opriră.

— Unde mergeţi ? întrebă el.

— La Gremona.

— Credeţi c-o să treceţi pe colo ?

— Am trecut şi ieri dimineaţă.

— De ieri totul s-a schimbat, zise el.

— Cum aşa ?

— A fost furtună. A dat grindină cît oul de găină. Podeţul a fost luat de apă.

Arătă nişte crengi de stejar care, cu toată vînoşenia lor, fuseseră retezate ca de secure.

— Ce-o să vedeţi acolo, urmă omul, n-o să fie prea frumos. Azi-dimineaţă platoul vostru zvîrlea apă şi spumă, ca un cazan în clocot. Ce vă rămîne de făcut, zise el, e să coborîţi pînă la puntea de piatra, cît o mai ţine încă. Nu se ştie dacă n-o să înceapă furtuna. Eu mă duc la cariere.

— Dacă vrei, hai cu noi, zise Jacquou.

— Nu, eu ajung înaintea voastră, spuse omul. V-am văzut venind pe drumul dintre dealuri. Mergeţi la pas, ca şi cum aţi duce Sfînta Cuminecătură.

XI

—Mănîncă, zise Martha.

— Toate trei ?

— Da, dar mai mult mănîncă cea mică.

— Și bărbații ?

— Dorm. Cînd te-am văzut, m-am temut că vii pentru Jacquou.

— Doarme, zise Josefina. Honoriu doarme. E vreme rea.

— Cred c-a trecut ce-a fost rău, făcu Martha.

— Dar cerbul ?

— A venit să adulmece pe sub ușă. Le-a și vorbit. Apoi s-a dus spre pădure. Ele l-au auzit. De-atunci mănîncă.

Martha se așează. Era zăpușeală. O matahală nemișcată de nor agoniza în mijlocul cerului potopit de soare.

— Sînt obosită.

— Ești fericită, zise Josefina.

— De ce ?

— Aș vrea să fiu și eu obosită, spuse Josefina, să mă culc unde s-o nimeri, să dorm și să nu mă gîndesc la nimic.

— Ce-ți veni ?

— N-am liniște.

— O să vedem fericirea, Josefino.

— Care fericire, Martho ?

— Cum care fericire, Doamne ?

— Nu vorbi atît de tare, ei dorm. O să mă scoți din fire, mormăi Martha.

Surîdea. Își netezi cu palma tîmplele cărunte.

— ...Trebuie să fi fost tare fericită înainte, ca să nu pricepi despre ce vorbim noi acum cînd spunem: fericire !

— Știi bine, Martho, că n-am fost niciodată fericită.

— Mă silești să-ți spun unele lucruri de la obraz.

— Ai fost totdeauna foarte blîndă cu mine, Martho. Nu ne-am văzut de multă vreme. Azi doream să te ascult. De aceea am venit.

— Am fost îngrijorată din pricina ta, micuța mea Josefina, trebuie să ți-o spun. Ți-aduci aminte de ziua în care ne-am întîlnit la iarmaroc, la Roume ?

— Sînt zece ani de-atunci, mi-aduc aminte. Uite de ce am venit azi.

— Ți-am tot dus grija de-atunci, afară de ziua cînd am văzut că te măriți. Apoi ai avut copii și-apoi te-ai potolit.

— Știai ceva ?

— Se vedea ?

— Lasă, nimic nu se vede și totu-i înșelător.

Martha rămase o clipă fără să spună nimic. Își mîngîia ușor mîinile.

— Am avut clipe de plăcere, zise Josefina, firește, ca toată lumea.

— Atunci, nu trebuie să te plîngi.

— Mă plîng de neliniște.

— Vindecă-te.

— Vindecă-te de sîngele care-ți curge în vine, tu care ești atît de pricepută să dai sfaturi. Tu nu ești niciodată neliniștită ?

Martha își mîngîie mîinile.

— Ba da, totdeauna am fost neliniștită.

— Dacă nu mai ești, spune-mi și mie cum ai făcut, să știu c-am venit încoace cu folos.

— Totdeauna sînt, zise Martha.

Se prefăcu că-și privește mîinile. Cele două femei vorbeau încet și rar. Stăteau în bucătărie la Jourdana, cu ușa cea mare deschisă spre după-amiaza de afară.

— Totul te face să dorești, spuse Josefina.

— Vrei să vorbești de neliniștea de-a vrea mereu ceva ?

— N-ai nimic, spuse Josefina, ai, și-apoi totul piere.

— Rămîne gustul.

— Părerea de rău.

— Asta ne mistuie din ce în ce mai mult și n-am nimic împotriva ta, Josefino : spun la fel ca și tine.

— Timpul trece, clipa trece, totul trece. Am treizeci și doi de ani.

— Eu am aproape încă o dată pe atît.

— În zece ani totul se va sfîrși.

— Eu am aproape încă o dată atît, dar aș minți dacă aș spune că totul s-a sfîrșit.

— Ce-ți rămîne ?

— Dorința, Josefino. Nu te-așteptam azi, își urmă vorba Martha după o clipă. Eram liniștită. M-am dus să-i văd cum dorm. Jourdan doarme. Bobi doarme. Calul doarme. Aveam o umbră de grijă pentru ciute. Nu puneau gura pe nimic. Acum mănîncă. M-am simțit împăcată, liniștită, fără grijă, pustie. Atunci te-am auzit venind. Ai intrat. Mi-ai spus : bună ziua, Martho.

— Asta mie mi se-ntîmplă de zece ori pe zi, Martho : o clipă de liniște, o clipă de pace, o clipă în care nu simți nimic rău, și-apoi ceva intră pe ușă și spune : bună ziua, Josefino.

— Mă-ntreb, zise Martha, dacă nu-i cumva de neînlăturat. Cred că e de neînlăturat.

— De ce, Martho ? Vezi numai dacă și celelalte lucruri sînt de neînlăturat.

— Zău, Josefino, dacă mă uit bine, dacă mă gîndesc că de la cele dintîi fuste lungi, eu... Mi-aduc aminte, și cînd spun că de la cele dintîi fuste lungi, greșesc. De mainainte, dintotdeauna, ca s-o spun pe-a dreaptă, dar în anii tinereții nu-mi dădeam seama. Da, e de neînlăturat.

— Despre ce vrei să vorbești ?

— Despre neliniște. S-aștepți mereu. Să vrei mereu, să-ți fie teamă de ceea ce ai, să vrei ceea ce n-ai. Să ai, și-apoi îndată să-ți fie teamă că se duce. Să știi că o să se ducă din mîinile noastre și-apoi să ne scape din mîini. Eram să spun : „ca o pasăre care zboară", dar nu, uite, ca atunci cînd strîngi un pumn de nisip. Asta cred că-i de neînlăturat, că o avem din născare, așa ca broaștele, care vin pe lume cu o inimă de trei ori mai mare decît capul.

— Nu-i adevărat.

— Ce ?

— Broaștele se nasc numai cu capul, fără corp, care

e ceva străveziu ca sticla. Înăuntru, inima-i mică abia cît un purice roşu.

— Josefino ! Dacă socoţi că de mărime vreau eu să spun... Inima are de trei ori mai multă voinţă şi, cînd broasca e mare, capul rămîne cap, dar inima ajunge atît de mare încît i-o vedem cum bate în spinare, că e mai ceva decît o nucă. Ştiu ce spun, fata mea.

— Vorbeşte încet.

— N-ai teamă, n-o să-i trezim, sînt obosiţi. Sînt obosiţi ca şi calul. S-au dus departe împreună.

— Ascultă, cred că se mişcă sus.

— N-aş zice.

— Ia taci, Martho. Ascultă.

— E Jourdan. S-a culcat pe spate. Sforăie. Aşa e cînd e obosit şi are somnul adînc. Am fost adineauri să-i văd pe-amîndoi, pe cîteşitrei. Bobi doarme pe o parte, cu nasul turtit în pernă, cu gura deschisă şi niţel băloşată, cu pleoapele întredeschise, aşa cum dorm copiii care au limbrici. Dacă l-ai vedea, ai zice că-i un copil. N-ai teamă. Lasă-mă să vorbesc. Ştiu bine că dorm.

— Martho, tu ai încredere ?

— În ce ?

— În ceea ce fac ei ?

— Da.

— Crezi în tot ce ţi-au spus ?

— Se ştie acum, s-a dovedit tot.

— Nu chiar tot.

— Te-a supărat el cu ceva ?

— Cu nimic. Nimeni nu m-a supărat. Ba chiar nu l-am mai văzut din duminica în care am mîncat aici.

— Ai tu ceva cu el.

— Nu, zău.

— Ba da.

— Da, aş vrea să ştiu ce are de gînd ?

— Eu sînt bătrînă.

— Ce vrei să spui ?

— Vorbesc cu mine. Eu am înţeles numaidecît ce are de gînd. Şi asta fiindcă am pierdut ce ai tu şi mi-a rămas dorinţa.

— Vrei să vorbeşti de nelinişte ?

— Vreau să spun că doresc să fiu liniștită ca apa de izvor.

— Ce vrei să spui, Martho ? Spune.

— Aud că-n casă e liniște și nu-i nici un zgomot nici pe cîmp, nici în cer.

Vîntul trecea pe sus de tot, la cel puțin doi kilometri pe deasupra pămîntului. Era un vînt de munte, dar de la o vreme se pogorî. Întilni norul cel mătăhălos. Începu să-l ia zdravăn la rindea, în tăcere, și cerul se umplu curînd de fulgi, ca și cum acolo sus s-ar fi jumulit o gîscă. O ploaie de umbre căzu pe pămînt. Picăturile erau mari cît un cîmp. Acopereau ba crînguri sau pajiști, ba creste sau costișe de deal. Umbrele umblau pe pămînt. Ceea ce era întunecat adineauri, acum se lumina ; plopii licăritori nu-și mai arătau flăcările lor reci la trecerea umbrei.

În marginea pădurii Gremona era un cîmp de verbine. Un loc singuratic. De acolo se vedea iazul. Pescărușii făceau drumul ăsta dintr-o bătaie de aripi. Veneau să doarmă la răcoare, sub frunzele pufoase. Uneori erau mai bine de cincizeci, pitiți în iarbă. Soarele făcea să lucească puful frunzelor și marginea pleoapelor pe care pescărușii le țin deschise chiar și cînd dorm. Cînd iarba era albăstrie, nu era vreo umbră, vedeai aripa unei păsări. Verbina asta ca mărgăritarul răspîndește o mireasmă fină și pătrunzătoare. Pescărușul miroase a pește, mai ales scufa lui galbenă, îmbucătura ciocului și cele patru lungi pene roșii ce-i întăresc aripile. Căci cu aceste pene tari lovește el peștii sub înotătoare, ca să le spargă bășica de aer.

Cerbul întîlni o tufă de merișor care rămăsese ruginie. Încercă să mănînce. Frunzișoarele tari i se lipeau de cerul gurii. Mestecă un capăt de creangă. Era un merișor bătrîn, care nu mai avea în el decît seva toamnei. O amăreală cumplită. Cerbul scutură din cap. Asta ca să-și alunge imaginile care-i intraseră în cap o dată cu gustul amar al bătrînului merișor. Văzuse înaltele trepte ale munților, acolo unde pășunile se opresc deodată în cer. Călcă în picioare tufa de merișor. Auzi un zbor de păsări, apoi nimic.

În grajdul de la Jourdana ciuta cea mică mînca fîn. Era o mireasmă întemnițată și întristătoare. Celelalte două ciute căzuseră prinse după păşunatul de seară și acum piroteau, rumegînd gust de pădure, miresme din Nans ; de aceea nu se atingeau de fîn și aveau ghiocul de lacrimi plin, gata să izvorească la venirea somnului cel mare.

Ciuta cea mică se apropie de uşă. Simți văzduhul neîngrădit dincolo de uşă. O ciudată furnicătură îi înfioră greabănul gingaş și subsuoara coapselor. Muşchii picioarelor i se încordau. Încercă să behăie. Nu se auzi decît vocea ei de dragoste. Celelalte două ciute se treziră. Calul dormea înainte. Ciuta cea mică se culcă lîngă uşă. Îşi răşchiră picioarele din spate. Se linse mult între coapse. Îşi lingea mirosul de femelă tînjind după dragoste. Era mai bun decît fînul, mai bun decît iarba din Nans, era sărat ca o piatră, cald ca o piatră rămasă la soare. Închise ochii. Îşi simțea ghiocurile de lacrimi umflîndu-se și îngreunîndu-se de fiecare parte a capului. Îşi desfăcu atunci coapsele de tot și se culcă cu pîntecul pe pragul rece. Întinse capul înainte și adulmecă pe sub uşă aerul care venea de afară.

XII

În pragul toamnei, Bobi se duse la Fra-Josepina. Prin largul cîmpiilor se văzuse trecînd de mai multe ori cîrdul de ciute cu puii lor, și cerbul nu mai venea decît rar pe la Jourdana. Se spunea că se aciuiaseră pe pămîntu-rile lăsate în pîrloagă ale unchiului Silviu. Așa părea să fie, ținînd seamă că acolo aveau izvoare și iarbă grasă, dar era cumva de mirare, întrucît pădurea Gremona era mai umbroasă, mai tainică, și Bobi spunea că cerbii îndrăgesc taina mai mult decît iarba.

După ce treceai două maluri de pămînt, se vedea Fra-Josepina. În acest anotimp era o așezare impunătoare, cu vegetație semeață în frunzișuri înalte, trupețe, rotunjite, atîrnînd sub povara foilor dese, în care vînturile reci ale nopții abia tăiaseră cîteva ferăstruici mici. Casa era înconjurată de sicomori bătrîni, rămași din alte vremuri. Erau de-o sănătate și de-un orgoliu fără seamăn. Trunchiurile năpădite de mușchi ruginiu se înălțau spre cer cu atîta vigoare încît săltau pămîntul cu rădăcinile lor. La adăpostul arborilor, umbra hrănea o iarbă deasă, prin care se furișau revărsările unui izvor bogat.

Casa părea moartă. Se auzea vîntul șuierînd prin ferestruica de la pod, spre miazănoapte.

— Ai spune că nu sînt acasă.

Era într-adevăr ceasul cînd Aurora se ducea la pădure pe calul roib. Toată vara făcuse așa. Ajunsese un obicei. Fugea de toți. Nu vorbea cu nimeni. Dacă-i strigai: „Aurora, stai!“, își zorea calul cu călcîiele-i mici și tari și își vedea de drum ca și cînd n-ar fi auzit. Părea să nu se mai încreadă în omeneasca iuțeală pe care-o purta în trupul și sîngele ei, și care o ducea departe de toate, chiar atunci cînd stătea locului. Devenise de neînțeles și dură, ca o pietricică rotunjită de valuri.

Cîteodată, cînd trecea pe lîngă cineva, fără să fie chemată, ci doar privită, și își urma calea drept înainte, i se vedea, repede stinsă sub pleoape, o uitătură tristă ca ierburile din iulie.

Bobi sui treptele terasei. Pașii nu făceau zgomot pe pietrele acoperite de mușchi. Ușile cu geam de sus pînă jos erau închise. Se apropie să se uite înăuntru. Totul părea rînduit cum se cuvine. Era un spațios salon mobilat.

Făcu înconjurul casei. Peste tot, liniște. Un sac cu paie astupa ferestruica dinspre miazăzi a podului, dar fereastra coridorului de la primul cat era deschisă și vîntul zgîlțîia ușor ușile odăilor.

Erau ceasurile patru după-amiază.

— Mă duc să-l văd pe fermier, își zise Bobi.

Pe fermierul de la Fra-Josepina nimeni nu-l cunoștea. Cel dinainte, de pe vremea stăpînului, plecase de un an. Luase o fermă la șes, spre apus. Clima de pe platou nu-i pria neveste-si, care suferea de sciatică. Și-apoi, fata lui cea mai mică începuse să facă gușă, fără să se știe din ce pricină.

— Cred că apa e de vină, își arătase el temerile.

— Dar și noi, Aurora și cu mine, bem apă, bunul meu Adolf.

— Atunci, ce vreți să vă spun ?

Nevastă-sa era fata unui brutar din Roume. Sînt unii care încearcă să scape de răul lor pe căi obișnuite ; alții așteaptă pe îngrijitorul de leproși. Depinde de oameni.

Nevastă-sa spunea mereu :

— Ce facem aici ?

— Muncim, zicea Adolf.

— Poți să muncești oriunde, spunea ea. Te uită la șes. E mai ușor. Ai putea să pui o sută de răsaduri de anghinare, și-am avea din belșug. Ai putea să pui mazăre timpurie, sau orice vrei tu, și-am sta și noi într-un loc unde am fi mai înlesniți. Fiindcă...

Îi spunea toate astea cînd omul se întorcea de la muncă și ea îl aștepta în ușă. Fiindcă... Da, n-avea decît să arunce ochii și să se uite. Acolo unde s-ar duce le-ar veni mai ușor.

— Toate-s bune și-aici, spunea Adolf, n-ai ce zice. Nu-i prea vesel aci, dar toate-s bune, dă-ți seama.

Vorbea domol din cale-afară, îndreptîndu-se de șale.

— Și-apoi, mi-ar părea rău s-o las pe doamna Elena și pe domnișoara.

— Cine-ți spune să nu le mai vezi, i-o întorcea ea. Și pe urmă, amîndouă sînt în putere, asta-i. Îți faci totdeauna sînge rău pentru oameni cărora nici nu le pasă de tine.

— Numai să vedem peste cine-or să dea... a spus el.

— Atunci, caută tu pe cineva, și-o să fii liniștit. Așa o să știi peste cine dau. Fiindcă, dacă ne-ai fi purtat nouă de grijă pe jumătate cît le porți lor...

Avea o biată față cenușie, veșnic hăită într-o parte de strîmbătura durerii din umăr. Striga :

— Catherino !

Fetița venea. Gușa ei creștea zi de zi. Oricum, nu se micșora.

Adolf se duse să caute un om să-l lase în loc. Toți de pe platou aveau mare stimă pentru Adolf. Nu făcuse niciodată rău nimănui, nici bănește, nici cu vorba, nici cu fapta. Nu trecea nicăieri peste rîndul lui. Libertatea lui nu atingea niciodată libertatea celorlalți. Avură încredere în el. Nu puteau să se arate curioși față de omul pe care-l adusese el. Era un om de ispravă, nici vorbă. Îl vedeau numai de departe la cîmp, cînd pe pajiște, cînd în lanul de cartofi, cînd în grîu ori în ovăz. Îi strigau : noroc ! El se ridica. Și striga : noroc ! Numai de obrazul lui Adolf, care avea șase luni de cînd plecase, îi împrumutară o mie cinci sute de kilograme de susan : Jourdan — șase sute, Jacquou — nouă sute. Aflaseră doar că trăia singur, că-și făcea totul singur : gătea, vedea de casă și de tot ce mai avea nevoie, afară de spălatul rufelor, care, împreună cu acelea ale doamnei și domnișoarei, erau încredințate bătrînei Cornute.

Doar la început au întrebat :

— Sînteți mulțumită, doamnă Elena ?

— Îmi pare rău de Adolf, spuse ea, dar sînt foarte mulțumită.

Atunci, bine.

Casa fermei se afla la două sute de metri de conac, în cîmp deschis. Era o clădire lungă, aproape oarbă, cu ferestre mici și o ușă joasă. Din prag aveai sub ochi toate pămînturile fermei. O mirişte, un cîmp de cartofi dezgropați, o fîșie de otavă și șapte șiruri de viță la care se ´și făcuse culesul.

Ușa era deschisă.

— Se poate intra ? întrebă Bobi.

— Poftim.

— Noroc ! Nu știi unde-s doamna și domnișoara ?

— Noroc ! Nu știu.

Omul ședea cu coatele rezemate de masă. Ținea în mînă un briceag deschis. Citea o carte.

Se priviră o clipă amîndoi.

— Dumneata ești cel de la Jourdana, vorbi el.

— Da. Mi s-a spus că cerbii sînt pe pămîntul lui Silviu și mă duceam să-i văd.

— Știam c-o să ne-ntîlnim într-o zi, zise omul.

Închise cartea, ridică ochii.

— Da' n-am căutat prilejul, adăugă el. Șezi.

Era un bărbat care o isprăvise cu tinerețea, blond, slab și zbîrcit. Avea mușchi lungi și uscați, părul decolorat de soare, mîinile fine, dar tăbăcite, încheieturile înguste, dar puternice, umerii largi, cu adînciturі albăstrii sub clavicule, mărturisind îndărătnicia și vrednicia lui la treabă.

— Va să zică tu ești cel care dai fericirea ? întrebă omul.

— N-o fac mai pe grozavul decît alții, spuse Bobi. Încerc să fiu înțelegător.

— Am văzut și-am ascultat tot, zise omul, știu ce faci, ți-am văzut lighioanele trecînd alaltăieri. Ciuta cea mică are trei pui, alta are doi. Cealaltă ciută a murit, am îngropat-o. Începuse să pută în iarbă.

— De ce-a murit ?

— De moarte, atita poți să spui.

— Ești țăran ?

— Ciudată întrebare, făcu omul. Dacă n-aș fi țăran, ceilalți ar băga de seamă numaidecît. Cîmpurile sînt colo. Privește-le.

— Citeai ?

— Citesc.

— Trăiești singur ?

— Da.

— Cînd am venit eu aci, zise Bobi, toți erau la capătul puterilor. Ești de multă vreme aci ?

— De trei ani. Timpul n-are a face.

— Ba obosește.

— Dar și ajută. Vreau să spun că nu-i vorba de timp sau de loc, ci de oameni.

— Eu vorbesc de tristețe.

— Tot de ea vorbesc și eu. Cumpăr și eu nădejde, ca toată lumea.

— Eu încerc să le dau bucuria.

— Și eu încerc.

— Atunci, lămurește-mă.

— Nu, zise omul. Tu ai început experiența, eu încă nu. Tu să mă lămurești.

— Am văzut foarte mulți oameni nenorociți.

— E lesne în lumea asta.

— De cînd tot bat drumurile, prin sate, prin felurite locuri, am văzut multe !

— Ce ești tu ?

— Acrobat.

— Bănuiam.

— Ce ?

— N-am spus chiar „acrobat“, cînd stăteam de vorbă cu domnișoara Aurora, am spus „poet“. Un poet. Ne-am înțeles, zi mai departe.

— Mă puneam alături de alții, îmi spuneam : tu ești fericit ; și-mi spuneam „da“. Mă întrebam „pentru ce ?“. Nu știam nici să răspund, nici să știu cu-adevărat.

— De îndată ce-ți spuneai că ești fericit, încetai să mai fii, asta nu se poate pricepe.

— Încetam să mai fiu, într-adevăr, mărturisi Bobi. Nenorocirea celorlalți mă împiedica.

— Păcat, zise omul, și, după un răstimp de tăcere, adăugă : Păcat că oameni ca tine se-nșală.

— Totuși, de-atîtea ori, seara, stînd singur pe marginea drumurilor, lîngă traista mea, și uitîndu-mă cum vine noaptea, uitîndu-mă cum trece o boare de vînt prin praful mirosind a iarbă, ascultînd freamătul pădurii,

aveam taman răgazul să-mi văd fericirea. Tot sare, așa ca puricele : ba e ici, ba colo, dar eram fericit și liber.

— Nu există libertate.

— Liber să mă duc unde vreau.

— Nu ești liber să miroși iarba, nici să asculți freamătul pădurii.

— Asta îmi plăcea mie.

— Da, dar pătrundeau în tine, pricepi, în capul tău. Nu mai erai tu, ci tu stăpînit de pădure, de iarbă, de toate celelalte. Prin urmare, nu erai liber. Pînă și o piatră, nici ea nu-i liberă. Cremenea nu-i liberă. Totuși, e tare. Vezi dacă găsești alta mai tare ca ea. Nu-i vorba de asta. Zi mai departe. Dar nu pomeni de libertate.

— Lumea este o hrană.

— Se poate. Ceea ce stă în afară de orice îndoială este că-i un loc unde se muncește.

— Eu gîndesc altfel.

— Treaba ta, dar adevăru-i adevăr. Se vede așa ca nasul în mijlocul feței. Mai ai vreme ? Atunci, spune-mi ce gîndești.

— Ascultă ce mi s-a întîmplat odată, zise Bobi.

— Nu-mi plac poveștile, zise omul. Dacă vrem să găsim dezlegarea, trebuie să fim scumpi la vorbă.

— E o poveste scurtă, mulțumită căreia cîștigi timp. Într-o zi, la munte, ajung în apropiere de casa unde m-am născut și intru la unul dintre prietenii mei. Era bătrîn, zăcea paralizat în pat, hrănit cu lapte și-n neputință să se miște. Fiică-sa îl îngrijea. Ea singură. Intru. Îl văd, stau o clipă și-mi spun : „Mai bine mort". Da.

— I-ai dorit asta, sau l-ai fi omorît ?

— I-am dorit-o numai, recunoscu Bobi.

— Mai bine mort. Fiică-sa era acolo. La o vreme, el s-a uitat la noi. Încerca să spună ceva. A mișcat ochiul. Un semn. Atunci am văzut-o pe fată. Ea s-a dus să-i aducă pipa. A îndesat-o cu tutun. A aprins-o, ținînd-o în gură și trăgînd ea cîteva fumuri. Odată bine aprinsă, i-a dat-o. El a început să pufăie domol. A închis ochii. Fata îmi zice : „Hai afară. Asta-i place."

— Sfîrșitul lumii !

— O singură bucurie, și lumea merită încă osteneala. Nu spui nimic ?

— Mă tulburi.

— O singură bucurie și noi avem încă răbdare.

— M-ai atins undeva-n adînc, unde nu îngădui nimănui să m-atingă.

— Bucuriile lumii sînt singura noastră hrană. Cea din urmă picătură ne face încă să trăim.

— Taci ! Îmi pare c-o să mă trezesc cu o foame groaznică.

Omul rămase o clipă nemișcat, privind ațintit înainte.

— Totdeauna m-am gîndit, zise el, ca și cum ar fi vorbit pentru sine. Avem nevoie de poeți. Unul ca tine poate stîrni foamea cea mare a tuturor. M-ai atins într-un loc pe care zilnic îl acopăr cu pămînt. Și l-am simțit viu în adînc, la chemarea ta, ca apa sub nuiaua celui ce dă izvorul în vileag. Știi că am nevoie de bucurii. Știi că nimeni nu poate trăi fără bucurie. Viața e bucuria. Ceea ce-i grav e că tu ai dreptate. Dar și mai grav e că bucuria ta nu-i trainică.

— E întemeiată pe simplitate, pe curăție, pe tot ce-i obișnuit în lume !

— E animalică.

— Noi sîntem animale.

— Da. Animale tragice. Ne facem unelte.

— Să revenim...

— A deveni, stă înainte. Niciodată înapoi.

— De asta latră apa în toată văile, vîntul leagănă pădurile, ierburile sînt mlădioase și norii albi străbat fără odihnă cerul, ca niște corăbii ?

— Eu sînt pentru puterea oamenilor.

— Vîntul nopții a trecut peste dealuri de verbine. Aerul înmiresmat e băut și priește în dimineața asta calului tău, cîinelui tău, caprei tale și puiului zănatec de șarpe. Tu o să rămîi oare veșnic închis în tine însuți, cu bietele tale unelte chinuitoare și mușcătoare, cu pilele, fierăstraiele, rindelele, hîrtiuțele tale, cu fălcile tale de fier, cu dinții tăi de fier, cu focul de ierburi de pe țelinile tale, pe care nu-l mai poți opri ; întocmai ca acela care-și închipuia că duce o lampă și apoi și-a aprins

barba, mustața, sprîncenele, părul, rămînînd ameţit şi orb în plină bucuria lui şi nemaiavînd altă dorinţă decît să-şi scuture mîinile de flăcări ?

— Nu te mai folosi de darul tău de poet. Nu mă mai copleşi cu imagini. Nu mai arunca asupra mea toate aceste imagini care mă ling cu limbile lor. Nu-mi mai vorbi de-acolo de sus, unde vocea ta stîrneşte ecouri în stele. Ţi-am spus că trebuie să fim scumpi la vorbă. La ce să-nşiri atîtea ? Spune ce se cuvine spus.

— Tu însuţi...

— Da, mă las prins, vezi doar. Totuşi, m-am învăţat singur aşa. Cînd stau de vorbă, vreau cît mai puţine cuvinte. Dar poezia e o forţă de început ; o mare forţă : dinamita care ridică şi smulge stînca. Apoi, trebuie să vii cu mici ciocane şi să loveşti cu răbdare. Aşa se face piatra de clădit.

— Îmi spui lucruri mari.

— Ne spunem unul altuia.

— Eşti un învăţat.

— Nu, iubesc.

— Ce ?

— Ceea ce n-am.

— Ce ?

— Ceea ce ai cîteodată şi nu rămîne.

— Ce ?

— Ceea ce cauţi tu. Bucuria. Nu mă tot întreba. Dacă nu spun, înseamnă că nu vreau să spun. La ce s-o spun ? Toată lumea o caută.

— Totul este s-o păstrezi.

— S-o găseşti.

— Eu am găsit-o.

— Unde ?

— În jurul nostru, la fel de nesecată ca şi aerul. Totul este să redevenim bălaii hoinari ai lumii. Eu sînt împotriva puterii oamenilor.

— Am ajuns în sfîrşit clipa în care o să vorbeşti.

— Hei, dragul meu, ne credem îngerii universului şi abia sîntem ca păduchii copacilor. Socot că, dacă-n loc să fim bătăioşi, nu ne-ar păsa, atunci ar mai merge.

— Să nu ne pese ? Nouă, oamenilor ? Ai haz !

— Da, fac haz de tine. Tu strigi : bucurie, bucurie, bucurie ! Ea vine. Atunci îi spui : crezi, oare, doamnă, că-mi pasă !

— Să vorbim ca niște oameni care cunosc prețul tristeții.

— Nu prețul, ci pricina tristeții. Noi nu facem nimic omenesc.

— Eu văd asta pe plan social, rosti omul. Am spus că avem nevoie de poeți, dar spun deopotrivă că, din cînd în cînd, vom fi obligați să le dăm cîte-un picior în spate.

— Am picat aci în puterea nopții și am văzut un om care ara. M-am gîndit : „Hm, nu prea e bine". Omul mi-a dat tutun, am fumat, am început să vorbesc. Ce spuneam n-are a face, doream doar să-i aduc o ușurare. La urmă, el m-a întrebat : „Tu n-ai îngrijit niciodată leproși ?"

— Noi vrem pe bună dreptate să nu mai fie nicăieri leproși.

— Te-ncredințez, ești mișcat cînd un om ți se dă pe mînă ca să-l îngrijești. M-au primit ca pe Dumnezeu.

— Vrei să-i faci să-și micșoreze ogoarele ?

— Da, și să nu mai muncească decît ușor, pentru plăcerea lor.

— Știu. E tocmai ceea ce gîndesc. Munca a devenit o împuțeală. E ca și cum am face să crape ea mai întîi, îndopînd-o, ca apoi să crăpăm și noi. Și cu toate astea, ea e chipeșul hoinar bălăior al lumii. Nu-i rău ce faci. Nu te mai poți sluji de muncă, e putredă. Nu mai ține de ideal, mă înțelegi ? Vreau să spun că nu-și mai are locul printre lucrurile frumoase. Atunci, ții oamenii tăi departe de ea. Nu-i rău. Cînd te gîndești că s-a terfelit atîta munca asta încît ești nevoit s-o azvîrli și să te-ntorci în trecut !

— Eu sînt unul din cei o sută de milioane de cerșetori care aleargă printre snopii de grîu.

— Dacă n-ar fi suferința, ai avea dreptate. Ar însemna moartea celor slabi, dar există suferința.

— Noi nu sîntem sfinți.

— Ba da : sfinți ai schelelor, ai aratului și-ai forjei. Sfinții puterii oamenilor.

— Te folosești de cuvintele poetului.

— Fiindcă aș vrea să te-aduc la gîndul meu. Tu vrei să trăiești pe pămîntul cel vechi. Eu vreau să trăiesc pe pămîntul cel nou.

— Pămîntul s-a făcut și te-a făcut.

— Am să-l pun să mă slujească.

— Te crezi prea iscusit.

— Toate le-a făcut pămîntul, afară de hibrizi. La asta mă gîndeam la mine-n vie. Fără hibrizi ai bea apă. Dar bei vin. Cine a făcut hibrizii ? Omul.

— Iată sfîntul plugar !

— Da, și privește cum suie bucuria. Curînd nu vor mai fi oameni slabi.

— Ai găsit taina sîngelui ?

— Nu, dar am găsit ce cauți tu, am găsit taina bucuriei.

— Toate-n jur tac. Spune-o repede, te-ascultăm.

— Văd cîmpii nemărginite care, din zare în zare, fac una șesurile și dealurile, precum uleiul pe mare netezește valurile. Brazde alăturate leagă o zare de alta, ca și cum aș avea tot pămîntul înfășurat în haina mea de catifea. Nu se va mai spune nici pomii mei, nici ogorul meu, nici grîul meu, nici calul meu, nici ovăzul meu, nici casa mea. Se va zice — ale noastre. Vom face ca pămîntul să fie al omului și nu al lui Jean, Pierre, Jacques sau Paul. Fără stavile, fără garduri, fără maluri. Cel care va împlînta fierul plugului în zori va merge drept înainte dimineți și seri la rînd pînă s-ajungă la capătul brazdei. Și brazda asta nu va fi decît începutul alteia : Jean alături de Pierre, Pierre alături de Jacques, Jacques alături de Paul, Paul alături de Jean. Toți împreună. Cai, pluguri, picioare, brațe, umeri, înainte, toți împreună pentru toți. Munca ? Bucuria ? Mărinimia care este bucuria ? Mărinimia care răpune morala ta netrebnică ? Iată cum se vor așeza rosturile pe pămînt ! Ascultă, nu spune nimic, nu, nu vorbi, nu, n-o să te mai las să deschizi gura. Ascultă, ceva neînsemnat alături de lucrurile mari. Ceva neînsemnat care este ca o scroafă care hrănește lucrurile mari. O scroafă cu zece țîțe cît căpățînile de zahăr. Ascultă. Uite. Floarea. Vezi floarea. Vezi floarea pomilor. Pomi roditori. O vezi ? Vezi cît e de ușoară și fragedă, și plăpîndă, și simțitoare, și slabă, o ucide un frig sau o grindină. Vezi ?

Din pricina acestei slăbiciuni, pămîntul, lumea noastră, lumea în care trăim noi are întinse pustiuri : fie nisipul, fie zăpada, fie frigul, fie furtunile, fie ceea ce oameni ca tine numesc blestemul pămîntului, iar eu numesc necunoaşterea pămîntului şi a plantei, fie întinderi de piatră, de cremene şi de pulberi sclipitoare. Toate sub acelaşi soare. Vezi mai departe ? Bun. Vorbesc, da, vorbesc. Trebuie să vorbesc. Trebuie să-ţi vorbesc ţie, să-ţi vorbesc, precum spui, cu cuvintele poeţilor. Fără obişnuinţă nu izbutim nimic. Îţi vorbesc ţie pentru că te preţuiesc. N-o să ne vorbim mereu. Într-o zi vom vorbi de toate astea cu lovituri de pumn în mutră, noi împotriva celorlalţi, noi împotriva celor care acum ne jupoaie bucuria o dată cu pielea şi ne-o plătesc cu bani de hîrtie. Şi tu vei fi cu noi. Ascultă. Floarea. Floarea roditoare. Ştii ce-i cu ea ? Face dragoste singură. Sărăceşte, se chirceşte, slăbeşte, se înclină, ca toate, ca lumea, ca legile lumii, ca o piatră pe care o arunci şi zvîcneşte-n sus, apoi cade la pămînt. Floarea e slabă acum. Frigul, furtuna, seceta o ucid. De aceea sînt mari pustiuri pe pămînt. De aceea în oameni sînt mari pustiuri de oameni care n-au mîncat niciodată piersici, pere, pepeni galbeni, harbuji, prune, mere. Înţelege bine, nu ştiu dacă ce spun e adevărat : mă gîndesc la hibrizi. Venim la floarea asta — intervenind. Înţelege bine acest cuvînt. Tu ai spus să redevenim. Eu spun să devenim — intervenind. Nu mai lăsăm floarea să facă dragoste singură. La o floare sălbatică ducem sămînţa bărbătească de la una din acele flori slabe, dar rodnice. E o născocire, dar de aici putem merge mai departe. Într-un cuvînt, îmi închipui. Am obţinut hibrizi. Mă gîndesc să mai obţin încă. Dacă nu aşa, prin alt mijloc. O să căutăm. O să obţinem flori care să înfrunte orice potrivnicie. O să dăm florilor îndărătnicia şi dorinţa noastră. Îl vezi, noul pămînt acoperit tot de livezi de la miazănoapte, din fund, pînă la miazăzi. Acolo unde era nisip, livezi. Acolo unde era zăpadă, livezi. Acolo unde era pulbere sclipitoare, livezi. În muntele mustitor de izvoare, livezi. Pomul deprins să trăiască pretutindeni, învăţat şi crescut după dorinţa noastră, livezi, livezi pe tot pămîntul, livezi pentru toţi.

Se ridică.

— Era vorba mai ales să știm, zise el, că sîntem potrivnici. Ne vom apropia, sau — făcu un gest de rostogolire — te vei sfărîma ca o stea pierdută. E ceva obișnuit. Trebuie să ne gîndim la marea mulțime a muncitorilor. Închipuiește-ți. Îți vine să-ți ieși din minți la gîndul că sîntem milioane și milioane. Și cu brațe năprasznice. O forță! (Șuieră, țuguindu-și buzele.)

Negreșit că i se arăta înaintea ochilor lumea visului său, căci rămase nemișcat în picioare, cu chipu-i de călugăr și încordat tot de mușchi.

Bobi se ridică.

Omul îi întinse mîna.

— Sînt mulțumit că te-am cunoscut.

Îl însoți pînă la ușă.

Afară era noapte.

XIII

În cele din urmă, toamna începu să aburească prin case și prin grajduri. Era o mireasmă ca și cum s-ar fi deschis toate cutiile cu ierburi de leac. Și Jourdan se uită deasupra vetrei. Cutiile erau închise. Totuși mireasma stăruia. Te făcea să te gîndești la așternuturile de fîn, la colibele din păduri.

Unul, doi, trei, patru, apoi toți arțarii se învîlvorară. Își treceau flacăra unul altuia. Stejarii rămîneau verzi, gorunii rămîneau verzi, mestecenii rămîneau verzi. Marile adunări ale copacilor își păstrau tihna și culoarea, dar, din loc în loc, arțarii se învîlvorau.

Se mai vedea și o liană, semănînd cu o clematită mai puțin lemnoasă. Îndrăzneala-i de peste vară o ridicase pînă pe coperișul pădurii. Își dusese toată viața sus, întinsă peste frunzișuri : iubirea, semințele, și se agățase peste tot cu toți cîrceii ei, nuntindu-se cu mai bine de o sută de soiuri de copaci. Începuse prin a îngălbeni, apoi se uscă, și după două-trei zile muri. Vremea era caldă încă. Soarele trecea un pic mai jos. Cerul era același, dar mica liană murise. Da, și totuși peste vară îndurase greutatea păsărilor și umbra norilor.

Într-o seară, Jacquou ședea în bucătărie. Ciorba fierbea. Era singur. Barbara se dusese după niște pătrunjel. Honoriu tocmai isprăvea de arat. Josefina și copiii erau la fîntînă. Ușa stătea deschisă. În fiecare seară cerul era o minune. Soarele se culca după o măreață bătălie. Jacquou ședea și asculta. Auzea pași afară. Niște hîrșîituri, ca și cum cineva și-ar fi tîrît picioarele. Se oprea în loc, apoi iar pornea. Bătea o boare de vînt ; plopul se legăna. Jacquou își zise : „Cine să fie ?“ Se gîndi la unul dintre copii, apoi la Honoriu, care poate s-a oprit afară, ca să se uite la cer și el ; apoi la Barbara, și chiar o strigă în-

cetișor : „Hei, băbuțo !“, căci vremea-l trăgea la duioșie și la neliniște. Nimeni nu răspunse și, după o clipă de tăcere, pasul se auzi iarăși. Jacquou parcă s-ar fi ridicat, să se ducă să vadă ce e. Departe pe cîmp, Honoriu striga la cal. Cerul părea o pajiște de viorele. Într-un tîrziu, o frunză uriașă poposi pe prag. Era o frunză uscată. Vîntul o smulsese din pădure și o purtase cu sine. O lăsase să se odihnească în iarbă. Și de la o vreme o împingea ușurel spre casă. Jacquou se ridică, se aplecă, luă frunza și o privi pe amîndouă părțile. Nu o recunoscu numaidecît. Era moartă, aspră ca pielea de măgar. Într-un tîrziu, își dădu seama că e frunza singuratică cu care bătrînii stejari își împodobesc capătul ultimei ramuri din an. Jacquou aruncă frunza în foc. Barbara se întoarse cu pătrunjelul, Josefina veni cu apa și copiii.

Erau aproape de sfîrșit cu arăturile. Honoriu răsturnă cea din urmă brazdă. Opri calul. Șterse fierul plugului cu mîna. Pămîntul era lipicios și gras. Arase mai puțin decît în anii trecuți. Bătrînul avea fără îndoială gîndul lui. Hotărîse să are numai două ogoare în loc de patru. Pe urmele plugului, pămîntul fumega. Honoriu privi în largul platoului. Departe spre Mouille-Jaques și spre Jourdana văzu aceeași fumegare a arăturii.

La drept vorbind, așa isprăviseră mai curînd. Iarna se apropia. Sitarii țipau prin valea Ouvezului. Tot ce-i înșela era că de obicei isprăveau mai tîrziu cu munca. Pădurea era încă deasă și cerul aprins se odihnea pe frunzișul verde al stejarilor și frasinilor.

Calul era ostenit. Asuda. Tremura și strănuta, scuturîndu-și căpițeala. Mai bine să se înapoieze acasă numaidecît. Noi parcă nu prea băgăm de seamă în hainele noastre, dar ele, dobitoacele, fără nimic pe ele, simt bine cînd vine frigul, dacă a venit sau e pe aproape. Unde mai pui că a și tușit calul. Era timpul să deschizi cartea și să faci o oală de ceai.

În ceilalți ani, cînd isprăveau cu munca, simțea fiecare frigul, nu era nevoie să le-o spună calul. Vîntul de la munte te izbește în față. Iarna începe aici totdeauna cu vînturi aprige. Începe, vreau să spun, cu mult înainte. Nu încă în lege, după calendar, dar ești nevoit să te tragi la călduricâ și ești mulțumit că ai sfîrșit cu roboteala pe

afară. Ăst an era cald încă și, dacă n-ar fi fost asudat și ostenit, nici calul n-ar fi băgat de seamă întorsătura pe care o luau lucrurile colo sus, în stele.

Ceţurile pe care Honoriu le zărise înspre Jourdana nu erau abureala arăturii. Bobi trecea cu grapa. Îi spusese lui Jourdan : Odihnește-te, lasă-mă pe mine. — Păi tu nu te pricepi. — Tocmai, zise Bobi, tu te pricepi, dar asta nu te-nveselește, pe cînd pe mine mă-nveselește. Tu, uită-te niţel la norii de colo, care-s ca niște munți. Stai jos. Închipuiește-ți că ești gata să treci de ei, ca să ajungi sus, în pădurea aia albă, să prinzi ciute.

Deodată, cum nu se mai simţea nici un zgomot — oprise grapa ca să privească zborul fluierarilor — auzi un tropot în pădure. După o clipă, Aurora ieși de sub coperișul copacilor. Era tot pe iapa ei rotată. Îl zări pe Bobi, smuci frîul și se întoarse în pădure. Bobi scutură și el de hărţuri : „Hai, Cochet, la treabă !“ Și începu din nou să umble pe lîngă grapă. În capătul cîmpului, pe cînd se întorcea, zări prin frunzișuri silueta albă și nemișcată a iepei. „Hai, Cochet !“ Porni cu grapa la deal, spre pădure, călcînd voinicește.

Se duse așa și se întoarse de două-trei ori. Arătarea albă a iepei stătea nemișcată și acum sub adăpostul frunzișurilor, ca o mare floare de măr. În cele din urmă, călăreaţa se hotărî să iasă din pădure. Înaintă în cîmp. Se opri la cîţiva pași în faţa lui Bobi.

— Nu-mi plac privirile astea care par să cunoască și să știe tot, zise ea. Să nu-ți închipui altceva decît ceea ce spun. Nu pot să te sufăr. Nu pot avea stimă pentru dumneata. Ești mai de nimic decît o omidă. Nu meriți să fii iubit. N-o să înţelegi niciodată ce-i iubirea și ce înseamnă să fii fără apărare. Nici n-ai dreptul să te gîndești la iubire. Cînd cineva e așa ca dumneata, se întreabă mai întîi dacă are o inimă vrednică. E cea mai simplă onestitate. Dar dumneata nu ești nici măcar onest și rîul are mai multă inimă decît dumneata. Dac-aș fi sigură că stă-n puterea mea să te fac nefericit, te-aș blestema.

Începuse să izbească în pîntecul iepei cu călciile și în același timp smucea frîul, iar animalul juca pe pămîntul colbuit. Slobozi frîul.

El o privi depărtîndu-se în goană. Încercă să înțeleagă de ce gonea cu atîta furie și de ce i-a vorbit.

Pădurile și cîmpurile tăceau. Tropotul calului se stinse în pămîntul moale dinspre Fra-Josepina. Bobi se întoarse la fermă.

Jourdan ședea pe prag, chiar în fața asfințitului.

— N-am văzut niciodată toamna, zise el.

— Și totuși nu-i cea dintîi.

— N-am avut vreme niciodată.

Bobi o revedea pe Aurora pe iapa ei, asemeni unui cer de mai. Tot timpul cît i-a vorbit, ochii ei s-au ferit de toate lucrurile pămîntești, privind în depărtările unde munții își înălțau tărîmurile lor de vis deasupra negurii.

— Sînt o mulțime de lucruri de care nu mi-am dat seama niciodată, urmă Jourdan. Mărunțișuri. Și asta nu-i de colea.

Bobi se așezase alături de el. Își umplu mașinal pipa. O ținu în gură fără s-o aprindă. Părea că-l apasă o greutate. Adevărat, nu iubise niciodată. Cuvîntul ăsta era searbăd cum e coca de pîine. Simțea că, de cîtva timp — chiar din seara cînd dăduse o mînă de ajutor secerătorilor, vara trecută — corpul lui începuse să ardă în două-trei locuri anume. Simțea arsura și o durere surdă, nu trupească, ci legată de inimă. O auzi din nou pe Aurora:

„Rîul are mai multă inimă decît dumneata".

În seara aceea, printre mănunchiurile de grîu împrăștiate, își simțise pentru întîia oară corpul îndurerat. Putea să spună „inima îndurerată", era același lucru. Nu se aflau decît bărbați în jur. Se găseau pe miriștile lui Jacquou. Grîul era uscat. Oamenii cîntaseră. Cîntau încă. Aveau brațele lucitoare, chipul negru ca plumbul din pricina soarelui neîndurător. Tot grîul era la pămînt. Își amintea foarte bine. Simțise din senin ceva ca o bună vestire. Ceva dorit de multă vreme, ba poate dintotdeauna, sosise, vestindu-se cu mireasmă de pai uscat, de făină și de soare. Se îndreptase de spate. Privise cîmpul. Pădurea de spice era răsturnată la pămînt. Îi fericise pe Honoriu și pe Jourdan, și pe Jacquou bătrînul. Se gîndise la Carl cu nevastă-sa; la Randoulet cu Honorina. Casele lor prietenoase, paturile lor. Simțise deodată nevoie de un adăpost pentru corpul lui; gîndind mai puțin

la casele și paturile lor, cît la dorul care-l mistuise pe cînd asculta cum sună boabele de grîu uscat : dorul de a-și afla adăpost sub o mînă care-ți mîngîie obrazul.

Ah ! Corpul e ca și pămîntul : are norii lui și geme sub furtunile stîrnite din el. Bucuria e o povară. O mare povară.

— Bag de seamă, zise Jourdan, că anotimpul ăsta e ca pe vremea cînd umblau haite de lupi în jurul satelor.

Important era să știe de ce i-a vorbit Aurora. De ce i-a vorbit cu vocea aceea brutală și rea, de ce i-a vorbit fără să-și lase timp să chibzuiască la ce spune. Era o mare taină. Aurora ! Ar trebui să știu de ce trăiești atît de iute ? De ce cauți din răsputeri să trăiești iute ? Această iuțeală care ți-a supt și înăsprit obrajii, care ți-a amețit ochii ; și doar din cînd în cînd întorci capul și răsufli o dată adînc, în felul femeilor pașnice. O dată. O singură dată. Tu trebuie să sorbi atunci, ca și noi, mireasma ținutului și a anotimpului. Parfumul, culoarea și forma lucrurilor trebuie să pătrundă în tine, Aurora ! Atunci, de ce fugi ?

Ori poate că asta nu-i o fugă, Aurora, ci ești purtată fără chip de împotrivire către ceva, spune-mi ? Știi tu, Aurora, că nu poți niciodată trece dincolo de zare ? Oricît de iute ai zbura, oricît de puternică ai fi, oricît de hotărît ți-ar fi gîndul și de răzbătător frumosul tău corp mlădiu, cald, oacheș și drept, pe care l-am ținut o dată sau de două ori în mîinile mele — abia l-am ținut : cît le-a trebuit să-l atingă și să-l lase — oricît de bine zidită ai putea fi ca să ajungi pînă la zările magice, niciodată n-ai să treci dincolo de ele. Acolo unde ești, acolo unde te oprești, acolo unde rămîi nemișcată, lumea e aidoma celei pe care o dorești.

— Umblau haite de lupi în jurul satelor, vorbi Jourdan. Și dacă mă gîndesc, e că anotimpul ăsta e un anotimp de neliniște, și că vremea asta, cam tot pe acum, era o vreme de neliniște. Tu nu-ți aduci aminte fiindcă ești mai tînăr. La drept vorbind, de unde ești ?

— De la munte.

— Atunci, ar trebui să știi.

— Nu știu, dar am auzit vorbindu-se.

— Era, zise Jourdan, o costișă cu frasini, apoi niște pajiști mărginite de mesteceni, cei mai frumoși pe care i-am văzut eu vreodată. Ca toți copacii pe care îi vezi în tinerețe. Aveam trei ani. Noaptea se-ndesea pe la ceasurile patru de la amiază. Singuri, mama și eu. Ușa ferecată. Zăvorul, un zăvor zdravăn și cuvîntul de recunoaștere. Fără cuvîntul ăsta nici tatii nu i-ar fi deschis. Lupii se apucau să urle. Mama se așeza. Mă puneam în genunchi în fața ei. Depărta genunchii și eu îmi înfundam capul în fustele ei. Apoi strîngea genunchii și nu mai auzeam nimic.

— Nu mai auzeai, zise Bobi.

— Nimic. Ea-mi mîngîia părul.

Seara se făcuse ca plumbul.

Cu neputință să uite cuvintele Aurorei. În fiece zi, Bobi se uita spre marginea pădurii. Vedea numai pasul zorit al toamnei. Asculta în zadar. Nu mai auzea tropotul iepei rotate, ori îl auzea foarte departe, foarte departe, înspre șes, acolo unde răsună pămîntul. Putea să fie iapa, cum putea să fie și altceva.

Toți așteptau timpul prielnic pentru semănat. Pregătiseră semințele, dar deocamdată era încă prea vînt, mai ales pale mînioase, cînd dintr-o parte, cînd din alta. Nimic mai rău. Ele îngrămădesc grăunțele în același loc. Le zburătăcesc din mînă ; fac din cîmp un fel de pătură de cîlți, cu smocuri ici-colo, ori năpîrlită. Se hotăriseră să semene mai puțin. Și tocmai de aceea trebuiau să semene ca lumea. Le plăcea să cîntărească vremea din ochi și să-și spună „nu, azi încă nu“, și apoi să știe că nu se zoresc și că toate clipele vieții sînt vrednice de trăit, chiar și cele care nu le dăruiesc nimic și ei așteaptă să le dăruiască, sau cele în care au ceva de făcut și încă grabnic. De ce grabnic ?

Vîntul făcea să fumege pămîntul pe toate cîmpurile grăpate ; rostogolea mari zboruri de frunze smulse pădurii.

Se pomeniră cu Randoulet.

— Eh, prieteni, îi vesti el, săptămîna viitoare plec.

— Unde te duci ?

— O să vedeți.

Făcuse cu ochiul, lungindu-și gura pînă la urechi. Cînd se bucura el, toată lumea putea să se bucure.

Bobi se abătu cîțiva pași în cîmp, ca să culeagă o frunză de copac. Vîntul împrăștiase un noian peste dereticatul grapei. Da, erau frunze de sorb.

— La ce te uiți ?

— La frunzele astea, fiindcă de ele atîrnă de obicei coada fructului și, adeseori, sîmburele uscat.

— Mereu simburele uscat.

— Păsările ciugulesc miezul.

— Mă gîndesc, zise Bobi, c-ar trebui să lăsăm frunzele astea pe cîmp, unde le găsim. Și chiar să le-ngropăm puțin. O lovitură de călcîi și gata.

Se aflau în dreptul cîmpului lui Jacquou.

— Mă gîndesc, urmă Bobi, că dintr-un sîmbure uscat poate să iasă un copac. Parc-ar fi un mecanism care merge singur. Păsările ciugulesc miezul. Rămîne sîmburele. E ușor. Îl duce vîntul și sădește copacul. Aici sîntem între cele două păduri ; dac-ar începe să răsară și pe-aici, n-ar fi rău, ai ?

— Aș vrea să am zile s-o văd și eu, vorbi Jacquou.

Acum, după ce roua nopții căzuse în două-trei rînduri, deasă ca niște ploi, ierburile stăteau la muiat. Băgară de seamă deodată că toate pămînturile lui Randoulet, fînețele întinse de la tîrla paltinului, cele din josul mlaștinilor și cîmpul cu răchită, fuseseră lăsate la cea dintîi iarbă.

— N-ai cosit a doua oară.

— Nu, făcu el cu ochiul.

— Se simte, zise Jacquou. Mirosul ierbii e mai pătrunzător decît în ceilalți ani.

— Trebuie să fie coaptă și răscoaptă.

— E coaptă și răscoaptă, adeveri Randoulet, și făcu iar cu ochiul.

Întorcîndu-se cu fața spre pămînturile lui Randoulet, cînd vîntul bătea dintr-acolo, îi izbea un miros de iarbă udă, greu, ca mirosul de stînă.

Randoulet făcu de mai multe ori cu ochiul, cătînd la unii și la alții.

— Păi dacă am numai trei zile frumoase ! zise el. Săptămîna viitoare plec.

Cînd se lasă o fîneață așa, ce se întîmplă ? Se împîslește. Se pierde tot ce-a crescut prea înalt. Dacă plecăm de la sămînță, să spunem că se pierde tot ce se găsește între sămînță și rădăcină. Dar se păstrează sămînța și rădăcina. Restul nu se poate spune că se pierde, se împîslește. E un mijloc sălbatic, folosit însă pe pămînturile sălbatice de pe cei mai înalți munți, și, la mijirea primăverii, omul acestor locuri răzuie chiciura ; sub pîslă găsește iarba nouă, proaspătă, verde, dulce, gingașă, după care se prăpădesc oile. Luați aminte că, în același timp, crescătorului de vite de la cîmpie, care a ieșit la coasă ca de obicei, i s-ar putea spune : găsește-mi o iarbă sau te omor, și el ar fi nevoit să se lase omorît.

— Cred că săptămîna viitoare o să putem semăna în voie, zise Jacquou.

Într-adevăr, în depărtările cerului niște norișori veseli, albi și rotunzi ca niște flori, stăteau nemișcați. Asta însemna că liniștea se și înstăpînise sus și că de acolo avea să coboare încet-încet, domolind vîntul.

Jacquou privi la frunzele de sorb de pe cîmp.

— Îmi închipui ce-ar fi aici cu două-trei mănunchiuri de copaci. Cît le trebuie să crească ?

— Unui sorb îi trebuie cinci ani, zise Honoriu, dar e ceva care o să crească mai repede.

Se aplecă să privească de aproape pămîntul grăpat.

— Ia, uite.

Se lăsară toți pe vine lîngă el.

Ici și colo în cutele pămîntului — și cutele astea erau negre de umezeală și vii — creștea un mușchi verde mărunt. Văzut de aproape, căci, dacă îl luai între degete, îți dădeai seama că sînt semințe încolțite. Erau niște semințe mici, unele în formă de stea, altele în formă de lună. Altminteri nu arătau. Erau toate aidoma la înfățișare cu locuitorii cerului : stele cu cinci, șase, șapte sau opt raze ; ca luna rotundă sau în seceră, și toate învăluite în lumina aceea verzuie a stelelor.

Le luară în palmă.

Jacquou, cu vîrful degetului, încerca să le împartă după soiuri.

— Sînt patru sau cinci soiuri.

— Pentru îngrășatul vitelor, zise Randoulet. Asta-i fetucă — și arătă o sămîncioară înstelată de cinci raze — asta turtiță, asta de colea dulcișor. Asta săpunariță. Trebuie că ne vin de pe malul iazului. Ăsta-i ovăz corcit, nici vorbă, asta sînziană, ăsta cornățel. Pe asta n-o mai știu.

— Vîntul n-a mai așteptat pînă pe săptămîna viitoare, seamănă singur.

— Da, vîntul seamănă.

— Astea vin de la tîrla mea, zise Randoulet. Sînt ierburi de-ale mele. Tot una și una, ascultați vorba mea.

Rămaseră o clipă tăcuți cu toții, chibzuind.

Jourdan și Bobi se înapoiară la Jourdana prin vîntul toamnei care semăna copaci și ierburi.

Cu neputință să uite cuvintele Aurorei.

Trecură cîteva zile aspre și lăptoase ca marmura. În cele din urmă se arătă o dimineață mîndră, cu văzduhul încremenit.

Peste noapte, Bobi trăise un lucru nemaipomenit. Visase și văzuse în vis inima rîului. De obicei, nu visa niciodată, ori avea mici visuri, ca toată lumea, în care alergi cu picioarele împleticite, sau cazi într-o groapă și te trezești din somn. Dar de astă dată era un vis adevărat. De bună seamă că avea un tîlc. Se făcea că vede un rîu. Avea malul tăios ca un cuțit. Apa la mal era mică și de-un albastru negricios, ca lama cuțitelor ucigașe. Bobi se trăsese înapoi fără să vrea. În mijlocul rîului apa scobora și se ridica. Rîul semăna cu Ouvezul și cu alte cinci sau șase rîuri pe care le mai văzuse Bobi, dar mai ales cu Ouvezul. Același murmur și apoi răcoarea și umbra lui. În locul unde se mișca apa, Bobi văzuse în adînc inima : o inimă mare cît un bou, roșie, plină de sînge, ascuțită și bătînd : toc, toc, toc.

Se trezi. Își aminti de cuvintele Aurorei : rîul are nai multă inimă decît dumneata. Ceea ce-l îngrijora erau malurile tăioase și înfățișarea vrăjmașă a rîului. Oare ce voia să însemne asta ?

Rămase treaz pînă dimineață. Nu mai avea somn. Se căzni să adoarmă, dar se gîndea mereu la rîul cu

inima vajnică. Nu se auzea nici un zgomot afară, nici vîntul, nici animalele. Și ziua se ivi, încremenită și tare ca un munte de sticlă.

— Unde-i săculeţul de orez ? întrebă Jourdan.

— Care ?

— Cel pe care l-am golit, cel alb.

— După covată.

— Nu e.

— Acolo era, zise Martha. Ce vrei cu el ?

— E mai uşor, spuse Jourdan. Vreau să semăn.

— Păi ce-ncape în el !

Jourdan se întoarse.

— Începe o baniţă.

Nu poţi face femeile să înţeleagă un vechi obicei, cum că omul doreşte un sac potrivit pentru sămînţa pe care o seamănă.

— Timpul e de fier, zise Jourdan.

Jacquou a şi plecat. Calcă cu paşi mari. Honoriu vine în urmă, apoi argatul care împinge roaba. Timpul frumos voia parcă să îmbrăţişeze totul. Nu se vedea nici măcar o urmă de nor. Nu se simţea nici măcar o urmă de vînt. Albastrul cerului se arăta la fel de limpede şi de adînc ca vara. Doar niţel mai spălăcit în buza zării, dar era atît de neted şi de sticlos încît pînă şi acolo, lipsit de neguri şi de aburiri, răsfrîngea strălucirea de aramă a pădurilor şi a pămînturilor. Se lăsa răcoare.

Carl ieşise în curte.

— Semănăm azi ? întrebă băiatul.

— Semănăm, zise Carl.

Se întoarseră în bucătărie.

— Azi semănăm, spuseră ei.

Nevasta lui Carl se sui în pod. Sămînţa era frumoasă. Luă cîteva în palmă.

Omul de la Fra-Josepina era din zori la cîmp. Se întoarse la fermă. Se ivi din nou. Purta un sac. Îl aruncă la pămînt în capul cîmpului. Și se duse să aducă altul.

În clipa aceea, în largul platoului se aflau opt oameni : Carl, feciorul lui, omul de la Fra-Josepina, Jourdan, Bobi, Jacquou, Honoriu și argatul. Erau departe unii de alții.

Platoul avea de o parte valea Ouvezului și de cealaltă cîmpia Roumului. Valea Ouvezului, deși sugrumată, umbroasă și brăzdată de șiruri dese de stejari verzi, se bucura și de ogoare. Ogoarele aveau forme ciudate : aci mîncate de pădurici, colo vîrstate de cărărui, colo surpate de cariere de gresie, colo mușcate de rîu. Pămîntul era ori înclinat, ori umflat de negii celor dintîi dîmburi. În mijlocul sau în marginea acestor ogoare se vedeau pietrele adunate de pluguri sau de grape. Grămezi cît casa, tot pietre rotunde, scînteind în soare.

Oamenii ajunseră și pe acolo. Veneau de pe la mici ferme sărace, pierdute între dealuri. Veneau pe jos, cu femei purtînd saci, cu copii purtînd saci croiți după statura și vîrsta lor. În răstimpuri stăteau să se odihnească sub cei mai înalți stejari. Se vedeau pîlcuri de oameni la odihnă și altele care se înșiruiau pe drumuri. Apoi, cele dintîi se ridicau și se îndreptau spre cîmpurile lor, iar celelalte zăboveau la umbră. Și toți, încet-încet, se apropiau de ogoarele lor.

Cîmpia Roumului, largă, aurie, se pierde din ochi sub cer. Dacă orașul nu se vede, e din pricină că se află foarte departe, într-acolo unde încep alte dealuri, alți munți, alte văi, cu umbră, izvoare, copaci verzi și ecouri. La vremea asta întreg ținutul e auriu : cîmpuri, livezi și podgorii. Drumuri mari pornesc în toate părțile. Din loc în loc, pe la răspîntii, cîte-un pîlc de plopi cîntă. Într-acolo, sus, liniștea stăpînește văzduhul.

Oamenii plecaseră din oraș în camionete, cu trăpași de nădejde ; băieții pe motociclete, cu sacul cu semințe la spate.

Vremea frumoasă nu se prea arăta în orașul unde fuseseră uzine de paste făinoase, dar ei o presimțiseră. Sub cerul liber, toți cîți o porniseră din oraș băgară de seamă că văzduhul era ca și cimentat cu apă înghețată. Apoi, colbul drumurilor și al drumeagurilor începu să fumege. Ajunseră la cîmp. Țarinile erau departe de oraș, în larg, întinse, cam ursuze, potopite de soare, fără pic de umbră

și nici o nădejde de umbră. În unele locuri soseau cîte zece într-o camionetă, zece semănători. În urma lor venea camionul cu sacii de semințe. Cu ei era și vechilul. El spunea : tu colo, tu colo și tu aici. Număra pașii de la un semănător la altul. Le spunea : „Întindeți brațele". Omul desfăcea brațele. Vechilul socotea dacă trebuia să-i așeze la un pas, la doi sau la trei pași unul de altul, după lungimea brațelor. În alte locuri erau cinci, sau trei, sau douăzeci. Atunci se ivea și stăpînul. Stătea singur în marginea cîmpului. Avea automobilul lui. Se dăduse jos și trîntise portiera. Aștepta și apoi înainta spre camioanele care aduseseră sămînță. Ī se arăta sămînța. Vechilul o aducea în palmă. Stăpînul se apleca spre mînă. Nu atingea sămînța, doar întreba : „Grîu de Manitoba sau de Florența ?"

În alte locuri erau semănători mecanice, dar numai zece sau douăsprezece, fiindcă mîna de lucru este foarte ieftină în aceste cîmpii bogate și izolate din inima marilor ținuturi sălbatice. Semănătoarea mecanică înseamnă bani grei. Și nu-i totdeauna ușor să scoți cheltuiala. Timpul hotărăște. Pe cînd brațul îl ai cînd vrei. Cînd nu-l mai vrei, îl lași și, între timp, nu costă nimic, se duce unde vrea cu cel care-l are în pază și-l poartă, așa cum a grăit Dumnezeu.

Semănătorii din valea Ouvezului s-ar număra la vreo sută cincizeci. Semănătorii din cîmpia Roumului — la mai mult de șase sute. Aci, pe platou, erau doar opt.

Sămînța era gata. Jacquou privi cerul. Luă întîiul pumn de sămînță. Privi cerul. Jourdan privi și el cerul. La fel Bobi, Carl, fecioru-său, argatul, Honoriu, omul de la Fra-Josepina. Era instinctul. În largul platoului stăteau acum toți în picioare, departe unii de alții, dar în picioare, gata să azvîrle cel dintîi pumn de sămînță.

Da, toate păreau să se urnească : cerul, pămîntul, văzduhul, sămînța, mîna, mintea, dorința. Jacquou, legănîndu-și brațul, zvîrli cel dintîi pumn de sămînță. Făcu un pas. Jourdan azvîrli sămînța și el. Apoi Bobi, Honoriu, argatul, Carl, fecioru-său, omul de la Fra-Josepina. Toți opt porniră cu pas rar pe platou.

În valea Ouvezului cei o sută cincizeci priveau cerul, apoi unul azvîrli sămînța, apoi doi, apoi douăzeci, apoi o

sută, apoi o sută cincizeci, și porniră toți cu pas rar pe țarinile din valea Ouvezului.

În cîmpiile Roumului vechilii strigau, băieții de ajutor alergau la camioane să aducă sacii cu sămînță la îndemînă. Semănătorii erau la locurile lor. Și ei priviră cerul. Numai că ei nu semănau pentru ei. S-ar fi putut spune că semănau împotriva lor, dar țineau sămînța în pumn, și sămînța are o străveche putere electrică, care răzbate prin palma cea mai bătucită și luminează inimile cele mai sălbatice, și, cînd ai un pumn de boabe aurii să-l arunci pe țarină înaintea ta, fie că-i pentru tine ori pentru papa, dacă ești un om vrednic de acest nume, ai datoria să privești cerul. Ei priviră cerul. Cei mai mulți erau oameni de la munte, uscățivi și tăbăciți. La ei pîinea mucezește. Boabele trosneau în mîna lor vîrtoșată. Picioarele erau gata să se urnească, brațele, mintea, totul ; priviseră cerul. — Înainte ! strigară vechilii ; și cei șase sute de semănători porniră înainte pe cîmpia Roumului.

Unii pășeau drept înainte, cu fața spre miazănoapte, în legănarea brațului. Alții cu fața spre răsărit, alții cu fața spre miazăzi, alții cu fața spre apus. Oamenii porniseră în toate direcții rozei vînturilor, pas cu pas, în legănarea brațului. Legănarea brațului li se potrivea cu pasul. Cînd puneau piciorul drept înainte, mîna se afunda în sac. Cînd puneau piciorul stîng înainte, mîna se trăgea din sac, brațul se legăna și azvîrlea pumnul de grăunțe în clipa cînd piciorul stîng se sprijinea pe pămînt. Și așa, cu piciorul drept, cu piciorul stîng, cu legănarea brațului, cu rotirea mijlocului și a umerilor, cu toate laolaltă, oamenii mergeau cumpănindu-se pe cărările nevăzute și încrucișate care erau cărările semănăturilor. Pămîntul primea boabele zvîrlite cu pumnii plini. Din cînd în cînd, siluetele a doi oameni foarte depărtați unul de altul în deșertul cîmpurilor se întîlneau. Păreau să fie numai unul singur, asta din pricină că unul dintre semănători mergea spre răsărit și celălalt spre apus. Mai întîi se vedeau apropiindu-se și venind față-n față amîndoi, mereu cumpăniți, cu noblețea domoală a pasului acesta greu și folositor ; puțin aduși de spate de povara sacului, cu capul plecat scrutător spre pămînt. Pașii, brațul, pașii, brațul, cei doi se apropie. Cine-i face să înainteze ? Ce forță înceată și strașnică îi

poartă ? Sălăşluieşte oare în picioarele lor ? (Abia li se văd picioarele negre şi mici cum se deschid şi se închid.) Sălăşluieşte oare în braţul care bate aerul ca o aripă ? Înaintează purtaţi de aer, şi braţul acesta e vîslă, înotătoare, aripă ? Nu, forţa vine de la picioare. Acum se vede. Corpul greu, îngreunat şi mai mult de sacul cu grăunţe, joacă pe picioare. Braţul e ritmul, braţul e duhul, braţul azvîrle sămînţa, braţul porunceşte, pasul se supune. Sămînţa zboară. Ei se apropie unul de altul fără grabă. Încă un pas, doi, trei ; într-o clipă vor fi faţă-n faţă, ca şi cei care dănţuie sub tei. Aici nu se aude nici o muzică, afară de foşnetul uşor al boabelor azvîrlite peste ţarină. Un foşnet surd şi uşor, dar sînt atîtea mîini care azvîrlă sămînţa încît încet-încet în văzduh se înfiripă totuşi o muzică învăluitoare pentru danţul acesta al ostenelii şi al muncii. Iată : cei doi oameni ajung faţă-n faţă. Ridică braţul, ridică piciorul, înaintează. Se apropie. Se lipesc unul de altul, cele două braţe se ridică. Parcă vor să se lovească. Parcă vor să se bată. Ridică braţul. Nu mai e decît un om. Iată iarăşi doi. S-au încrucişat. Se îndepărtează fără grabă, cu acelaşi pas, în aceeaşi cadenţă, paşii, braţul, paşii, braţul ; unul se duce spre răsărit, celălalt spre apus. Nici nu s-au văzut. Seamănă grîu. Timpul e senin.

În scurtă vreme, toată cîmpia Roumului fu năpădită de păsări. Se roteau în mari vîrtejuri la cinci sau şase paşi de pămînt. Ţipau. Erau ca nişte nimburi negre deasupra semănătorilor. Se amestecau. Se adunau în nori trupeşi. Se împrăştiau spre înalt. Se abăteau peste ogoare. Se ridicau. Pluteau în mari stoluri pe cer, ca nişte năframe înzorzonate cu aur, luate de vînt. De pasul semănătorilor fugeau cîrtiţele, lăcustele cu pîntecul albastru, cărăbuşii cu platoşe de mătase, rîmele de culoarea fierului, hoardele de furnici. Cînd oamenii ajungeau în capătul cîmpului, se întorceau toţi o dată. Cei care fuseseră cu faţa spre miazănoapte se întorceau spre miazăzi, cei dinspre miazăzi apucau spre miazănoapte, cei dinspre răsărit şi cei dinspre apus se răsuceau pe călcîie şi o porneau iarăşi, şi în toate direcţiile rozei vînturilor, cît schimbau pasul, drumurile reîncepeau să se încrucişeze cu urzeala inversă. Paşii, braţul, paşii, braţul. Gîngăniile fugeau din toate părţile. Lă-

custele zbîrnîiau, furnicile ieşeau din pămînt ca spuma unei ape. Păsările zburau cu ţipete. Pămîntul se îndopa de grăunţe. Cele dintîi dureri începeau să răsucească muşchii la încheietura mîinii. Muzica era acum foşnetul grîului, ţipătul păsărilor, zbîrnîitul elitrelor, forfoteala furnicilor, călcătura înăbuşită a paşilor, răsuflarea oamenilor, uruitul camioanelor care aduceau noi saci cu sămînţă, nechezatul depărtat al vreunui cal. Şi sămînţa cădea pe pămînt.

Pe măsură ce înainta dimineaţa, timpul se statornicea din ce în ce mai limpede. Cerul era neclintit ca de piatră. Soarele dogorea ca în toiul verii. Vechilii începură să alerge de-a lungul şirurilor de semănători.

— Trebuie să isprăvim totul astăzi, strigară ei. Vremea e prea din cale-afară. N-o să ţie aşa.

Erau hectare întregi pe care sămînţa nu căzuse încă. Să fi fost pe la crucea dimineţii, ori chiar către amiază. Semănătorii lungiră pasul. Atunci, vechilii începură din nou să alerge :

— Păstraţi pasul. Mai iute, dar păstraţi măsura pasului.

Se nimeri o clipă cînd Jourdan şi Bobi veniră să-şi umple sacul în acelaşi timp. Nu-şi vorbiseră toată dimineaţa, unul ici, altul colo.

— Vremea se burzuluieşte, zise Jourdan.

Platoul era mai aproape de cer decît cîmpiile. Se vedea albastrul cum pălea încet.

— O să se-ntunece, adăugă el.

Mai aveau de semănat două fîşii de pămînt. Nu era prea mult.

— Tragem o pipă ? îl îmbie Bobi.

— Bucuros.

În margine, un sorb mai păstra un pic de umbră. Îşi aprinseră pipele. Veniră să stea jos. Priviră în largul platoului. Erau singuri pe toată întinderea de aici, fără să zărească nimic împrejur, ca nişte oameni pierduţi pe mare. Ascultară. Dinspre cîmpia Roumului auziră un zumzet surd şi cadenţat, asemănător cu susurul apelor fluviului. Dinspre Ouvez venea un zvon de clopoţei.

— Toată lumea seamănă.

— Ceilalţi trebuie să fi ieşit şi ei colo sus. Numai că nu-i vedem.

Platoul părea pustiu. Într-un tîrziu, departe, pe întinsul ţarinilor, zăriră o siluetă întunecată, care păru mult timp nemişcată, ca un trunchi de copac. Mai apoi băgară de seamă că se mişca. Îşi legăna braţul. Trebuie că era Jacquou. Se vedea doar înspre ferma lui.

Pe la amiază veni Martha. Bobi şi Jourdan începuseră din nou să semene. O văzură apropiindu-se pe cîmp. Aducea ciorba.

— Măi, oameni buni !

Ei îşi legănară braţul încă o clipă, apoi se întoarseră.

— Măi, nevastă !

Ea se şi ghemuise pe vine la umbră, tocmai desfăcea legătura cu oala. Se simţea un miros de ciorbă cu slănină.

— Ciudat, făcu Jourdan. Cînd semănăm, mîncăm totdeauna ciorbă cu slănină, şi cînd secerăm la fel. Întreabă-te de ce. E un obicei.

— Trebuie să păstrăm obiceiurile, spuse Bobi.

— Nimic mai de-nţeles, vorbi Martha. Azi-dimineaţă am dat fără să vreau peste slănină.

— Dacă n-ar fi ciorbă cu slănină, spuse Jourdan, nici n-aş crede c-am semănat. M-aş întoarce la cîmp să văd dacă-i adevărat. Dar simt că-i ciorbă cu slănină. Ştiu c-am semănat.

Martha adusese trei străchini adînci ca nişte gamele. Turnă ciorba prin burhuiul oalei. Bucăţile de varză albă şi de slănină făceau zeama să împroaşte în timp ce curgea.

— Ehei, străchini, păi ăsta-i răsfăţ, zise Jourdan.

— Nimica toată, spuse Martha.

— Nu ţi-a fost greu să le-aduci ?

— Barem o să mîncaţi ca lumea.

Se aşeză alături de ei, la umbră.

Grăunţele căzute în pămîntul reavăn răspîndeau o mireasmă îmbietoare de sămînţă. Era aproape mai pătrunzătoare decît mirosul ciorbei şi adierea de femeie sănătoasă şi de sudoare care venea de la Martha.

— Ia spuneţi-mi, zise ea, aţi semănat sub stelele cele bune ?

— Da, răspunse Bobi, adineaori le-am văzut.

De partea cerului, dinncotro se călătorise soarele, tremura o apă verzuie și străvezie, străbătută uneori de o strălucire lunecoasă, care nu era nici nor, nici ceață, ci doar mocnirea toamnei în cer. Și în adîncimile tăriei, deși ziua era la amiază, se puteau zări cîteva stele. Semănau leit cu boabele de grîu.

— După împrejurări și după timp, zise Bobi, astea-s stelele care se văd la vremea semănăturilor : li se spune sălașuri fiindcă în ele sălășluiesc de mult nădejdea și deznădejdea truditorilor pămîntului.

— Se pot vedea, adăugă el.

Și sorbi o lingură de ciorbă.

— ...Sălașul vulturului de aur, sălașul berbecului, sălașul coroanei, sălașul harpei și sălașul leului de argint.

— Cele care se văd, spuse Martha, sînt cinci, dacă le-am numărat bine, și sînt în formă de triunghi.

— Ciorba e strașnică, zise Bobi.

— Am dat varza pe răzătoare, spuse Martha.

— Cele care se văd azi, urmă Bobi, sînt sălașul harpei. Sînt șapte. Două stăteau ascunse în hău. Ia uitați-vă, ies la iveală.

Se vedeau acum șapte stele deasupra munților Ruffin.

— Și ? făcu Jourdan.

— Harpa, zise Bobi, era în vremurile alea ca acordeonul.

— Adică ? stărui Jourdan.

Și se uită în largul platoului. Silueta semănătorului din depărtare nu se mai vedea. Erau singuri tustrei. Erau singuri, Martha și el, avînd alături de ei pe acest om care vorbea de stele.

Bobi mesteca slănina și pîinea.

— Vreau să-ți spun : asta-nseamnă bucurie și iar bucurie.

— Ceilalți le văd și ei.

— Da, dacă se uită.

— Fiți încredințați că s-au uitat, zise Martha, dar poate că n-au văzut decît cinci.

Cîmpia Roumului fremăta surd ca un fluviu.

— Semnul e totuși semn, spuse Bobi.

Martha ascultă vuietul care venea din depărtări.

— S-au pus pe treabă, nu glumă, zise ea.

— L-am zărit pe Jacquou, spuse Jourdan. Oh ! abia cît o muscă se vedea colo hăt.

— E vremea pentru toţi, zise Martha. Nimeni n-a putut să uite, ori să amîne.

În cîmpia Roumului semăna durerea. De fiece dată cînd strîngeau boabele în pumn, durerea le săgeta oamenilor încheietura mîinii ca un cuţit. Simţeau durere şi la legătura grumazului cu umărul. Trebuiau să semene din ce în ce mai iute. Era pe la chindie. Pe toată întinderea cîmpiei, coaja curată a pămîntului începuse să fumege de atîta călcătură. Semănătorii mergeau într-o pîclă de colb. Aproape că nu se mai vedeau unii pe alţii decît ca nişte umbre. Aveau ochii umflaţi şi plini de nisip, gîtlejul uscat. Erau oameni de la munte, deprinşi cu aerul curat şi uşor. Simţeau durere la încheietura mîinii şi la îmbucătura umărului. Fiecare mişcare era o durere. Zadarnic o încălzeau ei dînd zor, era o durere care nu se muia la căldură, ci rămînea mereu vie, orice i-ar fi făcut. Fiecare mişcare era o durere. Trebuiau trei mişcări pentru ca grăunţele să-şi ia zborul spre pămînt. Trebuiau să facă doi paşi ca să aibă timpul pentru cele trei mişcări. Abia după doi paşi erau împletite tustrei mişcările şi pumnul de grăunţe azvîrlit pe ţarină. Erau trei dureri, fără să vorbim şi de cele dintre ele : o durere la încheietura mîinii, alta la cot, alta la îmbucătura umărului. Fără să mai vorbim de durerea care din cînd în cînd curgea prin osul braţului, în tot lungul lui, ca apa printr-o ţeavă. Mai aveau aproape încă o sută de kilometri de călcat, măsurînd toţi împreună între ei întinsul cîmpurilor, în toate direcţiile rozei vînturilor. Pasul lor măsura mai puţin de un metru, făceau aproape o mie două sute de paşi la kilometru. Doi paşi pentru trei dureri. Şi era din ce în ce mai rău. Abia îţi mai trăgeai răsuflarea în colbăraia din jur. Aerul le coclea gura, nasul, gîndul, nădejdea, viitorul. Trei dureri pentru un pumn de sămînţă azvîrlit pe ţarină. Trei sute de grăunţe, două sute de spice, douăzeci de grăunţe de spic pentru recolta viitoare. Stăpînul se înapoiase după prînzul pe care se dusese să-l ia în oraş, în sufrageria lui ce dă spre liniştita stradelă Observantines. Se înapoiase şi văzuse praful. Ridicase degrabă geamurile de la automo-

bil. Rămăsese înăuntru să aştepte. Bătuse de două sau de trei ori în geam. Vechilul venise de fiecare dată. Stăpînul nici măcar nu-i vorbise. Îi arătase prin geam ceasornicul-brăţară. Vechilul făcuse „da“ din cap. Şi începuse să alerge de-a lungul turmei de semănători.

— Mai repede, flăcăi, mai repede.

— La dracu ! i-o retezase un vlăjgan blond.

Nu era timpul să se supere de asta — oricum are dreptate, îşi spunea vechilul — şi alerga după ceilalţi semănători.

— Mai repede, flăcăi, mai repede. S-a făcut cinci. Trebuie să terminăm.

Îşi spunea că în hambare rămăsese grîu berechet de anul trecut. Fiindcă nu era o ispravă să-l vîndă la preţ mic. Grîul mucegăise. Cu atît mai rău.

— Mai repede, flăcăi !

Erau oameni de la munte. Nici nu-şi mai aminteau de locul lor de baştină, deşi nu-l părăsiseră decît de trei zile. Se tocmiseră la semănat în cîmpia Roumului. Se făcuse cinci seara. Nici nu-şi mai aminteau de locul pe care-l părăsiseră abia de trei zile. Li se părea că au trecut trei ani de atunci, trei ani de iad. Simţeau cele trei dureri : una la încheietura mîinii, alta în cot, alta la îmbucătura umărului. Trei dureri, doi paşi, un pumn de sămînţă azvîrlit pe ţarină. Erau şase sute de oameni, pămîntul fumega. Mai bine de o sută de kilometri de călcat în toate direcţiile. Erau ceasurile cinci. Trebuiau să isprăvească treaba în seara aceea.

— Mai repede, flăcăi ! Mai repede, copiii mei ! Repede, porumbeii mei. Trebuie să terminăm astă-seară. Cîntaţi ! Cine ştie să cînte ?

— Eu, zise vlăjganul cel blond.

Era la capătul puterilor. Cele trei dureri se ridicară deodată în carnea lui ca nişte sfinţi de marmură, şi nu mai putea. Nu, nu mai putea. Era gata de orice.

— Cîntă, zise vechilul.

El cîntă.

— Cîntă, îi şopti vechilul, dar cîntă repede, să semene şi ei repede. N-au să bage de seamă.

Vlăjganul blond îşi odihnea braţele. Nu mai semăna. Mergea liniştit, alături de ceilalţi semănători. Era acolo

cu cinci prieteni din satul lui. Și cînta, repede.

Nu mai cerea decît un lucru : să meargă așa, cu brațele atîrnînd.

Ar fi făcut orice pentru asta.

Se lăsă o seară frumoasă și Jourdan începu să fluiere. Aruncase cel din urmă pumn de sămînță. Bobi mai avea trei pumni de azvîrlit și isprăveau semănatul. Aruncă încă doi, apoi pe cel din urmă. Se opri în loc, se întoarse. Dădu răspuns fluieratului. Isprăviseră. Seara era dulce ca mustul salciei. Se întîlniră sub sorb. În zare se mai vedea încă silueta depărtată a semănătorului, poate Jacquou, abia cît o muscă. Stătea locului, trebuie că isprăvise și el. Seara era liniștită și făcută pentru odihnă.

Zăriră apropiindu-se cerbul, cu tot cîrdul lui. Nu-l mai văzuseră de mult.

Bobi tocmai scutura sacii.

— Uite-i, zise Jourdan.

Și Bobi înțelese numaidecît că era vorba de cerb, de ciute și de puii lor.

Era un cîrd sălbatic, hărăzit parcă anume pentru petrecere și duioșia inimii.

Cerbul strigă spre cei doi oameni, dar nu înaintă. Se opri de cealaltă parte a ogorului. Întinse gîtul, deschise botul și fornăi un fel de frază lungă, în care reveneau trei feluri de sunete și plescăituri de limbă. Asta ținu o mulțime. Stătea cu capul în pămînt, vrînd parcă să arate că are ceva de spus. În spatele lui se îngrămădiseră ciutele și puii. Nu li se vedeau decît urechile tremurătoare.

Cerbul tăcu. Așteptă răspunsul. Bobi fluieră.

— Stai să fluier și eu, zise Jourdan.

Ținea și el să fluiere. Și fluieră.

Cerbul ascultă spusa celor doi oameni. Rămase o clipă nemișcat, cu capul sus. Ținea tot cerul serii pe ramurile coarnelor. Apoi începu să dea ocol sorbului. Pasu-i semeț și scurt făcea să i se scuture grumazul. Ramurile lui se făcuseră mai largi și mai groase. Îi sbucneau îndesate și negre din frunte, ca niște rădăcini de stejar. În urma lui, în șir, veneau ciutele tropotind ușor. Din cînd în cînd erau nevoite să stea locului, ca să nu i-o ia înainte. Apoi, veneau puii. Erau cinci. Roșcați ca niște vulpi.

Se rotiră așa în jurul sorbului, la vreo patruzeci sau cincizeci de pași, apoi, la fel de măreț, cerbul se abătu deodată în lături și o porni spre largul platoului, înspre locul unde se arătase de cîteva ori semănătorul cel depărtat. Curînd, începu să gonească, cu tot cîrdul după el. Puii săreau în toate părțile, dar erau sprinteni și nu rămîneau în urmă. La scurtă vreme nu se mai vedeau decît ca un ghem de colb, apoi pieriră de tot. Seara își închegă din nou tihna.

— Eh, făcu Jourdan, să stăm nițel, nimic nu ne zorește.

— Vremea-i tare frumoasă, spuse Bobi. Îmi pare că sîntem în toiul verii și că-notăm într-o apă încropită.

— O simt pîn-la subsuori, zise Jourdan.

Ridică brațul, descoperindu-și subsuoara păroasă, stufoasă ca un cuib. O mîngîie cu vîrful degetelor. Vîntul ușor i-o răcorea.

Cîmpurile erau îndopate de grăunțe.

— Acum ar trebui să plouă.

— Vine ea și ploaia. Rhonul e numai nor. Cerul e tulbure-n adînc.

În zarea înserării, foarte departe, de la miazănoapte la miazăzi, apăsa un sul amenințător de abur întunecat.

Ajungînd acasă, la fermă, lui Jacquou i se făcu sete. Semănase toată ziua. Avea în gură izul sacului cu grîu și al pămîntului.

— Am văzut, zise el, colo-n fund, înspre Jourdana, două mogîldețe cît niște muște. Trebuie să fi fost Jourdan și Bobi.

Se duse la pivniță. Era o încăpere strîmtă, săpată într-o movilă, la vreo douăzeci de pași în spatele casei. Un bolovan de piatră închidea gura pivniței. Înăuntru părea că te afli într-o odaie. Intră. Era răcoare și mirosea a rădăcini. Jacquou mesteca în gură gust de pămînt și de grîu. Știa cu ochii închiși unde găsește blidul de scos vin. Era un blid pîntecos, scobit într-un buștean de mesteacăn. Îl puse sub canea și-l umplu. Bău chiar din blid. Gustul de grîu și de pămînt îi alunecă în pîntece. Gura i se împrospăta de buchetul vinului. Era vin făcut de el. Vin nou de o lună, din strugurii de la cele douăzeci de șiruri de viță.

Nu se așezase încă, dar mergea. Se înăsprise. Toată dulceața strugurelui înțepa pe limbă și în căldura ce-i dogorea măruntaiele.

— Frumoasă-i viața ! zise el.

Umplu din nou blidul. Vinul făcea o spumă neagră. Spuma sfîrîia la atingerea buzelor. O furnicătură îi tivea buzele, și fierbințeala îi stîrni alte pofte, învîrtoșîndu-i bărbăția.

— Vinul ăsta, făcu el, și pocni din limbă.

Se știu hanuri multe-n care
De cu seară pînă-n zori
Fetele rămîn fecioare ?

Avea poftă să cînte. Avea poftă să spună : grîu, grîu, grîu, în larmă de acordeoane și fluiere, și să nu-și țină picioarele acasă. Avea poftă să joace cu o tinerică, s-o adulmece cum nădușește de joc, să se lipească de ea, să-i cuprindă șoldurile, să simtă muierea din ea. Să joace !

— Să-i zică muzica ! Șaptezeci și cinci ! Da, domnule ! Nimic mucegăit ! Nu sînt burghez.

Nu-i nimic de faci păcatul
Cînd ești bine înzestrat.

Mai bău încă un blid. Vinul era viclean. Se simți deodată scăpat de griji și mușchii i se destinseră ca și legăturile care se izbesc de loitre la carul descărcat de fîn. Ieși în poartă. Seara era blîndă, sinelie. Jacquou nu mai avea în el decît puterea de-a cînta.

Nimerica n-o să știe
Cîte suflete-au răpus,
Cincizeci și trei în cap ar fi
Gura slugilor de-am crede.
Te-nfioară mic și mare
De-astă casă de pierzare.

Își drese glasul.

— Haide încoace, bețivanule, strigă Barbara, haide odată, pentru Dumnezeu, am pus ciorba.

În anu-o mie opt sute treizeci și trei
La două al lunii lui octobre

În fața casei lor nelegiuite
Către-amiază le-a fost cel din urmă joc.
Popor treizeci de mii privea holbat
Cum cade capul celor trei tîlhari.

★

După cină, Bobi ieși de se așeză în fața casei. Era noapte, se vedeau toate stelele, afară de cele ascunse în norii ce se ridicau dinspre Rhon. Se vedea sălașul vulturului de aur, care înseamnă curăție și vrednicie. Se vedea sălașul coroanei, care înseamnă răsplată veșnică. Se vedea sălașul leului de argint, care înseamnă că bunătatea inimii nu-i ascunsă. Dar nu se mai vedea sălașul harpei, care înseamnă bucurie și muzică a bucuriei.

— Iubire, iubire, mormăi Bobi. Ce-a vrut să spună ea ? Vorba asta e sarbădă ca o ciorbă chioară.

XIV

Ploaia nu veni numaidecît. Și se pomeniră cu Carl.

— O să trebuiască să-mi dați o mînă de ajutor, zise el.

Trecuse mai înainte pe la Jacquou și ai lui. Randoulet era plecat.

— Împreună cu Tuciuriul, de trei zile. Doar atîta, urmă el, o mînă de ajutor să cosesc fînul. Timpul n-așteaptă.

Ce nu spunea e că-l muncea un gînd. Își ținea vorba.

Pajiștea lui Carl era la a doua floare. Se așezară toți în linie : Carl, fecioru-său, Jacquou, Honoriu, argatul, Jourdan și Bobi.

— Iacă-tă mai multe dăți cînd muncirăm împreună, zise Jacquou.

Doar la prinsul ciutelor și azi, nu pregetase Carl să spună. Se gîndise în sinea lui : doar să le spună și ei au să vină. Nici măcar nu s-au dat cu părerea. Au venit toți cu coasele pregătite și uite-i colea rînduiți în linie.

Porniră toți laolaltă cu fîneața în față. Coasele tăiau toate odată și iarba se culca la pămînt. Pașii li se urneau în același timp. O muzică surdă îi purta. Nu era muzica aceea complicată de la baluri, unde se cîntă polci, mazurci și valsuri. Parcă se auzea o tobă. Nu trebuia să stai pe gînduri : corpul prindea ritmul de la sine. Era zgomotul celor șapte pași călcînd odată, al celor șapte coase în zbor, al ierburilor care cad, al celor șapte pași, al celor șapte coase în zbor, și așa mai departe. Asta se repeta mereu, în aceeași cadență. Nu simțeau oboseala. Erau înconjurați de fînul auriu. Ierburile cu spic și sămînță foșneau ușor ca spuma apei, oglindind soarele în creștet și nu îngreuiau coasa, și se culcau sub vînt, și se ridicau, apoi se culcau sub coasă și nu se mai ridicau. Coasa mușca vîrtos sub desimea umbroasă și verde a ierbii, plină de umezeală și umbre,

de mici ecouri și de lungi coridoare întunecoase pe unde curg procesiunile de furnici, cîrtițele și șerpii.

La amiază, fîneața lui Carl era pe jumătate culcată la pămînt. Nu se aflau copaci în preajmă. Ca să aibă un pic de umbră și adăpost, oamenii se afundară în iarba înaltă. Își făcură un cotlon rotund. Se tolăniră toți șapte în cerc. Mîncară pîine cu brînză. Erau departe de toate. Iarba era ca o stavilă.

— M-am gîndit la ceva, zise Carl.

Și ridică degetul în aer :

— Ascultați.

Făcea semn să asculte la vînt.

Dincolo de foșnirea ierburilor, undeva în fundul lumii se auzea nechezat de cai.

— Iepele sînt în călduri, zise Carl.

— Pe murga mea a apucat-o de trei zile, spuse Jacquou.

— Aud că la fel e și cu cele două de la doamna Elena, urmă Carl.

— Cu ale mele două o să fie la fel, spuse Jacquou. Am dus-o pe bălana la pășune, să se mai răcorească și să n-o pălească hachițele murguței. Numai că nu folosește la nimic, așa-mi pare.

— Asta-i natura, făcu Jourdan. Împerecherea de toamnă.

— Da, rosti Carl, iepele sînt în călduri. Atunci, urmă el după o clipă, uite la ce m-am gîndit : dacă aș slobozi armăsarul meu ? Și voi ați lăsa slobode iepele voastre ?

— Cum ?

— Cred că... uite : nu-i întîiași dată că armăsarul meu are de-a face cu iepele voastre. Și ce mînji au avut ? Afară de cel roib, pe care l-ai vîndut la Aubergat, ce mînji au avut ?

— Ei, nu, i-o întoarse Jacquou. L-am avut și pe cel vinețiu, cel pe care-l botezasem Drăcosul și pe care Horiu abia-l ținea.

— Nu poți spune că era de soi.

— Ba cînd îl țineai de căpăstru, ai fi spus.

— Nu, stărui Carl.

Ierburile amuțiseră.

— Vorbesc de-un animal frumos, zise Carl. Cuminte.

— Cred că din ăsta s-ar putea să iasă ceva foarte frumos, spuse Bobi.

— Ascultați, zise Carl. Am văzut odată o alergare de cai. La Saint-Sigismond, în munți.

— Și eu am văzut una, spuse Jacquou.

— Nu cumva la 24 iunie ?

— Ba da.

— În aleea teilor ?

— Da.

— Noaptea.

— Da.

— Atunci, spune dacă nu-i adevărat. E acolo o alee de tei. Niște tei tare bătrîni. Unul nu-i drept. Pe toți i-a schingiuit vîntul de la munte. Fiindcă acolo e munte. Caii sînt aliniați la lumina felinarelor. Niște felinare care fac mult fum, cu flăcăruia roșie. Caii sînt mici, cu coada lungă și coama neatinsă de tunsoare. Apoi, încep toți să strige și caii pornesc. Eu eram taman lîngă locul de plecare. Am văzut, vă spun, felinarele lor cu fum și flăcărui roșii, și caii lor, vă spun, mici, vînjoși și cu părul lung. Am auzit strigăte și am văzut caii pornind. Au alergat pînă-n capul aleii de tei. Dar nu asta-i alergarea. Uite ce se-ntîmplă și uite ce văd cei care se pricep. Călăreți nu erau, v-am spus ? Nu ? Vă spun acum. Caii se afundă în munte și gonesc, trec pajiști, trec puhoiul de apă, trec pădurea, trec surpături, ajung la pajiștile de sus, dau năvală în iarba cea nouă, și asta-i tot. Rămîn acolo. Cînd știi că nu te mulțumești oricum, te duci de te-așezi în marginea pădurii și vezi mai bine alergarea. La 24 iunie de Sînt Ioan. Luna e o minunăție. Se vede ca ziua. Niciodată n-am văzut ceva mai frumos. Și eram încă undeva mai jos, într-un loc nepotrivit.

Cosiră în plin toată după-amiaza.

— Hei ! făcu argatul lui Jacquou. Uite lucruri care pot să se facă.

— Ce zici ? întrebă Jacquou.

Omul mai trase douăzeci de coase pînă să răspundă, înaintînd douăzeci de pași, și alături de el făcu și Jacquou douăzeci de pași, culcînd iarba la pămînt.

— Vorbesc cu mine, zise argatul.

Tot drumul, la întoarcere, Jacquou vorbi despre cai.

— Eu am văzut alergarea ceea.

— A fost înainte să mă-nsor eu ? întrebă Honoriu.

— Te cred, zise Jacquou. Ce legătură are cu însurătoarea ta ?

— Te-ntreb fiindcă de-atunci nu te-ai mai dus nicăieri.

— De asta-mi pare rău, mărturisi Jacquou.

Ajungînd la fermă, le făcu cu ochiul. Se întoarse spre argat :

— Măi, tu !

Honoriu se ducea spre şură. Jacquou îl strigă :

— Honoriu !

Veniră amîndoi. Le spuse :

— Ia ascultaţi !

Făcu cu ochiul. Zise :

— Dacă i-am juca o festă ?

— Cui ?

— Lui Carl.

— Cum ?

— Vă spun eu, îi linişti Jacquou. Întîi să mîncăm ciorba.

Ferma era adormită. Jacquou se sculă. Strigă după argat :

— Măi, tu !

Omul care dormea în grajd răspunse :

— Aici sînt, stăpîne.

Se gîndea : dacă-l apucă iar dracii, acum, noaptea, nu mai e de trăit.

Dară la para lumînării nu văzu chipul trist al lui Jacquou, ci chipul vesel al lui Jacquou. Cuta bătrînei guri bărbierite rîdea uşor. Deschise uşa de la odaia ginerelui. Îl strigă :

— Honoriu !

Se sculă şi Honoriu. Luna rotundă şi roşcată umplea fereastra. Lumina ei se revărsa peste Josefina, care dormea dezvelită pînă la pîntec.

— Înveleşte-o, zise Jacquou.

— Las-o, spuse Honoriu, cînd femeile dorm, le pîrguieşte luna.

— O pîrgă, mormăi Jacquou, care o să-ţi dea mai multă acreală decît dulceaţă. O cunosc, e fata mea.

— Las-o, zise Honoriu, şi eu o cunosc, e nevastă-mea.

Astea se petreceau în săliţă. Jacquou surîdea, argatul surîdea, Honoriu se freca la ochi.

Coborîră la grajd. Într-un ţarc se aflau oile. Mirosul de urină te trăsnea.

— Ţine tu luminarea.

Trezi oile.

— S-au culcat în scîrnăvie, bombăni el.

— Ţine de cald, spuse Honoriu.

— Le-am aşternut paie ca de obicei, se dezvinovăţi argatul.

— Ştiu, îl linişti Jacquou, nu asta vreau să spun. Tot în scîrnăvie au să se culce, orice le-ai face. Ia te uită la ochii lor.

Luminarea făcea să le scînteieze ochii.

— Pentru asta ne-ai sculat ? întrebă Honoriu.

— Muntean ce eşti ! făcu Jacquou, întorcîndu-se spre el cu dispreţ.

Se bosumflă şi scuipă în paie.

— Îndreaptă luminarea. Au nişte ochi ca şi cum le-ar luci creierul. Munteanul ăsta îţi face silă mai abitir decît un porc bătrîn.

— Haide încoace !

— Dacă dormi, te-ntreb, ce cîştigi ? bombăni bătrînul.

În spatele lui argatul făcu semn : „A tras la măsea !“

— Aici, da, aici e ceva, adăugă Jacquou.

Tavanul căptuşit de pînze de păianjen atîrna ca un capac de pivniţă. Mirosul animalelor îi silea să răsufle scurt. Duhoarea grasă şi caldă le punea de fiecare dată un nod în gîtlej. Gîngănii jucau în jurul luminării. O rază de lună lumina coase, sape, brăzdare, grape, şi oţelul uneltelor arunca din sclipire-n sclipire o fosforescenţă pînă-n fundul grajdului.

— O linişte ca după prăpădul lui Dumnezeu, rosti Jacquou. Chiar şi cel mai viclean se-nşeală în privinţa asta. Aici se fac toate de la-nceput pînă la sfîrşit — şi arătă cu o mişcare grea jur împrejurul staulului întunecat — fără să amărască pe nimeni, fără zarvă şi fără să se mîndrească pentru asta. Ba poate că da, zise el

după un răstimp de tăcere, poate că sînt şi mîndre, ori poate că-şi dau seama că sînt nişte biete dobitoace. Ce zici ?

Honoriu dormea de-a-npicioarele.

— Ei ! făcu argatul.

— Ce e ? mormăi Jacquou.

— Se poate ?

— Ce să se poată ?

— Ce spui dumneatale ?

— De ce te-amesteci ? i-o retează Jacquou.

Se îndreptară tustrei spre fundul grajdului.

— Dobitoace, repetă Jacquou. Oi şi porci ; şi capre şi cai. Tăceţi din gură, le porunci el.

Şi amuţi şi el.

— Ia uitaţi-vă, şopti bătrînul după cîteva clipe.

Îl scuturară zdravăn pe Honoriu, care moţăia.

— Încetişor, murmură el într-o suflare. Şi trezeşte-te odată, muntean puturos.

Se vedeau trei dobitoace culcate în aşternutul întunecat de paie. Două dormeau fără altă mişcare decît răsuflarea. Erau caii castraţi. Dormea şi al treilea, dar necheza uşor şi tremura. Era iapa.

— Visează, zise Jacquou.

Iapa avea nările trandafirii.

— E ca apa rîului, şopti Jacquou. Tremură toată. Doarme, dar o munceşte tulburarea. Să deschidem uşa.

Deschiseră larg uşa şi văzură noaptea spre răsărit, adică de partea fără lună. Cerul era ca smoala, fără adîncime, dar venea un miros greu de frunzişuri putrezite. În zare, jos de tot, o stea stingheră, foarte verde, stîrnea un vîntuleţ rece.

— Murguţo, o alintă Jacquou, hai, scoală, murguţo !

Iapa mişcă din urechi, dar nu deschise ochii. Se întinse, împingînd vîrtos din picioarele dindărăt.

— Hai, murguţo !

O îmboldi. Iapa nu se trezi numaidecît. Ştia că nu era vremea muncii şi că nu aveau nici o noimă s-o trezească. Credea că totul se petrece în vis. Dar simţi mirosul toamnei şi frigul stelei care năvăleau prin uşa deschisă. Se trezi şi se ridică într-o clipită.

— Lăsaţi-o-n voia ei, zise Jacquou Oh, murguţo !

Iapa scutură din cap, vrînd să se dumirească dacă mai e legată la iesle. Era slobodă. Îi scoseseră pînă și căpăstrul. Își lungi gîtul spre ușă și începu să nechezo, tînguindu-se pătrunzător. Caii se treziră. Oile frămîntară în picioare așternuturile de paie. Scroafa grohăi. Iapa porni spre ușă. Picioarele-i trosneau. Gemea și acum, scuturînd din cap. În prag se opri o clipă. Stătea pe jumătate în noapte, pe jumătate în grajd.

Argatul ridică lumînarea. Văzură iapa tresărind de-o forță nouă. În cele din urmă o zbughi afară, mai întîi la trap. După puțin timp o auziră galopînd.

Se crăpa de ziuă cînd Carl fu deșteptat de tărăboiul care făcea să se cutremure grajdul. Sări în picioare. Ce să fie? se întreba. Cu ochii cîrpiți, bîjbîia după nădragi. Ai fi zis că-i dărîmă casa cu tîrnăcopul.

Armăsarul se zbuciuma zornăindu-și lanțurile, smucindu-se în frîu, izbind stănoaga și drugul de lemn din spate. Potcoavele-i scoteau scîntei, dușumeaua trosnea; o colbăraie de fîn uscat umplea grajdul. Carl încercă să-l potolească, vorbindu-i ca de obicei, dar acum era nevoit să strige din răsputeri, și vorbele lui nu mai aveau aceeași înrîurire. Sărea în jurul armăsarului scos din minți. Se căznea să i se așeze în fața ochilor. „Dacă mă vede, își zicea, poate că se liniștește.“ Degeaba. Noroc că nu-i scosese chinga cea mare. Feciorul lui Carl se sculase și el. — Trage de colo! strigă taică-său. Se opintiră amîndoi să tragă. Chinga săltă armăsarul înnebunit de la pămînt. Și se potoli îndată. Își lăsă să-i atîrne picioarele și gîtul. Nu mai atingea pămîntul.

— Ce drăcie! mormăi Carl, ștergîndu-și fruntea.

Nevastă-sa se arătă în prag, cu scufia de noapte pe cap.

— Fugi de-aici, o goni Carl. Mirosul de muiere îl stîrnește.

— Nu-s eu de vină. E o iapă la poartă. Sburdă pe pajiște.

Carl deschise ferestruica ușii. O iapă murgă se zbenguia pe pajiște, în lumina zorilor.

— E murga lui Jacquou.

Se gîndi deodată la vorbele pe care le spusese celorlalți pe cînd erau la coasă, începu să zîmbească și ridică degetul în aer.

— Tu du-te la bucătărie, zise el neveste-si. Știu ce e ; pune de cafea, că venim și noi. Rămîi aci, băiatule, tu o să vezi tot. Hai, du-te, Filomeno.

După aceea își urmă vorba :

— Acum închide ușa de la coridor și deschide-o pe cea mare.

Băiatul deschise larg ușa grajdului. Zorii de toamnă luminau cerul întins, mijind de sinceală și alb.

— Ia un băț, zise Carl, și gonește-mi tîrfișoara asta să se zbenguie nițel mai încolo. Cînd o scoți în capătul pajiștii, tulește-o.

Dezlegă armăsarul. Îi scoase căpăstrul și celelalte legături. Nu mai avea pe el decît chinga. Se adăposti după stănoagă și-i slăbi funia de o parte și de alta. Armăsarul atinse din nou pămîntul. Chinga căzu și ea.

Armăsarul rămase nemișcat, iar după o clipă, cu capul în piept, fără să se uite niciunde, se năpusti afară pe ușă.

Băiatul se pitise după gard. Alungată pînă în capătul pajiștii, murga se întorcea în trap mărunt. Armăsarul gonea ca din pușcă spre ea, încît trecu înainte. Murga se răsuci în loc și îi luă urma îndată.

Nunta lor ținu toată ziua, sub un cer cotropit de galopuri, de nori și de alergările umbrei învălmășite cu soare. Armăsarul mușcă iapa de ceafă. Murga se strînse, ca și cum ar fi vrut să se deschidă acolo, sub ea, și zvîcni spre fînețurile lui Randoulet. Goneau alături, cu coamele fumegînd. Armăsarul încerca mereu să muște în locul aspru și cald din dosul urechilor. Iapa simțea în ceafă balele armăsarului, care se răceau de vînt. Ea tînjea după umbră, iarbă și tihnă. Și gonea înspre umbră, iarbă și tihnă. Armăsarul o întrecea, apoi venea îndărăt. Se luau în piept. Se ridicau unul împotriva celuilalt, bătînd aerul cu picioarele dinainte. Se propteau unul în altul cu copitele lor potcovite, care alunecau de nădușeală. Scuturau din cap, cădeau la pămînt și reîncepeau aceeași goană. Cînd ajungeau astfel să se ridice împotrivă și să se izbească unul de altul, mirosul lor de mascul și de femelă

le întovărășea goana o clipă, înainte să se împrăștie în vîntul rece.

Spre crucea dimineții, ajunseră la fînețurile întinse în care Randoulet nu mai pusese coasa. Era ca un ocean de fîn proaspăt, copt sau trecut bine, ajuns la sămînță, cu tulpina cuprinsă între două foi lungi, tutunii, care-și scuturau colbul la orice atingere. Nu avea nici margine, nici sfîrșit. Nici armăsarul, nici iapa nu cunoșteau iarba crescută în voia ei. Cu toată arzătoarea dorință ce-i mistuia, se proptiră amîndoi pe picioare în fața acestei nesfîrșite minuni. Ochii lor mari oglindeau auriul ierburilor. Se rîvneau prea mult și nu le era să mănînce, dar adulmecară îndelung mireasma. Era tocmai ceea ce le trebuia la amîndoi.

Intraseră în buestru în iarba deasă. Încet-încet, fînul le ajunse pînă la piept. Semințele plesneau, foile strivite se prefăceau în pulberi aurii.

În fundul fînețurilor lui Randoulet dormea iazul, cufundat în somnul lui de toamnă. Oglindea cerul. Era ca un ghioc unde se putea zări adîncul zilei. Dar pînă să-și adune albastrul, oglindind păsări și nori, își purta apa mică sub ierburile înalte, amestecate cu trestii și papură. Ajungînd la iaz, armăsarul și iapa simțiră cum le urcă răcoarea apei de-a lungul picioarelor. Copitele le alunecau în nămol. Adulmecau mirosul iazului. Licăririle apei le luară ochii. Auziră deodată plescăiturile peștilor treziți. Începură să joace pe loc și apa țîșni în lungi săgeți albe, care se aprindeau în soare îndată deasupra ierburilor. Atunci, răcoarea le atingea pîntecul, șalele, crupa și era ca și-un început al iubirii. Simțiră potolindu-se în ei sălbăticia înfocării ce-i arunca unul spre celălalt. Se rostogoliră prin apă, strivind ierburile, malul iazului, nămolul. Pe măsură ce-i cuprindea apa, simțeau cum înfocarea lor sălbatică se preschimba în gingășie și, cînd se ridicară, puțin amețiți, tremurînd și plini de nămol, își linseră ușor botul unul altuia, întîi în jurul buzelor, apoi în jurul ochilor.

În urmă, cum priveau la lumea nesfîrșită din jurul lor, zăriră, departe spre miazănoapte, stavila ruginie și verde a pădurii. Ocoliră iazul. Curînd ieșiră din pajiștea cea mare. Porniră peste cîmp. Ajunseră la pădure. Aproape

toți copacii aveau frunzele ruginite, moarte. Căutară răcoarea umbrei. O mireasmă dinspre răsărit le spunea că într-acolo s-au păstrat copaci mari, verzi din creștet pînă la rădăcină. Se îndreptară într-acolo. Întîlniră un cerb, și niște ciute, și puii lor. Cerbul se abătu în lături cu o săritură, ciutele îl urmară, puii behăiau. Cîrdul lăsase după el un miros pătrunzător de dragoste împlinită. Armăsarul își lăsă capul pe ceafa iepei. Murga se opri în loc. Armăsarul nu o mușcă. Porni mai departe. Iapa îl urmă. Acum mergea înainte, spre copacii cei verzi. Într-un tîrziu îi găsiră. Erau aproape în marginea pădurii. Niște cedri. Unul, în mijloc, mai înalt. Aproape negru. Arunca o umbră neagră în jur. Armăsarul și iapa se apropiară la pas de această umbră întrețesută cu raze verzi. Acolo se opriră. Armăsarul își puse capul greu pe greabănul iepei. Ea se lăsă în voie. Armăsarul rămase cîtva timp nemișcat, adulmecînd părul femelei. Apoi, fără să ridice capul, se dădu domol lîngă trupul iepei, pe care frigurile dorinței îl făceau să tresară ca de-un roi de muște. Îi linse ceafa. Întinse capul și o mușcă usor de ureche. Ea se strînse toată, așteptînd. El se urcă pe ea și-i dovedi îndelung și pașnic dragostea lui.

Mai apoi, mîncară iarbă. Se adăpară la rîu. Ieșiră din pădure. Iapa își aminti de grajd. Apucă spre casă. Mergea în trap liniștit, ca și cum ar fi fost înhămată. Armăsarul galopa pe lîngă ea și în jurul ei. Zburda și trecea de zece ori înainte și înapoi. Îi tăia calea. Murga îl ocolea și urma să alerge spre grajd. În largul platoului, el izbuti s-o oprească și o supuse încă o dată îndelung.

Alergară așa cîteva ceasuri, apoi fură aproape de grajd. I se vedea bine acoperișul. Făcuseră un mare ocol spre apus și sosiră pe lîngă islazul unde se găsea iapa cea bălană. Bălana trîmbiță răsunător și se propti în lătunoaiele împrejmuirii. Armăsarul scăpă spre ea. Murga mai făcu vreo cîțiva pași spre grajd, apoi se opri hotărîtă în loc. Căută la ce făceau ceilalți doi, apoi începu să mănînce. Armăsarul se căznea să sară împrejmuirea, bălana la fel. În cele din urmă, tot proptindu-se, făcură să crape o lătunoaie și atunci bălana se repezi, dădu jos gardul și, luată de avînt, o porni în goană peste ogoare. Armăsarul îi luă urma. Murga le luă urma la

amîndoi. Se întuneca. Se pierdură cîteşitrei în largul platoului. Armăsarul şi muşcase bălana de ceafă şi pe părul ei lucios se vedeau dîre de sînge. Bălana rîdea cu tot botul, scuturînd din cap.

Domnişoara Aurora se oprise la Jourdana. Pîndise din pădure plecarea lui Bobi şi venise în pasul calului, sărise din şa în faţa uşii şi intrase, sigură că Martha era singură.

Martha era singură. Aurorei îi plăcea mireasma acestei case. Într-un cui în bucătărie stătea atîrnată o haină de catifea care mirosea pătrunzător. Aurora se aşeză lîngă ea. Totul îi părea schimbat şi strălucitor, de cum simţea mirosul de catifea. Martha nu vorbea. Se tot ducea şi venea. Stăpînea liniştea.

Martha îi povesti de nunta cailor. Jourdan îi văzuse. Goneau, spunea el, cîteşitrei în acelaşi pas, ca şi cum ar fi fost înhămaţi la aceeaşi căruţă.

— Ar trebui să nu te-ncrezi în iapa dumitale, zise Martha. Dacă i-ai întîlni pe ceilalţi, ar fi în stare să te zvîrle cît colo, ca să-i urmeze.

— N-o să mă zvîrle, spuse Aurora.

— Atunci o să te ducă cu ea, zise Marha.

Aurora trase adînc în piept mirosul hainei de catifea.

Şi totuşi, se întoarse acasă devreme şi închise iapa în grajd.

Se lăsă noaptea. Aurora şi mamă-sa şedeau în salonaşul ce dădea pe terasă. Lăsaseră uşile cele mari larg deschise. Erau ultimele zile cînd se mai putea. Aerul era tot mai rece.

Luna plină se ivi în fund, ruginie, ieşind dintre munţi. Lumina norii care semănau cu nişte cai în goană. Crupe, şale, coame, coapse, boturi. Aurora pîndea zvonurile nopţii, dar noaptea era tăcută, broaştele se cufundaseră în somnul lor de iarnă, lăcustele ţiuitoare pieriseră, copacii erau aproape despuiaţi, vîntul nu mai sufla.

Aurora se gîndea că iapa ar fi putut să o ducă cu ea. O cavalcadă de murgi greoi străbătea cerul prin faţa lunii. Noaptea de toamnă mirosea a catifea. Se simţea călare pe iapa ei. Dusă de valul armăsarilor şi iepelor. Înhămaţi toţi la aceeaşi căruţă. Închise ochii. Văzu haina de catifea atîrnată în bucătărie la Jourdana, haină care

mirosea atît de bine și care păstra forma umerilor și brațelor vii.

— Mă duc să mă culc, zise ea.

— Merg și eu, spune doamna Elena. Așteaptă să-nchid ușile.

Închise ușile cele mari și mireasma toamnei se stinse. Salonul mirosea a lemn lustruit și a stofă jilavă de mobilă.

— Nu e cald, zise doamna Elena, dar te înăbuși aci înăuntru de cum închidem ușile.

În toiul nopții, Aurora auzi zgomot. Odaia ei dădea spre cîmp. Sări din pat și veni la geam. Era lună plină. Pe pajiște zburdau trei cai. Aurora recunoscu armăsarul lui Carl. Ceilalți trebuie că erau două iepe, una murgă și alta bălană. Amîndouă sîcîiau armăsarul și el era nevoit uneori să sară în sus pe loc, fiindcă ele își tot vîrau capetele sub burta lui. Atunci, el îi trăgea o goană și necheza ușor de departe a chemare către grajdul cel nou.

Aurora deschise încetișor ușa, străbătu palierul, coborî. Era în cămașă de noapte și cu picioarele goale. Jos, aprinse felinarul și intră în grajd. Iapa era tulburată și neliniștită, nervoasă, cu mințile aiurea. Cînd Aurora se apropie, repezi copita s-o lovească, dar se opri la vreme și lăsă gemînd piciorul la pămînt.

— Va să zică asta e ? murmură Aurora.

Iapa o privi tremurînd. Amîndouă se iubeau. Îi puse mîna pe botul umed și roz. Iapa o mușcă ușor de mînă și smuci de căpăstru. Aurora dezlegă funia și-i scoase căpăstrul. Se duse spre ușă. Iapa o urmă. Mergea încet, fiind cu picioarele goale. Crăpă ușa cît să treacă iapa. Mirosul toamnei o năpădi iarăși : mirosul de catifea.

— Hai, zise Aurora, du-te singură !

Toamna muri după trei zile. Era înfășurată în lungi nori sîngerii și cerul se răcise. Nu se simțea o boare de vînt. O forfoteală surdă se ridica din fundul cîmpiei Roumului. Creștea din ceas în ceas. Jourdan, Martha și Bobi o ascultară toată dimineața și, la amiază, se auzea atît de tare încît lăsară prînzul și ișiră să vadă ce se petrece. O colbăraie groasă fumega deasupra pădurii Gre-

mona. Se urniră cîteşitrei înainte şi văzură venind turma lui Randoulet. Păstorul, Tuciuriul, mergea în cap, alături de Zulma. Naiba ştie cum făcuse Zulma ca să afle de sosirea turmei. Adevărul e că se dusese astăzi să o aştepte la Croix-Chauve. Poate că o aşteptase în fiece zi de la plecarea lui taică-său şi a Tuciuriului. Şi acum, Zulma mergea în capul turmei, alături de păstor. Tuciuriul îşi dădea aere şi îşi tot cumpănea bîta în mînă, veghind la rîndurile oilor care veneau îndată în spatele lui. Nu se uita nici la dreapta, nici la stînga. Ba nici în faţa lui, ca să vadă încotro duce turma; căta înainte, din obicei, fericit că se găsea în capul turmei, ajungă unde-o fi! Dincolo de zare! Numai el, Tuciuriul, păstor al platoului, păstor de obicei la cincizeci de oi, să fie din toana stăpînului, în fruntea a cinci sute de oi, aşa ca acum. Zulma îşi legase părul cu două fire de trestie împletite. Clopotele berbecilor sunau. Praful fumega. Oile ostenite scuturau din cap. Turma tot ma ieşea din pădure. Ai fi zis că e o apă tulbure, izvorîtă dintre copaci, şi care se rostogoleşte pe platou înainte să se reverse devale în văi. Treceau pe după mestecenii firavi şi pestriţi; se vedea întîi Zulma, apoi Tuciuriul, apoi oile. Într-un tîrziu coborîră prima ridicătură de pămînt dinspre iaz. Zulma şi Tuciuriul pieriră. Coada turmei tot nu ieşise din pădure. Nu se mai vedeau decît oile. Singur un cîine negru, pesemne rănit la o labă, şchiopăta pe lîngă turmă.

Jourdan, Martha şi Bobi se întoarseră în casă. Ciorba se răcise, dar o mîncară. Zgomotul nu contenea.

— Uite isprava lui Randoulet, zise Jourdan.

— Iarna-i aproape, spuse Bobi. Tîrla lui e prea mică. O să fie nevoit să lase oile afară.

S-a dus la munte după ele. Şi-a lăsat pajiştea cea mare să se-mpîslească. N-a cosit iarba. Zăpada nu rămîne pe iarba uscată.

— Ar putea, zise Bobi, să doboare nişte copaci şi să ridice o tîrlă. Ar fi bine s-o facem împreună, să-l ajutăm.

Jourdan tăcu o clipă:

— Am putea, da, dar acum nu cred că vrea nici el, nici noi.

Zgomotul descreştea. Înserarea găzduia vorba munţilor din depărtare.

Jourdan se scotoci. Scoase din buzunar un ciot de creangă de stejar, gros și lung cît mîna lui. Îl puse lîngă strachină. Își văzu de mîncare.

— Dă-mi șunca, Martho. Am fost de curînd la pădure, vorbi el, și-am găsit ciotul ăsta. Am venit mai domol spre casă și-am răzuit scoarța cu briceagul.

— Nu se mai aude nimic, spuse Martha.

Ascultară. Nu se mai auzeau decît clopotele.

— Au intrat în ierburi.

— Cred că și noi am fost răzuiți de scoarța noastră.

— Cred, zise Martha, că înțelegem multe lucruri mai bine.

— Adevărat, zăpada nu rămîne pe iarba uscată? întrebă Bobi.

— Rămîne un pic, spuse Jourdan. În pășunile din Alpi, la sfîrșitul lui septembrie, oile mănîncă iarbă înghețată.

— Dar nu se știe cîte mor, zise Bobi.

— Ba de loc, făcu Jourdan. Mor doar cele mai slabe. Asta le întărește soiul, l-aduce nițel îndărăt, la sălbăticie.

Mîngîie ciotul de creangă curățat de scoarță.

— Ce mai e de mîncare, Martho?

— Niște brînză uscată. Am uitat-o în fundul dulapului.

— Dă-o încoace.

Era brînză de oaie, rotunjită cu palma, frămîntată cu cimbru și coajă de bergamotă, dar tare ca piatra. Jourdan încercă să fărîme boțul, dar trebui să-l taie cu cuțitul, afundînd lama cu pumnul. O brînză galbenă, îndesată, cu vine albe ca miezul de castană.

— Nu cred ca Randoulet să vrea o tîrlă ridicată din trunchiuri. El a făcut mai mult decît toți lăsînd iarba pe cîmp. El vrea s-ajungem iar puternici și sălbatici.

— Lemnul e mai frumos fără scoarță, zise Martha, cu ochii la ciotul de creangă. Se văd un fel de pîrîiașe strălucitoare, subțiri ca perii albi.

— Ceea ce spui tu, Martho, se bate cap în cap cu ce-a spus Jourdan.

— Aici, pe platou, glăsui Jourdan, patima noastră a fost totdeauna să cugetăm îndelung asupra lucrurilor. Fiindcă noi, în munca noastră pe ogor, nu sîntem mulți.

De fiece dată cînd arăm, cînd semănăm, cînd secerăm, o facem pentru noi înşine.

— Ceea ce-a spus Martha adineauri de lemnul fără scoarţă se bate cap în cap cu ce-ai spus tu despre tărie şi sălbăticie.

— Poate că nu-i chiar aşa, făcu Jourdan. Sigur, e greu să uităm ceea ce ştim. Ascultă un pic dacă se mai aude ceva, spuse el după o clipă.

— Nimic, zise Martha. Nici tu clopote, nimic. Trebuie să se fi înfundat departe în ierburi şi să se fi oprit.

— Deschide uşa să vedem.

Femeia deschise uşa.

— Se aud munţii, spuse ea. Vîntul de iarnă i-apropie de noi cu toată hăuiala văilor.

Jourdan aruncă nişte lemne în foc.

— Dă-ne rachiu în seara asta, Martho.

Femeia le turnă în pahare şi îşi turnă şi ei. Îi cercetară culoarea. Rachiul era de-un alb rece, fără licărire, ca gheaţa sub un cer înnorat. Aromea a curmei şi-a viţă.

— Rîndul trecut, spuse Jourdan, am închinat astă primăvară, în dimineaţa cînd feciorul lui Carl îi zicea din trîmbiţă pe platou. Ai spus atunci că-i ultima oară cînd închinăm împreună şi uite că închinăm şi azi. Te-ai înşelat.

— Închid uşa, zise Martha. Vîntul aduce nori şi nu se mai văd stelele.

Întorcîndu-se lîngă masă, Martha puse mîna pe umărul lui Bobi.

— Îţi mulţumim, zise ea.

— Adevărul e că-i foarte greu să fii bucuros multă vreme, spuse Bobi. Mă-ntreb chiar dacă e cu putinţă. Tot ce facem nu pare să folosească la cine ştie ce.

— Avem poate un mare cîştig faţă de alţii, vorbi Jourdan. N-am părăsit pămîntul ăsta de sub picioarele noastre. La urma urmei, să te bucuri înseamnă să fii simplu.

— Mă gîndesc, spuse Martha, că poate am pierdut uşurinţa de-a toarce lîna, cum vedeam că torc la alde Maria la fermă.

— Nu, zise Jourdan, nu aşa cum faci tu. Degetul cel mare nu răsuceşte cu cele două degete, ci numai cu ară-

tătorul, uite așa. Așa dai grosimea. Din cînd în cînd, cel de-al doilea deget ajută și răsucește și el. Asta face firul mlădios și lung. Uite, să-ți arăt. Vezi ? Încearcă.

— Încerc, dar nu știu cînd trebuie să răsucească și cel de-al doilea deget cu degetul cel mare.

— Te-nvață ea lîna. Asta se face fără să te gîndești

— Că să vezi, zise Martha, erau astă-seară oi negre și oi albe și, răsucind împreună cele două fire, ar fi ieșit unul chipos.

— Armăsarul are trei iepe acum, spuse Jourdan.

Apoi amuți pentru o bucată de vreme, privind cum flăcările se zbăteau în toate părțile, canonite de suflarea vîntului în horn.

— Nu mai spui nimic ? întrebă Martha. Rachiul te adoarme ?

— Mă gîndeam la sorbii pe care i-a semănat vîntul pe arăturile unde n-am pus grîu anul ăsta. Tu ce crezi de toate astea ? se întoarse Jourdan către Bobi.

Bobi privea undeva departe.

— Nu mai știu, zise el.

XV

Într-o după-amiază de iarnă, oamenii se strînseseră în șură la Carl și-l ascultau pe Randoulet. Povestea cum s-a dus el după oi.

— Am coborît la Roume. Am luat cursa spre Sisteron. Am ajuns la Sisteron noaptea. Tuciuriul era cu mine. Am tras la han la Leul. Au grajduri mari, dar acum le folosesc pentru automobile. Trec pe-acolo puhoi. După ciorbă, ne-am fumat pipa pe bancă, în fața hanului. În scurtă vreme am numărat peste patruzeci de mașini. I-am spus Tuciuriului : Hai să ne mișcăm nițel, că astea m-au zăpăcit de cap. Am pornit-o pe stradă. Minunat tîrg, găsești tot felul de unelte, mai mare decît Roume. Nu mai fusesem la Sisteron din 1903. Totul s-a schimbat. Am mers pînă-n capătul străzii. Mai bună rînduială decît la Roume. Prăvăliile stau una lîngă alta. Ne-am întors la han. Îi spun jupînului: Poate c-o să coborîm zilele astea cu oile. — Aha ! face. — Da, zic, și-atunci tragem tot la dumneatale. — Să trageți la mine, zice, păi cum ? — Păi în grajdurile astea. — Nici vorbă de-așa ceva. Nu mai primesc oi. Grajdurile îmi trebuie pentru automobile. — Măi să fie ! — De unde veniți ? zice. — Sîntem din platoul Gremona, zic. — Aha, de aia! Uite, zice, de mai bine de cincisprezece ani nu mai primesc oi la mine și nici alții nu primesc. — Păi în 1903... — În 1903, zice, ținea taică-meu hanul.

A doua zi am luat cursa spre Embrum. În mașină mi-au spus : fumatul oprit. Ca să vezi.

De la Embrum, gîndul meu era să ne ducem la Valsainte, să dormim peste noapte acolo, și a doua zi să urcăm sus pe Paille, unde cunoșteam ciobanii. Dar am stat de m-am chibzuit. Mi-am spus : cunoști ciobanii ăștia de douăzeci de ani, dar nu i-ai mai văzut tot de douăzeci de ani. — Poate c-or fi murit, zicea Tuciuriul.

— De ce vrei tu să fi murit ? zic. — Păi toată lumea moare, zice. — Se poate, zic, uite că nu m-am gîndit la asta.

Mi-am bătut capul tot drumul. Ajuns la Embrum, m-am dus la cafeneaua Clos. — Bună ziua, doamnă, zic, nu ştiţi dacă sînt ciobani la Valsainte ? — Nu ştiu, zice. — Dar pe muntele Paille ? — Nu ştiu. — Atunci, daţi-ne un litru de vin. Şi-i spun Tuciuriului : Ce ne facem ? — Prea am bătut drum lung pînă aici, zice, ca să mai dăm înapoi. — Oricum ar fi, zic, mîine tot urcăm. Vedem noi. Doar sîntem bărbaţi. — Da, face Tuciuriul. Şi adaugă : Ne-am gîndit bine să venim doi. Singur ai fi fost cam desumflat.

Am căutat un han. Ştiam eu unul unde dormisem odată. Acum era un hotel, nu era pentru noi. Ne-am întors la cafenea. Găsim acolo un fierar care bea în picioare, lîngă tejghea. Întîmplarea. Mă uit la el. Îl întreb :

— Nu eşti cumva feciorul lui Barthélémy ?

— Ba da, zice, de ce mă-ntrebi ?

— Te-am recunoscut după sprîncenele astea stufoase, zic.

— Tata le-avea la fel, zice.

— Taman la fel, zic.

— L-ai cunoscut ?

— Da, dar sînt pe puţin douăzeci de ani de-atunci.

— A murit.

Şi-a şters mîinile pe şorţul de piele.

— Şezi colea cu noi, zic.

S-a aşezat.

Îl întreb :

— Prin urmare, ai păstrat meşteşugul bătrînului ?

— Da, zice, aproape. Că fac şi altceva mai acătării.

Din una în alta, tot vorbind, după ce i-am spus cine sînt, de unde vin şi unde mă duc, pomenesc de hotel şi-i spun că nu-i pentru de-alde noi şi că nu ştiu unde ne culcăm.

Îmi spune :

— Dacă nu sînteţi năzuroşi, poate că găsesc eu unde să vă culc.

Îi spun :

— Se-nțelege că nu sîntem năzuroși.

— Numai c-o să dormiți pe paie, zice, în șura unde țiu mașinile agricole. Că eu vînz mașini agricole. Dacă vreți, vă culc acolo, alt loc n-am.

— N-ai grijă, zic, o să fim mulțumiți. Să bem.

Și am băut.

Ne-a dus la el în șură. Nevastă-sa a fost în același gînd. El a aprins felinarul.

Întreb :

— Ce-s toate astea ?

— Mașini agricole.

— Cum ?

— Secerătoare-legătoare, secerătoare, mașini de greblat, semănătoare.

— Se cheamă, zic, că pe toate cele le faci cu femeia ?

M-a întrebat :

— Adică, ce vrei să spui ?

Eu, de colo :

— Vreau să spun că nu mai ai secerător, și semănător, ci secerătoare și semănătoare. Brațele dumneatale trebuie să se usuce.

Îmi spune :

— Îți place să glumești.

Și mă întreabă :

— Nu știai că sînt asemenea mașini ?

— Ba da.

— De unde ești ?

— Dintr-un ținut făr-de pereche, n-ai grijă.

— De unde ?

— De sus de tot : platoul Gremona.

Ședeau toți acolo să-l asculte, în șură la Carl. Afară stăpînea o după-amiază de iarnă. Și își dădură seama că aci erau sus de tot și că despre ei le-a vorbit Randoulet celor din vale.

...Atunci ne spune : „Ei bine, dormiți acolea cu mașinile, fără grijă“.

Și-a luat felinarul și noi ne-am culcat în paie. Numai că șura lui era tocmai la ieșirea din Embrum, la un cot al drumului. Ușa era ca vai de lume, niște crăpături cît mîna mea. De fiece dată cînd trecea vreo mașină, faru-

rile aruncau fulgerări prin crăpăturile astea, luminînd toată şura. Nu era chip să dormi.

Au trecut zece maşini, treizeci, cincizeci, o sută. Tuciuriul e aci, să vă spună. Într-un tîrziu, îl strig :

— Tuciuriule !

— Da.

— Dormi ?

— Nu.

— Eşti treaz ?

— Da.

— Vezi ?

— Da.

Îl întrebam de maşini ; de maşinile agricole.

— Ia te uită ! zic.

— Eh, mă uit de mult la asta, zice.

Era una care avea un fel de aripi, aşa, ca o roată.

— Eu, îi curmă vorba Tuciuriul, şedeam culcat niţel mai în fund decît stăpînul. Aripile erau taman deasupra mea, aproape de pămînt. În faţa ochilor vedeam ca o înşiruire de stele.

— Nu mi-ai spus asta, se miră Randoulet.

— Şi, urmă Tuciuriul, am întins mîna şi le-am atins. Erau reci şi marginea lor tăia ca un cuţit.

— Erau cuţitele secerătorii, zise Bobi.

— Da, adeveri Carl. Înhami un cal la ea şi calul o face să meargă.

— Aripile, zise Bobi, sînt morişca de lemn, iar înşiruirea de stele sînt cuţitele secerătoarei.

— Şi cum merge ? întrebă Jacquou.

— Calul trage, zise Bobi. Aripile se învîrtesc. Aripile împing iarba sub cuţite, cuţitele taie şi iarba cade.

Rămaseră tăcuţi o clipă. Jourdan îşi drese glasul. Vîntul platoului zgîlţîi uşor şura plină de răsunete.

— Pe urmă, continuă Randoulet, totul se stingea. Auzeam cum se foieşte Tuciuriul în paie.

— Mă mişcam, îi curmă vorba Tuciuriul, fiindcă stăteam sub aripi, taman în faţa şirului de cuţite. De fiece dată cînd pierea lumina, îmi părea c-aud un trosnet uşor şi că maşina începe să umble.

— Păcătoasă noapte ! mormăi Jacquou.

— Zău așa, păcătoasă noapte ! întări Randoulet. Am dormit pe apucate și cu niște visuri cumplite. Phii ! tot simțeam mereu dinții ăia de fier cum mă rup de picior, ori furcile alea cum mi se-nfig în burtă, aripa de lemn învîrtindu-se și pălindu-mă peste cap și roțile alea trecînd peste mine. Îmi pierea răsuflarea. Mă trăgeam înapoi. Mă trezeam, strigam :

— Tuciuriule !

— Da.

— Dormi ?

— Nu.

— Oh ! ce vis ! Tu putuși să dormi ?

— Da' de unde !

Spre dimineață am avut parte de un răstimp mai lung de întuneric. Și uite că m-am crezut singur. Se făcuse mai răcoare. Am adormit. Am visat platoul Gremona. Era ca sineala.

Ei, dragii mei, se luminase de-a binelea și eu dormeam buștean. M-am trezit. L-am trezit și pe Tuciuriul. Am ieșit din șură. Afară stăpînea cîmpia Alpilor, dimineața ei de aur, ierburile strălucitoare, plopii, șopotul rîurilor. Am închiriat doi catîri din cătunul Conches și-am plecat. Am trecut întîi niște cîmpii. Am trecut apa Durancei. Am mai trecut o cîmpie și apoi am început să urcăm, fără să mai întîlnim ogoare aproape de loc. Ei, și eu m-am întors cu gîndul la oi. Dar tu ?

— Și eu, zise Tuciuriul.

— Și-am început să cînt.

— Și eu, zise Tuciuriul.

— Trebuie să fi fost frumos, spuse Jacquou.

— Oile pe care le-am cumpărat sînt frumoase, vorbi Randoulet, asta e, și toată lumea poate să-și dea seama. Sînt de soi alpin, pot să v-o spun lămurit, și nu-s din primul fătat. Se trag din prăsila de la Saint-Véran. Prăsila lor acolo s-a născut, acolo a murit. N-au murit ca niște oi, ci ca oamenii, și-au fost îngropate. Asta întîi de toate. Pe urmă, uite ce au osebit de celelalte : au pielea pe pîntece uite-așa de groasă (Randoulet arătă grosimea degetului), capul prelung și lîna ca fierul. Asta, adică pielea lor, facă să se culce în zăpadă, cum te culci tu în pat. Mulțumită capului, sînt ca și copacii : le aduci aici, aici

stau, le duci colo, colo stau. Nu-s plimbăreţe ca oile de baltă, care se văd pe drumuri. Sînt uşor de păzit. Şi au nişte ochi minunaţi, paşnici, care te-nvaţă să rabzi numai cît îi priveşti. Le-am cumpărat la Remusat, pe muntele Paille, la cinci ceasuri de Valsainte. Staţi, făcu Randoulet, şi ridică degetul în aer.

Rămase tăcut.

Vîntul de iarnă zgîlţîi şura.

— Asta nu-i o cumpărătură obişnuită, glăsui el. Nu-i o cumpărătură din zilele noastre. S-ar zice că e ca în vremile de odinioară. Am cumpărat cinci sute de oi dintr-o dată sus la munte, pentru soiul lor, pentru soiul lor, de bună seamă, dar şi pentru altceva, pentru mine, fiindcă m-am gîndit, eh — şi se aplecă spre ei — ascultaţi...

Toţi se aplecară spre el.

— ...Sînt scuturat pînă la ultima leţcaie. Cinci sute de oi sînt bani, nu glumă. I-am spus Honorinei : „Acum poţi să faci lună saltarele“. N-am fost niciodată atît de mulţumit ca azi.

XVI

Bobi își răzuise pipa. Avea gust mai bun ca înainte și umezeala aerului făcea gustul și mai bun.

Iarna asta fusese sîcîită la început de ploi dese și grele. Nu avusese cum să se aștearnă geruri mari. Totul rămăsese moale și muiat de umezeală. Apa mustea din putregaiurile afînate ale pădurii. Văzduhul însuși era jilav ; și tocmai asta dădea gust atît de bun pipei.

Bobi porni prin pădure. Iepele se întorseseră de mult la grajduri. Armăsarul nechezase în poartă la Carl în a treia zi de ploaie. De atunci vieţuia pașnic în vechiul lui așternut de fîn. Singură, iapa Aurorei mai alerga încă. Ea gemuse la început în fața unei porți care nu i se deschidea. Dintre toate iepele de pe platou, doar ea cunoștea mai bine pădurea și libertatea (căci genunchii Aurorei erau nervoși, nu puternici) și se înapoie în pădure. Aurora, pitită după ușă, se uita prin gaura cheii și-și spunea: „Nu, nu te mai vreau, rămîi cu armăsarul tău". Într-o noapte, Aurora auzi trosnind o pojghiță de gheață. Coborî să deschidă poarta. Iapa intră. Dar se înțeleseră amîndouă ca poarta să rămînă deschisă. Aurora își spunea : „Nu vreau s-o ţiu. O să-nțeleagă că n-o ţiu. Dacă vrea să plece, să plece. Dacă rămîne, s-o facă din inimă și nu din pricina porții."

Din cînd în cînd iapa ieșea pe poartă, se depărta în galop, rămînea o zi în ploaie și se întorcea acasă șiroind de apă, ca și cum ar fi ieșit dintr-un rîu, cu mari frunze ruginii lipite de crupă.

Bobi auzi galopul iepei. Nu știa că ea și Aurora își lăsaseră una alteia o libertate dureroasă. Ceea ce știa era cu totul deosebit și doar lucruri văzute de ochiul ager al doamnei Elena. Doamna Elena venise la Jourdana. Se îngrășase, și asta o prindea, toată numai gingășie și melancolie. Ochii ei încercănați cu albastru scînteiau ca soarele. Mai avea doamna Elena alte două-trei

locşoare la fel de strălucitoare : colţurile gurii, gropiţa ce se adîncea în cot atunci cînd întindea braţul gol, locul unde pieptul răsărea din răscroiala bluzei. Aproape că nu le puteai privi. Se aşezase. Spusese :

— Aurora nu mai vorbeşte. Aurora stă cu nasul lipit de geam. Aurora se uită cum plouă şi nu se mai clinteşte de-acolo. Aurora nu se mai atinge de mîncare. Ba mi se pare că nici nu doarme, mititica.

Se gîndea că singurul leac era să prindă iapa şi s-o lege la iesle, aşa ca mai înainte.

De cînd se potoliseră ploile, Bobi se ducea zi de zi la pădure. Cerul era scund şi întunecat. Jourdana, ca toate fermele de pe platou, afară doar de Fra Josepina, avea ferestrele mici şi înguste, făcute anume ca să reziste la vînt. Pe-o asemenea vreme friguroasă şi cu nori groşi, casa era cu adevărat locuită doar de focul cel mare din vatră.

Cum ieşea afară, pipa căpăta alt gust : gustul potecilor şi al drumurilor, gustul frunzelor moarte, al putregaiurilor şi al gunoiştelor care încălzesc marile rădăcini ale pădurii ; gustul crengilor despuiate şi lucitoare, pe care muriseră unele după altele păsărelele zgribulite şi care încercau acum să cînte singure, fără păsări şi fără frunze, cîntecul crengilor despuiate în vîntul iernii. Crengile aveau un gust călduţ, puternic, ca de animal. Alte minunate gusturi jucau şi ele în jurul pipei, pătrundeau tutunul, se amestecau cu fumul, se topeau pe limbă. Gusturi pline de icoanele cele mai dragi oamenilor.

Mergînd prin pădure, Bobi sugea din pipă. Nu se mai atingea de ea. Nu şi-o mai dezlipea din colţul gurii. Nu-i mai simţea apăsarea între dinţi. Fuma mahorcă niţel jilăvită, zăcută într-o oală de gresie, îndesată doar pe jumătate în căuşul pipei, greu de aprins şi care ardea încet pe dinăuntru.

— Îmi cumpăr un cerb, zise el, şi îşi privi lung pipa.

De cînd se ivise cerbul pe platou, aşa le zicea el marilor bucurii lăuntrice pe care şi le făcea singur. Astăzi, cerb însemna să se bucure de gustul iernii, al pădurii despuiate, al norilor lăsaţi jos de tot, să meargă prin glod, să audă cum tufişurile îi zgîrie haina de catifea,

să simtă că-i îngheaţă nasul şi căldură în gură. Se simţea liber şi se bucura de singurătate.

Auzi iapa galopînd în fundul pădurii. Nu se mai deslușea alt zgomot, afară de foşnirea uşoară a norilor lunecînd peste creştetele copacilor.

Căută să priceapă de ce nu-i mai pria iepii vechiul grajd. Prinsese gust de noua-i viaţă. Şi-o închipui pe Aurora sprijinită de geam, privind la castanii despuiaţi de la Fra-Josepina şi la terasa năpădită de frunze. Deodată, tropotul copitelor răsună întocmai ca în ziua cînd Aurora îi vorbise cu atîta sălbăticie despre iubire. Era aceeaşi tăcere în lume, aceleaşi trosnete de crengi, aceleaşi tropot de copite. I se păru că-i aude vocea : „Ai mai puţină inimă decît rîul“.

Mai merse puţin pînă la o mică tufă de răsură desfrunzită, care păstra încă două trupeşe poame roşii. Cătă la cele două poame stinghere între crengile moarte. Se întoarse. Încercă să privească printre zăbrelele pădurii. Ropotul galopului se auzea acum mai asurzit ; iapa alerga pe muşchi, înspre miazănoapte. Lăsă drumul forestier şi intră pe sub copaci, îndreptîndu-se în direcţia zgomotului. Mergea fără grabă, ca şi mai înainte. Iapa alerga pe muşchi. Trebuie că zburda încolo şi încoace, avîntîndu-se uneori în cîte-un salt în lumina tulbure, ca să cadă iar pe covorul de muşchi. Era încă departe, colo înainte. Nu făcea mai mult zgomot decît un iepure. Bobi păstra fără greutate drumul către adîncul unde zburda iapa. Apuca de-a dreptul prin micile tufişuri, abia ocolindu-le pe cele mai mari ; trecea printre crengile subţiri ; călca prin băltoace, peste povîrnişuri de nisip şi de gresie, peste brusturele moale. Nu mergea mai repede ca înainte, dar avea umerii mai largi. Scosese mîinile din buzunare. Braţele lui cădeau pe de lături ţepene ca nişte stîlpi de poartă. Mergea cu capul şi cu umerii aplecaţi înainte. Pipa i se stinsese. Asta nu mai era plimbare.

Copitele strălucitoare ale iepei începură să tropăie pe stîncile poroase în care pădurea săpase scorburi. Bobi schimbă drumul. Încoace tropotitul se auzea mai puternic : era o creastă de la care începea coborîşul spre cîmpie ; ea era leagănul pentru ecourile cerului şi văilor. Ropotul galopului urcă pînă la nori, apoi căzu iar pe

pămînt. Zgomotul îngînat de ecouri făcu să se iveasc singurătatea. Nu se mai afla pe lumea asta mare decît Bobi urmărind iapa. Trecu peste întinderi de muşchi, peste smîrcuri de ciuperci putrezite. Picături mari de ploaie atîrnau în vîrful crengilor moarte. Norii pieptănau creştetul copacilor.

Cînd soarele arătă două după-amiază, iapa aproape că pierise de pe lume. Nu se mai auzea. Se înstăpîni un lung răstimp de tăcere, tulburată doar de paşii lui Bobi şi de bătăile inimii lui Bobi. El îşi dăduse toată silinţa. Iuţise pasul vîrtos, dar cum se apropia, iapa fugea, aluneca spre dealuri, făcea ca şi cum ar ti vrut să se avînte devale, spre cîmpia Roumului. Bobi intra prin surpături, se lăsa să vină în jos dus de rîuri de pietricele. Se oprea în trunchiurile stejarilor. Auzea iarăşi iapa pe sus. O auzea gonind prin pădurea de mesteceni, acolo unde locul îngăduie goana. Tropotul se îndepărta. Bobi urcă iarăşi. Pădurea de mesteceni era pustie. Nimic nu stingherea vederea. Doar trunchiuri pestriţe şi drepte, din loc în loc, cu scoarţa lor dulce, ca pielea de fată. Încolo, nimic. Nici un zgomot. Nici o urmă. Ziua cenuşie lumina pădurea despuiată. Departe, dincolo de crîngul de mesteceni, se zărea marginea întunecată a unei fîşii de pădure unde se înălţau brazi şi molifţi. Bobi merse totuşi drept înainte. Nu schimba pasul. Nu se gîndea să se zorească ori să alerge. Mergea cu pasul lui dintotdeauna. Încerca să răzbată prin singurătate cu fruntea lui, cu umerii lui ca nişte stîlpi de poartă, cu pieptul, cu toată făptura lui de bărbat, aşa cum faci pe timp de furtună cînd ai vîntul şi ploaia în faţă. Trebuia să ajungă iapa, să o prindă, să o aibă în mîna lui. Atunci, singurătatea s-ar prăbuşi ca un munte de nori care ascunde cerul senin şi cele o sută de mii de căi ale stelelor.

— Doar am mai multă inimă decît rîul.

O uşoară umezeală lucitoare îi muia buzele. Nici un zgomot, încet-încet, singurătatea, ca o ploaie de nisip, înghiţea pădurea. Nici tu copaci, nici tu văzduh, nici tu bucurie, nimic altceva decît dorinţa de-a prinde fugara nevăzută.

Iapa se oprise dincolo de brazi. Păştea. Bobi ajunse aproape de un mesteacăn despicat şi de acolo o

văzu. Era la zece paşi de el. Nu se mişca. De aceea n-o mai auzise. Toată pădurea se ridică în singurătate cu coridoarele ei, cu înaltele ei săli boltite sub stejari, cu scările ei de stînci, cu covoarele ei de muşchi şi cu vîntul cel mare, adormit, care sălăşluia în ea ca un şarpe.

Iapa simţi apropierea omului. Ieşi pînă în marginea fîşiei de pădure şi îşi trecu capul prin cetina brazilor, uitîndu-se la cel care venea din mestecăniş. Avea ochi mari şi liniştiţi. Adulmecă mirosul. Bobi era ud tot de ploaia rămasă prin tufişuri. Mirosea puternic a catifea. Iapa îşi amintea de mirosul ăsta. Într-o după-amiază, înainte de nunta cailor, Aurora se abătuse pe la Jourdana. Nu era nimeni, afară de haina asta de catifea, atîrnată în cui lîngă vatră, şi care păstra forma umerilor şi mişcarea braţelor. Aurora luase haina. O pusese în faţa ei, pe oblîncul şeii. Se afundase apoi departe în pădure. Încercase haina pe ea, trecîndu-şi braţele de femeie în locul braţelor de bărbat, punîndu-şi pieptul de femeie în locul pieptului acestui bărbat de fum. Iapa îşi amintea. Şi, la căderea nopţii, s-au întors să atîrne haina într-un cui, în şură.

Cu un geamăt uşor, încercă să facă omul să înţeleagă toate acestea. El se dezlipi de trunchiul de care se sprijinea. Înaintă. Iapa îşi trase capul din cetină şi fugi.

O urmări pînă departe spre miazăzi şi pînă departe spre miazănoapte, departe spre răsărit, departe spre apus, în faţa soarelui care se culca dincolo de nori. Două fîşii de raze roşii străbătuseră negura cerului, aprinzînd colo hăt pe platou două luminişuri pe pămînt. Iapa nu mai era ca înainte, cînd nu-i păsa de el, el care o urmărea fără ca ea să ştie. Şi totuşi rămînea aproape de el, cît să întindă mîna. Mereu ascunsă, dar atît de aproape încît putea s-o audă cînd luneca prin putregaiul ciupercilor, ori cînd scotea pe nări acel geamăt uşor pe care-l avusese recunoscînd mirosul hainei de catifea. El ştia bine că nu era nevoie să alerge, ci s-o urmărească cu pas domol şi sigur, căci în asemenea împrejurări, dacă trebuie cu adevărat s-o ajungi, numai gingăşia, numai iubirea ţi-o pot aduce pe cea dorită. Nu e vorba de forţă. Şi, dacă nu trebuie s-o ajungi, nu-i nimic de făcut, cea dorită scapă şi din faţa celor mai vicleni. Mergea cu pasul lui, că-

lăuzindu-se după salturile goanei, despicînd tufișurile, străbătînd rariștile, înfundîndu-se încet în desișurile care trosneau. Într-un tîrziu, iapa ieși din pădure. Bobi la fel. Stătea încă în marginea pădurii. Totul se sfîrșise. Nu se întunecase încă. Iapa galopa din toate puterile, departe, pe platoul înghețat. Pieri, apoi nu mai fu nici un zgomot.

În aceeași clipă, nu mai fu nici lume, nimic. Bobi își închipui fața lipită de geam, acolo, la Fra-Josepina, ochii care trebuie că priveau acum în noapte, obrajii, fruntea, părul acela, care erau ca obrajii, fruntea și părul iuțelii. Nu va putea niciodată s-o ajungă pe Aurora.

Se întoarse la Jourdana peste cîmpurile învîrtoșate.

— De unde vii ? îl întrebă Martha.

— De prin împrejurimi.

— Ești ud tot.

— Am mers prin pădure.

— Dar ce ai ?

— Nimic.

— Pari trist.

— Nu.

— Ești obosit ?

— Nu, zise el, ceea ce-am făcut aș putea să fac în toate zilele, fără să obosesc vreodată.

Se așezase. Ea se apropie de el. Îi puse ușor mîinile pe umeri.

În mijlocul tihnei de iarnă, oamenii regăseau vechi bucurii în toate ascunzișurile trupului lor. La subsuori, la coate, la genunchi și în acea parte a umerilor mai simțitoare la frig, ca și la cald, unde vine gulerul cămășii. Tuturor acestor bucurii li se puteau da nume de animale. Aveau bucurii de cîine în șira spinării : să se întindă, să simtă căldura care urca dinspre șale aidoma unei plante, cu ramuri de călduri și mari frunze de căldură, catifelate și vii, încolăcindu-se ușor pe piept pentru a păzi inima și plămînii, ca într-o gogoașe de mătase. Aveau bucurii de vulpe în picioarele care călcau pe drumurile înghețate și care, în ciuda frigului, se mișcau ca unse. Mlădierea genunchilor, cu frigul care pătrundea pielea și un centimetru de carne împrejur, dar, din străfundurile corpului zvîcnea un sînge arzător, care cobora în picioare,

și coapsa, genunchiul, pulpa, glezna, laba începeau să trăiască din plin. Nu mai făceau parte din om, ci din lume, ca muntele, puhoiul de apă, norul sau vîntul cel mare. Puteai să mergi toată ziua pentru fericirea de a merge. Aveau bucurii de pasăre care trage-n piept aerul înghețat — și-n acest timp frunzișul sîngelui împresura plămînii cu mari foi catifelate, arzătoare ca mătasea.

Toate păsările platoului se adunaseră deasupra pășunilor lui Randoulet. Ba chiar și păsările din valea Ouvezului, din cîmpie și din munții depărtați. Cu cît se înteța frigul, soseau tot mai multe și mai ciudate. Erau soiuri foarte rare și aproape nelumești ; din acele neamuri de păsări pe care omul nu le vede niciodată. Veneau de foarte departe, purtînd în pene oglindirea pămînturilor semănate cu plante din zarea lui miazăzi ; și chiar din cele ale căror pene aduceau mirosul mării. De cum se făcea ziuă, se ridicau cu larmă pînă-n nori.

Martha dori să le dea din nou grîu. Mătură aria, vîrfui două oale cu boabe pe care le păstrase dinadins după seceriș. Dar păsările nu se mai îmbulziră să mănînce.

— Nu mai vin, spuse ea.

Privi la cerul gol. Era deznădăjduită.

— Randoulet le dă mai mult decît tine, o dumiri Bobi.

— A fost de ajuns nițică iarbă... spuse ea.

Bieții ei ochi mari priveau la cerul gol și brațele-i căzură de-a lungul trupului.

— Ia mai nimic, doar nițică iarbă acolo, mormăi Jourdan. Numai că-s douăzeci de hectare de iarbă neatinsă, cu sămînța, tulpinele, frunzele și chiar florile cele tîrzii.

— Aci sau acolo n-are a face, zise Bobi. Ori tu, ori Randoulet, tot una e. Totul e să rămînă liber cerul. Ia uită-te ! Iarna asta n-o să se mai închidă deasupra noastră. O s-avem tefere nu numai păsările noastre, dar și pe cele din alte părți. Cerul s-a și închis peste multe locuri. Deasupra noastră rămîne deschis.

— Pot să zboare în tot largul platoului, vorbi Martha cu ochii mereu la cer, și sînt sigură că nevasta lui Carl, Josefina, domnișoara Aurora au măturat și-au azvîrlit

pe arii grăunțe din belșug. Și noi, ceștilalți, n-avem parte de păsări.

— Păi cum, făcu Bobi, doar le-auzim.

Ascultară. Se auzea sporovăiala păsărilor.

— Și uite, putem sta afară, fără să ne temem, ca anul trecut, de cerul gol. Nu știu, dar poate fiindcă acolo aripile astea de toate felurile se vînzolesc deasupra pajiștei întinse, îmi pare că ne mai ține ceva și nouă tovărășie.

— Așa e, încuviință Jourdan.

— Și poate c-o să vie curînd vreo cîteva și la grîul tău.

— Poate, zise Martha. Adevărat, sînt tare zorită de felul meu.

— Ceea ce trebuie să-nțelegem, adăugă Bobi, e că de fapt nimic nu-i pentru folosul nostru, dar că pînă la urmă totul e pentru noi și se apropie de noi ca să ne fie de folos. Păsările nu-s ale noastre. S-au adunat acolo, deasupra pajiștei, un neam întreg, și mulțumită lor sîntem încredințați că cerul n-o să se-nchidă deasupra noastră toată iarna. Asta-nseamnă ceva.

— Înseamnă mult, făcu Jourdan.

— Cerul se-nchide deasupra locurilor unde păsările au murit, spuse Bobi.

— Da, zise Martha.

Înțelegea că el avea dreptate, dar se gîndea la bucuria de a hrăni. Nu era vina ei. Era imboldul ei de femeie. Judecata se dovedește neputincioasă față de dorințele corpului. Și cînd vrea să facă ceva împotriva lor, greșește.

„Da, cugetă Martha în sinea ei, dar bucuria mea e să văd pasărea mîncînd grăunțele pe care i le dau, s-o văd cum înfulecă din grămadă, cum face uite-așa și-așa cu ghearele, uite-așa cu ciocul, uite-așa cu aripile.“

Și cum vorbea cu sine, se opri deodată, fiind gata să se dea de gol, căci zvîcnea din brațe și din umeri aidoma unei păsări.

„Dacă mă văd, se temu ea, au să mă creadă nebună.“

Bărbații nu o văzuseră. Priveau ațintit la întinderea platoului. Singurătatea amarnică care li se înfățișa de-aci se lărgea cît vezi cu ochii. Cîmpurile din apropierea

fermei fuseseră sădite cu flori. În clipa aceea, sub cerul scund al iernii, nu se vedeau însă decît pămînturi goale, înzăuate de chiciură. Mai încolo, în șes, se zăreau cîțiva ienuperi. Nu se arăta nicăieri o urmă de viață, afară doar de umbra albastră așternută de rostogolirea leneșă a norilor și care se agăța de pietre. Zarea era neagră ca noaptea și ferecată din toate părțile.

„Zilele astea o să mă duc la pajiștea păsărilor“, își zise Martha.

Se uită la locurile ciudate, triste și mute dimprejurul ei.

„Da, își zise, acolo n-o să-mi fie frică, n-o să fiu singură. Zulma păzește oile.“

Nu-și mai aducea aminte cine i-a spus că Zulma păzea oile, dar era încredințată că i-a spus cineva.

Zulma devenise regina oilor. Regina și totul. Ea era căldura, frigul, ploaia, soarele și vîntul oilor, bucuria și tristețea oilor.

Erau oi sălbatice, cu frunți de marmură și ochi plini de taine înfricoșate.

Oricum, trebuia să le păzească cineva.

— Nu-nseamnă că mă-mbăt cu apă rece, știu bine, mormăi Tuciuriul. Ce vrei să fac, singur pe toată întinderea asta, mai ales că oile astea o iau razna încoace și-ncolo, fără să ceară voie la nimeni, dar...

Trase puțin dintr-o pipă afurisită cu tutunul umed.

— ...dar, urmă el, omul se cheamă totuși că e ceva, altminteri nu poți spune.

Își încropise un fel de adăpost în inima acestei întinderi de bătrînă iarbă încîlcită. Nu se învoise să-și ridice o colibă.

— Nu-i nevoie niciodată de colibă, zise el.

Îl apucă de braț pe Randoulet.

— Ascultă, ai încredere în mine ?

— Da, făcu Randoulet, mestecîndu-și mustața.

— Atunci, lasă pe mine.

— O să-ngheți, zise Randoulet, și-o să te găsim țeapăn ca un ciomag.

— O să fac foc, i-o întoarse Tuciuriul.

Se duse şi dezlegă vechea boccea cu piei argăsite de mai bine de trei ani, le răzui de sare şi le lăsă afară, la vînt, patru sau cinci nopţi frumoase. Îşi croi apoi din ele mănuşi cu un singur deget, căciulă, cipici, cioareci, pulpare, cojoacă. Taman atunci veni şi Zulma lîngă el. Erau încă la fermă.

— Te duci la serbare ? întrebă ea.

Tuciuriul ţinea mult la Zulma. Se învăţase cu ea. Ştia pînă unde putea să vadă uitătura asta aţintită şi strălucitoare.

— Nu, zise el.

Şi se gîndi : „De ce-o fi vorbind ea de serbare ? Cine i-a spus de serbare ? De unde o mai fi scos-o şi pe asta ? N-a fost niciodată serbare pe platou.“

— Ce serbare ? zise el.

— Serbarea, făcu ea.

Şi arătă nedesluşit cuprinsul singuratic care se întindea sub cerul cenuşiu.

După ce-şi croi toată îmbrăcămintea din piei de oaie, o încercă. Şi se pomeni de două ori pe cît era. O matahală de om. Abia mişca mîinile şi abia păşea. Dar părea cineva. Cum îi spuse Randoulet :

— Îmi pari cineva.

— Cine ?

— Nimeni, vreau să zic doar că-ncepi să fii cineva. Şi crezi, urmă Randoulet, că-ntr-o colibă n-ai fi stat mai bine ?

— Nu, zise Tuciuriul, trebuie să trăieşti la fel cu oile. Era şi părerea oilor.

— Gîndeşti cu capul, mormăi Randoulet, nu cu picioarele, atîta pot să spun !

Se văzu nevoit să-şi dea seama de asta. Pe întinsa păşune sălbatică, de peste douăzeci de hectare, marea-i turmă începu să se scurgă în toate părţile şi să se piardă. Îşi zicea :

— Puţin îmi pasă, nu se pierd, o să le găsesc, nu pleacă ele.

Numai că nu avea bucuria să-şi vadă oile. Nu se mai putea bizui că o să aibă bucuria de-a vedea toată prăsila : berbecii, oile, mieii.

Se duse în inima păşunilor, la locul ales. Îşi întocmi rostul ; şi, din toate părţile, aidoma unor mici izvoare, oile se scurseră una după alta, se grămădiră întîi în jurul păstorului, apoi se răspîndiră pe un loc mai întins, dar fără să piară din vedere, fără să mai apuce razna înainte spre adîncurile cerului şi ale singurătăţii, adulmecînd mereu spre păstor ; şi uneori, în pragul marilor nopţi care se vesteau fără stele, behăiau spre el, ca şi cum ar fi scos din fundul gîtlejului o vorbă mare. Tuciuriul spunea : „E aidoma cu bolmojeala copiilor mici cînd ţipă şi te cheamă“.

Tuciuriul se afla acolo poate de două ceasuri, cînd se pomeni cu Zulma. Trebuie că venise pe urmele lui.

— Cum de m-ai găsit ? întrebă el.

Băgă însă de seamă că ei nu-i era a joacă. Îşi împletise strîns părul în şuviţe, ca urzeala unei stofe. Îşi făcuse o cunună deasă din spice de fetucă muiată ; se gătise cu o salbă din trestie verde şi două brăţări de fîn verde pe care-l dibuise sub ierburi. Oile din preajmă se ridicară şi o priviră.

— Buruienile nu-s înflorite, zise ea, arătîndu-şi podoabele de iarbă veştejită.

— S-au trecut de mult, îi aminti Tuciuriul.

— N-am ştiut, zise ea. Dacă aş fi ştiut, mă-ngrijeam să culeg din vreme.

— N-ai băgat de seamă că dîmburile Ouvezului erau viorii acum două luni ?

— Ba da, făcu ea, era cerul.

— Nu, erau buruienile.

— Cînd îţi trebuie ceva, spuse ea, nu găseşti niciodată.

Dădu din mînă ca o gospodină, aşa cum văzuse că face maică-sa. Privi împrejur. Văzu oile. Le puse mîinile pe creştetele învelite cu lînă.

Cum îi spunea mai tîrziu Tuciuriul lui Randoulet :

— Din clipa aia n-am mai vorbit decît cînd mi-aduceam aminte. Ne-nţelegeam de mult aşa.

— Sînteţi nişte caraghioşi amîndoi, pufni Randoulet. Păi, ce-are asta cu oile ?

— Uneori, i-o întoarse Tuciuriul, ai zice că ai capul troacă de porci.

Se luară la sfadă. Randoulet se făcuse roşu la faţă şi tot bărboiul lui de opt zile se zburlise, sudoarea îi pica de pe frunte ca abureala în apa iazului, vorbea repede, se încurca şi sfîrşea repetînd într-una : „Păi atunci vorbeşte, lămureşte-mă, hai“.

— Ce vrei să-ţi spun ? se oţărî Tuciuriul. Asta nu se spune, se-nţelege, ori dacă nu, degeaba.

Pălise tot, vorbea cu o voce adîncă, străină ; mîinile îi tremurau, îşi ferea ochii de Randoulet, căutînd ba în dreapta, ba în stînga, dar niciodată drept la stăpîn.

— Aşa, făcu în cele din urmă Randoulet, şi atunci... Trăsese o gură de aer şi se liniştise.

— Atunci ?

— Atunci, îşi reluă firul Tuciuriul, i-am spus : Stai, să-ncerc îmbrăcămintea asta pe tine. A trebuit să-i scot brăţările şi salba, dar cununa şi-a păstrat-o. I-am dat cioarecii mei, cojoaca mea, pulparele mele, căciula mea, pieptarele mele, tot, i-am dat şi bîta. I-am spus : Tu bagă de seamă şi te-ngrijeşte de foc. — Oh ! ştiu ! zice. Cîinele a rămas lîngă ea, fără să-l cheme. Trebuie s-o laşi.

— Vreau s-o las, zise Randoulet, dar oare n-o să mai vină acasă, la fermă ? O s-ajungă o femeie-oaie ? O să rămîie acolo, în mijlocul ierburilor, toată viaţa ?

— Nu, o să vină ea din cînd în cînd, n-ai grijă. Totul e să-i ducă la vreme de-ale gurii.

— Vreau s-o las, repetă Randoulet în şoaptă. Dacă asta-i place ei.

— La toţi ne place, îl încredinţă Tuciuriul.

— Mie nu-mi place nici cît negru sub unghie. E fata mea, la urma urmelor.

— Asta-i voia ei, spuse Tuciuriul. E tot ce poate să dorească un tată pentru fie-sa. Şi-apoi, pot să-ţi spun că oile trebuie păzite.

Se înserа. O porniră spre casă, unde Honorina tocmai aprindea lămpile.

— Ce-ai vrut să spui cu troaca de porci ? întrebă Randoulet.

— Nimic, mormăi Tuciuriul. Troacă de porci, atita.

— Ce legătură are cu capul meu ?

— Nici o legătură. Doar că-n troaca porcilor nu-s decît resturi de la ciorbă şi cartofi putreziţi. Pricepi, adăugă Tuciuriul, atunci cînd nişte dobitoace înţeleg îndată lucrurile, s-ar cuveni, oricum, să le-nţelegem şi noi.

Tropăiră în prag ca să-şi scuture încălţările de noroi.

La o vreme din seară, Honorina spuse :

— Toată povestea asta-mi pare nemaipomenită.

— Mai taci din gură, se răsti Randoulet. Femeile nu-nţeleg niciodată nimic. Cu toate astea, e uşor. Pînă şi dobitoacele înţeleg.

Zulma rămăsese mult timp nemişcată, ascultînd. Auzise păsările. Erau la căldură, sub ierburi. Se chemau. Îşi vorbeau şoptit. Poate că se şi strecurau de la un cuib la altul de-a lungul micuţelor coridoare încropite în pîsla pajiştei ; din cînd în cînd, înaltele ierburi îngheţate îşi ridicau fruntea grea, scormonite de păsări la rădăcină.

Soarele nu se arătă. Dar, deodată, în mijlocul bolţii cenuşii, o pată luminoasă de ulei se lăţi şi se rotunji ca un fruct pufos. Tulpina îngheţată a unei ierbi plesni. După o clipă, teaca de gheaţă alunecă în jos, descoperind un pic de carne verde încă. Din loc în loc, ierburile se despuiară şi o lumină verde-albăstruie, în joc unduitor ca licăririle unui lac, prinse să răsufle pe toată întinderea păşunilor. Era amiază.

Păsările începură să zboare. Zulma le privea. Zvîcneau din nesfîrşita pajişte cenuşie. Spărgeau pojghiţa de chiciură care lipea iarba. Scuturau pulberea îngheţată. Se avîntau în văzduh. Erau pupeze trupeşe, ca de aur, care din trei bătăi de aripi atingeau norii.

Rostul turmei şi al tinerei păstoriţe se afla într-o adîncătură de vreo douăzeci de metri, rotundă ca o strachină şi care fusese cîndva o groapă adîncă pentru păstrat grăunţe. Acolo dormita şi focul. Din cînd în cînd, jeraticul se învîlvora domol şi fără zgomot, dezvăluind în carnea-i roşie inimi de zăpadă în care zvîcnea sîngele focului.

Zulma era îmbrăcată în veşmintele pe care Tuciuriul le croise pentru el din piei de oaie. Dar era voinică. Avea

sîni frumoși, grei și bogați, și șolduri care umpleau veș-mîntul bărbătesc. Era ca o uriașă de lînă. Din gulerul pentru care Tuciuriul alesese cu grijă blana lucitoare și creață a unui miel merinos răsărea un chip blajin cu buzele mari, cu ochii ațintiți, cu nările largi, cu părul ca paiul împletit strîns în o sută de șuvițe, ca urzeala unei stofe de mătase, sub cununa spicelor de fetucă.

Privea ațintit înainte. Nu se mișca. Asculta. De la o vreme se ridicase un zvon din tăcerea pajiștei, la început aproape neauzit, apoi șopotitor ca apa care se avîntă pe nisip. Nu se mai auzeau decît vreo cîteva piuituri. Nu se mai vedeau păsări în cer, afară de două pupeze care sclipeau bătîndu-se pe fructul cețos al soarelui.

Un berbec nevăzut grăi oilor lui. Apoi, oile se iviră în jurul gropii. Fata le chemă. Coborîră lîngă ea. Aveau păsări agățate în lînă. Se culcară acolo, în jurul Zulmei, în jurul focului, pe povîrnișurile gropii. Veneau mereu. Veneau în buza gropii și zăboveau o clipă ca să privească. Aveau mici coarne stîrpite, frunți pe care spumega lînă, și sub ea niște ochi grozav de reci și de albaștri. Apoi coborau, sculînd oile culcate și strîngîndu-se în jurul Zulmei. Curînd se umplu toată groapa. Restul turmei se culcă pe pajiște, sus, împrejur. Un bătrîn berbec smolit puse cîteva întrebări grave unei oi culcate lîngă Zulma. Păsările își desprinseră ghearele micuțe din lînă și începură să zboare de la o oaie la alta. O oaie strănută. Un cățelandru lățos se strecură printre oi și veni să se tolănească lîngă foc.

Ziua era ruginie sub lucirea împotmolită a soarelui. Se lăsa frig. Nimic nu se mișca. Doar păsările săltau de la o oaie la alta.

Răsuflul iernatic al cerului purta domol norii spre miazănoapte. Umbre înghețate se tîrau pe pămînt. Una dintre aceste umbre albăstrii o întîmpină pe Martha în marginea pășunilor. Se hotărîse să pornească încoace. Se afla acum în fața marii întinderi de iarbă. Nu puteai ghici unde e turma. Merse mai întîi la întîmplare. Un gungurit trist, ca de hulubi, o opri în loc. Oile ridicate în urma ei vorbeau. Înaintară pînă aproape s-o atingă. Îi adulmecară fusta de dimie. Martha ținea mîna în bu-

zunarul sorţului. Le dădu un pumn din grăunţele pe care le adusese pentru păsări.

Oile se urniră din loc ; ea le urmă. Era într-adevăr un pămînt sălbatic şi care te umplea de teamă. În lumina asta de iarnă, pe-un asemenea frig, pe-o asemenea vreme, în care aerul tăios rănea gîtlejul, nu prea erai obişnuit să vezi ierburi cu spice care se scuturaseră singure şi atîrnau acum în capătul tulpinei ca nişte corpuri necunoscute pe lume.

Ovăzul se îndesise în picioare şi avea foi late ca foile de talpa-ursului. Mai ales tulpinile aduceau vlaga nouă din boiurile de trei ori mai groase ca de obicei. Boabele închise îndeobşte între cele două bărbi bălaie şi lungi căzuseră pe pămînt, însămînţînd de la sine. Nu mai rămăsese din ele decît uşoara armură ocrotitoare şi care, sub cer, şi ploi, şi vînt, se făcuse ca arama. Totul îşi schimbase măsura. Iarba nu mai era o simplă iarbă, despre care ştii bunăoară că, la ovăz, lăţimea frunzei nu întrece lăţimea unui deget, şi nici tulpina grosimea unei andrele ; devenise o iarbă avîntată către o viaţă superioară vieţii sortite ierbii. Era libertatea. Pe neaşteptate, totul îşi pierdea măsura, scăpa măsurii omului, încerca să-şi recapete măsura firească.

— Oh ! îşi zise Martha, e raiul pe pămînt !

Era trist : iarnă, singurătate, nesupunere ; trupeşenia şi puterea ierburilor o speriau, dar înţelegea că aici era raiul pe pămînt.

Merse mai bine de două ceasuri în urma oilor. Se gîndea la raiul pămîntesc în fiece clipă : cînd se poticnea, cînd ierburile i se înnodau de glezne şi ea smucea piciorul, cînd se căznea să înainteze, cînd oile întorceau capul spre ea şi gungureau trist, aşa ca hulubii la amiază (aveau priviri frumoase, dar de neînţeles, şi era o mare durere să nu le înţelegi privirea), cînd păsările zburau în jurul ei, cînd ea văzu că erau la ele acasă, stăpîne peste pămîntul lor, stăpîne peste grăunţele lor, stăpîne pe libertatea lor, cînd zări două mari păsări sinelii, desigur sturzi, care dormeau la căldura buruienilor din uriaşul grîu sălbatic, cînd se simţi străină, cînd trase întîia oară în piept mireasma puternică a fînului îngheţat, cînd se simţi pierdută în mijlocul ierburilor, cînd o mare

pasăre aurită purcese să zboare tăcută deasupra ei, cînd începu să vadă chipuri ciudate în nori și zîmbete largi cît tot cerul, cînd înțelese că totul era prea mult pentru puterile ei, cînd simți că deznădejdea și nădejdea piereau din inima ei, cînd se gîndi pe neașteptate la bucătăria de la Jourdana — acest ceva cald și strălucitor clădit de ea și de Jourdan și care adăpostea acum pe Jourdan și Bobi, de lîngă care abia plecase — și cînd văzu lumina casei stingîndu-i-se în amintire ca licărirea unui ban azvîrlit în apă (o pală de vînt îi aduse amîndouă mîinile reci pe piept), ea strigă :

— Mamă !

Pasărea aurită se cufundă în ierburi. Oile întoarseră capul și o priviră cu niște ochi în care totul era lămurit.

Se apropia de turmă. Oile se mișcau în iarbă. Un berbec se ridică ; capul îi tremura sub povara coarnelor. Martha auzi o voce de femeie care cînta. Fu ca și cum toate lămpile soarelui ar fi luminat ierburile. Strigă :

— Zulma ! Zulma !

Cîntecul încetă îndată. Era un cîntec trist. Martha înaintă ; ajunsă în marginea gropii, o văzu pe Zulma în mijlocul oilor. O recunoscu după cununa de fetucă. Martha se așeză alături de tînăra fată. Cățelandrul cel lățos nu lătrase. Doar se oprise să-și mai lingă piciorul bolnav.

Zulma vorbi cea dintîi.

— Frumos timp, zise ea.

— Unde vezi tu că e timp frumos ? întrebă Martha.

— Pretutindeni.

— Eu nu văd.

Încerca să-și recapete suflarea. Era pierită de frică și de tristețe.

— Eu sînt timpul frumos, zise Zulma.

În clipa aceea, Martha băgă de seamă că fata avea corpul mătăhălos din pricina veșmîntului din piele de oaie.

— Lasă-mă un pic să mă odihnesc, zise Martha.

(Voia să spună : lasă-mă să mă obișnuiesc, încep să văd că ești frumoasă, că poate totul e frumos, că soarele întunecat răspîndește lumină, că tu ești poate într-adevăr timpul frumos...).

Se gîndi : „Uite că acum vorbesc cu ea, fără să ţiu seama de ce mi se spune, ci numai de ce doresc eu să spun“.

— Oh ! cît despre odihnă, zise Zulma, ar trebui mai întîi să ştii despre ce odihnă vorbeşti. Ce vrei să-ţi odihneşti, braţele şi picioarele, ori capul ?

— Toate cele.

— Eu, zise Zulma, mai ales capul. Pe tine nu te stinghereşte ?

— Ce ?

— Capul.

— Fetiţa mea, de ce nu vorbeşti tu ca toată lumea ?

În clipa cînd spunea acestea, Martha văzu păsările. Erau deocamdată agăţate toate în lîna oilor. Nu se mişcau. Nu mişcau decît ochii. Erau de toate culorile. Chiar în lîna cojoacei de pe Zulma dormea un florinte, lesne de recunoscut după aripile-i arămii, căpşorul verde şi pîntecul de argint.

— Nu ştiu, zise Zulma. Cum vorbiţi, voi, ceilalţi ?

— Oh ! fata mea, noi vorbim cum ne sileşte viaţa să vorbim.

— Nu ştiu niciodată ce vreţi voi să spuneţi.

— Vrem să spunem că viaţa e tristă.

— Nu-nţeleg, doamnă.

— Tristă, ştii ce-nseamnă asta ?

— Nu.

— Dar mulţumită, cînd eşti mulţumită, ştii ce-nseamnă ?

— Nu.

— Tatăl tău ţi-a spus să vii aici ?

— Nu. Cum vrei, doamnă, să-mi spună să viu ? Zău că nu te înţeleg cînd vorbeşti.

— Dacă ţi-a spus : „Zulma, du-te şi păzeşte oile“.

— Dar nu poate să spună asta. Nimeni nu poate s-o spună. Uite, doamnă, uite colo una care se ridică de lîngă foc şi vine la mine. Bun, vine s-o scarpin după ureche.

— În loc să-mi spui doamnă, ai putea să-mi spui Martha. Ştii bine unde stau. Ai fost la mine. Ţi-aminteşti bine că am mîncat toţi împreună. Într-un cuvînt, ştii bine că ne vedem de douăzeci de ani. Te-am adormit în poală cînd erai mică.

— Nu știu, zise Zulma, eu ascult ce spuneți cînd vorbiți între voi. Îmi spun : își spun „doamnă“, trebuie să le spun „doamnă“, fiindcă dacă vorbesc așa cum știu, nu mă-nțelegeți. Îmi amintesc de casa ta, unde am venit pentru cerb. Tu m-ai șters pe burtă. Ție știu că nu ți se spune „doamnă“, dar eu am mai multă îndrăzneală cînd spun cuiva așa.

Se uită lung la Martha.

Martha căzuse pe gînduri. Tot ce simțea, auzea și vedea n-o mai atingea de-a dreptul, dar i se sfărîma de inimă. Era nevoită să vorbească Zulmei și să-și vorbească ei însăși. „Nu i-am văzut niciodată ochii, își zise. Cred că nimeni nu i-a văzut. Totdeauna stă cu ochii plecați. Acum îi văd !“

Erau nemișcați și mari, străbătuți de-un fulger verde.

— Eu, zise Zulma, n-am îndrăzneală. Și poate că-i mai bine.

— De ce-ai vrea să ai îndrăzneală ? întrebă Martha.

— Voi toți ați făcut cîte ceva pentru mine. Tu m-ai șters pe burtă. Mă lungisem pe marginea apei ca să culeg cardamă. Eram udă pe burtă. Mi-ai ridicat fusta. Ai trecut cu ștergarul uscat peste tot. Și după asta burta mi-era caldă. Ah ! uite, spuse ea închizînd ochii, acum nu mai știu să vorbesc ca tine !

Rămaseră tăcute mult timp.

— Doamnă, zise Zulma, fiindcă ești aici, aș vrea să-mi deslușești tîlcul lucrurilor. Îmi place mult cînd mă atingi cu mîna, fiindcă ai mîna curată ca făina.

— Nu știu nimic, fata mea.

— Trebuie să știi. Sînt femei care-l cîntă.

— Ce vrei să spui ?

— Mama pregătește lapte bătut pentru miei și-i pune făină de orz ca să-l îngroașe și să-l facă gras. Atunci, îl bate cu un mesteleu și cîntă :

Aveam pentru mine o mare comoară.
Cine mi-a luat-o ?
Iubirea, moartea.

— Cunosc cîntecul, zise Martha. L-am cîntat și eu cînd eram tînără. Ascultă :

Maria cu picioarele-i albe
A ieşit la portiţă,
Dar păstorul a trecut
Fără s-o privească.

— Ăsta-i cîntecul, doamnă.

— Negreşit, zise Martha. E „iubirea, moartea". Toate femeile au cîntat cîntecul ăsta cînd erau tinere.

— Eu nu-l cînt, spuse Zulma.

— Atunci, ce vrei să-ţi desluşesc ?

— Nimic, zise Zulma. Să stăm puţin fără să vorbim. De cînd eşti aici, vorbeşti într-una şi eu nu te-nţeleg. Odihneşte-te, cum ai spus.

Tăcură. Se auzeau ierburile, frigul, penele păsărilor, lîna oilor, cerul.

Martha se înapoie la Jourdana o dată cu noaptea. Bărbaţii puseseră masa şi aprinseseră un foc zdravăn.

— Am avut grijă de tine, zise Jourdan, ia te uită ! Am făcut treaba ta. Azi, noi te slujim. Să iasă şi stăpîna odată la plimbare ! Cum te simţi, scumpa mea Martha ? Obosită ?

— Nu.

— Şi-ai văzut păsările ? întrebă Bobi.

— Le-am văzut.

— S-ar zice că nu eşti mulţumită.

— Ascultă, se întoarse ea către Bobi, acum cred că o să fie greu.

— Ce ?

— Într-un cuvînt, urmă ea, acum cred că n-o să putem face să dăinuiască bucuria.

Băgă de seamă numaidecît că faţa lui Bobi se întuneca.

— Ce te face să vorbeşti aşa ?

Nu mai întreba ca unul care are răspunsul gata pregătit ; ea pricepu că poate şi el ştia asta.

— Ba chiar, zise ea, cred că nici nu trebuie s-o dorim.

Bobi nu răspunse.

Martha povesti de după-amiaza petrecută la Zulma. Tocmai isprăveau tustrei masa de seară. Cei doi bărbaţi îşi îndesau pipele.

— Ea spune totdeauna ceea ce vrea să spună, zise ea. Se duce cu gîndul foarte departe, acolo unde noi ceştilalţi nu ne-am duce.

Cei doi bărbaţi îşi aprinseră pipele. Tutunul era umed. Se aplecară de mai multe ori deasupra vetrei ca să ia foc.

— Ceea ce mi-a spus, zise Martha, mi-a spus-o în două rînduri.

Se ridică de pe scaun şi se duse să sufle în lampă. Rămaseră cîteşitrei luminaţi doar de focul din vatră. Martha îşi trase scaunul în colţul de sub cuptor. Chipul îi stătea în umbră.

— Uite ce mi-a spus, zise ea. Mai întîi mi-a spus : „Şi pentru noi, unde-i păstorul ?“

Se opri un timp. Voia să-i facă să simtă tăcerea care, acolo, în largul ierburilor şi al iernii, se aşternuse după cele dintîi cuvinte. Ceasul din perete ticăia. Cei doi bărbaţi pufăiau domol din pipă.

— Apoi mi-a spus : „Eu sînt păstoriţa“. Şi-n jurul ei totul era pace şi odihnă.

XVII

Primăvara sări dintr-o dată pe pămînt. Lăstarele verzi întrecură ierburile. Răsurile tremurară sub florile ochioase. Văzduhul era amărui şi arzător ca seva smochinului.

Jacquou ieşea din casă în fiece zi. Mergea cu paşi mari pe ogoarele lui, apoi în şesul despărţitor de ogoarele celorlalţi. Îşi lingea buzele. În cele din urmă, buzele îi crăpară.

— E din pricina puterii timpului, zise el.

Răul se lăţi jur împrejurul gurii. Marginile pleoapelor i se înroşiră.

— Mai stai locului, îl luă la rost Barbara. Potoleşte-ţi sîngele.

— Aha ! făcu el. Pricepuşi.

— Ce să pricep ?

— Uite, draga mea, mărturisi el, e pentru întîia oară cînd nu mă mai pot stăpîni.

Vorbise cu vocea lui din tinereţe. Şi liniştit, măsurat, la locul lui.

— Ar trebui să iei o curăţenie.

— Iau curăţenia care-mi trebuie, mormăi el.

În ciuda celor auzite, Barbara îi făcu ceai de turtiţă. În cîteva zile se lecui. I se vedea iar faţa pămîntie.

Într-o seară, întors acasă, se duse spre grajd. Ziua se mărise. Văzduhul era încropit. Deschiseseră uşile grajdului şi puseseră o leasă ca să nu iasă animalele. Oile, mieii, măgăruşul, caprele, calul se buluceau la leasă. Adulmecau aerul serii. Venea o mireasmă de flori dinspre cîmpii. Murguţa se apropie. Jacquou avea obiceiul să-i dea pîine. Găsi o coajă în buzunar. Iapa o ronţăi cu dinţii ei mari.

— Măi, fătucă, o iscodi Jacquou, eşti grea, da ori ba ?

A doua zi de dimineaţă Jacquou puse şaua pe cal.

— Mă duc la Jourdana.

Se ridică încă sprinten în scări şi, odată aşezat bine-n şa, scoase un oftat. Îşi simţea şalele zdravene, şoldurile grele, coapsele tari. Porni la pas. Calul şfichiuia cu coada musculiţele aurii. Cîmpurile din preajma fermei le păstrase pajişti dintotdeauna. Ăst an erau mai bogate. Jacquou le însămînţase în două rînduri fără să spună nimic, la nimeni. Într-o noapte se gîndise la toţi grunzii de pămînt negru, smulşi de rădăcinile ierburilor şi care dorm în pajiştile umbrite de pădure. Îşi spuse: „Am să le dau din nou sămînţă". Alesese din peste o sută de pungi de hîrtie, şi mai ales din pungile cu etichete colorate, sămînţa celor mai frumoase flori. Era priceput în asta ca nimeni altul: într-o pajişte, iarba-i totul. Floarea nu foloseşte la nimic. Folosul stă între floare şi rădăcină. Dobitoacelor nu le trebuie floarea. Dar, cine ştie? îşi spusese el. Ce ştiţi voi, voi ceilalţi (voi ceilalţi erau strămoşii, părinţii şi bunicii, şi toţi cîţi făcuseră să crească pajişti şi păşuni mai înainte de primăvara asta). Ce ştiţi voi ce-i un animal? Şi dacă uneori floarea asta — îşi spunea singur în mijlocul nopţii — dacă floarea asta ar da animalului părul, sau ochii, sau dinţii, sau coarnele, sau copitele, sau cine ştie ce alt dar frumos? Ce ştiţi voi? Astfel, în toiul nopţii, stătu de vorbă îndelung cu umbra strămoşilor. Şi zarea somnului i se ilumină de boi şi de vaci cu pielea de foc, de oi, de cai şi de capre de-o frumuseţe nemaivăzută.

Acum, de pe cal, privea la întinsele-i pajişti spumoase. Aişorul mic, aişorul mare, bănuţeii, iarba de aur, flămînzica şi cardamina îşi răsfăţau florile. Străbătu pajiştile şi o mireasmă de miere îl învălui tot mai mult, pe măsură ce calul strivea ierburile. Ceva mai departe lumina grîul. Apoi veneau cele două cîmpuri unde nu semănase grîu, ci narcise, ca Jourdan. Narcisa devenise floarea îndrăgită a platoului. Creştea cu uşurinţă. Îşi dădea seama pe dată, mulţumită ei, că pămîntul era îmbibat de apă. Apoi venea şesul dormitînd sub pîcla albastră. Se gîndi că într-o zi ar trebui să se înţeleagă în privinţa acestui şes, să se strîngă toţi, să-l scarmene cu boroana şi să arunce seminţe de flori. Să sădească pomi, arţari, ulmi şi mesteceni pe care-i îndrăgea atît.

Mestecenii cu scoarța plăcută la vedere ca șoldul ciutelor.

Se gîndea la o lume mîngîietoare. Jinduia să vadă mînzul care trebuie că era în pîntecul iepei lui. Și-l închipuia murguț, pătat cu alb. Îl vedea cu coama străvezie în vînt și cu nuca genunchiului subțire ca glezna unei copile. Îl vedea galopînd. El unul mergea domol printre ogoare. Trecu printre narcisele lui Jourdan și ajunse la Jourdana.

— Te-ai făcut bine? întrebă Martha.

— N-am fost bolnav decît pe deasupra, zise el, pipăindu-și pielea feței. A fost doar zgura sîngelui.

— Nici nu se mai cunoaște, făcu Martha. Și-acum, uite c-ai plecat la plimbare.

— Nu, spuse el, am venit anume. Unde-i Jourdan?

— Intră.

Legă calul de stîlpul șurii.

— La drept vorbind, urmă el, am fost tare îngrijorat.

— De ce?

— De aia care mi-a ieșit pe față.

— Nu era mare lucru.

— Nu, conveni el, dar nu ședea frumos.

Jourdan pregătea o poliță pentru pungile cu semințe.

— Vreau să le rînduiesc, grăi el, ca să le știu la îndemînă cînd mi-or trebui. Acum am timp berechet pentru toate.

— Ascultă, spuse Jacquou, și eu am venit pentru ceva. Ar trebui să lăsăm slobode animalele.

— Știi că eu n-am multe, zise Jourdan. Doar calul și scroafa.

— Unde-ai dus-o la gonit?

— La vier, la Fra-Josepina.

— Și are?

— O să fete cam în douăzeci de zile.

— Hai, îl pofti Jacquou. Fă-te încoace, stai jos. Am răgaz o jumătate de ceas. Unde-i Bobi? Aș vrea să te lămuresc.

— Bobi e dus la pădure. E ceva nou cu cerbul și cu cîrdul lui.

— Ce e nou?

— De bine, zise Jourdan.

— Hai, vino și șezi. Eu unul, urmă Jacquou, cred că trebuie să vrem sau totul, sau nimic.

— Și eu la fel, întări Jourdan.

— Cred că-n toată iarna asta mi-am pus o sută de-ntrebări, zise Jacquou. Și ziua și noaptea.

— Și eu la fel, mărturisi Jourdan.

— Am așteptat primăvara.

— Și eu la fel.

— Și uite primăvara.

— Păi da.

— Că eu pricep lucrurile, spuse Jacquou cu o voce caldă.

— Le pricep și eu, îl încredință Jourdan. Numai că n-am multe suflete de lăsat slobode. N-am fost niciodată de-al crescătoriei. Mai mult de-al țarinei.

— Dacă mă gîndesc bine, vorbi Jacquou, ai putea să vezi înainte de țarină.

— Păi asta și fac, răspunse Jourdan.

— Să vezi de ea într-altfel, asta voiam să spun.

— Asta și fac.

— Eu unul am ajuns... începu Jacquou. Uite, trebuie să-ți vorbesc altfel. Sînt fericit. Nu, n-am ajuns să fiu fericit aidoma unui dobitoc. Pînă să văd taurul alb...

— Ce taur alb ?

— Într-o noapte am văzut un taur alb.

— Unde ?

— Proțăpit în fața mea.

— Pe pajiște ?

— Nu, în vis.

Ședeau amîndoi pe arie. În fața lor cîmpurile dormitau sub dimineața aurie și sub pîclă. Ciocîrliile cîntau.

— Un taur ! făcu Jacquou. Stătea proțăpit în fața mea. De la copite pînă-n greabăn, picioarele-i erau două arcuri, așa ca hulubele tăvălugului ăsta de treierat grîul. Avea o căpățînă și-avea niște nări cît mîna. Coarnele-i țîșneau drepte din frunte.

Și Jacquou își săltă înainte amîndouă brațele.

— Mda, recunoscu Jourdan, un taur cum s-arată-n vis, adevărat.

— Am avut timp berechet să-l privesc, urmă Jacquou. Stătea pe loc. Nu mișca. Eu, la fel. Îl scrutam cu

de-amănuntul ca și cum cineva mi-ar fi spus: „Ori mori, ori înveți pe dinafară toate locșoarele unde-i tremură lunile, semilunile și stelele mușchilor, feliile și vîrfurile mușchilor“. Pielea, uneori, ai fi zis că se înfioară ca de atingerea unei muște, și asta-i aprindea în păr o sclipire de stea. Dar nu era muscă. Era fulgerarea forței care încolțea acolo. În alte locuri mușchii se umflau, culcîndu-i părul, care se albea într-un vîrtej. Uite de ce, în vis, le-am zis luni, semiluni și stele. Cînd taurul mi s-a șters dinaintea ochilor, m-am trezit. Era pe la ceasul cînd mă trezesc de obicei. Cînd mi s-a arătat, era ceasul la care mă știu că adorm. Atîta cît a stat n-am lîncezit, nici el, nici eu. Și-a stat toată noaptea.

— Cînd a fost asta?

— Pe-aproape de martie.

— Se dusese frigul?

— Tocmai se ducea.

— Mai turnau ploile?

— Nu. Fuseseră trei zile scăldate de soare. Apoi s-a ridicat ceața și-am avut zile în care nu vedeai decît ceață. Cam atunci a fost, într-o noapte. Ce spui de asta?

— Nimic.

— Tot așa, zise Jacquou, am văzut în vis capra, am văzut în vis calul, am văzut în vis iepele mele cu zece mînji ca focul. Am văzut în vis scroafa. Și eu n-am scroafă. Poate c-am visat-o pe-a ta. Pe scurt, o scroafă.

— O să fete taman cînd or începe zilele frumoase, zise Jourdan.

— Ce spui de toate astea?

— Nu spun nimic, zise Jourdan. Spun c-ai visat niște dobitoace.

— Mda.

— Eu am visat plante.

— Zău!

— Nu așa mereu, lămuri Jourdan, dar dormeam în verdeață.

— Va să zică, tu și cu mine, noi doi am visat plante și animale. Și la tine, cînd a fost?

— Cam tot pe-atunci. Mi-aduc aminte de zilele alea cu ceață.

— Și-ai visat multe?

— Cred că le-am visat pe toate. Numai că erau cam amestecate. Nu era ca la tine, cu taurul, ori cu scroafa, cîte-un animal de fiece vis. Era un vis verde. Așa, amestecat.

— La mine, zise Jacquou, da, de fiece dată era cîte-un singur animal. Nu se putea să fie mai multe. Cînd ajungeam să-l văd, n-aveam decît o dorință, să rămînă locului ca să-l văd mai bine. Și rămînea.

— Eu, mărturisi Jourdan, am văzut lucruri ciudate. Odată am visat o iarbă albă și albăstrie ca ceața, lucitoare, nițel mai deasă și mai grasă, leit ceața de după ploile cele mari. N-ai fi zis că-și are rădăcina-n pămînt. Urca pînă sus de tot și cădea la pămînt ca frunzișul unui copac. O vedeam venind ușurel, taman din străfundurile cerului. Avea foaia crestată ca frunza de pelin. Dar era, îți spun, grasă și cenușie, și lucitoare, și unsuroasă cînd îi striveai vîrful între degete. Oricît de puțin i-ai fi strivit carnea, răspîndea o mireasmă după care te dădeai în vînt într-o clipită. O mireasmă care aducea un piculeț cu aburul drojdiei de strugure și a drojdiei de măslină la un loc.

— Noi n-am visat lucruri de toată mîna, rosti Jacquou.

— Nu, încuviință Jourdan.

— De ce oare ? făcu Jacquou.

— Eu, zise Jourdan, trebuie să-ți spun că visurile astea îmi plac grozav și că, mai tîrziu, mi-au dat idei.

— Văzui, zise Jacquou. Le văzui adineauri pe polița și în pungile tale.

— La anul, dezvălui Jourdan, o să am niște semințe nemaipomenite.

— Ce semințe ?

— Semințe de ierburi, semințe de flori, de...

— Văd, zise Jacquou.

— De cînd am visat plante, spuse Jourdan, tînjesc să le pun în pămînt să răsară. Și-au să răsară.

— Trebuie să mă duc acasă, își aminti Jacquou.

Jourdan îl însoți pînă unde lăsase calul. Jacquou puse piciorul în scară și încălecă sprinten, întocmai ca la el la fermă.

— Aș fi vrut să-l văd pe Bobi, dar n-au intrat zilele-n sac.

— Să vezi, zise Jourdan, alaltăieri seară cerbul ni le-a adus pe amîndouă ciutele lui.

— Au venit liniştiţi ? întrebă Jacquou.

— Liniştiţi. Au păscut în jurul fermei. Ciutele se apropiau de mine, de Bobi şi de Martha, ca şi cum ne-ar fi cunoscut de cînd lumea.

— Ca şi cum ne-ar fi cunoscut de cînd lumea ! repetă Jacquou.

Întoarse calul spre cîmpurile smălţate de flori, dincotro adia un vînt călduţ.

— Eu, zise el, aş vrea să am un taur frumos şi o vacă frumoasă, un berbec frumos, o oaie frumoasă, o măgăriţă frumoasă pentru măgarul meu, care-i frumos şi el, şi-aş mai vrea un armăsar frumos, să-l fete iepele mele. Abia aştept să am animale frumoase. Cu bine.

— Noroc !

Porni la pas.

Venirea lui Jacquou dădu mult de gîndit lui Jourdan. Se gîndea la plantele pe care le visase el, dar acum se văzu nevoit să se gîndească şi la animalele visate de Jacquou.

— Noi vrem atîtea, îşi zise el. E ciudat cum ne-nsufleţesc toate astea.

Auzi un zgomot de paşi. Crezu că se întorcea Jacquou. Nu se vedea nimic înspre cîmpurile întinse şi pustii sub pîclă. Cătă spre pădure. Venea Bobi. Era încă departe, dar pasul lui singuratic se auzea deslușit în tăcerea din jur. Mai ales în ceaţa găzduitoare de ecouri. Ceaţa stătea într-acolo, în faţa soarelui, străbătută de razele care deschideau în ea peşteri sinelii şi adînci.

Bobi se întorcea de la pădure, bătîndu-şi jambierele de piele cu o crenguţă de fag. Cele o sută de mii de picături de apă care lăuzeau ceaţa erau aidoma unei lupe prin care se vedea un Bobi uriaş, cu mîinile, picioarele şi boiul umbrei de douăzeci de ori cît picioarele, mîinile şi boiul lui. În mijloc doar se vedea o pată întunecată, era el, cel adevărat. Dar dacă întindea braţul, întindea un braţ de douăzeci de metri şi gros cît bîrna şurii, şi umbra i se întindea pînă departe pe pămînt, iar dacă mişca din cap, părea că se clinteşte un deal. În schimb,

cînd făcea un pas, nu era decît un pas de om. Era un uriaș care juca pe loc.

★

În dimineața aceea Bobi aduse o crenguță de fag, cu trei muguri, trei muguri verzi spălați de rouă. Și cînd îi desfăcu, unul după altul, îi văzu umflați de-o sevă rășinoasă de culoarea aurului. Primăvara !

Doamna Elena scosese trăsura în curte, la Fra Josepina. Îi spusese bătrînei Cornute :

— Ia un ghemotoc de cînepă, o găleată cu apă și spală trăsura.

Veni să vadă cum mergea treaba. Bătrîna frecase lemnăria și arcurile.

— Doamnă, zise ea, ar trebui vopsită din nou.

— Ei, asta-i, făcu doamna Elena. Mereu îți dă cîte ceva prin cap ! Pentru cît îmi slujește mie, cît merg peste ogoare !

— Da, stărui bătrîna. Ar trebui vopsită-n albastru, cum e cerul.

Pînă acum primăvara se arătase blajină. Dar se sălbătici. Strivi întinsele pajiști ale lui Randoulet sub dogoare și vînt. Toate păsările își luară zborul. Cele cîteva zile, cît mai rămăseseră în cuiburile lor pitite în iarbă, ascultară zvonul marilor rădăcini trezite din amorțeală, și năvala sevei în lăstare, și șuieratul sevei împrăștiindu-se în frunze, și freamătul sevei care ivea bășicuțe în toate crăpăturile mugurilor. Încet-încet, păsările se înfricoșară. Zăriră cu uimire în marginea aripilor un mic ciucure ruginiu. Încercară mai întîi să-l curețe cu ciocul. Dar nu era murdărie : văzură că erau pene noi. Ochiul, de asemenea, li se mărise și el. Avea nevoie de oglindiri nesfîrșite. Fură nevoite să plece, să-și ia zborul cu țipete spre cer.

Spre miazăzi și spre miazănoapte cerul era însă într-o mare bătălie. Vîntul lupta împotriva norilor. Miazăzi era greu de aburul mării. Norii se îngrămădeau în munți. Vîntul venea de la miazănoapte, tot rece ca iarna, dar cu mai puțină putere. Norii abia se clădeau și se năruiau încet în vînt. La început, vîntul părea mirat. Urma o

clipă de pace. Norul apăsa cu toată greutatea lui. O noapte albastră învăluia pămîntul. Apoi, vîntul își umfla pieptul, se zbătea, striga și săpa în mijlocul ploilor lungi tuneluri ruginii. Soarele șiroia prin toată această țevărie de nori, ca apa în galeriile care, sub munți, umblă din peșteră în peșteră. Vîntul, laolaltă cu lumina, gemeau în cer ca într-o orgă.

Bobi alergă spre șură. Intră și închise ușa. Apoi, rezemat de perete, încercă să-și recapete suflarea. Purta în el o veche dorință. Uitase de ea. Nu se gîndise drămuit la ea, nu, dorința îl năpădi dintr-o dată. Împinse zăvorul de fier. Aici era singur. Ferestruica din acoperiș ba se întuneca, ba se umplea de soare. Bobi căută niște saci goi. Găsi patru. Îi așternu la pămînt. Se lungi pe ei. În clipa aceea auzi afară toate zvonurile lumii. Încercă acrobațiile pe care le făcea de obicei. Ceea ce numea el omul-broască, cu picioarele pe după umeri, și omul-șarpe, cu brațele și picioarele înnodate în jurul lui. Își auzi genunchii trosnind. Înțelese că încheieturile i se învîrtoșaseră. Se ridică. Așadar, își pierduse mlădierea. În clipa aceea, vîntul sfîșie o matahală de nor și, purtîndu-i în voia lui fîșiile, umplu rînd pe rînd șura de umbră și de soare, și apoi iar de umbră și de soare. Bobi simți nevoia unui salt periculos, executat fără de cusur. Fără de cusur, rotund ca o minge! La a treia umbră de nor, sări. Căzu drept în picioare. Avu din nou dorința de a sări și mai sări o dată, apoi încă o dată. Nu-și dădea seama că dușumelele răsunau sub el ca o tobă. La urmă, căzu din nou pe picioare, amețit, sleit de putere, fericit, sub ferestruica din acoperiș, tocmai în clipa cînd vîntul, spulberînd toate zdrențele norilor, lăsa albăstrimea dulce a cerului să se întindă tăcut în jurul lumii, ca aripa unei păsări.

— Unde ești? strigă Jourdan.

Bobi se grăbi să iasă. Afară, lumina îi luă ochii. Soarele năvălea parcă de pretutindeni în aerul vîscos, îngroșat de abureala pămîntului.

— Ia te uită! strigă Jourdan.

Arătă cu mîna înspre zare. Se vedea un cal în galop. Era slobod și fără călăreț. Pieri stîrnind colbul din șes.

Văzură apoi un stol de gîşte sălbatice. Zburau împotriva vîntului.

— Narcisele ! făcu Bobi, arătînd spre cîmpurile cu flori.

Vîntul nu le îngădui să vorbească omeneşte. Se dezlănţui cu atîta furie încît le strivea cuvintele de dinţi. Gîştele sălbatice zburau din răsputeri, dar nu se mişcau din loc. Păreau ţintuite pe cerul zilei ca o nouă constelaţie, cu mari stele albe.

— Orion ! strigă Jourdan. Orion — floare de morcov !

Apoi, vîntul îi îmbrînci din spate şi ei alergară aşa pînă acasă. Martha ridicase perdelele de pînză la toate ferestrele, ca lumina să intre în voie. Şi lumina intra în voie. Vedeai în toate ungherele bucătăriei. Se auzea vîntul izbind pereţii. Ochii Marthei erau mai vii ca de obicei. Vîntul nu conteni nici în timpul nopţii şi lungi fulgere de pucioasă fluturară printre norii în năruire.

În fiecare dimineaţă, Bobi se ducea pînă în spatele şurii. La ceasul acela, cerul era de obicei doar o goană de nouraşi veseli, înfloriţi, lucitori de soare. De cum se vedea la adăpost, Bobi făcea pe rînd unul, două, trei salturi, uneori patru. Apoi, ameţit, se întorcea în casă, ca şi cum nimic n-ar fi fost.

Ceva ciudat, cum nu văzuseră niciodată, atrase luarea-aminte lui Carl şi lui fecioru-său. În ziua aceea se înapoiară acasă, la fermă, ameţiţi ca şi Bobi după cele patru salturi. Tatăl şi băiatul se plimbau. Nu vorbeau. Ajunseseră în capătul pajiştei de unde, anul trecut, băiatul văzuse cerbul întîia oară. În capătul pajiştii se afla de pe vremuri o veche roată hidraulică şi pămîntul făcea aici un gheb. Urcară sus. În drum, Carl văzu un mesteacăn care răsărise de unul singur şi curînd avea să iasă deasupra ierburilor.

Acolo unde pămîntul e neted ajunge un dîmbuleţ ca să ţi se dezvăluie un spaţiu larg. Din vîrful movilei, Carl şi băiatul vedeau pînă foarte departe în jurul lor. Bătea un vînt aprig. Cerul curgea dinspre miazănoapte spre miazăzi. Valurile ierburilor alergau spre miazăzi. Pădurea Gremona se îndesea în zare. Copacii se aplecau şi ei spre miazăzi. O pulbere aurie, pulberea florilor de frasin,

fumega deasupra pădurii și zbura spre miazăzi. Carl și băiatul se simțeau triști amîndoi, dar nu era o tristețe împovărătoare. Așa ca atunci cînd vezi pe unii oameni plecînd, și tu rămîi, și-ți spui : „Cine știe ce-i așteaptă ? Mie mi-e bine acasă“. Îți închipui că ei au să se culce în tufe de mărăcini în nopțile ploioase. Te gîndești la patul moale de-acasă. Și dorești deopotrivă, cu aceeași pornire, și patul moale de acasă, și tufișul de mărăcini din ploaie.

Carl și băiatul priveau la toată această lume care se călătorea sub vînt spre miazăzi. Numai așa, rătăcind cu privirile pe cîmp, văzură ei ciudățenia pe care Carl o numi primăvară, atunci cînd vorbi altora despre ea. Nu știai bine ce vrea să spună, nici el singur nu știa, dar o spunea. Din vîrful movilei văzuse toate drumurile platoului brăzdînd pămîntul. Niciodată, nici el, nici feciorușău, deși se urcaseră mai bine de o sută de ori pe movilă, nu băgaseră de seamă că puteau vedea totul de aci. Trebuise să vină ziua asta învolburată de plecări și de vînt. Totul se datora faptului că anotimpul dăduse pretutindeni viață ierbii și că, în marea de verdeață, drumurile apăreau mai puternic și într-un chip nou. Erau drumuri de căruțe cu cele două făgașuri ale roților bine adîncite. Erau poteci de picior, poteci de călăreți, scurtături și drumul ocolit, pe care cei de pe platou trebuiau să-l întrețină, și nu-l întreținеau decît cu obișnuita lor trecere, și care astăzi era albastru ca și cerul, fiind ros pînă la piatră. Toate aceste drumuri se încrucișau și plecau. Se întîlneau iar, se despărțeau, se strecurau spre pădurea Gremona ; se duceau spre valea Ouvezului, spre munți, spre miazăzi, spre miazănoapte, spre răsărit, spre apus, fără grijă de ceas, de întuneric sau de lumină. Erau de-o putere nemaivăzută. Te simțeai mai trist privindu-le. În același timp, sîngele îți zvîcnea în urechi, înfundat ca o tobă.

— Și, spuse Carl atunci cînd vorbi despre asta, drumurile dau în alte drumuri. Nu-s drumuri care să se-nfunde. Sînt fără capăt. (Și își deschise brațele spre cele patru zări.) Primăvara ! adăugă el.

Ceilalți rămaseră fără să deschidă gura. Vedeau totul limpede, ca și cum ar fi fost toți acolo, pe movilă.

În seara aceea Carl lăsă armăsarul slobod pentru a doua oară. Nu o făcu pentru prăsilă. Era vorba de libertate. Armăsarul zvîcni îndată în goană drept înainte. Carl băgă de seamă că urma lui deschisese un nou drum, însemnat în iarbă. Asta nu-i alungă tristeţea. De altminteri, nici nu ţinea : nu era o tristeţe împovărătoare, ci un fel de nevoie de amărăciune, ca atunci cînd corpul trebuie să se cureţe şi bei ceai de turtiţă.

Marea bătălie a cerului nu se mai isprăvea. În largul platoului armăsarul slobod şi fără călăreţ apărea şi dispărea într-un nor de praf. Devenise minunat, în stare de salturi aproape de necrezut, şi adeseori, noaptea, i se auzea nechezatul în şuieratul vîntului.

Doamnei Elena îi pierise somnul. Se liniştea un pic numai cuprinzîndu-şi sînii în mîinile-i reci. Uneori, un fulger îi lumina odaia, apoi un tunet surd zguduia casa, ca venind de sub pămînt. Vîntul făcuse să cînte moriştele pe acoperişuri. Acum stăteau neclintite în bătaia lui venind dintr-aceeaşi parte a nopţii şi din cînd în cînd se tînguiau doar încetişor. Doamna Elena nu se liniştea decît cuprinzîndu-şi sînii în mîinile-i reci. Era tristă să-i simtă învîrtoşaţi, şi de foc. Gemetele vîntului îi pătrundeau în carne şi se plîngeau de inima ei. Fereastra nu era bine închisă şi se hîţîna, zguduind geamurile. Vîntul se strecura pe sub pervaz. Sărea pe acoperămîntul patului. Un vînt călduţ. Se lăsa uşor pe trupul doamnei Elena. Făcea întocmai ca într-un frunziş de copac ; o pătrundea adînc ; îi aducea tulburarea lui fierbinte pînă-n străfundurile ei, acolo unde se crezuse dintotdeauna de neînfrînt. Vîntul gemea. I se auzea geamătul străbătînd noaptea şi ecourile pe care le stîrnea în munţi şi prin vastele săli ale pădurii. Casa se zguduia. Nu numai zidurile care erau lovite de-a dreptul de învolburare şi peste care doamna Elena auzea uneori foşnetul ca de nisip al norilor tîrîţi pe pămînt de furia vîrtejurilor, ci toată casa, pînă şi uşile cele mai ferite se zbuciumau în ţîţînele lor de fier. Tristeţea doamnei Elena purcedea din pace şi nu venea de la nimic omenesc.

— N-am să mă plîng de nimeni, îşi spunea ea cu naivitate, nici chiar de mine însămi. Şi de fapt sînt liniştită.

Își repeta : liniștită, liniștită, cu cît vîntul se întețea și geamătul lui aducea mai multă tristețe molcomă și căldură. Și era o tristețe pe care o dorea.

Dar vocea vîntului ieșea ca dintr-un gîtlej de lemn, cu sunete aproape omenești, pe cînd gemetele moriștei de pe acoperiș erau gemete de fier. Ele nu pătrundeau în carne urmînd unduirile nervilor și ale vinelor, nu lunecau pe căile cele mai domoale, ci tăiau drept înaintea lor înspre inimă, ca un cuțit. Nervii se canoneau, vinele păreau că se golesc dintr-o dată de sînge printr-o spărtură deschisă în adîncimile cărnii. În clipele acelea doamna Elena nu avea în ajutor decît mîinile ei reci. Se gîndea la Jourdan. La început închisese numaidecît ochii, dar văzuse mult mai deslușit cu ochii închiși, și acum ținea ochii deschiși. Privea la fereastra cotropită de noapte, cu constelația berbecului încrustată în linii de aur pe ea. Nu vedea stelele strivite de vînt și pufoase ca boabele de ovăz. Vedea ochii lui Jourdan. Nu vedea noaptea lipită de geamuri. Vedea trupul negricios al lui Jourdan. Nu auzea geamătul învolburărilor de afară. Auzea vechiul ei geamăt și, fără să se poată împotrivi, o putere de umbră îi împingea și desfăcea genunchii.

Într-o noapte auzi o tînguire care nu era nici a vîntului, nici a moriștii de fier. Deslușeai în ea ceva animalic și duios deopotrivă. Ajungea la inimă mai iute decît tînguirile vîntului și ale fierului. De cum auzi vocea asta nouă, doamna Elena simți tinerețea trezindu-i-se în adîncul pîntecului. Începu să-i vorbească.

— Ascultă, ce vrei tu ? zise ea. (Vorbea în șoaptă. Încerca să întîrzie cît mai mult cu putință clipa în care n-ar mai fi avut putere să se împotrivească.) Ce vrei ? Ce se petrece cu mine ? Cu ce i-am greșit bunului Dumnezeu ca să am parte din nou de asta ? Ce vrei să fac cu tine acum ? Sînt singură, știi bine. El a plecat. Nu mai e nimeni lîngă mine. Ce vii să faci aici ? Lasă-mă...

Deodată, crezu că Aurora plîngea. Se simți ușurată. Sări din pat. Aprinse lumînarea. Deschise ușa de la coridor. Aurora era într-adevăr acolo, în cămașa-i lungă de noapte.

— Tu plîngi ? întrebă doamna Elena.

Aurora stătea lîngă fereastra cea mare a coridorului și privea afară.

— Nu plîng, zise ea.

— Cine face zgomotul ăsta ?

— Un cal, spuse Aurora.

Atunci, doamna Elena își dădu seama că era într-adevăr nechezatul unui cal.

Suspină.

— Trebuie să ne culcăm, fata mea, și să stăm liniștite.

Doamna Elena se întoarse în pat.

Nu se mai auzeau acum decît gemetele vîntului. Un fulger tăcut lumină camera. Doamna Elena închise ochii. Nu încercă să se mai împotrivească namilei de om, cald și greu, pe care îl vedea foarte limpede în fața ei. Adormi încet-încet și, cum își ținea sînii rotunzi în mîini, visă niște vîntrele de corăbii pe care vîntul le umflă și le duce cu sine.

Primăvara nu se arăta la fel de sălbatică. Cîmpurile de narcise înfloriseră toate. Fulgerele luminau mereu nopțile. Vîntul nu contenea. Dimpotrivă, se înteția și mai mult. Mirosea a piatră și a ploaie. Asta venea dinspre munții înalți, unde zăpada începea să se topească. Uneori era miros crud de piatră. Peste zi, norii groși țineau pămîntul în umbră. Unele dimineți dăruiau cîte-o clipă de liniște, lăsînd pomii și ierburile să se mai odihnească. O pasăre cînta. Trunchiurile mestecenilor care se legănau fără încetare se îndreptau suspinînd. În pajiști se auzeau cum lunecă picăturile de rouă. Hulubii ieșeau din hulubării. Dădeau o raită în zbor, apoi intrau din nou la adăpost.

Scroafa lui Jourdan nu avea decît opt țîțe. Fătase nouă purcei. Al nouălea avea pielea, grăsimea, sîngele străvezii, că vedeai lumina prin el. Cum nu avea loc să sugă, trebuiră să-l crească cu biberonul. Jourdan aducea lapte de la Jacquou. Dar Jacquou îi spuse :

— Am să-ți dau capra să-l hrănească o bucată de vreme, așa o să fie mai lesne. Vino s-o iei mîine.

A doua zi, Jourdan înhămă calul la brișcă și plecă după capră.

Vremea rămînea neschimbată, ba era şi mai întunecată. Jourdan semănase porumb. Era gata să răsară. În jurul Jourdanei creştea tot ce-i de trebuinţă vieţii. Vîntul de primăvară care nu dădea pace pămîntului ameţea lanul de grîu verde atîta cît trebuia ca tulpina să fie în stare să ţină spicul plin. Era grîu destul pentru patru guri, mai bine de un an. Îngrijindu-şi cîmpul de narcise, Jourdan descoperise un izvor. Abia un firicel de apă. Cam cît coada pipei. La început crezuse că e un vierme. Se gîndise să strîngă apa într-o groapă lipită cu lut. Să doarmă acolo. Izvorul îi îngăduise să facă două-trei lucruri noi : mai întîi o grădină de zarzavat, un loc care se cunoştea după verdele-i închis, aproape albastru : cu verze mari, gulii, straturi de spanac, măcriş, ceapă, usturoi, răsaduri de pătlăgele roşii (să fie). Apoi, cea mai mare noutate : o tarla mare de in. Din mai multe motive. Motivul pe care îl mărturisea Jourdan era : „Mie-mi place albastrul florilor astea". Celălalt motiv nu-l dădea în vileag. Iată care era : „Eu văd departe. Văd de azi în doi sau trei ani. O să fim mulţumiţi s-avem tarlaua asta aci." Semănase şi cînepă. Începuse prin a pune cînepă la topit în groapa cu apă. Încercase apoi să dea la meliţă un mănunchi. De aci îi veniseră în minte alte două-trei lucruri noi : să caute în pădure un copac cu lemnul vîrtos ; să-l doboare ; să-l aducă la Jourdana ; să-l taie în lung cu fierăstrăul ; să facă scînduri ; să meşterească o unealtă de lemn pentru meliţatul cînepei. Copacul cu pricina putea să fie, bunăoară, un nuc, sau un stejar, sau un cedru. Lemnul de cedru miroase frumos. Rumeguşul de cedru te îmbată cînd îl miroşi, atît de bine miroase. Să aibă meliţa lui din lemn de cedru, o unealtă din lemn de cedru. Întîi de toate, era nevoie să doboare negreşit copacul. Avea trebuinţă apoi şi de altă unealtă. Neîntîrziat. Martha ar fi atît de mulţumită. Un război de ţesut. Bobi spusese că ştia cum e întocmit. Jourdan îşi amintea mai puţin. Martha îşi amintea de mişcările celui care ţese şi, mulţumită mişcărilor, îşi amintea şi de război. Bobi desenase cele două suluri pe o bucată de hîrtie şi Martha îi spusese : „Te înşeli. Aci nu vine aşa, ci aşa. Fiindcă dacă apeşi pe tălpici, rostul se ridică şi dacă rămîne aşa ca la tine, te loveşte la genunchi. Da, omule."

— Adevărat, îi dăduse dreptate Bobi, și ștersese linia dintîi, trăgînd o alta, cum îi arăta Martha cu degetul.

— Așa da, zise ea, o să meargă ! Un război de țesut. Din lemn de cedru.

Jourdan punea tot sufletul pentru războiul lor de țesut. Îl vedea. Îl auzea. Zgomotul pe care-l auzea îi aducea aminte de copilărie, de colțișorul muntos unde-și avea obîrșia, de taică-său, de maică-sa, de casa lor bătrînească, de viața de atunci, de liniștea de atunci, de frumoasa liniște de atunci. Viața e frumoasă ! Viața e frumoasă, pentru Dumnezeu !

— Și tu, căluțule, dormi ? Măi puturoșenie ! Păi cînd vrei s-ajungem la Jacquou ? Și cînd gîndești să aibă lapte purcelul ?

Îl pișcă din vîrful biciului.

— O să-l facem, da, războiul de țesut. Te cred ! Și sus, pe furci, o să scrijeleze cu cuțitul un cerb cu coarne mari, iar pe de lături niște ciute. De jur împrejur, pe grindeie, peste tot.

Vedea cerbul pe care îl va scrijela cu cuțitul. Cuțitul lui cu prăsele de corn, cu lama vîrfuită și bine ascuțită. Vedea coarnele cerbului desfăcute ca și crengile copacilor. Dedesubt, ciutele adăpostite, le ating cu spinarea și copitele, ca și cum ar trece pe sub crengile joase ale cedrilor. Toate astea le va scrijela pe furcile și pe grindeiele din lemn de cedru de la războiul de țesut al Marthei.

Auzi un zgomot în cîmp, în urma lui. Opri brișca. Ascultă. Era uruit de trăsură.

— Uite-o iară, își zise el. Ce tot o fi făcînd ?

De cîtva timp, de fiece dată cînd ieșea sau era singur la cîmp, auzea și apoi vedea trăsura doamnei Elena. Doamna Elena apărea, apoi se învîrtea pe departe în jurul lui, fără să se apropie niciodată. Cît putuse să vadă, doamna Elena mîna singură : înhămase amîndoi caii și mîna strașnic, gonind la trap și uneori la galop peste cîmpii și ridicîndu-se adesea în picioare, fără pic de prevedere.

Jourdan o strigase :

— Doamnă Elena !

Și îi făcuse semn cu mîna : „Veniți încoace !“

În loc să se apropie, ea se învîrtise mai departe în jurul lui. Apoi plecase.

Jourdan își spusese :

— Nu m-a auzit.

De astă dată, fie că ecoul se călătorise într-acolo, fie că strigase mai tare, vedea bine că și caii l-au auzit. Prin urmare, l-a auzit și ea. Începu din nou să-i facă semn cu mîna : „Veniți încoace !“ Ea se uita spre el, dar făcu la fel ca data trecută, întoarse trăsura și pieri în depărtare.

— Ce-o fi avînd? Că de văzut m-a văzut!

Venind acasă, o întrebă pe Martha :

— Ai mai văzut-o pe doamna Elena ?

— Zilele astea, nu.

— Nu ți-a spus nimic ?

— **Nu.**

— Nu părea supărată ?

— Nu, zise Martha. De ce ?

— Ciudat, făcu Jourdan, am văzut-o de două sau de trei ori cu trăsura, dar mă tot ocolește. O strig, se uită la mine, mă aude, dar nu se apropie.

— Poate că are treabă, zise Martha.

Jourdan, în sinea lui, nu se mulțumi cu această lămurire. Își spuse : „Ciudat !“

Șesul era pustiu. Cerul se zbuciuma în tăcere, căci vîntul trecea pe sus de tot. Jourdan auzi cum se apropia trăsura. El era într-o adîncătură. Doamna Elena nu putea să vadă că s-a oprit. Auzea clopoțeii cailor, scîncetul arcurilor, ba chiar și vocea doamnei Elena, o voce întunecată ca primăvara. Striga : „Ptrru !“ Apoi, totul amuți.

Era gata să o cheme, cînd se gîndi : „Ea s-a oprit fiindcă nu m-a văzut ieșind din vale și știe că stau locului. Cum s-ar zice, nu vrea să mă-ntîlnească. Aici nu-i lucru curat. Mă-ntreb ce se-ntîmplă. Ce i-am făcut ? De ce să vină după mine, și-apoi să se oprească ? De ce să-mi dea tîrcoale pe departe ?“

Își zise : „Cel mai bine ar fi să mă-ntorc scurt, să-i tai calea și să-i spun : „Ia ascultă, ce este ?“ Dar după o clipă, dimpotrivă, se gîndi că cel mai bine ar fi să-și vadă de drum, făcînd pe niznaiul, fără o vorbă și fără să dea

ceva de bănuit. Fiindcă o îndrăgea mult pe doamna Elena. Îi îndrăgea chipul, culoarea cărnii, purtările, ochii, forma nasului, glasul, felul cum își legăna brațele în mers. La el venise ea să se adăpostească atunci cînd bărbatu-său înnebunise.

— Jourdan, se povățui el, n-o supăra.

Pișcă ușurel calul cu biciul și o luă din loc.

— Da, își spuse el, un război de țesut, sănătos, cum au oamenii de la munte.

Ajunse în locul poreclit „Tochitoarca". Era o surpătură largă și umedă, năpădită de trestii și pipirig. Stătea cufundat în ceață.

— Aci, cugetă Jourdan, oricît s-ar uita, o să-i fie greu să nu mă-ntîlnească.

Într-adevăr, nu vedea nimic înainte. Mergea orbește. Dacă se oprea, zgomotele înfundate ale ceții îi înșelau urechea. Totul era schimbat.

Se afla cam pe la mijlocul surpăturii cînd se auzi strigat. Opri calul.

— Cine mă strigă ?

— Eu, zise vocea.

— Cine ești tu ?

Vocea venea dinspre stînga.

— Doamna Elena.

— Dumneavoastră sînteți ? făcu Jourdan. Nu v-am auzit venind.

— Pămîntu-i afînat, spuse ea.

— Unde sînteți ?

— În stînga, sub sălcii.

DeslușI în adîncul ceții o umbră mai întunecată. Erau sălciile.

— Stai niței, că vin într-acolo.

— Nu, rosti doamna Elena. Rămîi pe loc.

— Mă-ntreb ce aveți, vorbi Jourdan aproape pentru el, dar ea auzi.

— N-am nimic.

— Păi, vă țineți de urma mea.

— Da.

Nu mai știu ce să spună.

— Unde te duci ? întrebă ea.

— La Jacquou, după capră. Am un purcel care nu poate suge la mă-sa.

— De ce ?

— Mă-sa are opt ţîţe şi el e-al nouălea.

— Asta-i soarta tuturor, zise vocea.

Jourdan auzi scîrţîind oiştea trăsurii şi frecătura sălciilor pe poclitul de piele. Doamna Elena întorcea caii. Îi plesni îndată în şuierul biciului. Plecase.

Cum ieşi din surpătură, Jourdan se uită la dreapta şi la stînga. Era pustiu. Nu se auzea nimic. Doamna Elena plecase.

Puse biciul pe cal şi o porni în goana mare, fără să se mai gîndească la nimic, scuturat de drum, ţinînd hăţurile şi ostenind biciul. Ajuns la Jacquou, spuse ceva despre ploaie şi despre vremea frumoasă, luă capra, smuci de hăţuri şi se înapoie la Jourdana.

La fel de neaşteptat cum izbucnise sălbăticia primăverii, se statornici şi tihna zilelor paşnice. Le simţiră curînd duritatea şi trăinicia, ca şi cum ar fi fost clădite din ciment şi fier. Pădurea era acoperită de frunze. Părea de două ori mai mare decît înainte. Înainte vreme nu era decît un gard de zăbrele negre care închidea cerul. Acum era bogată şi trupeşă. Ascundea vederii colţul ei de cer. Copacul cel mai firav de odinioară, abia un schelet de sîrmă neagră şi lucitoare de ploaie, înfiripat şi cărnos, devenise un locuitor al lumii. Avea un loc în lume. Cerul era mai puţin gol. Asta se vedea bine privind, dar se simţea şi mai bine strigînd, ori făcînd mare zgomot. Înainte, zgomotul suna în gol ; acum, răsuna în mulţime şi în viaţă.

Zilele erau aurite.

Jacquou poftea cărnuri şi sînge. O vie nălucire, născută din dorinţele lui, îl împresura. Vedea minunate animale străvezii, care treceau prin faţa lui ca un fum. Acum rîvnea ceva cu îndîrjire. Rîvnea să aibă animalele din visurile lui, să le crească, să le facă să umble pe pămînt, să le dea drumul aici, pe platoul Gremona, unde nu mai era nimic de făcut şi unde acum era ceva de creat. Vedea înainte o treabă îndelungată şi frumoasă pentru mîinile şi mintea lui. Corpul lui cerea multă forţă.

Rostogoli o piatră turtită în arie. Era o veche piatră de moară. Prinse un ied. Îi legă picioarele și-l culcă pe piatră. Iedul își lungi gîtul, răsuflarea-i ridică pulberea veche de făină de grîu.

Cu buricele degetului, Jacquou încercă tăișul cuțitului. Apucă iedul de urechi. Îi răsturnă capul pe spate. Îi tăie beregata. Iedul dădu un țipăt. Geamătul lui gîlgîi tăcut și spumegînd în adîncul tăieturii. Sîngele se opri repede. Se scursese tot pe pămînt. Piciorușele încetară să mai zvîcnească ; iedul își rînji botul și începu să rîdă.

Jacquou îl jupui. Iedul nu avea încă oase, ci numai zgîrciuri albe ca zăpada, într-o carne albă de tinerețe. Îi spintecă pîntecul și-i scoase prapurul cu măruntaiele și mațele.

Chemă argatul.

— Fă-mi o groapă, îi porunci el, și îngroapă astea

Îi arătă locul.

— Uite colo.

Avea de gînd să sădească un trandafir în locul acela.

Puse deoparte, pe piatră, ficatul și măruntaiele. Un abur ușor fumega din fîșiile de carne.

Începînd din acele zile, primăvara se scurse greoi și pașnic. Bărbații și femeile erau covîrșiți de dorinți, dar nimeni nu cuteza încă să înfăptuiască marile visuri.

Era tristețea primăverii.

XVIII

Steaua păstorilor lumina nopţile.

— I se mai zice şi Venus, rosti Bobi.

Privighetorile cîntau.

Jourdan şi Bobi intrară cu topoarele în pădure. Martha înhămă calul la brişcă şi se duse după lînă la Randoulet.

Jourdan zise :

— Ne trebuie mai întîi două grinzi de cedru de doi metri şi treizeci.

Căutară cedri tineri. Îi găsiră în capătul Gremonei, în locul unde vîntul rece de munte biciuia în plin pădurea răritä.

Întîiul copac, odată doborît, părea mic. Avea totuşi trei metri. Vîrful era prea crud, dar rămînea taman cît trebuia ca să scoată o grindă zdravănă. Din grosimea de patruzeci de centimetri se putea scoate, în lung, o grindă patratä de cincisprezece.

— Merge, făcu Jourdan.

Cei doi bărbaţi îşi îndesară pipele şi fumară pe gînduri.

— Trebuie să-i lăsăm o rădăcină de crengi, zise Bobi. Să-i înţepenim bine picioarele.

— Straşnic te-ai gîndit, încuviinţă Jourdan.

Ridică una din aşchiile care săriseră de sub topor.

— Lemnul pare uşor de lucrat, zise Jourdan.

Scoase briceagul şi încercă să scrijeleze ceva.

După o clipă, Bobi întrebă :

— Ce faci ?

— Încerc, zise Jourdan.

Crestase pe lemn o stea cu cinci colţuri.

— Orion ! rosti el. Am de gînd să umplu cu desene toată grinda de sus. Orion, cerbul, ciutele, copacii.

Mai tăiară un cedru, pe care îl găsiră în apropiere. Îl legară cu funii. Îl traseră alături de celălalt. După aceea se înțeleseră ca Jourdan să iasă în întîmpinarea Marthei, la înapoierea ei, și să vină aici cu brișca. Să poată duce lemnul acasă chiar azi. În acest timp, Bobi avea să curețe crengile și să taie trei sau patru crengi de cedru bătrîn. Groase de opt centimetri și lungi de un metru.

— Taie patru, chiar cinci. Nu strică să le-avem.

Jourdan plecă.

Bobi avea un topor ascuțit ca briciul. Cedrul pe care-l curăța de crengi se apăra cu mireasma lui. Rășina plîngea de peste tot. Era o mireasmă pătrunzătoare, care se lipea pînă și de fierul toporului. De fiece dată cînd Bobi ridica toporul să lovească, tăișul lăsa o dîră miresmată în aer. Curînd toată poiana se umplu de mireasmă. Văzduhul dogorea, cerul era orbitor ca focul.

Către amiază, Bobi încropise un așternut din crengile albăstrii ale celor doi cedri. Se așeză pe trunchiurile însîngerate și își mîncă brînza. Lumea era un zumzet molcom. Prin frunzișul bătrînului cedru nepăsător și negricios sub care se adăpostea, Bobi vedea toată întinderea platoului. Pămîntul era într-o însufletire tăcută.

Cam la aceeași vreme, domnișoara Aurora coborî la grajd și puse șaua pe iapă. Avea obiceiul să strîngă chinga pînă la a cincea gaură. Strînse. Dintele cataramei abia ajungea la a treia.

— Nu te umfla, zise ea.

Era pentru întîia oară ăst an cînd se întorcea la iapă, să lege iarăși prietenie și să-i spună că a uitat tot. Fiindcă domnișoara Aurora voia să-l vadă pe Bobi. Să-i vorbească. Să-l vadă. Să-l atingă. Să-i spună: „Să fim prieteni ca-n ziua cînd alergam și m-ai prins din urmă, din pricina inimii mele. Pentru că inima mea era prea slabă ca să alerg repede și departe, pentru că inima mea era făcută pentru altceva. Să fim prieteni ca-n ziua cînd ți-am șters părul cu șorțul meu.“ Să lege prietenie cu iapa, să-i pună șaua, să încalece, să galopeze cu primăvara pînă la Jourdana și să-l vadă pe Bobi, să fie un pic femeie, o dată pentru totdeauna. Să-i spună: „Uite, iartă-mă. Iartă tot ce ți-am spus. Adevărul e... Adevărul e

în ce ți-am spus, căci dacă ți-am spus ce ți-am spus, e din pricină că...“ Să-i pipăie haina de catifea.

— Nu te umfla, fii cuminte, sînt prietena ta, vezi doar.

O dezmierdă pe bot. Încercă să strîngă chinga. Dintele cataramei abia ajunse la a treia gaură. Aurora cercetă pătura de sub șa. Poate că stătea ghemotocită. Nicidecum. Își zise : „Să fie cureaua ? A-nghețat peste iarnă și s-a strîns pielea ? Pielea nu se strînge la frig.“ Dar ea avea o mare și grabnică dorință. Strînse chinga la a treia gaură, gîndindu-se : „Dacă șaua joacă, ori amenință să alunece, o să văd îndată“. Încălecă bărbățește, strîngînd iapa între genunchi. Cum ieși din grajd, o porni drept înainte. Iapa era în toane rele, scutura din cap și tremura. Mergea în silă. Aurora o făcu să întoarcă botul spre pădure, silind-o să privească înainte la verdeața copacilor și să adulmece aroma de sevă ce venea de-acolo.

— Ești supărată ? murmură Aurora. Tu nu poți să ierți ? Eu am început ? N-ai alergat tu după cal, fără să te uiți la mine ? Socoți înțeleaptă această nerăbdare ? N-o să mai fim prietene ?

O strînse prietenește între genunchi. Pîntecele roaibei avea ceva nefiresc. Înainte vreme era moale și călduț în locul unde-l atingea pulpa Aurorei. Acum era tare și ardea.

Aurora începu să cînte :

— Să mergem să vedem bărbatul. El o să ne vorbească. El o să se uite la noi. El o să ne ducă-n pădure.

După ce mîncă, Bobi se tolăni puțin ; căscă ; se culcă pe așternutul crengilor albastre. Simți numaidecît somnul. Cu mișcări molatice, își grămădi o pernă de frunze sub cap. Avu mai întîi un vis, cum că era alături de un om care bătea într-o tobă de aramă. Toba nu făcea zgomot, dar, la fiece bătaie, capul lui Bobi se răcorea pe dinăuntru, aidoma unui piept care se umple de aerul muntelui. Se trezi pe jumătate. Se frecă la nas. Asta din pricina mirosmei puternice din frunzișul de cedru. Tocmai mireasma asta îi suna în cap. Toba de aramă erau pleoapele-i închise și colorate de soare. Miji ochii. Zări printre gene întinderea platoului arămit de soare. Închise

ochii, adormi din nou. Avu un al doilea vis. Cestălalt se înfiripă mai încet. Se făcea că era culcat într-un așternut de frunze de cedru. Și că era doar ațipit. Auzi umblet prin pădure. „Nu e Jourdan“, își zise. Cineva se culcă lîngă el. Aci, visul zăbovi îndelung. Nimic nu mai mișca. În dreapta lui stătea cineva culcușit în așternutul de frunze. Visul se înfiripă iar. O mînă îi atinse părul.

— De ce să mă-ngrijești, zise el, și să mă ștergi pe cap, și să-mi spui : „O să răcești“ ? Fiindcă după asta nu mai ai grijă de mine și toate ploile iernii m-au muiat amarnic. Te obișnuiești repede să ți se șteargă părul c-un șorț cald de fată, zise, și mai apoi asta îți lipsește. Da, domnișoară, zise, așa e.

Era tare greu să vorbească unei mîini și unei dogori care stăruia pe toată partea-i dreaptă, ca și cum cineva stătea culcat lîngă el. Nu voia să miște, nimic, nici măcar vîrful degetului mic, fiindcă visul îi spunea : „Nu mișca, dacă vrei să nu se sfîrșească“.

— Atunci, zise, e altceva ? Mîngîie-mă sub bărbie. Îmi place cînd sînt mîngîiat sub bărbie.

Își spunea : „Cum să-ndrăznesc să spun toate astea Aurorei ? Cum să vorbesc Aurorei, domnișoarei, despre întreaga-mi dorință ? Adevărat, îmi place cînd mă mîngîie o mînă sub bărbie. Mi-ar plăcea să mă mîngîie ea. De ce să nu spun deschis tot ce-am de spus ? De vreme ce stă întinsă lîngă mine ?“ Căci, la tot ce spunea nu avea alt răspuns decît răspunsul de dogoare al mogîldeței lungite lîngă el.

Mîna îi atinse pieptul.

Se trezi dintr-o dată. Ba chiar se ridică în capul oaselor. Femeia de asemenea, trăgîndu-se puțin de lîngă el. Dar rămînea tot fierbinte și aproape. Nu o recunoscu de îndată pe Josefina.

— Cine ești ? întrebă el.

— Parcă nu m-ai cunoaște, spuse ea.

— Adevărat, făcu el. Ești de mult aci ?

— E o bucățică de timp.

— Tu erai aici adineauri ?

— Cine voiai să fie ?

— Adevărat. Și eu ce făceam ?

— Dormeai liniştit, fără să te mişti, fără să răsufli, fără pic de zgomot. A trebuit să-mi apropii urechea de gură, ca să-ţi aud răsuflarea şi să mă liniştesc.

— Nu vorbeam ?

— Nu, zise ea. La ce să vorbeşti, dacă erai singur ?

— Îmi mîngîiai părul, spuse el.

— Nu ţi-am atins părul. Mi-am apropiat urechea de gură, atîta doar.

El îi privi urechea. Era cărnoasă şi sidefie ca floarea de crin sălbatic.

— Se-ntîmplă să vorbeşti prin somn, spuse el.

— De data asta dormeai, dar nu vorbeai.

— Mă mir.

— Îmi pare că mă faci mincinoasă.

— Nu, dar mi s-a părut că vorbeam.

Ea îşi săltă capul. Îl privi cu ochii mijiţi, lucind vicleni printre gene.

— Vorbeşti în somn numai cînd te gîndeşti la cea pe care o iubeşti.

— Tocmai, făcu el.

— Dac-aş fi ascultat mai bine, aş fi aflat cine e.

— Mă gîndeam la tine.

— Mincinosule !

Băgă de seamă că ea era lungită lîngă el, mai aproape decît adineauri. Se lipise de el de la gleznă pînă la şold. Vru să se tragă înapoi. Ea îl apucă de mînă.

— Stai.

Răsuflarea i se înteţise.

— Spune-mi încă o dată minciuna ta.

— Mă gîndeam la tine.

— La ce, la gura mea ?

Îşi apropie degrabă obrazul. Buzele-i erau umflate de sînge.

— Da.

— Şi-ai aşteptat atît, murmură ea.

Îşi lipi gura de gura lui Bobi.

— De ce ?

Vorbea şi-l dezmierda.

— De ce ?

Cuvîntul făcea să-i tremure buzele.

El încercă să-i răspundă, dar nu se auzea decît mormăind şi gemînd. O auzi şi pe ea gemînd. O ţinea în braţe. O culcă în frunze. Gura cu buzele umflate de sînge era caldă şi puternică. Geamătul i se prelingea ca zeama unui fruct.

Se răsturnă deasupra femeii.

— Stai, făcu ea.

Dar era un „stai“ ca să-l înlănţuie şi mai strîns.

Simţi cum ea şi-alunecă mîna între ei doi şi cum îşi desfăcea cingătoarea fustei.

— Hai, hai, zicea el.

Ea îşi trase mîna.

— Hai, zise.

★

Îşi auzi tîmplele zvîcnind. Se simţea descătuşat. Nu voia să deschidă ochii, într-atît de fericite erau pleoapele-i închise. Obrazul arzător al Josefinei era încă strivit de al lui. Buzele groase şi moi tremurau în tăcere. Gura era muiată de udeală jur împrejur.

O chemă într-o şoaptă :

— Frumoaso !

— Sînt fericită, suspină ea.

Îi dezmierdă părul.

— Dar tu ?

Da, era fericit ! Da, era fericit. Acum ştia ce e fericirea. Era într-o pace larg întinsă în jurul lui, ca un pustiu. Toată dulceaţa lumii era în această gură moale strivită de obrazul lui şi al cărei gust sărat îl păstra încă. Cuprinse bărbia Josefinei în palmă. O dezmierdă. Îi dezmierdă gîtul cald şi gingaş. Apoi pieptul, pe deasupra bluzei. Sînii. Josefina suspină fără voie. Şoldurile. Şi apoi, nu mai dădu de îmbrăcăminte : pîntecul era gol.

Nu, nu ştiuse niciodată ce era fericirea !

— Ce-o să ne facem ? zise ea. N-o să mai pot fără să te văd. Şi n-o să mai pot aştepta.

Atunci, el înţelese că lumea se aduna iară în jurul lor : cedrul, copacii, pădurea, cîmpiile, munţi, puhoiul de apă, drumurile, oamenii care merg peste ogoare, ma-

rile ferme, cele cinci familii, casele, lămpile, focurile, chipurile, Martha, Jourdan, Honoriu, Jacquou, Barbara, Randoulet, Zulma, Honorina, doamna Elena.

Bucuria ?

Nu e bucurie.

★

Aurora intră în pădure, dar nu se depărtă de marginea-i luminoasă. De îndată ce zări clădirea Jourdanei, ieşi în largul cîmpurilor.

— Acolo mergem noi, cînta ea. O să vedem bărbatul. El e umbra. El e apa şi soarele. Haide, draga mea.

La Jourdana totul era închis. Brişca nu se vedea sub şură. Aurora ascultă. Şi-n grajd era linişte. Strigă. Auzi ecoul puţului. Se întreba unde plecaseră cu toţii. Pe cînd stătea aşa, nemişcată, încă şi mai simţitoare, fiindcă mîhnirea i se urca încet ca un nod în gîtlej, băgă de seamă că se mişca ceva în pîntecul iepei.

Sări la pămînt. Scrută pîntecele. Se vedea frămîntat de o viaţă care nu avea nimic de-a face cu viaţa iepii.

Pipăi încetişor cu mîna. Era tocmai locul care adineauri, pe cînd călărea, frigea. Acum, fierbinţeala pierise. Stăruia doar mişcarea domoală a răsuflării. Îşi purtă mîna jur împrejurul pîntecului. Dedesubt, nici gînd să fie moale, era învîrtoşat şi întins, ca şi cum ar fi ţinut la păstrare un buştean. Deodată, se simţi o lovitură dinăuntru. Apoi, altele trei. Şi-n fiecare locşor atins, soarele făcu să lucească părul, apoi desenă cu umbrele şi lucirile părului forma nedesluşită a unei vietăţi ce sălăşluia acolo. Iapa nu mişca, părea fericită.

Aurora se trase doi paşi înapoi. O cută în chip de furcă i se adîncise pe frunte. Se uită în jur. Găsi o scurtătură de strîns frîna la căruţă. Lovi iapa peste bot. O lovi peste ochi, peste gît, peste greabăn, peste coapse. Cu toată puterea. Fără să scoată o vorbă. Cu dinţii strînşi. Se ferea să o lovească peste pîntece. Pînă la urmă o lovi şi peste pîntece. Azvîrli scurtătura din mînă. Iapa doar se ferise în lături cînd Aurora se repezea să o lovească.

Se ferea şi acum, ca de nişte lovituri nevăzute. Aurora apucă frîul şi smuci de zăbală. Puse piciorul în scară, sări în şa, strînse genunchii, străşnicind şi frîul, şi porni în goană spre Fra-Josefina. Dar în marginea şanţului iapa se opri şi începu să tremure.

După o clipă, sări anevoie şanţul şi o luă peste cîmp cu pas mărunt, chinuit.

XIX

Jourdan și Bobi încheiaseră războiul de țesut. Era în bucătăria Jourdanei. Ca să-l înțepenească bine trebuiseră să spargă pardoseaua, să sape și să îngroape în pămînt rădăcina de crengi a celor două bîrne de cedru. Ca și cum ar fi vrut să sădească pomi acolo, în casă. Numai că au astupat și ferecat gropile cu mortar. Cele două brațe erau zdravene și războiul de țesut făcea parte acum din gospodărie. Nu-l puteai clinti, nici strămuta.

— Nu-l poți nici vinde, spuse Bobi.

Avea temei de rădăcină în pămîntul platoului.

— Ce zici, l-ar cumpăra cineva ? întrebă Jourdan.

— Te cred, spuse Bobi.

Era un război de țesut în lege. Avuseseră de furcă pînă o scoseseră la capăt cu planul de pe hîrtie. Martha nu-și mai amintea nici de locul chingilor, nici cum stau scripeții, nici cum salți iețele. Stătea acolo și imita cu picioarele și cu mîinile o țesătoare la un război închipuit, și se încurca, încît pînă la urmă cei doi bărbați se zăpăciră, de nu mai știau nici ei cum și ce fel.

— Da, mormăi Jourdan, cît era pus pe hîrtie făceai pe grozava. Acum, cînd trebuie să-l încheiem de-adevăratelea, scoală-te de-acolo.

O luară iară de la începutul începutului. I-au spus :

— Nu, Martha, nu te duce, stai pe loc. Întîi și întîi, ce faci ? Arată-ne. Ce tragi ? Unde atîrnă iețele ?

— Uite, zise ea, atîrnă colea, uite-așa.

— Bun. Prin urmare, aci e locul chingii, jugul, cum se spune pe la mine. Se cheamă c-am descurcat o treabă. Și-apoi ?

Așa, de la una la alta, călăuziți neîncetat de cerințele pînzei de fum pe care Martha o țesea din amintire, ajunseră să împlînte cele două bîrne de cedru și să facă un tot din războiul de țesut, dimpreună cu casa și pămîntul.

— Ca să vezi, vorbi Jourdan, pătruns parcă de o lumină, toate se ţin laolaltă : pămîntul nostru, furcile războiului care-i lemn din pădurea noastră, casa care-i din piatră de pe pămîntul nostru. Dar mai frumos şi mai frumos, urmă el, orice aţi zice, asta e !

Şi întoarse covata. Ascunsese sub ea grinda menită să lege din faţă cioacele. O aduse să le-o arate.

— Haideţi la geam.

— Uite, zise el, aici am făcut cerbul cu coarnele lui. Dincoace o ciută, colo două ciute, colo trei ciute, colo patru ciute. Am pus mai mult decît e-adevărat. Mai bine aşa. Pătrăţelele de colea sînt plasa cu care le-am prins. Colea, ca un şarpe, e drumul care duce de la noi la munte, şi colea e muntele, şi deasupra e cerul. O să vă spui numaidecît despre cer. Uitaţi-vă. Colea am făcut iară cerbul, şi casa asta e Jourdana noastră. Adică e cerbul cînd vine pînă la Jourdana. L-am făcut şi colea, dar în pădure. Colea e primăvara. Am făcut pomii mugu-riţi. Vedeţi ? Totul se vede bine. Colea am vrut să fac o floare de narcisă, dar nu prea mi-a ieşit. Colea e tot cerbul, colea e un cal. Colea, altul. Vezi, nevastă? Colea, dintr-o parte în alta, am făcut o linie lată. Asta vrea să spună că sîntem singuri aci sus, pe platou. Şi adică, ăsta e cerul. Uite. Cel mai frumos. Uitaţi-vă : colea e Orionul, colea căruţa, colea nişte stele care-s ca o furcă, colea altele care-s nu ştiu cum, aşa mi-a ieşit, colea altele care-s ca un scorpion. Şi uite, uite lumea. Eu am făcut-o.

— Bine ! zise Martha.

— Eh ! se înfoie Jourdan. Tu crezi că eu nu ştiu să fac nimic ?

— Dar eu ! i-o întoarse Martha.

Şi se duse după lînă. Erau cinci coşuri. Le aduse pe rînd şi la fiecare spunea : Uite ! Uite ! Uite !

Lîna dormita în coşuri, gata toarsă, în sculuri moi ; spălată, dichisită, bucălată şi albă ca un prunc.

Jourdan şuieră.

— Tii, măi nevastă ! se minună el.

Căci era simţitor la şart, la buna rînduială şi la treabă.

— Naş fi crezut să torci atîta lînă. Şi-atît de bine.

Se aplecă deasupra coşurilor.

— Cum făcuşi...

Şi luă firul în mînă.

— ...ca să fie atît de mlădios şi de egal ?

— Mi-am adus aminte încet-încet, zise Martha, şi cred că de la o vreme am şi născocit.

— Mda, murmură Jourdan care pipăia firul, se simte un neastîmpăr. Hai, Bobi ! strigă el. Ajunge, n-am răbdare. Hai să aşezăm grinda cu desenele. Haide, că ard s-o văd mai iute pe Martha la suveică.

Bobi isprăvise cu înţepenitul braţelor de cedru. Netezise mortarul cu mîinile lui ; se vedeau urmele degetelor.

Ridicară grinda grea să o aşeze în scobituri. O săltară deasupra capului. O aşezară sus, pe muchea celor două braţe. Apoi se dădură doi paşi înapoi ca să o privească.

Ah ! Fură mişcaţi adînc de ce vedeau. Trecutul nu mai putea să dispară ; era tot încrustat acolo, sus.

Se luară amîndoi de braţ, sprijinindu-se unul de umărul celuilalt.

— Te-ai gîndit la suveică ? întrebă Bobi.

— Mă gîndesc.

— M-am gîndit eu, zise Bobi.

Se desprinse de lîngă Jourdan şi se duse la ascunzătoarea lui, care era un colţişor de umbră între două urcioare. Se întoarse cu o suveică meşterită de mîinile lui. Era tot din lemn de cedru.

— Din nod de cedru !

Tăiată încet cu cuţitul.

— De-a curmezişul fibrei !

Fără un zgrunţ, fără pic de asprime, netedă ca un obraz de femeie.

— La pipăie, să vezi !

—Cîtă mîndrie zîmbi Jourdan cu un surîs.

Bobi vorbea mîncînd cuvintele pe jumătate, şi iute-iute, dornic să spună tot despre frumuseţea suveicii, care se şi vedea de altminteri.

— La cine, mîndrie ?

— La tine.

— Da, aşa e, recunoscu Bobi. Păcat că trece repede.

Cîntărea suveica în mînă. Trăia o adîncă îngrijorare. Toate lucrurile din lume îi păreau rănite şi ursite să piară.

Era o minunată suveică din lemn de cedru. Seara, războiul de ţesut era gata încheiat. Ocupa tot fundul bucătăriei. Trebuiră să scoată covata în săliţă, să schimbe locul grapei de lemn atîrnată pe perete, unde Martha îşi punea oalele şi lingurile, să împingă masa şi să mute în odaia din fund jilţul greu în care nu se aşeza nimeni niciodată. Noul venit era vînjos şi mirosea bine. Era gata de treabă. Jourdan, Martha şi Bobi îl priviră în tăcere, apoi Martha mătură rămăşiţele de ipsos. Acum puteau să şadă un pic, petrecînd cea dintîi seară în tovărăşia chipeşului oaspe. De îndată ce-şi auziră vorba, băgară de seamă că totul schimbase ecourile obişnuite. Vocea nu mai suna în încăpere aşa cum suna înainte. Războiul de ţesut din lemn de cedru, pe care îl făuriseră ei cu mîinile lor, avea de gînd să fie la înălţime. Ascunseră jeraticul din vatră sub spuză şi se duseră la culcare.

A doua zi de dimineaţă, trezindu-se, Bobi se întrebă :
— Ce să fie ?
Se auzea zgomot.
Abia se luminase de ziuă, dar se luminase.
Sări din pat. Deschise uşa. În aceeaşi clipă se deschise şi uşa lui Jourdan.
Zgomotul venea de jos.
— Ea s-a apucat de treabă, spuse aproape strigînd Jourdan.
Şi se îmbrăcară ca nişte nebuni.
Coborîră uşor. Încetiniră pasul în săliţă. Zgomotul urma o cadenţă — zvîrlitură, bătaie. Te făcea să-ţi cumpăneşti pasul. Parcă spunea : „Vedeţi voi ce-o să vedeţi".
Martha lucra la război. Era în picioare, în faţa furcilor de cedru. Deasupra ei, zorii luminau grinda de sus, pe care erau desenate cerbul şi semnele trecutului.
Vergelele iţelor păcăneau. Suveica şuiera zvîcnind din mîna dreaptă, lovea mîna stîngă, şuiera zvîcnind înapoi, lovea mîna dreaptă, şuiera, zvîcnea într-un ritm foarte nobil, foarte încet, făcut din forţă şi osteneală, şi de fiece dată braţele Marthei se deschideau ca nişte aripi, mîinile

i se deschideau, se închideau, zvîrleau, apucau, zvîrleau ; corpul i se apleca înainte și se trăgea înapoi în cadență. Era asemeni unei mari păsări care dănțuia pe loc, descoperindu-și pîntecul. Spata bătea surd țesătura de lînă care ieșea la iveală. Sulul scîncea din cînd în cînd, învîrtindu-se. Și toate aceste zgomote se repetau rînd pe rînd, fiecare la locul lui, nelipsit, căci fiecare făcea un lucru bine știut, dar foarte încet, întrucît cele două mîini ale Marthei erau totul. Mai era și alt zgomot : fustele înfoiate ale Marthei foșneau ca spuma, însoțindu-i mișcările largi.

Țesătura, cînd o văzură, avea grăunțe mari, dar nici un cusur. Era grea. Dacă ai fi pus-o pe umeri, ai fi simțit-o ca pe o saricâ. Dacă ai fi privit-o sub mișcarea brațului, i-ai fi văzut cutele simple și frumoase aici ivindu-se, aici pierind, aici ivindu-se iar, o dată cu mișcările. Cute cum nu prea văzuseră la stofele purtate de ei pînă azi. Țesătura era albă.

Într-una din zilele săptămînii se pomeniră cu Barbara.

— Uite, oftă ea, așezîndu-se. Lăsați-mă să răsuflu. Totul e bine. Nu s-a-ntîmplat nimic rău, fiți liniștiți.

Trase adînc are în piept.

— Am plecat de-acasă să mai văd și eu lumea cea largă.

Îi desluși că a luat-o domol la drum, spunînd că a venit să stea o zi la Jourdana. De aici o să se ducă la Randoulet, apoi la Carl și apoi o să se întoarcă acasă.

— M-am gîndit că timpul se scurtează o dată cu anii și mi-am zis : „Cum ești încă zdravănă, haide să-i vezi pe toți încă o dată“.

Jourdan îi spuse că s-a gîndit bine și o pofti să doarmă peste noapte la ei. Ceea ce ea primi de îndată, fiindcă tocmai așa avea de gînd. El adăugă că a doua zi are să înhame calul să o ducă unde vrea, dar bătrîna se împotrivi, fiind dornică să facă tot drumul pe jos, agale, căci nu o grăbea nimic și era vreme frumoasă. „Că uite, spuse ea, am multe de revăzut pe-acest mare pămînt.“

Era un drum de trei zile pentru bătrînele-i picioare. Pe cînd își sorbea cafeaua, Barbara se uită în jur cu ochii ei mititei și oțelii.

— Hei ! făcu bătrîna. Iacătă o mobilă.

— E un război de țesut.
— Cum ?
— Un război de țesut cum erau cele vechi.
— Și de unde-l aveți ?
— Ei l-au făcut.
Barbara se ridică.
— Nu-l prea văd bine, zise ea, stați să-l văd.
Se apropie.
— Oh ! făcu ea mirosind, e din lemn bun ! Bărbații din casa ta au nasul subțire. E-o desfătare să simți cum miroase.

Rămase tăcută, dar privi totul amănunțit, apropiindu-și pe rînd fața zbîrcită de fiecare parte alcătuitoare.

Pipăi brațele, vergelele, ițele întinse ; cîntări suveica în mînă ; desfăcu puțin fir, ascultînd la mosorul de lemn dinăuntru ; cîntări greutatea care ținea sulul ; trase de un fir din urzeală ; alese un fir dintre ițe ; trase de el.

— Bun, spuse ea.

O dădu deoparte pe Martha. Luă suveica în mîna dreaptă. Trase spata și azvîrli suveica. O dată. O prinse în mîna stîngă. Rămase o clipă pe gînduri, căutînd să-și aducă aminte. Oftă și deodată se apucă de treabă de-adevăratelea.

Se înfiripă un zgomot iute și deslușit. Barbara aproape că stătea neclintită. Abia făcea cîteva mișcări scurte. Abia atigea spata cu degetul. Și spata o asculta. Suveica parcă zbura singură. Poposea în palma dreaptă. Mîna nu se închidea, și suveica zbura singură spre palma stîngă, aidoma unei păsări care vrea să poposească și își ia zborul iar.

Tustrei se dăduseră aproape ca să o vadă cum țese. Vedeau țesătura întocmindu-se sub spată și sporind din clipă-n clipă, ca apa într-un bazin.

Și Barbara începu să cînte. Nu se auzeau toate cuvintele cîntecului. Se auzea doar : „Iubesc bucuria, iubesc bucuria“, apoi păcănitul vergelelor, zvîcnirea suvecii, bătaia spatei, tremurul surd al furcilor, apoi :

— Iubesc bucuria, iubesc bucuria !
— Ce cînți ? întrebă Martha.
— Ai ? făcu Barbara.
— Cîntecul ăsta.

— Da, strigă Barbara.

Cînta şi îşi vedea mai departe de lucru.

Bobi şi Jourdan se traseră înapoi. Erau ameţiţi ca nişte ciocîrlii în faţa acestei bătrîne uscate, care tremura fără încetare într-un nimb de mici mişcări fără greş cumpănite şi în faţa cuvîntului : bucurie, bucurie, bucurie, care suna ca un zvon firesc în cadenţa lucrului. Încercară să iasă afară, dar se înapoiară numaidecît. Încercară să-şi umple timpul punînd coadă la o secure. Cu neputinţă să-şi mai afle liniştea. Erau ameţiţi. Puteai să-i crezi stăpîniţi de aceleaşi gînduri. Martha se dovedi şi mai slabă. Privea ; asculta. Era tulburată de aceleaşi mişcări ca şi Barbara, întocmai ca atunci cînd vîntul izbeşte dintr-o parte iazul lui Randoulet şi unda se mişcă la celălalt mal.

Într-un tîrziu, Barbara scoase un strigăt nestăpînit şi se opri.

— Asta te face să te gîndeşti la tinereţe.

— Esti dată naibii !

— Am ţesut pînă la douăzeci şi patru de ani. Eram şase fete : Adolfia, Luiza, Maria, Bertha, Angelina şi eu. La noi. La munte. Trei în casa de sub castani, trei acasă la mine, aproape de puhoiul de apă. Cînd isprăveam cu lucrul, noi, cele trei, începeam să strigăm, ca să dăm de ştire celorlalte. Şi îndată ce ieşeam toate şase, veneau cu acordeonul şi flăcăii care stăteau la Anton. Era unul, draga mea, cu o mustăcioră !... Dacă Jacquou mai întîrzia un an, n-aş mai fi fost aici, zău.

— Dar cîntecul ?

— Eh ! E cîntecul pe care-l cîntam noi : „Iubesc bucuria !“ Doar atît mai mi-aduc aminte !

— Tii ! făcu ea deodată, cătînd la cîteşitrei. Unde mi-e toiagul, că plec acuşi.

— Păi, ziceai că dormi la noi, vorbi Jourdan.

— Nu, plec numaidecît.

— De ce ?

— Din pricina războiului de ţesut, mărturisi bătrîna. Şi dacă mai vrei să mă duci cu brişca pînă la Carl, parcă m-aş învoi, adăugă ea.

— Păi, nici măcar căpriţa nu ţi-ai văzut-o.

— O văd eu, cît înhami.

Se duse cu Jourdan la grajd. Văzu capra. O mîngîie, dar cu gîndul era la altceva ; nu-i spuse un cuvinţel. Nu era nevoie, firește, întrucît capra era îngrijită aici ca o cucoană, și asta se vedea, dar oricum, un cuvinţel acolo n-ar fi stricat. Numai că atunci cînd te stăpînește un gînd...

Totuși, la purcel se gîndi.

— Și cel de-al nouălea, ce face ?

— Să vezi, spuse Jourdan, e de două ori cît ceilalţi.

— Adeseori se-ntîmplă așa, zise ea, cu cei care se pomenesc prea mulţi la ţîţă. Asta-i face îndărătnici cu soarta lor.

Toată ziua, Bobi și Martha rămaseră singuri acasă. Nu vorbiră de loc. La o vreme, Bobi se duse în șură și isprăvi de pus coada la secure. Martha se încredinţă că era acolo, apoi se apropie de războiul de ţesut, desfășură sulul și făcu deosebire între bucata ţesută de ea și aceea ţesută de Barbara. Apoi se duse la puţ să scoată apă. Se auzea lanţul scîrţîind. Bobi se apropie de războiul de ţesut și-l privi de sus în jos, cu un aer sever. Cînd nu se mai auzi scîrţîitul lanţului, Bobi se strecură afară pe ușa din dos.

Către seară, Jourdan se înapoie de la Carl.

— Curînd vor fi toţi aci, îi vesti el. Barbara nu vorbește decît de războiul de ţesut. Și cînd vorbește ea, ascultă toată lumea.

— A povestit despre asta la Carl ?

— Da. O să-i vedeţi pe toţi, ca atunci, cu cerbul.

— E și el un fel de cerb, zise Bobi.

În seara aceea nu mai puseră masa, tăiară în trei o bucată de brînză și ieșiră în prag, cu brînza într-o mînă și cu pîinea în cealaltă.

Noaptea pogara tăcută, plină de căldură, de frunze și de stele.

Martha zise :

— Războiul de ţesut e-nţepenit în pămîntul casei mele.

Bărbaţii mîncau în tăcere.

— Dar stăpîna războiului de ţesut, urmă femeia, nu-s eu, ci Barbara.

— Ce brînză e asta ? întrebă Bobi.

— Capra are mai mult lapte decît trebuie și folosesc prisosul.

— Capra lui Jacquou ? făcu Bobi.

Rămaseră iară tăcuți o bucată de vreme.

— M-am întrebat ceva, vorbi Bobi. Cum ai luat lîna de la Randoulet ?

— Mi-a spus : „Firește“. A tuns patru sau cinci oi. Și mi-a spus : „Ți-ajunge ?“

— Și pe urmă ?

— Pe urmă m-a lăsat acolo și-a alergat înspre iaz, după un stol de rațe sălbatice.

— Are ogoare cu grîu ? întrebă Bobi.

— Nu, zise Jourdan.

— Dar pîine ?

— Cînd și-a adus oile a cumpărat făină din vale.

— Tu ai cumpărat lîna ?

— Nu, zise Martha, ți-am spus că nici nu i-a dat prin cap așa ceva.

— Și cînd n-o să mai aibă făină ?

— O să-i dau eu, spuse Jourdan.

Noaptea se culcase acum pe toate zările. Pe cer se aprindeau constelațiile familiare.

— Toți pentru toți, zise Bobi.

XX

Pe Bobi îl îngrijora ceva: Josefina avea să vină și ea la Jourdana. Pe ceilalți îi aducea un imbold, pe ea, două. Aici o s-o vadă și pe domnișoara Aurora. Își aducea aminte de anul trecut, cînd Josefina stătea în fața lui și Aurora alături de el. Acum totul se schimbase.

Într-adevăr, Josefina veni împreună cu Jacquou și Barbara. Sucise în așa fel lucrurile încît Honoriu să nu vină. Barbara avea de golit un sac de noutăți. Jacquou asculta și privea totul grav. Îl stăpînea o liniște îngrijorată și aspră. Josefina îl luă pe Bobi înspre grajd, zicîndu-i :

— Hai să vedem capra.

În aceeași clipă, Martha spunea celorlalți :

— Poftiți înăuntru.

Și ceilalți intrară foarte încet, dîndu-și seama că era vorba de ceva cu totul deosebit. Se auzea uruit de roți din dreapta și din stînga, pe drumurile care veneau de la Carl, de la Randoulet și de la doamna Elena.

— Uite, făcu Josefina.

Și sărută lacom gura lui Bobi, gemînd, cu buzele-i de mîl arzător.

El se gîndea că era timpul de a făuri ceva senin și însemnat și că aici, dimpotrivă, era pe cale să ucidă orice bucurie, dar încet-încet răspunse gurii de foc și dezmierdă sînii care se striveau de pieptul său.

Randoulet sosi, rotund, roșu și vesel. Ochii lui, care priveau de două luni belșugul nemaivăzut al marilor sale fînețe, erau plini de visuri și de soare. Cu el era și Honorina. Apoi Tuciuriul și Zulma, care părea o statuie de marmură și de spice. Carl sosi cu nevasta și cu fecioru-său. Nevastă-sa nu mai isprăvea cu politețurile.

Nu era încă obișnuită cu asemenea adunări. Dar spuse cu duioșie, arătînd spre bărbatul și băiatul ei :

— Oh ! mi-au povestit, mi-au povestit toată iarna !

Bobi era neliniștit din pricina Aurorei și, cînd intră în casă, se uită numaidecît după ea. Nu era nici ea, nici doamna Elena. Puțin mai tîrziu sosi și doamna Elena, dar singură. Josefina se arătă și ea, ca și cum nimic n-ar fi fost, cu un fir de ovăz între dinți.

— Uite ce-am eu de spus, vorbi Bobi. Mai întîi, cine are grîu ?

— Cum ? făcu Jacquou, și adăugă îndată : Eu am.

Spuseră toți :

— Avem toți. Cine are grîu ? Bineînțeles c-avem toți. De ce-ntrebi ?

— O să vedeți, zise Bobi. Tu ai ?

Și se întoarse spre Randoulet.

— Am, spuse Randoulet.

— Minte de-ngheață apele, sări Tuciuriul cu gura.

— Tu la ce te-amesteci ? îl repezi Randoulet.

— Dacă nu m-aș amesteca, bombăni Tuciuriul, ar fi vai de tine !

Păstorul avea ochii arzători și gura roșie, ca și cum cuvintele lui erau de jeratic.

— Ho, ho ! făcu Randoulet, ridicînd din umeri.

— Un îndărătnic, un năuc, un hăhăit, un munte de bălegar, un gogoman, o frunte dobitoacă, un scremut, uite ce ești ! izbucni Tuciuriul.

— S-ar cuveni să vorbești ceva mai frumos de stăpînă-tău, îl mustră Honorina.

— Că dacă mai vorbești o dată așa cu mine, se oțărî Randoulet, o să te vezi pe drumuri într-o zi. Ține-ți limba !

— Așa e, o ținu Tuciuriul pe-a lui. Ăsta n-are grîu. Ăsta crapă cu gura căscată.

— Nu ! strigă Randoulet.

— Sîntem destul de înfiripați, spuse Honorina.

— Păi, în ce loc ai semănat tu grîu ? întrebă Bobi.

— Mă rog ? făcu Randoulet.

— Unde-i ogorul tău ?

— Știi bine că n-am.

— Atunci, grîul ăsta crește-n aer ?

— Grîul ăsta crește cu bani, pufni Tuciuriul. Parcă și văd ziua cînd ăsta de colea o să-mi spună : „Să coborîm la cîmp cu oile“. O să fie silit să vîndă, negreșit, să le vîndă poate chiar pe toate, ca să facă bani să-i dea pe făină. Că ăsta de colea, care-i stăpînul meu și care n-a semănat nimicuța, oameni buni, ăsta seceră fără să aibă nevoie nici de soare, nici de seceră. Știți ce seceră și din ce-și face pîine ? Își face pine din fericirea lui. N-a fost niciodată mai fericit ca acum, cînd își are turma în fînețele-i bogate, dar o să-l vedeți ca mîine, poimîine, ori săptămîna viitoare, că-mi spune : „Haide, Tuciuriule, să mergem devale“. Și-o să meargă să vîndă tot. Eu am văzut ce rămîne în covata cu făină, și știu, nu vorbesc de pomană, nu vorbesc ca să spun : „Am grîu“. Eu nu-s mincinos.

Randoulet ridica din umeri, dar lăsase capul în piept.

— Tu, spuse el, ai obiceiul să vorbești singur cînd ești singur pe pămînt cu oile tale. Ce spui tu acuma n-are însemnătate. Dar aici e lume. Nu-i nevoie să spui lucruri care fac supărare.

— N-am vrut să te supăr.

— Martho, zise Bobi, ia arată ce-ai făcut cu lîna lui Randoulet.

Martha spuse :

— Ridică-te nițel.

Jacquou se ridică, Martha săltă capacul covatei de făină. Scoase țesătura de lînă.

— Am pus-o aici să se mai svînte, zise ea, nu să se albească. Lîna era albă ca zăpada.

O scutură. O pulbere de făină potopi cele patru fîșii groase de soare care coborau din fereastră.

— Uitați-vă, îi îmbie Martha, puneți mîna.

Femeile se apropiaseră.

— Trebuie să nu bați cu spata aplecată, o povățui Barbara, să bați scurt urzeala, și-n loc de „bob de grîu“ țesătura o să iasă „bob de orez“.

— E mai trainică, adăugă ea.

— Ce ziceți ? întrebă Bobi. Dac-ați fi îmbrăcați așa ?

— Cu albul ăsta, zise Jacquou, nu prea merge să te duci la cîmp, ori în grajd.

— Mai e și lînă ocheșică, spuse Randoulet.

— Chiar așa, i se alătură Bobi. Taman culoarea pămîntului.

— Mai e și seva de răsură, spuse Jourdan. Dacă o strîngem într-o oală și-o fierbem, iese un verde strașnic de vopsit lîna.

— La o adică, le veni într-ajutor Barbara, avem și pănușile de porumb care vopsesc în galben, și-atîtea altele.

— Să le găsim, făcu Jourdan.

— Nici n-ați văzut cum pică pe om, spuse Martha. Ia vino încoace, Zulma.

Bucata de stofă era lungă de trei metri și lată de doi.

— Scoate-ți cununa aia, spuse Randoulet.

— Lasă-i-o, sări să o apere Honorina.

Martha acoperi umerii Zulmei ca sub o mantie. Îi înfășură mijlocul cu pulpana care atîrna.

— Uite păstorița, zise ea.

Tînăra fată apăru în toată frumusețea ei. I se vedeau mîinile mici și plinuțe, gîtul rotund și zdravăn. Martha dădu drumul stofei din mîna dreaptă, și cute bogate căzură din mijlocul Zulmei pînă-n pămînt, asemeni unor trunchiuri de tineri mesteceni. Și o văzură înaltă, bine făcută, cu șolduri împlinite, sănătoasă, cumpănită și de-o frumusețe strălucitoare. Nu se mișca. Stătea cu ochii plecați. Deslușiră pentru întîia oară în chipul ei linia pură a unui ou.

— Nu pot... spuse doamna Elena.

— Ce-aveți ?

— Nu știu, mă uit. Sînt bătrînă. Mi-era ușor altădată. Ochii i se umeziră ; obrajii la fel.

— Nu mai aduce a femeie de rînd, murmură Jacquou.

— Lăsați-o să șadă, spuse nevasta lui Carl.

— Păi nu-i ostenită, se miră Honorina.

— Da, poate, adevărat.

— Ceea ce trebuie, zise Bobi, e să trăim tihnit. Să-i dăm grîu lui Randoulet. N-o să aibă nevoie să coboare devale ca să schimbe oile pe făină.

— Pe mine nu m-a hrănit niciodată nimeni, se împotrivi Randoulet.

— Tu o să ne dai lîna, îl potoli Bobi.

— Hai, veniți să vedeți cum țeși ca să-mbraci o fată frumoasă, îi chemă Barbara.

Se așează la război și își lăsă brațele să alunece în acea mișcare ușoară și măsurată care dovedea marea ei pricepere la țesut. Stîlpii de cedru gemură, pînza sună surd sub cele dintîi bătăi ale spatei, suveica șuiera, zvîcnea. Se apropiaseră toți. Femeile, grămadă lîngă Barbara, aproape stingherind-o, în timp ce privirile umblau toate de la dreapta la stînga și înapoi, urmărind suveica, și ochii clipeau la fiece bătaie de spată.

Deodată, ei toți nu mai fură decît un singur trup. Nu mai era nici Bobi, nici Jacquou, nici doamna Elena, nimeni. Nu mai era pămîntul unuia, inima altuia, piciorul, coapsa, ochiul sau gura, toți ochii laolaltă urmăreau suveica, și în toate piepturile suna surd, în aceeași clipă, bătaia spatei în marginea țesăturii. Cadența vergelelor urzelii silea răsuflările să o urmeze întocmai, și încet-încet ele se contopeau, încît nu se mai auzea decît o singură cadență și toți plămînii răsuflau o dată. Toate privirile erau legate de suveică : privirea albastră a lui Bobi, privirea verde a Josefinei, privirea castanie a Marthei, una ruginie, alta cenușie, alta tot albastră, una adînc viorie, care era privirea lui Jourdan, alta ascuțită și rece, care era privirea lui Carl-fiul. Și suveica le purta pe toate laolaltă la dreapta, la stînga, la dreapta, la stînga, ca și cum ar fi țesut în același timp o pînză din toate aceste priviri, spre a le contopi în ceva temeinic. Erau legate de suveică toate în același punct : în acel loc al suveicii de cedru unde lemnul poleit sclipea în soare. De o parte erau legate acolo. De cealaltă parte, privirile erau legate de ochii lui Bobi, ai lui Jourdan, ai Marthei, ai Josefinei, ai doamnei Elena, ai nevestei lui Carl, ai lui Carl și ai băiatului său, ai Honorinei, ai lui Randoulet, ai Tuciuriului. Ochii tuturor zvîcneau împreună de la dreapta la stînga, de la stînga la dreapta. Mușchii ochilor făceau aceeași sforțare împreună la toți. Gîndurile felurite ale tuturor erau fărîmițate în același timp de această mișcare cadențată, de această sforțare cadențată, ca paiele sub tocător. De o parte a tocătorului e mănunchiul de paie, fiecare fir cu tulpina lui, dar de cealaltă parte nu mai e decît grămada tocată în amestec, într-un amestec

în care nu mai sînt paie, ci paiele tocate grămadă. Tot astfel, de o parte a urzelii, partea de sus, care merge de la spată și pînă la bîrna de deasupra, cu cerbul și stelele sculptate pe ea, se văd toate firele de lînă, despărțite unele de altele, fiecare cu tăria lui, culoarea lui — care uneori se schimbă după a firului de alături prin ceva aproape nevăzut, dar care ține de însăși făptura firului — iar de cealaltă parte a spatei, partea de jos, care merge de la spată și pînă la sul, se vede pînza, și ea nu mai e firul, e pînza cu făptura ei, sînt toate firele strînse și unite, și contopirea firelor cu toate nuanțele lor tremură la fața pînzei ca lucirile de sidef în scoicile mării. Fiecare bătaie de spată era ca o bătaie de tobă. Se prelungea în ecouri pînă-n temeliile casei și în pămîntul platoului. Se repeta fără greș de fiece dată cînd Barbara bătea firul în urzeală. Urechea o aștepta. Sosea, lovea urechea și sîngele o duceau prin corp. Dar în același timp lovea sub coșul pieptului, sub coaste, în golul de la linguree : acolo unde Josefina era atît de simțitoare, acolo unde doamna Elena era atît de simțitoare, acolo unde nevasta lui Carl duse deodată mîna, spunîndu-și : „Ce am ?“ (La fiece bătaie simțea în acel loc un rău plăcut și amețitor, ca atunci cînd ești în căruță și calul scapă în goană), acolo unde Jacquou, Jourdan, Carl, Randoulet și Tuciuriul se simțiră ca înșfăcați de-o mînă zdravănă, acolo unde se treziră o mulțime din amintirile lui Bobi, acolo unde bătaia trebuia anume să lovească ca să stîrnească în feciorul lui Carl dorința de-a întoarce iute capul și a se uita la Zulma, care stătea și acum cu stofa de lînă pe ea, ceva mai încolo de ceilalți, singură, în picioare, sub cele patru fîșii de soare coborînd din fereastră.

Barbara țesea la sălbaticul război din lemn de cedru.

— De ce, zise Bobi, să avem fiecare micul nostru ogor de grîu ? Dacă am avea toți un ogor întins, pe care să-l semănăm împreună și să-l secerăm împreună, și care să ne dea grîu la toți, fără să mai fim siliți să spunem : „Grîul meu, sau grîul tău“, și fără ca unul dintre noi — care ne dă lîna — să se simtă atins în mîndria lui că noi îi dăm grîu, fiindcă el atunci ar ara, ar semăna, ar secera, ar treiera, ar măcina, ar frămînta și ar coace

grîul tuturor, cu noi toţi împreună, ca şi cum ar fi grîul său ?

— Ce spui ? Ce spui de grîu ? şoptiră oamenii.

— Veniţi încoace.

Se apropiară.

Barbara sporea pînza între spată şi urzeală ; şi războiul gemea şi fremăta.

— Dacă la anul, glăsui Bobi, am face un ogor din cel mai bun pămînt, fie că e al tău, al tău sau al altuia? La început poate c-am izbuti să cuprindă puţin din pămîntul tău, ori al tău, dar asta nu-i sigur, mult mai înţelept ar fi să alegem cel mai bun pămînt, fie al tău, ori al tău, n-are a face, de vreme ce l-am munci toţi împreună şi grîul ar fi deopotrivă al tuturor, numai frumos să fie.

În timp ce vorbea, sunau bătăile de spată ale Barbarei, care sporea ţesătura. Frumoasa ţesătură de lînă, în bob de orez, deasă şi grea, şi albă ca zăpada. Bătăile tobei sumbre loveau urechea. Sîngele le ducea în acelaşi timp cu susurul cuvintelor lui Bobi. Bătăile sunau în golul de la lingurea, sub coşul pieptului, unde purtau cu toţi tot ceea ce aveau ei mai cald şi mai simţitor din viaţă şi grijile lor.

Jacquou începu şi el să vorbească. Îşi privea nevasta la războiul de ţesut, pe bătrînica lui. N-ar fi crezut-o niciodată atît de zdravănă, atît de zdravănă ca să ţească, atît de tare în tot ce-şi poruncea în inima ei ostenită de ţărancă bătrînă. Îşi amintea de vremea cînd se dusese să o găsească în mîndreţea ei de sat, sus, în munţii albaştri. Şi munţii nu sînt albaştri decît cînd îi vezi de departe. Cînd eşti acolo sus, pămîntul e pămînt : cenuşiu ca oricare, ca toate pămînturile. Cată să vezi ce te îndeamnă să te întovărăşeşti şi să mergi împreună în viaţă, alături. Nu poţi să trăieşti singur. Asta-i de ajuns să te dumirească, dacă vrei să-ţi dai osteneala. Ce-am făcut ? Ce-am fost noi în stare să facem, nevastă ? (Îşi dregea glasul din cînd în cînd, dar vorbea încet şi înfundat, şi zgomotul războiului de ţesut îi acoperea glasul.) Zile bune, zile rele, dar zău, nimic temeinic, atîta putem spune, şi întotdeauna teama că totul se năruie cînd merge

niţel mai bine, şi întotdeauna nimic temeinic, atîta putem spune, şi întotdeauna războiala cu soarta.

Jourdan şi Carl îşi dădură drumul la gură, fără să aştepte ca Jacquou să sfîrşească. Era vorba, într-adevăr, de tot ce ţinea de inimă, şi nu de ce ţinea numaidecît de pîntec. Grîul...

— Ce spuneţi ? întrebă Josefina.

— Vorbim de grîu.

— V-am auzit spunînd „inimă".

De la o vreme ţinea să-şi facă şi ea auzit cuvîntul. O stăpînea o mare dorinţă : să o audă Bobi.

— Grîul, ziseră ei, s-a spus totdeauna că-i totul. Nu, nu-i totul, hei ! Nu, nicidecum ! Tocmai din pricina asta. Adevărat, e trebuincios. Adevărat, e asemeni aerului pe care-l respiri. Dacă-ţi opreşti răsuflarea, nu-i chip să stai aşa, mori. Dacă n-ai aer să respiri, mori, ştim bine. Cunoaştem frumoasa, marea, puternica folosinţă a grîului. Cine zice altminteri ? Nimeni. Noi nici atît cît alţii, fiindcă noi ştim asta mai bine. Şi într-adevăr, ar trebui să fie întocmai ca aerul pe care-l respiri. Ar trebui să te slujeşti de grîu cum te slujeşti de aer. Fără să bagi de seamă, de la sine, ca de un lucru fără preţ. Uite cum ar trebui să spunem. Chiar aşa, ca de un lucru fără preţ, aşa ca aerul, ca de ceva fără sfîrşit, pe care-l ai şi-l înghiţi, şi atît. Fără nici un preţ, aidoma aerului. Aşa n-ar mai fi nevoie să stricăm atîta vreme ca să-nghiţim hrana asta, şi asta-i tot. Nu zic, e plăcut, ştiu, firește că-i plăcut să mănînci. E-o bucurie. Îţi dă sînge. E totul. Dar vreau să spun că nu-i totul în toate. Vreau să spun că atunci cînd n-ai decît o singură bucurie, e ca şi cînd n-ai decît o singură lampă în casă, ori un singur copil. Într-o clipită se poate stinge totul, ori chiar cu o singură lampă, bunăoară, chiar aprinsă, vreau să spun, nu e destul dacă stă singură într-o odaie mai mare. La urma urmelor, noi avem multe nevoi, nu numai nevoie de grîu. Dacă te gîndeşti bine, ia vezi cîte dorim din cele care au cea mai mare însemnătate în ochii noştri, şi dacă ni s-ar spune : „Lipseşte-te de mîncare ca să le ai", ne-am lipsi de mîncare. Dară să mănînci e musai, cum musai e să respiri. Ei, şi-atunci, să facem ca asta să nu ne apese, să nu ne împovăreze, ci să ne fie lesne, ca s-avem răgaz pentru

toate celelalte nevoi ale noastre. La urma urmei, toate-s simple, atunci cînd e bunăvoință.

— Da, făcea Carl.

Avea deplină încuviințare din partea lui Carl. El doar atîta spunea. Era de aceeași părere. Și, alături de el, fecioru-său făcea „da“ din cap, ba chiar și Randoulet, care asculta posomorît, dar atins la lingurea de bătăile surde ale spatei. Încuviința și el. De cealaltă parte îl auzea pe Jacquou, care tot spunea despre visurile lui, despre animalele lui minunate, despre taurii lui prea frumoși ca să viețuiască pe pămînt, despre vacile lui cu ugere de smîntînă și înzestrate uneori chiar cu darul vorbirii și se întreba unde o să le găsească Jacquou. Cînd Jacquou spunea : „Au ochii mari ca fundul garafei, și atît de pașnici că stau în fața lor să-mi rad barba“, vorbea ca și cum era adevărat, ca și cum animalele se și aflau acolo. Și ele erau tot în vis. Dar Randoulet înțelegea, fiindcă el știa ce însemnează să fii legat de animale, ca țintuit cu piroane. Ba îi venea să-i spună că uneori s-ar lipsi de mîncare, numai să nu se lipsească de o altă hrană pe care o socoate mai sățioasă acum. Ce oare făcea el cu oile lui, dacă nu același lucru ?

Bucuria e pacea, își spunea Bobi. Ar trebui ca bucuria să fie pașnică. Ar trebui ca bucuria să fie ceva obișnuit și cu totul pașnică și liniștită, iar nu bătăioasă și pătimașă. Nu spun că bucuria e atunci cînd rîzi, ori cînd cînți, ori chiar cînd plăcerea pe care o ai dă afară din tine. Spun că bucuria e atunci cînd toate mișcările obișnuite sînt mișcări ale bucuriei, cînd e o bucurie să muncești pentru hrana ta. Cînd te afli în mijlocul firii pe care o prețuiești și o iubești, și cînd în fiecare zi, în orice clipă și-n orice ceas, totul e ușor și pașnic. Cînd tot ce dorești e aici. Din nenorocire, aici era Josefina, și zgomotul războiului de țesut și-al celorlați putea să-ți spargă urechile ca vuietul puhoaielor — tot ce auzea Bobi mai bine era răsuflarea Josefinei. Păcănitul surd al războiului de țesut putea să se prelungească în ecouri sub pămînt și în temelii, să facă să se cutremure talpa casei — tot ce-l cutremura cu adevărat pe Bobi din creștet pînă-n tălpi era răsuflarea fierbinte a Josefinei care-l dogorea în obrazul drept. Știa că era lîngă el, că-l privea cu ochii

ei verzi. Îi știa gura cărnoasă și aprinsă. Știa că avea sînii cît căușul mîinilor lui, că era plină pentru el de o bucurie care dădea afară din el, atunci cînd i se lăsa pradă. Își dădea bine seama că pentru el, de-acum înainte, bucuria n-ar fi pașnică. Și se afla aci, ca să se zbuciume și să lupte, fiindcă bucuria nu însemnează nimic și nici nu merită să te ostenești pentru ea dacă nu rămîne.

— Am putea mai întîi... zise Bobi. Ascultați.

— Un pic de liniște, Barbara.

— Cum ? strigă bătrîna.

— Lasă nițel țesutul, ca să ne auzim.

Barbara se opri.

— Uite ce-am putea face mai întîi, urmă Bobi. Anul ăsta, cum e prea tîrziu, începem dacă vreți ieșind laolaltă la seceriș. Secerăm fiecare lan, dar treierăm tot grîul pe o singură arie, a tuturor și toți împreună. Punem grăunțele într-un singur hambar. N-o să fie nici al tău, nici al lui ; așa cum e cerbul. O să fie al tuturor. Al lui Randoulet și al nostru deopotrivă. Și la anul alegem un ogor unde semănăm grîul toți împreună. Așa, făcu el cu un zîmbet, o să-avem mai mult timp să vedem de cele aducătoare de bucurie.

În clipa cînd toată lumea se pregătea de plecare, Bobi se apropie de doamna Elena.

— Gîndesc, zise el, că pentru dumneavoastră o să fie mai greu, doar aveți un fermier. Nu știu dacă el o să se învoiască să ni se alăture.

— Asta nu știu, spuse doamna Elena, dar o să pun totdeauna laolaltă partea mea.

— Da, zise Bobi, totuși întrebați-l.

XXI

Ce-o să hotărască omul ?

Doamna Elena trebuie să-i fi spus : „Uite ce-o să facem noi. Tu ce crezi ?“

— N-am mai văzut-o pe nicăieri pe doamna Elena, zise Jourdan. De cînd cu războiul de ţesut. Am băgat de seamă atunci că mă privea ca şi cum ar avea să-mi spună ceva.

Nu se mai arătase nici domnişoara Aurora. Se apropia vara. Grîul era verde-albastru.

— Mi-e să mă duc la ea şi s-o întreb, zise Bobi.

— Întreab-o, spuse Jourdan. Dar mie, adăugă el, îmi pare ceva sigur.

— Adică ?

— Păi ea o să dea grîul.

— Cred, zise Bobi. Aş vrea să ştiu numai dacă şi omul ei de la fermă o să-l dea.

— Cum e ? dori să afle Jourdan. Aşa, tu care-l cunoşti mai bine decît mine, zi, cu cine seamănă ?

— Să vezi, rosti Bobi, dacă el ar da grîul, ar fi mare lucru.

Simţea nevoia să creadă în bucurie. Josefina surpase rînduiala şi pacea. Se arăta adesea. Părea că, pentru ea, platoul nu era decît o palmă de loc şi că viaţa era numai drumul încoace. La cea mai mică adiere, Bobi îşi zicea : ea e acolo. Se ducea în dosul şurii. Acolo era.

Ea îi spunea :

— Vino.

Se duceau în pădure. Ca să nu fie văzută, se strecura prin dosul dîmbului cu narcise.

Spunea :

— Tu eşti viaţa mea. Nu pot să trăiesc fără tine.

— Dac-aş muri ?

— Aş muri şi eu.

— Dacă n-aș fi venit ?
— Ah ! Atunci...
El își amintea de viața lui trecută, roșie și neagră, ca un jeratic de cărbuni.
— Puteam să nu viu, zicea el. Din zece îndemnuri, șapte așa-mi spuneau. Ce-ai fi făcut ?
— Nimic.
— Josefina, aș vrea să am răgaz ca-nainte.
— Răgaz, pentru ce ?
— Răgaz, doar atît. Vreu să spun că acum te am pe tine.
— Nu mă mai dorești ?
— Ba da.
— Nu mă mai iubești ?
— Ba da, te iubesc, dar ceea ce trebuie să știm, Josefina, e că-n jurul nostru, oricum, se află lumea-ntreagă.
Îi spunea toate acestea cu multă duioșie și o privea cu ochii lui limpezi. Îi spunea sincer tot ce gîndea. Era nefericit să o vadă ca și despuiată de toate. Nu putea să înțeleagă că ea era poate mai bogată decît tot pămîntul. Nu știa că gravitatea acestui chip tăinuia mult mai multă voie bună decît rîsul.
— Aș vrea să te bucuri de toate.
— Tu ești tot, zice ea, și numai pe tine te doresc.

De cînd nopțile ajunseseră tot atît de calde ca și zilele, se auzeau munții cîntînd. Topirea zăpezilor îi făcea să șiroiască de apă. Ghețurile care atîrnau de pereții văilor se năruiseră cu bubuit de tunet. Pădurile de zadă, primenindu-și cetina, învești mîntaseră povîrnișurile; iarba pășunilor îndulcise răzurea de gheață a cerului. Și toate ecourile se treziseră. Rîurile și puhoaiele țîșneau de pretutindeni ca o goană de oi sau o cavalcadă de iepe albe. Sus de tot pe munte, acolo unde văile nu se vedeau decît ca o crestătură în palma unei mîini și unde se rezema tăiușul ghețurilor veșnice, se auzeau uneori nechezînd ghețarii ; rămîneau nemișcați doar o clipă, apoi deodată se săltau țepeni în sălașul lor, trosnindu-și mușchii de fier, și prăvălirile de nezăgăzuit galopau spre hăuri. Atunci, prin vinele și arterele marelui ținut în mijlocul căruia se afla platoul Gremona, de-a lungul pîraielor, puhoaielor, rîuri-

lor, în izvoarele din adîncul pămîntului, gîlgîia o nouă forță a apelor.

Zarva muntelui era adusă de vînt ; și cînd vîntul se pornea din partea dimpotrivă, purta încoace cu sine zumzetul largilor cîmpii acoperite de un grîu ce trosnea ușor, ca și carapacea unei insecte.

Într-o după-amiază, Bobi își zise că trebuia să afle negreșit și fără întîrziere ce-a hotărît omul. Nu-i mai pria preumblarea pe platoul Gremona, în răsunetul cîntecelor sălbatice ale muntelui. Se simțea din ce în ce mai înstrăinat de lume din pricina caznelor dragostei.

— Mă duc s-o văd pe doamna Elena, zise el.

— Ar fi poate mai bine să te duci de-a dreptul la omul nostru și să-l lămurești, spuse Jourdan.

— Nu-i încă timpul, zise Bobi.

Sicomorii de la Fra-Josepina erau în plină înfrunzire și șoapta crengilor închega o tăcere adîncă în jurul casei stăpînilor. Bobi urcă treptele terasei. Privi prin ușa cu geam : salonul era roșu și pustiu. Un cer de plumb se oglindea în geamuri.

— Ce dorești ?

Ușa se deschise ; era domnișoara Aurora.

— Aș vrea s-o văd pe doamna Elena.

— Poftim înăuntru.

Salonul mirosea a mobilă veche, ceruită.

— Ia loc.

Îi arătă un scaun de lîngă fereastră. Ea trecu în fundul salonului perdeluit de o umbră ruginie, și se așează într-un fotoliu. Pendula cea înaltă bătea încet. Afară cerul era tot mai întunecat. Bobi auzi o voce bărbătească și liniștită care cînta. Altceva nu se auzea afară. Văzduhul greu copleșise copacii. Crengile atîrnau neclintite. „E cel dintîi om pe care-l aud cîntînd cu voie bună“, își zise Bobi.

— Doamna Elena e-acasă ? întrebă el cu glas tare.

— Nu-i acasă, zise Aurora.

— Credeam că trebuie să vină.

— O să vină, dar mai tîrziu. Te-am poftit înăuntru ca s-o aștepți.

— Nu e la conac ?

— Nu.

— O să lipsească mult ?
— Da.
— Nu știu dacă pot s-o aștept.
— Cum dorești.
— Voiam s-o întreb ceva important.
— Întrebă-mă pe mine, poate că știu mai bine decît ea.
— Omul ăsta, dori să afle Bobi, cîntă adesea așa ?
— Adesea.
— Totdeauna la fel de liniștit ?
— Totdeauna.
— Noi am hotărît să punem laolaltă tot grîul nostru și-am rugat-o pe doamna Elena să-l întrebe dac-ar vrea să ni se alăture.
— Chiar eu l-am întrebat.
— Și ce-a spus ?
— A spus : „Dacă n-a știut asta mai dinainte, înseamnă că nu înțelege nimic".
— E el întreg în tot ce face.
— N-a spus-o cu răutate ; dimpotrivă, a-nceput să rîdă.
— N-ar fi trebuit să rîdă. E ceva foarte serios.
— Dar părea că socoate asta într-adevăr ceva foarte serios.
— Cred, domnișoară, că dumneata nu mă iubești, zise Bobi.
— Sigur că nu te iubesc, adeveri domnișoara Aurora, și adăugă : Ce anume vrei să spui ?
— Vreau să spun că n-ai prietenie pentru mine.
— Prietenie e altceva, zise ea. De ce n-aș avea prietenie ?
— Mi-ai vorbit o dată cu o pornire și cu o mînie groaznică, și eu n-am fost în stare să fac nici o mișcare, nici să răspund. Eram ca împietrit.
— Nu ți-am spus decît un sfert din ce voiam să-ți spun.
— Totuși, domnișoară, cîndva mi-ai șters părul cu șorțul dumitale.
— Era înainte, zise ea.

— Era înainte, spuse el, dar n-am ştiut niciodată de ce mi-am pierdut dintr-o dată vrednicia.

Ea rămase o clipă tăcută, apoi spuse încet :

— N-ai pierdut nimic din vrednicia dumitale. Rămîi pe loc, adăugă ea, căci auzise trosnind scaunul. De-aici unde sînt, te văd bine. Lumina vine din spatele dumitale şi s-ar zice că vine chiar de la dumneata.

Bobi se întoarse spre ea.

— Eu nu te văd, zise el. Te-ai aşezat în umbră. Ascultă-mă. Nu-s decît un biet om care făcea acrobaţii prin sate. Uite ce sînt. Dar am băgat de seamă încet-încet că inima mea poate să-nţeleagă tot. Şi cred că e cea mai mare nenorocire care se poate întîmpla unei fiinţe. Cunosc puţin pe omul care cîntă afară, sub sicomori. Mi-a spus că sînt un poet. Dumneata mi-ai vorbit adineauri aşa cum vorbesc eu.

Vocea domnişoarei Aurora era ea însăşi o voce de umbră.

— Fii liniştit, zise ea, nu cunoşti cea mai mare nenorocire de pe pămînt.

— Nu ştiu dacă-i cea mai mare, dar cunosc una şi nu-i un fleac. Cînd eşti în vîrful unui deal şi cînd zorii nu s-au ivit încă. Şi drumul tău s-aşterne înainte şi poţi să ţi-l închipui neted, fiindcă înaintea ta stă noaptea în care orice are loc. Dar încet-încet se face ziuă şi iată că acum vezi mai întîi o vale care se adînceşte, apoi, de cealaltă parte, pămîntul care urcă, şi mai departe alte văi, apoi munţi, şi piscuri, şi piscuri pînă dincolo de cer. Nu-mi lipseşte curajul. Bărbaţii nu-s lipsiţi de curaj. Mă gîndesc că o să cobor în vale şi o să urc de cealaltă parte şi încet-încet curajul meu, şi puterea mea, şi nădejdea mea, mă vor ajuta să sui pe drumul meu pînă la cei mai înalţi munţi. Dar lumina zilei sporeşte din ce în ce ; şi valea se adînceşte din ce în ce mai mult sub mine. Cea dintîi vale, cea care-i aproape de mine, cea care adineauri era cotropită de noapte şi-n care îmi închipuiam drumul drept cum se-nalţă o tulpină în aer, iată că se adînceşte şi se tot adînceşte. Ceea ce socoteam adineauri fundul văii nu-i decît o pînză de neguri ; fundul e hăt, dedesubt. Şi iată că acum, în lumina tot mai limpede, vezi pe pereţii văii

crîngurile şi tufişurile, şi pădurile, şi mărăcinii, şi goana lighioanelor, şi rîpele, şi stîncile, şi lumina e tot mai limpede, şi ceva îţi spune că se poate limpezi din clipă-n clipă pînă-n fundul veşniciei, fără să contenească a-ţi dezvălui tot mai mult mărăcini şi stînci, şi oprelişti, şi primejdii, şi anevoinţe, şi potrivnicii. Iată că nu te mai gîndeşti să te urci pe culmi, colo departe unde lumina scînteiază ca zvîcnirile unei capre albe. Iată că nu te mai gîndeşti că puterea ta, şi curajul tău, şi nădejdea ta o să-ţi îngăduie să cobori măcar în cea dintîi vale, care se adînceşte din clipă-n clipă, şi iată că acum strigi în sinea ta ca un deznădăjduit : „Să fac numai un pas înainte. E tot ce-mi îngăduie puterea mea.“ Şi lumina sporeşte mereu !...

Vorbise repede, ca ameţit, dar fără să facă nici o mişcare. Se opri să răsufle.

Aurora rămase tăcută.

— Lumina sporeşte mereu !

— Fii liniştit, zise vocea umbrei. N-ai să cunoşti niciodată cea mai mare nenorocire de pe pămînt.

— De ce ?

— Fiindcă eşti bărbat.

— Dumneata le vezi mai mari decît sînt.

Afară se auzea cîntecul vocii bărbăteşti ; era liniştit şi cam trist.

— Am să văd dacă eşti un mincinos, zise vocea umbrei. Îţi strigi în sinea ta : „Dumnezeule, să fac numai un pas !“ Dar strălucirea care luminează tot mai mult lumea îţi ia orice nădejde. Şi iată ce-ai gîndit numaidecît după strigătu-ţi deznădăjduit : voi ajunge acolo sus în zbor, cu aripile. Acolo sus sînt culmile pe care ai spus că lumina zvîcneşte ca o capră aurie, nu-i aşa ?

— Aşa e, zise el. Nu-ţi pierzi niciodată nădejdea pe de-a întregul.

— Şi pentru mine e o taină, mărturisi ea.

— Viaţa o vrea.

— Nu pot să ştiu.

— Eşti nenorocită ?

— Da.

— De nenorocirea aceea mare de care spui ?

— Da.

— Lămureşte-mă, zise Bobi. Poate că sînt mijloace să-ţi crească aripi.

— Oh, nu ! făcu ea. E o nenorocire atît de umilă. Sînt lucruri care ţin de păcătoşenia trupului, adăugă Aurora după o clipă. Pleacă ! strigă ea, ridicîndu-se. Te-am minţit, nu sînt nenorocită !

XXII

Căldura era pretutindeni : în cer, pe pămînt, în adîncul pămîntului şi chiar în ape. Vara sosise. Încingea mai mult cîmpiile decît platoul şi adeseori, peste zi, pămînturile înalte erau asaltate în tăcere, din trei părţi deodată, de pale de aer dogorîtor, cu gust de colb şi de boabe.

Lumea avea din ce în ce mai multă nevoie de viaţă. Păsărelele îşi părăseau cuiburile năpădite de zăduf. Poposeau pe crengi pentru întîia oară în viaţa lor. Încercau să doarmă, dar, de cum închideau ochii, îşi pierdeau echilibrul, veneau în jos bătînd pierdute din aripi, şi-un pic de răcoare le mîngîia pieptul învelit de puf. Atunci, învăţau dintr-o dată ce minunat era zborul pentru făptura lor şi pentru bucurie, şi o zbugheau de la un copac la altul, ba chiar şi prin văzduhul fără de pomi ; desfătarea răcoarei din aerul frămîntat de aripi le dădea îndrăzneală, şi se avîntau drept spre adîncimile cerului pînă în clipa cînd, ameţite de teamă şi buimace să vadă răsturnîndu-se sub ele pămîntul încărcat de cîmpuri verzi, se prăvăleau cu ţipete, ca o ploaie de pietre.

Albinele şi muştele cu pîntece roşii, galbene şi sinilii erau în adoraţie în jurul zadelor cu trunchiurile şi cetina asudate de marea sevă din an. Mulţimea lor deasă şi aurie ca razele unui soare zumzăitor juca mai întîi surd în faţa arborelui. Era un zbor nobil şi gîfîitor, aproape nemişcat, tremurînd de dorinţă în faţa divinităţii sevelor şi a forţelor, apoi, ţîşnind ca nişte săgeţi, albinele şi muştele se afundau în cetină, sorbeau o picătură de sînge rubiniu şi zvîcneau îndărăt în dansul bucuriei lor. Arborele zumzăia.

Drumurile lighioanelor se încrucişau tot mai mult, ziua, ca şi noaptea, prin şes şi prin pădure. Frunzişul tufişurilor tremura fără încetare şi fără pic de vînt, străbătut de vulpi, de nevăstuici, de viezuri, de şoareci, ori de aripile catifelate ale huhurezului. Liliecii ieşiseră de prin

peşteri. Peste zi dormeau în umbra cedrilor care, acum, era mai întunecată decît umbra din adîncurile pămîntului şi, de cum venea seara, se vînturau prin văzduh, stîngaci şi îndărătnici. Culoarea înserării, sau uneori luna, lumina micile lor pîntece albe. Toate neamurile de lăcuste se stîrniseră. Toate neamurile de furnici vieţuiau. Toate neamurile de fluturi, toate gîzele, toţi cărăbuşii. Toate şopîrlele ieşeau de prin găurilor lor, se lungeau la soare, se trezeau într-o tresărire, spumegau de bale, se potoleau, dormeau, se îndreptau anevoie spre bîrlog, legănîndu-şi pîntecele greu pe labele scurte. Toţi şerpii îşi isprăviseră iubirile şi, desprinşi din ghem, apucau drumurile lor singuratice : şerpii purtînd sîmbetele şobolanilor, şoarecilor, păsărelelor şi peştilor mai mici ; şerpoaicele spre colbul cald al şesurilor ca să lepede ouăle şi să şuiere uşor aşteptîndu-le să crape.

Iepuroaicele nu fătaseră încă, dar se adunaseră în locurile singuratice ale pădurii, căci se apropia sorocul. Un loc era în inima pădurii, lîngă trei stînci uriaşe şi strînse una în alta, leit o masă. Trupeşenia lor nu ieşea deasupra pădurii ; vîrfurile copacilor netezeau totul. Pe ridicătura asta iepuroaicele fătau toate de-a valma. Era în toiul arzător al iubirii vulpilor şi tuturor carnivorelor. Dinspre partea asta nu era nici o teamă ; aproape că nici nu mîncau, doar se chemau de-a lungul zilei, al nopţii, dimineţile şi serile, fără odihnă, şi goneau pe drumurile nesfîrşite, gîfîind, cu bale la gură, odîrjite, cu ochii rătăciţi şi cumpliţi, frecîndu-şi uneori coastele supte şi răsunătoare de bălăriile ţepene ale şesului, ca pentru a scăpa dintr-un cuţit, sau o furcă de fier. În vremea asta iepuroaicele puteau să fete în linişte. Şi fătau. Atîta prăsilă încît uneori iarba de pe povîrnişuri nu o mai ţinea, şi puii, scîncind, veneau de-a rostogolul la vale.

Într-un tîrziu, carnivorele sfîrşiră brusc cu iubirile lor. Masculii adulmecară înspre largul şesurilor ; ochiul nu le mai tremura şi îşi linseră botul cu nişte limbi roşii ca focul. Femelele plecară capul îngîndurate. Alte drumuri de lighioane se încrucişară prin crînguri. Iepuraşii şiroiau acum pe malurile de pămînt, şi nu erau traşi de vale de burta lor plină cu lapte, ci împinşi de marele arc al labelor dindărăt

Toate golurile lăsate pe pămînt de moartea vreunei lighioane erau împlinite de trei sau patru pui abia fătați.

În toiul zilei vidrele dormeau sub sălcii. În marginea pădurii Gremona se adunau toate veveriţele. Nu se ştia din ce pricină. Toate erau acolo. Nu mai ţopăiau. Îngînau toate împreună un cîntec grav, abia auzit, dar puneau atîta forţă în el încît tremurau din tot corpul.

Iazul, care stătea singur în mijlocul trestiilor, începea uneori să fiarbă. Îl frămîntau băşici mari şi bulboane de spumă, şi unduirile apei lunecau peste nămolul de pe maluri, înecînd miile de purici de răchită care foiau în nisipul umed. Crapii pîntecoşi, care petrecuseră toată iarna pe fundul negru al iazului, se întorceau din adînc şi zvîcneau deasupra apei, strălucitori, grei, plescăind.

În marginea iazului era o mare întindere de trestii rare, pe jumătate scăldate de-o revărsare mlăştinoasă. În locul unde ieşea din apă, trestia purta un mic inel vînăt-auriu. Era o răsfrîngere a apei, ca un nimb care păstra toate culorile, care tremura, care amesteca culorile, ca într-o trîmbă de colb. Erau laptii obleţilor. Se vedeau mii şi mii de trestii şi toate ţîşneau din cîte-un ineluş de lapţi, şi cînd o adiere încreţea uşor mlaştina — şi adierea asta nu era decît răsuflarea grîului în pîrg din cîmpiile dogorîte de soare — lapţii umflaţi în tihnă pregăteau în ei siluetele şi inima albă a viitorilor peşti.

Bătrînul cerb venise să se scalde în iaz. Îşi amintise de iaz pe neaşteptate, într-o seară cînd, după ce se frecase îndelung de ciuta lui, găsise pielea ei prea moale. Se frecase apoi de trunchiul unui fag. Asta mai era cum era. Şi deodată se gîndise la răcoarea apei şi îşi amintise de iaz. O pornise încoace numaidecît, deşi era noapte. După zece paşi se oprise în loc, chemîndu-şi ciuta. Îi vorbise mult, strănutînd şi dînd din cap, despre bucuria apei de acolo. Ciuta ascultase, apoi se tolănise în frunze, fără să răspundă, rămînînd cu bucuria ei, gemînd pentru ea, mai despărţită de cerbul ei decît dacă ar fi fost o ciută din lună. Atunci, el plecase, domol, cu pasul grav şi plin de noblete, bombănind în sine.

Ajunse în marginea apei cînd luna era în crucea nopţii. O luă prin mlaştină. Cîrdurile de raţe îşi luau zborul şi poposeau ceva mai încolo. Intră în apă, şi cînd

răcoarea ei îi atinse pîntecul, mugi de plăcere. Din fundul pădurii, ciuta îi răspunse. Înotă spre largul iazului, unde luna se strivise și sălta în jocuri de lumină. Stropi reci îl împroșcau peste bot și peste ochi. Picioarele-i lungi frămîntau apa. Fiecare vîrf al copitelor lui slobozea ciorchini de bășicuțe, sclipitoare ca stelele și mereu primenite. Crapii pîntecoși dormeau aproape de fața apei. Zvîcniră în aer toți odată, făcînd mai mult zgomot și spumă decît cerbul care înota și fugiră din fața lui. Nu se gîndeau să se scufunde, înotau la fața apei, arătîndu-și muchea spinării. Lumina lunii le aprindea solzii, dar încrețirea undei îi stingea îndată sub spuma albăstrie.

Cerbul simți sub pîntece toată adîncimea iazului, o adîncime ca o greutate nemăsurată sub el și care leagănă adîncimea lumii în leagănul ei. Văzu pești lungi care păreau verzi, apoi erau albicioși, săltau din apă roșii și se cufundau negri, cu gurile căscate și cu dinți strălucitori ca niște fierăstraie. Văzu în apă mari liane, spăimîntătoare și mlădii ca șerpii, toate făcute parcă din lemn de umbră și atît de puternice încît se ridicaseră pînă la două degete de luciul apei, dar le simțeai împlîntate în adîncul neiertător al iazului. Aveau mari frunze palide. Văzu peștișori de argint. Văzu țipari negricioși. Văzu raci plutind. Văzu cum se cufundă, cu picioarele strînse, un păianjen de apă deșirat și subțire cît un furigel, dar care tîra după sine o salbă de bășicuțe de aer cu cîte un mic păianjen abia venit pe lume închis în fiecare bășică. Văzu un stîrv de șobolan devorat și un peștișor care trăgea de un capăt de maț. Văzu argintiul spumei scînteindu-i pe buze. Văzu marea lume a peștilor, a plantelor, a șobolanilor, a copacilor, a ciutelor și a cerbilor.

Și atunci, mugi.

Vulpile se opriră pe toate drumurile, ascultară, răspunseră și se puseră pe goană. Bursucii mormăiră. Vidrele începură să schiaune, ascuțindu-și ghearele de trunchiurile sălciilor, huhurezii se chemară. Veverițele țipară dintre crengi, șobolanii alergară ca nebunii prin mlaștină, clătinînd trestiile, rațele își luară zborul, poposind ceva mai încolo, nevăstuicile, lăcustele, șopîrlele, cărăbușii și marii fluturi ai nopții își făcură auzite glasurile; șerpii tăcuți își legănară capetele aprinse deasupra ouă-

lelor și ciuta chemă prelung, prelung, prelung, cu o voce caldă și plină de dragoste.

Cînd ieși la malul dimpotrivă, lumea se liniștea și tăcerea se așternu încet-încet. Cerbul ascultă. Tremura. Apa șiroia de pe el pe pietre. Străbătu iazul și se întoarse de mai bine de douăzeci de ori, și în cele din urmă toți peștii se aciuiară prin cele mai afunde cotloane, și el rămase singur în apă cu oglindirea lunii. Și de fiece dată mugea. Și de fiece dată lumea cea mare îi răspundea. Într-un tîrziu, răzbit de oboseală și încins de bucurie că fumega aidoma jeraticului, se culcă în iarbă. Se îngîna de ziuă. Văzu ciuta apropiindu-se. El nu era în stare să se mai miște. Nu voia să se mai miște. Gemu spre ea. Ea veni să-i lingă ușor botul, cu grijă, de jur împrejur, ca și cum ar fi fost un trunchi de arțar șiroind de sevă dulce. Lumina zilei se înstăpîni peste tot. Ciuta intră și ea în apă și înotă de-a lungul malului. Cînd se muie bine, se întoarse de se culcă lîngă cerb, întinse capul spre semețu-i cap gîfîitor, cu fericirea în ochi și, bot în bot cu el, ca să-i soarbă răsuflarea, adormiră amîndoi.

Într-o după amiază, veveriţele neclintite din copacii aflați în marginea pădurii Gremona dădură un țipăt și se hotărîră toate o dată. Săriră jos din crengi. O porniră pe platou. Se opriră ca să asculte. Auziră un chelălăit de vulpe. Se priviră speriate. Văzură într-o parte copacii pădurii, în ale căror crengi se puteau pune la adăpost; și era încă timp. De cealaltă parte văzură goliciunea pămînturilor întinse, fără pic de adăpost, dar unde le mîna dorința lor. Și atunci, avură o nemaipomenită zvîcnire de curaj: „La ce bun să ne păzim mereu viața ca pe-o mică alună dulce? Nu sîntem oare în stare s-o azvîrlim întreagă pentru meleagurile pe care le îndrăgim?“ Li se părea că o veveriță mare de fum le spunea asta; o veveriță mare, mare, mai mare decît douăzeci de munți și că, ascultîndu-i vocea nebună, au ajuns la fel de mari ca ea. Era numai vara care le vorbea, și era numai viața care le vorbea. Se făcură mari cît veverița de fum și se duseră pe platou. Vulpea din vîlcea le prinse din urmă către „Tochitoarea“. Spre seară, cele care mai rămăseseră se adăpostiră într-o salcie. Un copac fără rod. Zgî-

riară la întîmplare scoarța cu ghearele. Un strop de făină și o picătură de sevă ieșiră la iveală. Era o hrană magică. Nu fuseseră niciodată atît de fericite. Cerul era de o adîncime nemaipomenită ; își aminteau de bătălia cu vulpea. Cerul și vulpea se amestecau în inima veveriților cu sînge și stele. Crengile salciei legănau visul micuților sălbăticiuni. Plecaseră după poame. Nu găsiseră la întîiul popas, dar știau că lumea o să se umple curînd de poame. Văzduhul adia de pe-acum a zahăr și-a dospire.

Căldura umfla poamele pretutindeni. Pînă acum nu fuseseră decît niște gîlci verzi sau învelișuri de făină lăptoasă. Acum se coceau. Lumea întreagă era tulburată de împlinirea poamelor. Nu era colț de pămînt care să nu fie străbătut de lighioane în marea lor goană a dorinții și a așteptării. Furnicile căutau tulpinile tari și negricioase de laur ; se urcau în lungi șiruri pînă la floarea veștejită ; intrau în corole ; pipăiau cu piciorușele lor pîntecul verde al pistilului. Mai avea nevoie de cîteva zile de căldură ca să se coacă în lege. Și furnicile coborau. Nu prea repede, pînă în iarba unde se încrucișau cu cărăruia pe care tocmai trecuse un șobolan. Îl auzeau ceva mai încolo adulmecînd ovăzul. Dacă barba spicului era verde și licăritoare, însemna că boabele nu s-au copt. Ca să fie coapte, barba trebuia să fie aurie și sfărîmicioasă.În clipa aceea, bobul miroasea a lapte acru. Dar șobolanul se mai gîndea la multe. Se gîndea la măciuliile de mac. Îi plăceau boabele negre. Își trecu iute limba roșie peste botu-i ascuțit.

Cînd lighioanele se culcau să se odihnească, auzeau rîcîituri în fundul pămîntului. Erau cîrtițele care își săpau mici galerii înspre rădăcinile roditoare. În fundul pămîntului se rotunjeau poamele pale ale rădăcinilor. În iarbă poamele ierbii, în apă poamele apei, în pomi poamele pomului. Nici o tulpină, nici o vînă a pădurii, nici un trunchi, nici o creangă nu stătea fără să trudească la o poamă. Nu aflai nici un dram de sevă care să nu vină să doarmă și să viseze în micul alambic rotund al unei poame.

Mușchiul, ovăzul, bradul, cedrul, plopul. Copacul cel mai înalt ajunge aici pînă la douăzeci de metri ; rădăcina cea mai adîncă, și care poartă și tuberculi, se afundă

pînă la cinci metri. De la douăzeci de metri deasupra pămîntului și pînă la cinci metri în adîncime, se rînduiesc peste cincizeci de straturi de poame, toate deosebite, toate pîrguindu-se, toate împlinite cu încetul de căldura răbdătoare a verii. Poame pentru toți dinții și toate burțile.

Cîmpia Roumului era acoperită de poame rotunde ; un strat de pămînt : harbujii, zemoșii, dovlecii ; alt strat la un metru și jumătate de la pămînt : piersicile, caisele, merele verzi, prunele verzi. Livezile țipau de povară. Pomii stăteau încărcați de frunze și de rod. Umbra se așternea sub ei deasă și răcoroasă. Iarba, stufoasă. Zilele dogoreau de nu se mai putea îndura. Femeile veneau sub copaci, se înfundau în adîncul livezilor. Întindeau învelitori la pămînt. Apoi răsturnau pe ele pe toți copiii orașului, de la trei luni la doi ani. Copiii erau pe jumătate goi, cu buci rotunde, despărțite de-o adîncitură albăstruie. Umblau de-a bușilea prin iarbă.

Platoul, mai lîngă cer, aproape că nu avea poame rotunde, ci grăunțe ascuțite, jiruri, ciorchini de semințe lemnoase. Era de asemenea mai bogat în tuberculi. Pe alocuri pămîntul crăpa, descoperind putregaiuri de rădăcini albăstrii, spre care se grăbeau alaiurile de furnici și de cărăbuși. Uneori, micile rozătoare măreau crăpătura cu labele, cufundîndu-și lacom capetele și ronțăind făina zgrunțuroasă cu botul lor ascuțit. Stoluri de păsări se roteau zile întregi pe deasupra sorbilor, porumbarilor sălbatici, crîngurilor de duzi ; cum cădea noaptea, se abăteau la pămînt ; cum se crăpa de ziuă, își luau din nou zborul, întocmai ca fumul unui foc ațîțat de suflarea zorilor.

Soarele se rostogolea fără hodină dintr-un capăt într-altul al cerului pustiu. Păstăile pocneau, boabele curgeau pe pămînt, bătătorul ovăzului arunca boabe, brusturii aruncau boabe, mușchiul se scutura de mici boabe de aur pe care cea mai ușoară adiere de vînt le ducea cu sine. Măciuliile de laur trosneau, se deschideau, slobozind din învelișul de mătase albă cele trei nuci de culoarea nopții. Verzele pline de umezeală și muncite de căldură miroseau pătrunzător. Sfeclele, cepele, napii, morcovii trupeși ieșeau la iveală din pămîntul colbuit,

împinse toate de împlinirea cărnii lor. Pe toate tăpșanele însorite ale muntelui, zarzării sălbatici își plîngeau seva. Doar cîteva marmote veneau să lingă sucul dulce.

Grîul era copt.

Dincolo de livezi, în cîmpia Roumului, se întindea cît vezi cu ochii, ca revărsarea unui fluviu fără margini, încărcat de mîl galben. Netezise micile unduiri ale pămîntului. Nu mai era decît singur el. Dogorea ca și soarele. Era ca o oglindă de aramă, și raze arzătoare țîșneau din lanurile de spice dese. Boiul înalt al paiului ascundea toate drumurile.

Cînd proprietarii cei mari veneau de la oraș să-și vadă lanurile, se înfundau cu automobilele lor între două ziduri de bogăție. Nu mai vedeau nici cerul scund, nici cum se rotesc lanurile în jurul lor, nici întocmirea trainică a munților din zare ; nu vedeau decît grîu, grîu, grîu și iar grîu ; ziduri de grîu fără o spărtură, fără o știrbitură, fără o crăpătură, milioane și milioane de fire de grîu care le fugeau prin fața ochilor cu toată iuțeala, ziduri de fire de grîu care le foșneau cu toată iuțeala de o parte și de alta a capului, zăpăcindu-le gîndurile, ametindu-i ca un gol grețos, de parcă ar fi pătruns în însăși carnea aurului.

Instalară mese de tocmit muncitori sub platanii din piața orașului. Scriseră primarilor din sătucele de la munte : „Spuneți la ai voștri că tocmim oameni la secератul grîului". Se adunau seara la cîte unul acasă, ori la „Café des Sports" ca să-și spună între ei : „Atîta plătim pe zi, nu mai mult, nici o lețcaie mai mult". Grîul de pe cîmpurile nemărginite veneau pînă pe străzile orașului cu răsuflarea-i dogorîtoare.

Uriașe stoluri de ciori și păsărime de toate neamurile se abăteau asupra lanurilor de grîu.

Muntenii coborîră din munți. Purtau pe umăr coasa desfăcută în două. Doi veneau pe drumul ăsta, unul pe cel de colo, patru pe cel de colo, zece pe cel de dincolo, se făceau douăzeci aici. Se adunau la răscruce. Intrau în oraș prin poarta dinspre miazănoapte. Negustorii luaseră înăuntru mărfurile atîrnate afară : strada se umpluse de munteni, purtînd pe umăr coasa desfăcută în două, oa-

meni cu paşii, cu umerii şi cu mişcările largi, şi care se izbeau de tarabe aproape fără să bage de seamă. Merseră la cei care tocmeau la seceriş şi trecură de la o masă la alta. Tot vorbeau între ei în graiul lor de neînţeles. Vorbeau despre cît se plăteşte ziua. Ziceau că e prea puţin. Îşi spuneau numele. Erau trecuţi pe liste. Li se dădea o hîrtie pe care scria locul unde trebuiau să doarmă. Uneori îi însoţea cîte-un slujbaş pînă la aceste hambare. Îşi puneau bine uneltele. Se culcau. Începeau să cînte toţi în cor.

Atunci, tot oraşul tăcea.

Înceta orice mişcare. Toţi ascultau.

Oamenii de la munte cîntau marile coruri poetice ale iubirii femeii şi ale bătăliei împotriva demonilor vieţii. Prin făptura tainică a oamenilor de la oraş trecea răscolitor un vînt îmbibat de mireasma amară a florilor de migdal. Toată rînduiala lăuntrică a cetăţii tremura. Ferestrele caselor erau larg deschise din pricina zădufului. Vocea muntenilor părea mai încărcată de stele decît noaptea. Dar marile lanuri de grîu suflau uscat şi dogorîtor. Şi orăşenii aveau din nou puterea să se întoarcă la cele intrate-n obicei : să bată pernele, să tragă zăvorul la uşă. Vocea muntenilor se potolea. Ceasurile nopţii sunau acum departe unul de altul, în tăcere.

Pe platou, secerişul începu cu oarecare înfierbîntare. Deodată, băgară toţi de seamă că nu aveau temei de grabă. Se speriară să-şi vadă cîmpurile atît de mici ; spuseră cam trişti :

— Nu era nevoie să facem treaba asta împreună. Unul singur ajungea.

— Muncim cîmpul nostru, zise Bobi.

În clipa aceea se aflau pe pămîntul lui Jacquou. Randoulet era acolo cu ceilalţi. El lega snopii.

Randoulet spuse :

— O să v-arăt cum se coseşte pe la noi.

— Unde ?

— Undeva unde paiele au preţ, lămuri el.

Îşi şterse palmele de pantaloni ; puse mîna pe coasă ; făcu cu ochiul.

— Că vezi, acolo paiele se folosesc la coperiș, și cu cît e paiul mai lung, cu atît e mai bun.

Trase o dată cu coasa la fața pămîntului.

— Și trebuie să fie întregi, adăugă el, nesfărîmate.

Împrumutase coasa lui Honoriu.

— Măi, pui de lele, se bosumflă Honoriu, pentru o santimă de pai vrei să-mi fărîmi coasa-n pietre. Dă-i pace, mintosule !

Randoulet cosi mai departe.

Dacă ați văzut rîndunica aproape atingînd cu pieptul fața apei, apoi zvîcnind în zbor, pogorînd iară și zvîcnind iară în zbor, fără să-și ude vreodată nici măcar vîrful aripii...

— Uite cum se coseşte, zise Honoriu. Haideți încoace să vedeți.

Se apropiară. Era într-adevăr ceva frumos. Cîmpurile aici nu fuseseră desțelenite ca ogoarele de la șes. Aici totul se dobîndise cu încetul și de aceea pămîntul era plin de pietre. Ai fi zis că Randoulet le simțea dinainte. Mlădierea coasei lui nu urma niciodată același ritm. Trudea parcă pentru fiecare fir de grîu în parte, încet și fără greș. Mușchii lui trăiau clipă de clipă o încordare deplină, de stăpînire sau de avînt. Dădea drumul coasei, o înfrîna, o făcea să treacă ras pe deasupra pietrelor, o afunda cu vîrful, o ridica, îi dădea iarăși drumul. Fiecare rotire de coasă cerea alte mișcări ; de fiece dată, mișcările trebuitoare veneau la timp și cumpănite întocmai, astfel încît coasa să fie ferită și grîul să fie retezat de la pămînt. Era o bucurie să priveşti. Toată lumea privea. Se apropiaseră toți bărbații și femeile. Cînd Randoulet făcea un pas, păşeau și ei. Nu mai era decît un cosaș.

Jacquou se aplecă și ridică un fir de grîu. Era retezat chiar de la pămînt. Și întreg, ca neatins, cosit parcă de un cosaș dumnezeiesc. Jacquou păstră paiul în mînă. Era prea frumos. O treabă cum nu se mai vede. Îți trebuie timp pentru asta, își zicea el. Trebuie să ai timp de pierdut ca să coseşti aşa.

Venea în urma cosașului, ținînd firul de grîu în mînă ca pe-o făclie.

Ori trebuie să fii foarte sărac, să ai nevoie de toate. Ori să fii foarte bogat și să te apuci de asta pentru plăcerea ta, pentru bucuria ta, să știi o treabă făcută ca lumea. Uite dară, că într-o asemenea împrejurare, bogat sau sărac e-același lucru, și sărăcia e bogăție.

Randoulet ajunse în capătul lanului.

— Așa, făcu el.

Răsturnase o brazdă. La urma urmei, nu era nefericit.

Da, dar lanurile păreau mici. Ochiul știa să judece după mărimea clăilor de snopi ; erau mai costelive decît în anii trecuți. De obicei clădea șaizeci de clăi mari, ăst an erau doar douăzeci și patru...

— Potrivite, zise Jacquou.

Și, seara, nu erau obosiți.

Și, fără oboseală, corpul se simțea stingher în serile acestea lungi, de culoarea mărgăritarului. Erau obișnuiți să fie frînți de oboseală la vremea asta. Tot stăpînind cîmpurile de grîu, fiecare dintre ei devenise aidoma cîmpului de grîu, de mărimea lui, cu încărcătura lui de snopi și de clăi, în seara lucitoare care se culca peste miriști. Totul se schimbase, numai seara era la fel. Sufereau că nu sînt osteniți. Firea lor nu se putea obișnui cu asta.

Hotărîseră să rămînă noaptea pe cîmp. Nopțile erau minuni de răcoare și de mireasmă. Aprinseră un pui de foc, nu pentru căldură, pentru lumină. Stăteau culcați jur împrejur, pe așternuturi de paie. Înainte să adoarmă, se ridicau pe jumătate, sprijinindu-se în coate. Dar în zadar se adunaseră laolaltă, se simțeau singuri. Puteau să-și miște brațele și picioarele fără durere. Nu erau obosiți. Cea dintîi care se lăsa din nou în așternutul de paie era domnișoara Aurora, apoi doamna Elena.

— Ei, atunci, zicea doamna Elena, noapte bună.

Le auzeau cum se cuibăreau în așternut ca să doarmă. Cea din urmă se culca Josefina. Ea mai întreba de cîteva ori :

— Zi ! Ei, auzi ! Dormi ?

Jacquou sforăia. Nimeni nu răspundea.

— Să mai arunc o mînă de vreascuri în foc, spunea Josefina vorbind singură.

Se ridica. Venea lîngă Bobi. Se lăsa pe vine ca să ia vreascuri uscate. Mîna ei căuta mîna bărbatului, o găsea, o cuprindea și rămînea cu ea, fierbinte și grea.

Josefina ofta. Se întorcea la locul ei și se culca.

Tăcerea și noaptea învăluiau jumătate de pămînt sub aripile lor. Stelele luminau din belșug, încît se vedea desenul negru al munților.

După două zile cîmpul lui Jacquou era cosit, grîul strîns în snopi și clădit în clăi. Miriștea proaspătă răspîndea și mai multă singurătate decît înainte.

— Acum, haideți la mine, zise Carl.

Locul lui nu era în apropierea fermei. Era în celălalt capăt al platoului, tocmai în marginea pădurii Gremona. Domina șesul din capul unui povîrniș rîpos. Era un pămînt moștenit de la socru-său, unul dintre primii care deșteleniseră platoul. Cîndva, pe locul lui Carl foșnea o pădure de mesteceni. Socru-său tăiase copacii, smulsese rădăcinile și tufișurile, le dăduse foc și netezise cenușa peste tot, dobîndind un pămînt care era de departe cel mai bun din toate pentru grîu.

De două zile de cînd stăteau, mîncau și dormeau împreună la cîmp, uitaseră de casă. Cerul era atît de bine zidit împrejur !

— Putem să-nhămăm, zise Carl, și să mergem acolo toți în convoi cu căruțele.

Erau pe la zece dimineața.

— Ajungem încă devreme. Ne facem rostul lîngă pădure. Avem timp să pregătim ciorba și să dormim. Ne-apucăm de treabă mîine în zori. În două zile isprăvim negreșit. De acolo sîntem aproape de cîmpul lui Jourdan. Ce spuneți ?

Spuneau „da".

Carl își amintise fără voie de plecare în căruță la prinsul ciutelor și rîvnea să simtă înstăpînindu-se în el aceeași fericire, plecînd din nou la drum, în legănarea și scîrțîitul căruței.

— De vreme ce-avem timp.

Timp era berechet, și să vorbească, și să înhame, și să pună la cale tot ce trebuiau făcut acolo, în noua lor gospodărie din marginea pădurii. Cu toată singurătatea cîmpurilor de grîu, aveau acum un fel de bucurie gravă,

simțindu-se mai săraci în grîu, dar tare bogați în timp!

Jacquou avea trei căruțe albastre. Dar cele două iepe ale lui trebuiau să fete.

Domnișoara Aurora lăsă capul în pămînt.

— Sînt pline ca niște vaci, zise Jacquou. (Avea un zîmbet larg pe bătrîna-i față cioplită parcă în lemn de merișor). Da, pot spune că n-au fost niciodată atît de pline.

— Ar trebui, zise Jourdan, să se repeadă cineva pînă la Jourdana și să ia calul să-l aducă încoace.

Asta însemna două căruțe. Dacă s-ar strînge nițel, ar încăpea toți. Jourdan dădu cheia de la grajd feciorului lui Carl, care avea picioare bune.

Spre ceasurile patru după-amiază, cele două căruțe albastre porniră în pasul cailor peste cîmp. Martha și nevasta lui Carl începură să cînte. Doamna Elena cînta și ea încetișor. Căruța le zdruncina și le legăna. Josefina privea ațintit înainte, cu ochii triști, fără să vadă nimic. Femeile aveau toate aceeași privire. Domnișoara Aurora avea loc în fundul căruței.

După vreun ceas întîlniră un străin în cale. După cum mergea, părea că străbate platoul de-a curmezișul, venind dinspre munți și îndreptîndu-se spre cîmpie. Îl strigară. El se apropie. Părea un om de la munte. Purta pe umăr o coasă desfăcută în două, în cumpănire cu o boccea dintr-o basma roșie de bumbac.

— Și unde te duci?

— Devale, la cîmpie.

— Ce ți-o fi venit să treci pe-aici!

— Un gînd ciudat, zise el. Știți că aveți cerbi pe platoul vostru?

— Da, știm.

— Aha! Va să zică, nu-i doar unul singur?

— Nu, sînt mai mulți.

— Am văzut unul, zise el, pe cînd veneam pe drumul obișnuit.

Voia să vorbească de drumul bătut de toți, care trecea Ouvezul jos, în stînga, pe o punte de piatră, înconjura platoul și ieșea în cîmpia Roumului după un mare ocol.

— Mi s-a părut că era unul în desiș.

(Rămase o clipă fără să mai spună nimic, uitîndu-se la unii și la alții cu ochii lui sălbatici și strălucitori.)

— ...Că vezi, adăugă el într-un tîrziu, pe la mine sînt meleagurile cerbilor. Am plecat de douăzeci de zile de-acasă. Femeia mea e Caterina roșcata, și am două fete. Mi-am zis : „Nu se poate, ori e unul care s-a ținut după mine“. Am vrut să fiu cu inima împăcată. Am intrat în pădure și, din una în alta, spre seară, m-am pomenit prea sus ca să mai cobor. Mi-am spus : „Hai mai sus acum, o să străbat Gremona. Acum pe-aci e drumul cel mai scurt.“

— Și ce faci devale ?

— Mă tocmesc la coasă.

— Aha ! făcură toți într-un glas. Așa e !

— Dacă n-ai fi grăbit, zise Jacquou, ți-am spune : „Hai cu noi o bucată de drum, deși n-ar fi tocmai drumul tău“.

— Mda, răspunse străinul, dar sînt grăbit. Cerbul m-a făcut să pierd o zi întreagă. Lumea a și-nceput treaba devale, peste tot. Noroc bun !

Și se duse în drumul lui.

Ajunseră la cîmpul lui Carl pe la șapte seara. Se opriră în marginea de unde se vedea toată cîmpia. Da, toată lumea începuse treaba devale.

Amurgise. Lumina văluritä se călătorea în cîmpie prin gura văii, făcînd să răsară din adîncimea depărtării înfățișările cosașilor, ale grîului necosit, ale grîului culcat la pămînt și ale clăilor. Oamenii erau negri ca niște furnici. Zoreau peste tot. Se vedeau mișcîndu-se fără odihnă. Dintr-o zare în alta, cîmpia întreagă era plină de grîu și de cosași. Aici se aflau prea sus ca să se audă zgomot. Totul se petrecea în tăcere, se deslușea doar un zumzet. În depărtare, lumina descompusă de colbăria deasă a grîului și a pămîntului scăpăta în arcuri de albeața strălucitoare a zăpezii. Străinul pe care-l întîlniseră cobora devale, ca să-și pună coasa la treabă, alăturîndu-și puterea și munca muncii tuturor. Era tîrziu și zorul nu înceta devale.

Își întocmiră rostul în marginea platoului, ca să aibă priveliștea sub ochi. Legară caii de copaci și aprinseră un foc să încălzească ciorba. Curînd, noaptea umplu văile,

cotropi cîmpia, alungă lumina. Colbăria se potoli. Atunci văzură că de cealaltă parte a nesfîrșitei cîmpii erau alte dealuri și alți munți, căci atingerea luminii îi făcu să iasă din șovăiala depărtărilor, dîndu-le formă o clipă, înainte să-i lase în puterea nopții.

Soarele zăbovi un pic asupra lor, aici, pe marginea platoului, ei fiind mai sus decît toți ; focul, căruțele albastre, caii închegau un mic rotocol de lumină singuratică în marginea nopții. Se înstăpînise tăcerea. Devale se aprinse un focșor roșu. Era ca un punct. Clipea. Era o stea a pămîntului. Un felinar, pesemne. Se mișcă din loc. Se ascunse după ceva negru, care părea să fie o perdea de chiparoși. Se ivi iar. Apoi rămase neclintit.

Priviră îndelung la lumina aceea, dacă mai mișcă. Întorcînd ochii, văzură puzderie de felinare roșii clipind pe întinderea cîmpiei. Erau felinarele de pe arii.

A doua zi cosiră tot grîul lui Carl. Fără vorbă, fără să piardă o clipă, fără să-și precupețească puterile, dăruiți unei munci aurii și înăbușitoare, care în chip firesc ar fi cerut două zile.

Domnișoara Aurora avea o fustă înfloratră. Era mai înfoiată la șolduri ; i se vedeau picioarele goale, cu genunchi rotunzi și plini ca niște căpșoare de prunci. Venea în spatele cosașilor, legînd grîul mănunchi. La fiecare șapte pași, la fiecare șapte pale de coasă, se apleca, aduna spicele răsturnate în brazdă, le strîngea la piept, le lega și arunca la pămînt un mănunchi, o legătură de grîu care semăna pe dată unei femei, cu mijlocul ei, cu fusta paielor înfoiate, cu pleata ei de spice bărboase.

Se pomeni în urma lui Bobi. Bobi cosea ca unul care-și recapătă deprinderea. Zorea amețitor. Zorea atît de mult ca să nu-și piardă suflarea. Se opri.

— Sîngerezi, domnișoară, îi spuse el.

Avea în clipa aceea ochiul limpede și întunecat, așa cum e cerul cînd se bolțește curcubeul.

Fata își zgîriase pulpele în scaieți și în paiele de grîu. Într-un loc se vedea o dîră de sînge negru, cu un punctișor roșu, care mustea încă.

Bobi se apropie și puse un genunchi în pămînt. Domnișoara Aurora avea mare nevoie de mîngîiere și duio-

şie. Văzu sîngele ; văzu ochiul bărbatului limpede şi întunecat. Nu se mai simţea în stare să facă o mişcare.

Bobi spălă zdrelitura, umezindu-şi batista în gură.

Peste zi, totul mai era cum era. Dar cum venea seara, făptura domnişoarei Aurora începea să pătimească. O durea inima. Simţea o durere în vîrful inimii, care creştea cu fiecare bătaie, ajungînd în cele din urmă atît de vie încît i se răspîndea în tot corpul, pînă în vîrful unghiilor. Nici frunzele catifelate, nici pacea serii nu-i aduceau vreo uşurare. Zadarnic visase mai departe decît viaţa, nu întrezărea nici o nădejde. Rămînea închisă în ea, aşteptînd somnul. Cîmpurile de grîu aromeau ameţitor. Serile minunate îi linişteau pe toţi, afară de ea. Doar ea rămînea aprinsă în noapte.

Avea culcuşul chiar în marginea platoului. Era destul să întoarcă puţin capul şi vedea deschizîndu-se lîngă ea prăpastia cîmpiei cufundate în noaptea licăritoare de felinarele roşii ale ariilor. De n-ar fi fost culoarea — şi ea venea de la arderea uleiului de nucă în fitilurile vechi — ai fi luat licăririle clipitoare drept stele. Nici o stavilă nu stătea între noaptea cerului şi noaptea pămîntului. Marea constelaţie a Scorpionului, întinsă pînă în marginea zării, se prelungea pe pămînt cu două-trei licăriri roşii Deosebeai anevoie coada ţepoasă a lighioanei din cer de focurile din ariile dëpărtate ale cimpiei. Întreg cuprinsul nopţii era pustiu ; tot ce era licărire muncea, ori se pregătea de muncă. Durerea domnişoarei Aurora era atît de vie încît ea o vedea scăpărîndu-i în cap ca şi creanga aurită a fulgerului care ţîşneşte din nori. Jos, devale, sub fiecare din felinarele tremurătoare, se bătătorea pămîntul ariilor cu un mai gros de tuci.

Către miezul nopţii, Jourdan se sculă. Trebuia să plece înaintea celorlalţi la Jourdana, să pregătească aria comună, să măture colbul cel vechi, să bată stîlpul din mijloc. Îşi făcu bocceaua şi plecă fără să trezească pe nimeni. Domnişoara Aurora îl auzi depărtîndu-se. Jourdan străbătu colţul pădurii. După trecerea lui, o vulpe începu să urle, doi ochi fosforescenţi scînteiară şi se stinseră îndată.

Doamna Elena se ridică. Domnişoara Aurora se întrebă ce vrea să facă. O văzu strecurîndu-se uşor pe ur-

mele lui Jourdan. Domnișoara Aurora, cu capul rezemat de braț, se prefăcea că doarme. Închisese ochii. Nu mai vedea decît fulgerările durerii ei. O auzi pe mamă-sa mergînd prin pădure, apoi oprindu-se. Rămase îndelung să asculte cum îi vuie sîngele în urechea sprijinită de braț. Deschise ochii. Focul se stingea. Mamă-sa nu se întorsese în culcuș. Se ridică și ea. Ocoli tiptil corpul întins al Marthei. Intră în pădure. Nu se auzea nici un zgomot.

Se deslușea totuși un scîncet pe care-l recunoscu numaidecît. Doamna Elena, ghemuită în iarbă, plîngea. Domnișoara Aurora se așeză lîngă ea, fără să spună nimic. Doamna Elena își luă fata de umeri și o strînse la piept.

— Sîntem singure, singure, zise ea. Singure!

Și urmă să plîngă.

★

Plecară dis de dimineață. Străbătură pădurea în cele două căruțe. Femeile cîntau, pînă și doamna Elena și domnișoara Aurora. La Jourdana îl găsiră pe Jourdan, care măturase aria, țintuise stîlpul din mijloc, scosese bătătoarele, potrivise hățurile tăvălugilor. Se apucară să cosească grîul lui Jourdan.

Era tocmai cîmpul pe care se arătase Bobi întîi. Aici spusese el: „Orion-floare de morcov".

Se aflau lîngă ferma lui Jourdan și nu-și mai întocmiră culcușuri și celelalte de trebuință. Mîncau la masă. Găteau bucate la vatră. Femeile își împărțiseră odăile. Bărbații aveau să se culce în paie. Trebuiră să care grîul de pe cele trei lanuri, grămădind snopii în jurul ariei. Începură treieratul.

Firește că munceau cu rîndul, și caii și oamenii, mai ales în timpul nopții.

Într-o seară, Jourdan era de rînd. Mîna calul roată pe arie. Era miezul nopții. Toată lumea dormea. Privi spre casă. Fereastra de la odaia lui era luminată. Acolo dormea Martha și doamna Elena, amîndouă într-un pat, și domnișoara Aurora, în patul cel mic de fier. Își zise:

— O fi vreuna bolnavă.

Fusese mare zăduf peste zi și băuseră mai multă apă ca de obicei.

Se apropie de fereastră. Era cît pe ce să deschidă gura cînd o văzu pe domnișoara Aurora. Lumînarea era pe scrin. Domnișoara Aurora trăsese sertarul de sus al scrinului. Scotocea încet înăuntru.

— Ce-o fi vrînd ? se întrebă Jourdan. Poate caută o batistă. Sînt cel puțin zece ani de cînd n-am mai pus nimic în sertarul ăla !

Apoi, domnișoara Aurora păru că a găsit ce căuta și stinse lumînarea.

A doua zi era și mai mare zăduf. Aria dogorea ca un soare. Ardea. Era pe la patru după-amiază. Auziră un pocnet de armă în pădure. Foarte aproape. Calul se opri din mers. Feciorul lui Carl, Randoulet, Tuciuriul, care luau paiele la furcă, se opriră și ei ; cei care dezlegau snopii, cele care dezlegau snopii, se opriră de asemenea. Se priviră. Tăcere.

— Diii ! strigă Jacquou.

Îmboldi calul. Ceilalți se înturnară la furci și la dezlegatul snopilor. Calul dădu ocol ariei de trei, patru, cinci, șase ori. Stîlpul de fier din mijloc scrîșnea. Jourdan aruncă furca din mînă. Intră în casă. Străbătu bucătăria.

— Ce vrei ? întrebă Martha.

Tocmai curăța niște cartofi. El nu răspunse. Urcă în odaie. Deschise sertarul de sus al scrinului. Coborî. Se întoarse la arie. Se uită la toate femeile. Se apropie de doamna Elena. Îi atinse brațul.

— Doamnă Elena !

Ea se opri din dezlegatul snopilor.

— Domnișoara Aurora unde e ?

— Era aci.

— Cînd ?

— Adineauri.

— De mult ?

— Nu, nu știu, zise doamna Elena. De ce ?

— A, nimic.

Ea strigă :

— Aurora !

Vocea i se rostogoli ca un strigăt de hulub.

Calul se opri iar din mers.

— Era aci, zise Josefina.

— Da, dar unde e ?

— Am văzut-o plecînd încolo, spuse Honorina.

Arăta înspre grajd.

Jourdan o porni înspre grajd. Doamna Elena îl urmă. Apoi Honorina, apoi Josefina.

— Ho ! se răsti Jacquou.

Și opri calul care se urnise din loc.

— Ce e ? întrebă Bobi.

— Fata.

— Păi era aci adineauri.

— Da.

— S-a furișat pe colo, zise Tuciuriul, am văzut-o.

— Ce ? întrebă Randoulet.

— Fata.

— Ce e ? întrebă Carl.

— Fata.

— Ce ?

— Nu știe nimeni unde e.

— Doamne ! suspină nevasta lui Carl.

Toți o priviră.

Ceilalți nu se întorceau.

— Mă duc să văd, zise Jacquou.

Îl urmară.

— Nu, le spuse Jourdan. Nu-i aici. A fost, dar a plecat. Colo, a scotocit în paie. Uitați-vă.

Doamna Elena o chemă :

— Aurora !

Jourdan făcu ușor semn lui Bobi.

— Vino.

Făcu semn și lui Jacquou, și lui Carl.

— Unde vă duceți ? strigă doamna Elena.

— Rămîneți aci, zise Jourdan. Ne ducem într-acolo, să vedem. Nu-i nimic. Avea obiceiul să plece. Poate că-i dusă în pădure.

Tăcură toți.

— Nu, se împotrivi Jacquou, ținînd-o pe doamna Elena. Rămîneți aici.

Ea țipă :

— Nu, lăsați-mă, o vreau pe fata mea. N-o am decît pe fata mea. Jourdan !

Jourdan se întoarse.

— Nu s-a întîmplat nimic, zise el. Știți bine. O s-o căutăm, nu-i nimic, fiți liniștită.

Spuse femeilor încet :

— Țineți-o.

Dar ea îl auzi și, cum Josefina o cuprinse de mijloc, începu să se zbată. Țipă :

— Fata mea !

— Nu-i nimic, nu s-a întîmplat nimic, o liniști Jourdan, depărtîndu-se. Haideți, le spuse el bărbaților.

Martha ieșise din casă și se apropia.

— Ce e ? întrebă ea, încrucișîndu-se în drum cu bărbații.

— Nimic, zise Jourdan. Ai grijă de doamna Elena.

Dădură colțul casei. Începură să fugă.

— Acolo e, zise Jourdan.

Artătă spre un mestecăniș care înainta ca un vîrf.

La douăzeci de pași de mesteceni se opriră.

O văzură, culcată în iarbă, cu picioarele goale.

Bobi strigă :

— Aurora !

O coțofană cînta.

Se apropiară încet.

Aurora zăcea pe spate. Își trăsese un foc de pușcă în gură. Nu mai era o femeie. Împroșcată de creieri și dîre de sînge ca niște raze în jurul ei, lumina iarba și lumea ca un soare amarnic.

Auziră din nou țipătul doamnei Elena. Scăpase. Venea încoace. Jourdan alergă spre ea. Trebui să o fugărească în dreapta și în stînga pînă să o prindă în brațe.

— Fata mea, fetița mea ! Dați-mi-o, Jourdan.

— Nu se poate s-o vedeți, zise Jourdan.

Ea încetă să mai țipe și se lăsă în tăcere în voia celorlalte femei.

XXIII

Afară era o noapte fără stele şi o zăpuşeală cumplită. Domnişoara Aurora era întinsă pe pat ; îi ascunseseră capul într-un sac.

— Nu sînteţi cuminte, doamnă, zise Barbara. Beţi ceaiul ăsta de mac şi dormiţi.

— N-am să dorm.

— Asta nu foloseşte la nimic.

— Vreau să ţin ochii deschişi, da, deschişi, asupra mîrşavei lumi.

— Vă întărîtaţi, zise Barbara, şi nu-i lăsaţi pacea care acum i se cuvine.

Josefina ieşi din odaie. Pe scară se întîlni cu Jourdan, care urca.

— Unde-i rachiul ? întrebă ea.

— Pentru cine ?

— Pentru mine, nu mai pot. Mi-e rău. Îmi vine să vărs. E peste puterile mele.

— Ce, a şi început să miroasă ?

— Nu. E fiindcă am văzut sînge. I-au spălat mîinile, dar i-a rămas sînge în toate cutişoarele pielii.

-- Vezi, în dulapul din dreapta. Pe poliţa din mijloc.

Jos, Josefina căută un pahar şi nu găsi. Nu ardea decît o candelă micuţă ; nu se vedea de loc. Bău din sticlă.

Se întrebă :

— Unde eşti tu, scumpul meu ?

Privi afară. Bărbaţii stăteau în şură, lîngă un felinar. Se auzea cum taie cu fierăstrăul şi cum bat în cuie scîndurile. Bobi trebuia să fie cu ei.

Sus, Jourdan mîngîia părul doamnei Elena. Ea i se lăsa în voie. Din cînd în cînd o scutura cîte-un tremur.

— Vă e frig ?

— Da.

Fereastra era deschisă și trebuia să rămînă deschisă pentru corpul neînsufleţit. Noaptea nu fusese niciodată atît de apăsătoare și de încinsă.

— Aveţi friguri, zise Jourdan. Beţi ceaiul.

— Nu, vor să-mi dea ceai de mac ca să dorm.

— Beţi-l și dormiţi, ăsta o să fie timp cîștigat.

— Pierdut, zise ea. Fata mea s-a dus. Și voi vreţi să dorm ? De ce atîta răutate ? Nu v-am făcut nimic. Nu mi-e destul ?

— Prea destul. Facem și noi ce putem ca să vă ferim de nenorocire.

— De asta nu te poţi feri, murmură ea. Oh ! și-apoi acum...

Martha și Barbara îi făceau semne lui Jourdan : „Dă-i pace, nu-i mai vorbi“. El văzu semnele. O lăsă în pace. Se apropie de pat.

Nu-și amintea să fi văzut o asemenea noapte încinsă și apăsătoare. Fereastra era deschisă, dar părea zidită cu ciment negru, fără o crăpătură. Se gîndi numaidecît la furtună și că asta grăbea putrezirea.

Mîna domnișoarei Aurora se odihnea cu mare liniște pe giulgiu.

Martha și Barbara se apropiară încet. Doar ele se gîndiseră să-și scoată încălţările și să-și pună papucii. Barbara luase papucii de sfoară ai lui Jourdan. Nevasta lui Carl ședea în umbră, într-un colţ unde nu ajungea lumina lumînărilor. Nu-și putea stăpîni lacrimile. Vedea că e singura care plînge. Doamna Elena nu plîngea. Dar nu putea să-și împiedice inima și ochii să verse lacrimi. Inima i se strîngea, ochii i se deschideau — îi simţea deschizîndu-se mai mari decît atunci cînd se deschideau ca să vadă — și lacrimile se rostogoleau. Ochii i se deschideau atît de mult încît, în pofida zăpușelii, simţea frig în cap. Se gîndea : „Trebuie să-mi scot ghetele, am picioarele grele. Trebuia să o întreb pe Martha dacă n-are vreo pereche veche de călţuni“.

— Ce zici ? întrebă Martha șoptit.

— Despre ce ? făcu Jourdan.

— Fata, zise Martha, crezi că putem aștepta pînă mîine dimineaţă s-o punem în coșciug ?

— Cred că da.

— E opt, zise Barbara.
— S-a şi făcut opt ?
— Da, e tîrziu.
— Timpul trece iute, murmură el.
— Fiindcă, ştii, şopti Martha. Vino să vezi.
Se întoarse pe jumătate spre doamna Elena.
— Dar maică-sa n-ar trebui să vadă.
Ridică puţin sacul care ascundea partea de sus din corpul domnişoarei Aurora.
— Lumina ochilor mei !
Vinul inimii mele !
Cea mai frumoasă !
Fata mea !
Bucuria tuturor !
Minunea zilelor şi nopţilor ! cînta vocea jalnică şi topită a doamnei Elena.
— Uite, şopti Martha.
— Nu, acoperă, acoperă, zise Jourdan, şi împinse mîna Marthei. Nu-i nevoie să văd.
Era înspăimîntat de miros.
— Aşa curînd ! îngînă el.
— E vreme de furtună, zise Barbara.
— Mă duc să le spun să încheie coşciugul mai repede, vorbi Jourdan abia auzit.
Se aplecă spre cele două femei şi ele se apropiară de el.
— S-o faceţi să bea negreşit ceaiul de mac, şi cu un mic semn din cap arătă spre doamna Elena.
— Mai spre dimineaţă, zise Barbara.
— O să fie frîntă, spuse Martha, şi o să-l bea.
— Negreşit, stărui Jourdan. La ce e bună suferinţa ?
Barbara oftă.
— La mai mult decît crezi, zise ea. Pentru mine, cînd le am pe-ale mele, e ca pîinea.
Se opriră din vorbă. Doamna Elena ridicase capul. Îi privea neliniştită. Trebuie să fi simţit mirosul.
Jourdan păşi în vîrful picioarelor.
— Odihniţi-vă, doamnă, spuse el. Lăsaţi capul pe braţ, colo, pe spătarul scaunului, şi-nchideţi ochii o clipă.
Coborî scara ţinîndu-se zdravăn de balustradă. Lumea se năruia.

Josefina era încă jos, în bucătărie. Stătea în picioare, nemișcată, ducînd cu ea însăși o mare luptă. Fără voința de a face un pas la dreapta, ori la stînga, înainte sau înapoi.

— Te simți mai bine ? întrebă Jourdan.

— Da, am băut. Nu știi unde-i Bobi ?

— Nu, făcu el.

— Nu e în șură, afară ?

— Nu.

★

Noaptea era atît de neagră, atît de apăsătoare, că nu mai avea nici adîncime, nici capăt. Făceai un pas, douăzeci de pași, o sută de pași, și te aflai tot în același loc. Nu se simțea nimic : nici zgomot, nici formă, nici miros.

Noaptea abolea toate durerile, fiindcă ea abolise lumea. Abolea durerile cele mai cumplite, fiindcă era nesfîrșită, fără margini, fără măsură, fără început, fără sfîrșit. Dădea o mulțumire de nori : un nor care e cerul și care se mișcă în cer.

— M-am răzgîndit ! Nu e cu putință ! Trebuie să plec, zise Bobi.

Apucă spre miazăzi dintr-o pornire firească, pentru că spre miazănoapte erau aproape toate fermele și tot ce făcuse.

După o clipă se pomeni în largul nopții, acolo unde nu mai era nici miazăzi, nici miazănoapte.

Răsuflă :

— Uf !

Îl podidise dintr-o dată amintirea luminoasă a mamă-si.

— Mai bine de zece ani ! Ce-are a face ? Hai, înainte !

Și-apoi, toată viața lui ! Vedea cum îl clădise timpul. Auzea zgomotul pe care-l făcuse timpul, clădind pe acest om care se numea Bobi.

Bucurii, necazuri, dureri, entuziasme, strigăte, alergături, iubiri, morți, morți, mama e moartă, Aurora e moartă, mistria timpului, cimentul și piatra, mortarul, ipsosul, grinzile, zgomotul pe care-l făcuse timpul clădind pe acest om.

— Totul s-a dus de rîpă, zise el.

În mijlocul nopții auzi tainicul foșnet al copacilor mari care vieţuiau în tihnă.

Era Fra-Josepina. Nu vedea nimic. Se apropie. Atinse un zid năpădit de mușchi. Era zidul terasei. Se gîndi la Aurora. O văzuse, adineauri, acum cîteva ceasuri, acum o clipă, nu de mult, lungită pe pat, cu capul ascuns în sac, cu mîna albă odihnind pe giulgiu. Se gîndi la ea, pipăind zidul. Pe măsură ce mergea, simţea că deasupra lui se înălţa casa și că se apropia de locul unde trebuiau să fie deschise ferestrele salonașului roșu, acum negru ca totul împrejur. Trecu de locul acela. Ajunse în dreptul scării. Trecu și de scară, găsi din nou zidul. Merse înainte. Ajunse în partea stîngă a casei. Zări lumina de la fermă. O singură lumină. Trebuie că ușa era deschisă. Se îndreptă într-acolo. Nimeri într-un lan de grîu încă necosit. Îl ocoli. Acum, lumina aceea dădea o formă nopții. Simți dintr-o dată zăpușeala nemaipomenită, nemișcarea lumii.

— Oare ce se pregătește ? murmură el.

Încercă să privească în jurul lui. Nu putea să se uite decît spre această lumină. Numai în partea asta avea noaptea adîncime.

Se apropie.

— Se poate intra ? întrebă el.

— Poftește, răspunse omul.

Nu părea surprins. Stătea așezat la masă, întocmai cum îl primise anul trecut. Citea o carte și de astă dată, dar în același timp mînca niște brînză cu pîine.

— Nu te-așteptam în seara asta, zise el. Nici în seara asta, nici altcîndva. Pe scurt, o bucată de vreme, cel puţin. Ce s-a întîmplat ?

— Uite, s-a sfîrșit, rosti Bobi.

Omul îndoi fila și închise cartea.

— S-a sfîrșit, cum ?

— Domnișoara Aurora s-a omorît. A luat gloanțe din sertarul scrinului și pușca atîrnată-n perete, sub haina mea. Și-a tras un glonț în gură.

Omul se ridicase :

— Și doamna ?

— E-acolo cu femeile.

Omul se dezlipi de masă și de scaun.

— Mă duc acolo, zise el. Trebuie... Copila asta ! Nu, nu-i nevoie de femei. Nu-i nevoie de oamenii aceia. E nevoie de puțină judecată.

Se uită la Bobi.

— E greu să te joci cu stelele.

— Nu, spuse Bobi, nu asta-i greu, greu e să faci ce nu se poate.

Omul aprindea felinarul.

— Adică să vrei, zise el, să vrei ce nu se poate.

— Eu sînt răspunzător, spuse Bobi.

— Nu, făcu omul, nicidecum.

— Cît e ceasul ?

— Două și jumătate.

— Trebuie să se lumineze de ziuă.

— Azi n-o să se lumineze de ziuă, zise omul.

Își închise briceagul și-l puse în buzunar.

— N-ai văzut ce vreme e ?

— Nu.

— Uraganul se ridică de la miazăzi de ieri seară, din clipa asfințitului. Asta așteptam.

Bobi se uită spre ușă. Nu era nici urmă de zori.

Apucă omul de braț.

— Asta să ne fie învățătură de minte, zise el. Nu trebuie să mai încercăm nimic.

Omul puse felinarul jos.

— Trebuie să încercăm judecata.

— Nu sîntem în stare s-o avem.

Omul trecu în umbră și își luă scurta grea de oaie.

— Sînt grăbit, zise el, nu pot să-ți răspund.

Se întoarse cu scurta.

— Poate că, urmă el, văzînd asta, îți spui : „Pe-o asemenea zăpușeală nu-i nevoie de blană".

Își aruncă scurta pe umeri.

— Nu-i pentru mine, e pentru dînsa, pentru doamna. Vreau s-o pun pe dînsa, ca s-o aduc acasă. Nenorocirea te-nfrigurează. Nu te-ngriji de mine, poate că știu să mă descurc în orice împrejurare.

Își luă felinarul și se îndreptă spre ușă.

Bobi ieși.

Nu se vedea nici o geană de lumină. Felinarul smulgea din întuneric vreo cîțiva metri de pămînt și vreo cincizeci de spice din grîul care stătea necosit.

Omul închise ușa.

— Atunci, zise Bobi, tu nu crezi în mister ?

— Nu.

— Totuși sînt lucruri mai presus de noi.

— Pentru o clipă.

Omul închise pumnul și-l aduse în lumina felinarului.

— Lupta nu conteneşte niciodată. Uite ce trebuie să știm. Misterul e prielnic odihnei. E un mister ; nu-i nimic de făcut; odihnă! Nu. Niciodată odihnă. Bătălie pînă la sfîrșitul lumii. Ba chiar, adăugă el cu un pic de visare în glas, sfîrșitul lumii n-o să fie niciodată, fiindcă mereu o să dăm bătălia.

— Venisem să-ți spun ceva, rosti Bobi. O să vezi : acolo sînt toate femeile, afară de Zulma. Ea păzește oile. Venisem, cum să spun... să-ți luminez calea. M-am tot gîndit, fiindcă plecam...

— Pleci ?

— Da. ...Să rămîi tu să cauți bucuria pentru ceilalți, cu mijloacele tale, care nu-s cele îndrăgite de mine. Adică, vreau să-ți luminez calea și să-ți arăt muntele care-ți stă în cale. O să fii prevenit. N-o să-ți afli iertare.

— Spune repede, îl zori omul, sînt grăbit. Cineva, acolo, tremură de frig din pricina nenorocirii și așteaptă scurta asta îmblănită.

— Știi care e cea mai veche îndeletnicire de pe pămînt ?

— Da.

— Păstoritul...

— Da.

— Și a rămas dintotdeauna la fel.

— Da.

— De o mie, o mie și o mie de ani oile se păzesc în același chip, și cîinele aleargă cum alerga și-n vremea de demult, și ciobanul se odihnește la fel în bîta lui.

— Negreșit, fiecare știe asta. Rămîne de văzut ce vrei să spui.

— Vreau să spun că nu s-a născocit încă o mașină de păzit oile și că n-o să se născocească niciodată.

— Cine-a pomenit de maşini ?

— Nimeni.

— Trebuie, cum văd, zise omul, ca tu să cunoşti străfundul tainic al grijilor mele !

Băgă de seamă că Bobi nu mai era lîngă el.

— Hei !

Auzi paşii care se depărtau spre miazăzi.

— Hei ! strigă el. Unde te duci ? Nu te duce spre miazăzi !

Nu primi nici un răspuns.

XXIV

Mijeau zorile. Pămînturile dinspre miazăzi se aflau sub furtună pe o întindere de cincizeci de leghe. În acea parte a platoului nu creşteau copaci ; cît vedeai cu ochii năpădise un fel de iarbă scînteietoare cum e cuarţul. În dimineaţa asta lumina nu venea decît din iarbă ; cerul nu era luminat.

Ţinutul cu pricina nu avea nume pentru oamenii de pe platou. Nu vorbeau niciodată de el. Numai atunci cînd erau nevoiţi spuneau : „acolo“, şi arătau spre valurile sclipitoare ale pămîntului pierdut.

Ca să mergi de la pămînturile Fra-Josepinei pînă la iazul lui Randoulet, ori chiar pînă în marginea de la miazănoapte a platoului, în capătul păşunilor, în locul de unde se vede Ouvezul făcînd un ocol şi pătrunzînd liniştit în cîmpia Roumului acoperită de pîclă, îţi trebuie abia o zi de mers cu pas obişnuit. Dar înspre miazăzi întinderea platoului cerea şapte zile şi mai bine de drum, şi încă prin lumina aceea dublă, a cărei cea mai orbitoare parte zbucnea din iarba tremurătoare ca nişte flăcări albe.

Dacă ai fi putut călca aceste şapte zile de drum, ai fi ajuns în marginea de la miazăzi a platoului. Era un mal de peste şaizeci de metri, tot stînci de gresie, abrupt şi fără o urmă de muşchi, care domina un sat înfiripat, Saint Julien-pădurarul. Satul se afla într-o nesfîrşită pădure de stejari. De sus de pe malul de piatră vedeai satul rotund şi fumegînd sub platoşa lui de ţigle, ca un jeratic stins de ploaie şi care a prins o pojghiţă tare de cenuşă, din ale cărei crăpături mai răbufnesc încă aburi. Vedeai de asemenea marea pădure zburlită. Pentru oamenii din sat, pămînturile de acolo de sus, întinse în cer, erau : deşertul. Nu se urcau niciodată acolo. Nu exista nici drum. Malul era plin de păsări. În zilele frumoase, sub soare, pe toată întinderea lui, se dădeau în

vileag lungi dire întunecate : făgaşurile de scurgere ale apelor subterane, ori prelingeri ale vechilor cuiburi. Ecoul pădurii făcea să cînte întreg peretele de piatră.

Decît să lumineze ceea ce luminau, zorile mai bine nu s-ar fi arătat. Cele dintîi licăriri dezvăluiră mişcarea norilor. O spărtură ivită la răsărit, chiar pe crestele înalte ale munţilor, răspîndise un pic de lumină verde şi limpede. Lumina se călătorise pe întinderea de la miazăzi, aşternîndu-se la faţa pămîntului ca o apă. Cerul se oglindea în ea. Norii erau scunzi, dar oricît scrutai depărtările nu-i vedeai atingînd pămîntul, ca pe timpul furtunilor ce ferecă zarea ; dimpotrivă, se bolteau ca un tavan de peşteră. În cele cîteva clipe cît rămase limpede, lumina zorilor lunecă pînă departe, neîntîlnind în cale decît iarbă, iarbă şi iar iarbă. Într-un tîrziu, ajunse pe malul care domină Saint Julien-pădurarul, şi lumină furtuna. Era o mare poartă de nori. Dincolo de ea stăpînea o noapte îndesată, ca de piatră ; ca atunci cînd, îndreptîndu-şi lampa spre adîncul galeriei, minerul vede peretele de cărbune. Lumina zorilor se tulbură iute, apoi încremeni. Nu mai rămăsese decît un fel de licărire cenuşie, care fumega aidoma pe toată întinderea ierbii.

În clipa aceea, Bobi mergea de-a lungul cîmpurilor părăsite ale lui Silviu. Nu apucase încă cu adevărat spre miazăzi, abia dincolo de fermă avea să o facă. Vedea ferma la o sută de paşi înaintea lui. Zorii o luminau din faţă şi, spre deosebire de cerul negru, era ca o casă de zăpadă. Un mărăciniş des acoperea cîmpurile lui Silviu.

— Ei, vîntură lume ce eşti, îşi zise Bobi, iarăşi drumeţ ?...

Se uită la cer.

— Atunci, hai.

Merse de-a lungul cîmpului, spre casa de zăpadă. Era încă plin de imagini care se amestecau ca nişte cărţi de joc. I se părea că e pe altă lume. Imaginea Aurorei zăcînd neînsufleţită îi înlocuise inima. De la ea pornea sîngele ce-i curgea prin vine. Un sînge des şi negru, scurgîndu-se încet, ca şi cel care se închegase acolo, în părul Aurorei.

Nu-şi mai putea închipui propriu-i trup, nici simţi, ca de obicei. Nu putea să zică : uite braţele mele, capul

meu și pîntecul meu. Avea o altă cunoaștere de sine. Era un mănunchi de imagini. Vedea ținuturi ca niște cărți de joc, cu copaci, ferme, cîmpii și drumuri șerpuite zugrăvite pe carton. Pe toate aceste cărți de joc era cîte-un chip de bărbat sau de femeie. Era mamă-sa ; toboșarul care-l urmase odată în scamatoriile lui prin sate ; omul cu barba roșie care locuia la ferma din pădurea din Clans și la care își trecuse iarna din 1903, cînd fusese atît de frig ; din nou mamă-sa ; o femeie, pe nume Fanetta ; din nou mamă-sa ; Aurora, fără chip, cu părul închegat de sînge ; o femeie pe nume Sonia, care zbura la trapez prin piețele satelor, seara, cu două trapeze, și o lampă cu carbid ; din nou mamă-sa, mereu albă ca laptele ; un bărbat, pe nume Fabre, care ținea teatrul ambulant din valea Lauzonului, și care juca piese astronomice, împreună cu nevastă-sa, numită Calea Lactee, și cu copiii lui numiți : Orion, Urania, Sirius și Centaur.

— Și acum, zicea Fabre, iată pe Orion înconjurat de lighioane și de rîuri !

— Oh ! da, își zise Bobi. Noi sîntem hrana lighioanelor cerului.

Apoi, lumina se micșoră și nu mai rămase decît licărirea cenușie a ierbii. Dar acum se lumina de-a binelea.

— Și cum e ? își zise el.

— Cum să fie, își răspunse singur, uite că bați din nou drumurile.

— Da, cu gîndurile mele.

— Da, cu gîndurile tale, și ce dacă ?... Ești destul de mare ca să le duci.

— Am dus eu altele, nu dintr-astea, numai că de astă dată sînt răspunzător.

— Răspunzător, de ce ?

— De tot.

— Cel care e răspunzător de tot nu trăiește pe pămînt. Pe pămînt nu ești răspunzător de nimic. Eu ți-o spun.

— Faci pe vicleanul.

Trecu de casa lui Silviu. Stătea moartă, încremenită. Se gîndi : „Sînt aproape doi ani de cînd s-a spînzurat Silviu. Era pe cînd am plecat s-aduc cerbul. Unul, doi, trei morți : Silviu, Aurora, casa.“

Acoperişul deşălat părea moale ; scheletul de grinzi era aproape putrezit sub ţigle. Fîşii de tencuială smulse dezveleau piatra. Şi ea putrezea. Muşchiul mînca zidurile. Un oblon spînzura în ţîţîni, fereastra era deschisă. Nu mai aducea a fereastră. Se căsca ca o gaură. O rădăcină groasă de iederă îi sfărîmase tocul şi desghioca acum pietrele din zidărie, mîncînd şi lemnul oblonului. Izvorul din apropiere nu mai curgea, dar zăcătoarea era plină de apă. O năpădiseră ierburi mari, de-un verde întunecat. Mirosea a cîine şi a gunoi. Uşa casei, cotropită de fîn, de tufe de liliac şi de măcieş, care urcau pînă la catul întîi, nu se mai vedea.

— Casă putrezită !

— Tu n-ai văzut niciodată platani atît de frumoşi. Au crescut drept. Au să se-nalţe cît copacii sălbatici.

— O casă care nu mai poate fi folositoare !

— Orice vezi, te-ntrebi dacă poate fi folositor. Folositor cui ! Ţie ? Nu, de bună seamă, aşa nu mai poate folosi, dar ştii tu dacă nu foloseşte la altceva ? Mereu găseşti cusururi.

— Silviu e mort şi-ngropat, şi Aurora e moartă. Au s-o îngroape astăzi.

— Răspunzător.

— Ei, da, răspunzător ! ei, da, ţi-am spus-o ! da, răspunzător, da, eu.

— Ce-ţi închipui că eşti ?

— Mai mult decît crezi tu.

— Eşti nimic.

— Totuşi, cînd am sosit, am spus : „Orion-floare de morcov“. Era ceva din capul meu, am spus asta. Ei au înţeles şi le-a intrat în cap. Prin urmare...

— Prin urmare, ce ?

— Prin urmare, e ceva de mine !

— La naiba, uite ce eşti, un neghiob, ca toţi ceilalţi, ca tot ce-i pe pămînt, nimic mai mult.

— Ba mai mult.

— Nimic mai mult. Tu şi ceilalţi, şi Silviu, şi Aurora, şi casa. Aurora e aşa cum e casa, nimic mai mult decît casa. În lume.

— Pe pămînt...

— Nu spun pe pămînt, eu îţi spun în lume. Tacă-ţi gura odată. Crezi că mai eşti acolo să faci pe grozavul cu Orion-floare de morcov ! Dacă eşti răspunzător cum zici, atunci eşti cel din urmă dintre ticăloşi.

— Da, sînt cel din urmă dintre ticăloşi.

— Uită-te, pînă să treci de ea, că n-ai s-o mai vezi. Uită-te, casa se preschimbă-ntr-un pîlc de copaci. La anul o să stea ascunsă sub liliac. O s-ajungă un munte de liliac, şi cînd liliacul o să-nflorească tot, oamenii care-au să treacă peste dealuri, pe drumurile Ouvezului, pe costişele munţilor, au să-i adulmece mireasma în vînt. Haide, bătrîne, haide, bătrînul meu sprijin ! Nu te-ncrede prea mult în moarte.

— Lasă moartea.

Trecuse de casa lui Silviu. În faţa lui se aşternea acum miazăzi, cu ierburile cele luminoase. Nu era lumină în cer. Nici licăriri. Numai nori. Nu erau zări, văzduhul des şi cenuşiu ascundea totul pînă la pămînt.

— Lasă moartea-n pace, zise Bobi. Nu mai vorbi de ea.

Merse o bucată de vreme. Privi înapoi. Casa tot se mai vedea. Mergea şi îşi asculta paşii. Pe jos era numai pietriş rotund. Tufele de ierburi uscate trosneau. Călca voinicește, ca la drum lung. Aproape fără sforţare. Paşii se urneau de la sine. Nu se îngrăşase. Era tot atît de slab ca atunci, iarna, cînd se oprise în capul cîmpului lui Jourdan, ascultînd icnirea plugului în noapte şi răsuflarea calului. Părul îi era la fel de aspru, lunecînd în două şuviţe de fiecare parte a tîmplelor. Întoarse capul să mai vadă o dată casa. Nu se mai vedea. Nici copacii întunecaţi. Într-acolo, ca şi înainte, ca şi la dreapta şi la stînga, nu era decît cerul care apăsa pămîntul cu toată greutatea lui.

Păşea cu adevărat spre miazăzi.

— Frumoasă singurătate, îşi zise el.

— Tu, care totdeauna o cereai.

— Taci.

— Ce-ai de gînd ?

— Nu ştiu. Să merg.

— Să mergi, unde ?

— Mai departe.

— Nu face pe prostul. Unde vrei să te duci ? Furtuna pare să fie furtună în lege.

— Mai întîi, cît e ceasul ?

— Nu-i nevoie să ştii cît e ceasul. Ştii doar că tu poţi să mergi toată ziua, şi toată noaptea, dacă vrei.

— Ştiu, dar încotro duce drumul ăsta ?

— Uite. Voiam să te-ntreb ceva pînă s-o porneşti încoace.

— Aş putea să mă-ntorc oricînd.

— Nu, ştii bine că nu poţi să te-ntorci oricînd.

— Ce crezi c-am spus ? Crezi c-am vrut să spun altceva ?

— Da, ai vrut să spui asta şi altceva încă. Te cunosc. Nu, acum nu poţi să mai te-ntorci, nici pentru drum, nici pentru nimic. Eşti un om ?

— Da.

— Omul e om. Ţine drumul drept. Încoace mergi spre Saint-Julien-pădurarul. E tare departe. După un ceas ori două poţi s-apuci la stînga. O să fii aproape de Val d'Arène, în valea Ouvezului. Sus. Satul cu uzina de ipsos. Bun. În patru ceasuri ajungi în marginea platoului. Cobori în pădurea de zadă, drept înaintea ta. Treci Ouvezul. Intri în sat şi te duci la „Întîlnirea Vînătorilor". Acolo ceri o omletă cu slănină. O carafă cu vin. N-ai leţcaie. Vezi, şi banii sînt buni la ceva. Da, ştiu. Ţine-ţi gura. Du-te şi nu scoate o vorbă. Eu am dreptate. Ţine-ţi gura cu poezia ta. Uite ce face. Spui : „Rămîn aci, daţi-mi o cameră". Îţi dau o cameră. Ştii că se plăteşte tot la trei zile. Da, aşa e la munte, aşa-i obiceiul la munte, n-ai grijă. Mîine te descurci tu. Poţi să te duci să dai ajutor la carierele de ipsos...

— Ori mai bine, îşi zise Bobi, uite ce pot să fac : ceea ce-am făcut odată în valea Méouge, la Buis, la Verdier şi la Bar. Le spun : o să vă spun poveşti, şi le spun poveşti. Aşa ca Fabre, despre stele, ori legende, ori poveşti născocite de mine.

— Dacă vrei tu, ori dacă vor ei mai degrabă. Dacă sînt nişte făpturi nenorocite, atunci, da.

Dinspre răsărit, printr-o spărtură de nor se furişă o rămăşiţă din licărirea verde a zorilor, luminînd curmeziş

poarta înălțată în zarea de la miazăzi. Poarta se deschidea tot spre adîncimi de cărbune.

— Vezi, și floarea mea de morcov e bună la ceva.

— La ce, aș vrea să știu la ce ?

— Cînd întîlnesc ființe nenorocite, precum spui.

— Nu face pe grozavul. Faci pe grozavul fiindcă te socoți leacul împotriva nenorocirii. Moftangiule ! Nu există leac. Dacă mai ai nevoie să ți-o spun, înseamnă că ești nebun... Vrei să știi ce ești ? Cu adevărat ? Ceaiul de mac pe care Martha l-a fiert pentru doamna Elena, asta ești. Vrei să-i adormi pe toți.

— De ce se lasă furați de somn ?

— Fiindcă n-au tăria să trăiască în marea tristețe și-n singurătatea vieții.

— Le dau deci prieteni și bucurie.

— Da, ca-n visuri.

— Nu asta am vrut eu să fac.

— Tocmai de-aceea ți-o spun.

— Am vrut să le dau prieteni adevărați și bucurie adevărată.

— Mai ales ție.

— Da, și mie.

— Mai ales, am spus.

— Înțeleg.

— Ascultă : trupul e singur. N-are prieteni.

Poarta de nori se lumină. Ca și cum un miner ar fi înaintat pe dedesubt cu lampa lui.

Totul se stinse. Un bubuit zgudui pămîntul și cerul. Departe, jos, în umbră, ecourile săpară văi și scoici. Tăcerea se înstăpîni iară. Nu se mai auzea decît pasul de mîță al norilor. Tot cerul se bulucea înainte cu o iuțeală amețitoare, grea și de neînfrînat. Înalta poartă de cărbune nu se clintise încă. Rămînea tot în fundul zării, cu țițînile-i trainic tencuite și cu capitelu-i noptatic, prin care lumina nu putea să pătrundă. Zorile, totuși, se istoviseră. Lumina de asemenea. Ea însăși răspîndea întunecime. Licăririle ierbii nu puteau să mai urce pînă la cer. Rămîneau să zburătăcească la fața pămîntului, din tufă în tufă. Liniștea netezea totul. Era cu neputință să-ți mai închipui văi, păduri, adîncimi și coridoare care să răsune de vînt. Nu se mai deslușea un zvon și, din clipă în clipă,

tăcerea se îndesea şi mai mult. Nu mai era decît pămîntul neted ca-n palmă.

Era zăpuşeală. Bobi îşi scoase cămaşa. O strînse sul, într-un ghemotoc cît mai mic cu putinţă. O îndesă în buzunarul cel mare de la pantalonii de catifea. Cu latul mîinii îşi şterse sudoarea de pe piept. Îşi privi umărul. Era rotund şi cu pielea înroşită. Îmbucătura braţului îndesat şi musculos strîngea osul umărului ca o mînă zdravănă de fierar. Cerul stătea negru deasupra. Privi şi la celălalt umăr : era la fel. O luă din nou la drum. Nici paşii lui nu se mai auzeau. Tăcerea i se lipise de călcîie. Aerul ţinea cald ca o flanea de lînă. În stînga, norii erau un pic sîngerii. În dreapta, albaştri ; în faţă, negri ; ceştia din urmă fără formă, mătăhăloşi, aproape nemişcaţi. Pe întinderea lor se rostogoleau felurite înfăţişări : un cal, un şarpe, o pasăre.

— Nici bucurie.

— Ce spui ?

— Îmi înnod vorba de-adineauri.

Bobi închise ochii şi se aruncă la pămînt. Îl izbise un miros de pucioasă şi simţea un gust înţepător şi greţos pe limbă. Strîngea o tufă de iarbă în mîini, ca pentru a se ţine locului. Şuierul ascuţit care-i străpunse urechile răsună grav, apoi amuţi. Auzi rostogolindu-se în depărtări ecourile tunetului.

— Ăsta n-a căzut prea departe.

Se ridică. Vedea parcă aevea copacul de foc înălţat deodată în stînga lui. Merse într-acolo. Zece paşi. Găsi iarba înroşită un metru jur împrejur. Ecoul urma să sape văi adînci şi să taie cîmpii largi peste tot. În lumea cea fără de margini ! În cer, pasărea şi şarpele se topiseră.

Nu era nevoie să alerge. Nu, să meargă mereu cu acelaşi pas. Era furtună. Văzuse, tot singur, peste o sută de furtuni. În fundul zării, ecoul întîlnea munţi, păduri, văi şi cîmpii răsunătoare ca nişte mari foi de tablă.

Toate răspundeau de pretutindeni.

— În opt ceasuri sînt la Val d'Arène, ba-n şapte ceasuri. Şapte ceasuri. Şapte ceasuri.

Mergea mereu. Îşi frecă părul de pe piept, plin de ţărînă. Pipăi buzunarul. Cămaşa era la adăpost.

— La Val d'Arène, în șapte ceasuri. Un sat, lampa cu gaz. Se-ntunecă devreme. Un pat. Mi-e foame. Șapte ceasuri. Șapte ceasuri.

— Te cam grăbești.

— Merg cu pasul meu.

— E de rîs cum îți place să minți ! De ce să-mi spui că mergi cu pasul tău, cînd eu știu bine că pasul tău e așa, un-doi, un-doi, larg, zdravăn, un-doi. Ești destul de mîndru de asta, mereu ai spus că ai pasul larg și zdravăn. Și nicidecum așa, un-doi, un-doi, cum mergi acum. Dacă ți-o spun, e că mi-e teamă să nu obosești.

— Am vînă.

— Atunci, ți-e frică.

— Frică, de ce ?

— Uite, asta e. Nu mergi cu pasul tău. Așa ajungi departe. Nu era mai simplu să dai drumul la pas de cum ți-am spus ?

— De cine vrei să-mi fie frică ?

— Am spus asta pentru mîndria ta. Nu știu, poate de trăsnet.

— Ce mare lucru ?

— Poți să fii ucis.

— Da, dar dintr-o dată. Cu atît mai bine.

— Ei, uite, sîntem de-aceeași părere.

Își simți umărul mușcat de o picătură rece. Se uită. Era atît de mare încît se prelingea pe piele. Altă picătură îl izbi în frunte, alta în piept, altele în cap, pe umeri, pe spate, peste urechi, peste ochi. Ploaia năvălea pe toată întinderea, suflînd ca o pădure. Acum sîngele îi zvîcnea sub piele. Ploaia nu era rece, dimpotrivă, călduță. Își aduse sprîncenele în răspăr cu vîrful degetului. Ochii i se aflau acum nițel la adăpost. Era o ploaie repede, dar nu mînioasă.

— Cum adică, de-aceeași părere ?

— Nu există bucurie.

— N-am spus asta.

— Dar moartea te scapă ?

— Da.

— De bucurie ? Răspunde !

— Lasă-mă. Trebuie s-ajung la Val d'Arène. Sînt obosit. N-am dormit. Sînt zece ceasuri de cînd tot merg,

de ieri seară. Mi-e foame. Lasă-mă. Aurora e moartă, n-o mai văd. Încerc s-o văd. N-o mai văd. Să nu mai poţi nici să-ţi aminteşti. Ah, lasă-mă. La ce slujeşte puterea ? La ce slujesc ochii ? Ei au văzut-o ! Dacă-s numai pentru văzut, la ce bun ? Vreau s-o văd iară, vreau să-i aud vocea, acum.

— Vezi-ţi de drum, eşti prea aproape.

— Ce vrei să spui ?

— Spun că eşti încă prea aproape de ea ca s-o vezi iară şi să-i auzi vocea pe care o avea cînd ţi-a vorbit în cîmp. Şi cînd lumea tăcea împrejur.

— Să plec departe ca s-o găsesc ? Cineva trişează aici !

— Nu, aşa-i jocul. Nu există bucurie.

Cu mult înaintea zorilor, o furtună fără tunete, dar cumplit de fierbinte, zbuciuma pădurea de stejari, la douăzeci de leghe spre miazăzi de Saint Julien-pădurarul. Mai întîi istovise copacii, răpăind îndelung cu grindină. La vremea asta din vară, frunzişul stejarilor era vîrtos ca pielea. Grindina cît oul de cinteză se ostenea zadarnic să sfîşie frunzele. În schimb, se cuibărea pe la subsuoara crengilor. Se grămădea în mici piramide albe. Copacii trosneau sub poveri crîncene. Zăpuşeala sufla ca din gura unui cuptor. Numai că grindina nu se topea. Gîlcile ei se contopeau în blocuri de gheaţă. Şi ele păreau unse cu fosfor albastru. Era noapte, cu umbre de nepătruns. Dar toate gheţurile se aprinseseră ca nişte lămpi. Spiţele furtunii de grindină luceau de asemenea, cu licăriri care nu luminau însă nici frunzele, nici copacii, ci rămîneau acolo, în gheaţă, ca un duh al fosforului. Toate păsările plecaseră. Pădurea era singură. Grindina bătea fără încetare. Crengile începură să se frîngă sub povară. Se frîngeau încet, desprinzîndu-se de trunchi şi se prăvăleau la pămînt smulgînd lungi fîşii de scoarţă, înainte de-a fi strivite sub jugul lor de gheaţă. Atunci, licărirea de fosfor pogora de-a lungul trunchiurilor, lingînd seva. Pîlpîia ca o nestemată în fiecare strop de sevă, firul ei tremura pe dîra lăcrimată şi, cînd ajungea la locul rănii, fierberea sevei îi dădea o bucurie rece, care o făcea aproape să joace ca o flacără. Copacii toţi gemeau în

foc. Lumină însă nu era. Era doar duhul acela licăritor şi noaptea. Într-un tîrziu, toate aceste licăriri se adunară în gheme. Îşi luară uşor zborul spre cer. Fără să lumineze nimic, nici de astă dată. Dincolo de acoperişul pădurii se stingeau. Deodată, noaptea se lumină ca o vastă arenă, descoperind între munţii de nori nişte văi unde un mare fluviu de aur, cu mii de ramuri, se lărgi în tăcere. Apoi, totul se stinse. Grindina conteni. Se lumină de ziuă. Copacii erau însîngeraţi în alb. Nu mai puteau nici să se mişte, nici să geamă.

Furtuna sosi pe platou după ce se abătuse peste valea Ouvezului şi peste cîmpia Roumului.

Venea ca o uriaşă îngrămădire de munţi, care străpungeau cerul pînă la înălţimi ameţitoare, cu nesfîrşite caturi de culmi şi platouri, care purtau alţi munţi, din ce în ce mai înalţi şi ei. Piciorul acestui munte de nori se lărgea în văi care păreau pline de copaci stranii ca nişte năluci, cu frunzişuri pe jumătate întunecate ca noaptea, pe jumătate albe ca zăpada. Toată această lume era în prefacere. Văile se săpau văzînd cu ochii, atît de adînci încît cele două margini se înfăşurau pe neaşteptate ca un şal de lînă, se umflau în dealuri şi urcau încet spre crestele muntelui. Înălţimile se prăbuşeau şi se netezeau. Din capătul pădurii de stejari de la Saint Julien-pădurarul şi pînă la satul unde oamenii de pe platou veniseră să prindă ciutele, pe muntele dinspre miazănoapte, nu desluşeai relieful furtunii, nici întocmirea ei de munţi, văi, cîmpii, puhoaie, zăpezi şi nisipuri negre, căci întreg ţinutul stătea acoperit de umbră şi ploaie, sub nori ; în schimb, păstorii, care la vremea aceea îşi păşteau turmele pe cele mai înalte păşuni ale Alpilor, puteau să vadă furtuna cu toată arhitectura ei ridicată în fundul zării.

Furtuna înaintă mai întîi în valea Ouvezului şi în cîmpia Roumului deopotrivă. Părea să caute ceva. Necurmata răsturnare a pămînturilor ei aeriene semăna cu truda unei răsuflări. Era încă tăcută, dar, în gîfîitul ei, fumegăriile alburii, învîrtejate ca bulboanele unui fluviu mînios, dădeau în vileag întărîtarea unei forţe concentrate ca aceea a gazului din mină.

Cîntări într-o clipită toată apa Ouvezului. Asta se petrecu în valea de sus a torentului, mult mai la deal de Val d'Arène. Furtuna azvîrli deodată un nor negru, alungit la un capăt ca o gură de şarpe. Apa începu să clocotească. Norul îşi cufunda capul în şuvoi şi începu să se bălăcească şi să bea ca o lighioană. Albia Ouvezului rămase secătuită pe mai bine de douăzeci de metri şi albă ca un os, pe cînd norul gîlgîia. Apoi şarpele se săltă în sus şi, izbind cu şuier în dreapta şi în stînga, se înălţă cît era de lung, ca să se prăvălească pe platou, unde se sfărîma cu tunet într-o jerbie de foc.

Din acea clipă începu ploaia deasă şi răpăitoare, dar lipsită de furie. Nu era încă o dezlănţuire, dar apa Ouvezului, verde şi îngheţată, irigase toate pămînturile ce întunecau muntele furtunii, şi forţa luată de la copacii pădurii încolţea în rădăcini de foc. Din cînd în cînd, scurte clocotiri de trăsnet se iscau din spuma norilor.

În cîmpia Roumului furtuna găsise pe cineva care o aştepta. Miriştile golite de grîu se copseseră de soare. Cei din urmă secerători ascultau de vreo cîteva zile cum trosneşte pămîntul. Îşi ziceau : „Ce-o fi clocind ?“ Zoreau cositul, cu ochii la pîndă în dreapta şi în stînga. Nu mai simţeau cu temei pămîntul sub picioare. Nu fiindcă ar fi fost gata să se clintească. Ştiau bine că ele, cîmpurile, nu fug lesne ca scîndurile de podină ale căruţei, dar pămîntul asuda un abur care îngroşa aerul ca un sirop. — „Vrea să ne joace o festă, spuneau. — Asta nu poate să dureze. — O să vedeţi voi de ce-i în stare.“ Pămîntul trosnea. Nu era vînt, dar uneori se ridicau vîrtejuri de colb din goliciunea cîmpurilor şi începeau să umble ca nişte fiinţe adevărate, fără să le împingă nimic. Sub coaja pămîntului se auzea o ronţăială ca mareea suitoare a unui ocean de furnici.

Furtuna fusese prevenită chiar înainte să ajungă în cîmpie. Dintr-acolo îi veneau semnale de prietenie. Nimeni nu mai ieşise din oraş, de cînd umbra se tot îndesea pe străzi.

Furtuna pipăise uşor platoul din trei părţi : da, spusese şesul, da, spuseseră ierburile, pe care vîntul le făcea să şuiere ca nişte cozi de cai. Păsările simţiseră cele dintîi mirosul acestui duh de fosfor, care strălucise în

pădure. Ele aveau sub limbă o pieliță cît foița de ceapă, care tremurase de îndată ce prima creangă se prăvălise frîntă la peste cincizeci de leghe de acolo. Păsările adormite se treziseră numaidecît. Apoi, în stoluri, se pierduseră în zbor spre miazănoapte. Lighioanele o luaseră și ele la goană. Gîngăniile se strecuraseră în fundul pămîntului zidindu-și capace și scuturi din salivă cu țărînă.

Furtuna înainta într-un pustiu.

— La drum ! își zise Bobi.

Trupul gol pînă la brîu îi șiroia de apă. Se bucura că-și pusese cămașa la adăpost în buzunar.

În cîmpia Roumului totul se petrecea fără mînie. O matahală de nor negru se culcase cu pîntecul pe niriști și sorbea încet forța magnetică a pămîntului.

Deodată, din muntele furtunii șiroiră douăzeci de șuvoaie de foc. Platoul izbit în tot locul de trăsnet sună ca un clopot.

— Nu-i adevărat. Dacă n-ar fi bucurie, n-ar fi nici lumea. Nu-i adevărat că nu există bucurie. Cînd spui că nu există bucurie, pierzi încrederea. Nu trebuie să pierzi încrederea. Nu uita că încrederea însăși e bucurie. Nădejdea că asta o să fie îndată, nădejdea că o să fie mîine, că o să vină, că e aci, că ne atinge, că ne-așteaptă, că se-mplinește, că o să crape dintr-o dată, că o să ne curgă-n gură, că o să ne facă să bem, că n-o să ne mai fie sete, că n-o să mai suferim, c-o să iubim.

— Nu-i momentul să glumești. Privește ce-i în jur.

— Lasă-mă. Trebuie să vorbesc cu mine.

— Ah ! Mi se părea că vorbești de iubire, am crezut că vrei să glumești. Să faci haz ca să te umfli în pene. Ca să se creadă că puțin îți pasă de tot. Dar e un balamuc ca la sfîrșitul lumii, bătrîne. E groasă, frățioare. Nu-i de glumă.

— Da, vorbeam de iubire.

— Văd unde bați. Te gîndești la Fanetta ?

— Da, la Fanetta și la Sonia.

— Ciudat, dragul meu, degeaba te cunosc, mă uimești de fiecare dată. Ca și cum ar fi timp de-așa ceva !

— E timp. Nu vreau să mor.

— Atunci, strînge bucile şi întinde pasul, o să fie mai bine. Numai că vreau să folosesc prilejul ca să te uimesc şi eu un pic. Uite ce bine le vezi pe astea două de care eşti departe.

— E-adevărat ! Va să zică, ai şi tu dreptate uneori ?

— Eu am totdeauna dreptate.

— Eşti sigur c-aş putea s-o văd pe Aurora limpede în minte ?

— Da, atunci cînd o vei fi uitat mai bine.

— N-am putea face să fie aci, acum, îndată ?

— Nu. Fiindcă nu există bucurie.

— Dar celelalte două nu-mi mai dau aproape nici un ajutor.

— Asta-i soarta.

— Mi-e frică.

— Tremură.

— Ea m-ar scăpa ?

— Aici nu încape nici o abatere. Nici chiar pentru unul singur. Şi ce-o să-i pese lumii dacă tu ai să fii scăpat, sau pierdut ?

— Fanetta ! O văd cum era. Cu dimia ei de munteancă, şi-o aud vorbind cum se mai vorbeşte încă prin livezile de la noi.

— Da, şi ? Tu pe Aurora o iubeşti.

— Adevărat !

— Hai, n-o mai face pe grozavul. Crede-mă cînd îţi spun. Nimic nu se poate lipi de tine. Eşti singur de cînd te-ai născut. Eşti născut pentru asta. Dacă bucuria ar exista, bietul meu prieten, dac-ar putea intra în corpul tău ca să le-adune pe toate, ai fi atît de mare încît lumea s-ar prăbuşi în pulbere. Să doreşti. Asta e tot de ce eşti în stare. E un fel ce ţi s-a dat de-a mistui tu însuţi. Nimic nu rămîne. Oricît de puţin ai opri un lucru din mers, el moare şi se-nfundă acolo unde s-a oprit ca un fier înroşit în zăpadă. Nu există bucurie.

— Nu-i adevărat.

— Ce-ţi dovedeşte că e ?

— Nimic.

— Nu există bucurie.

— Ba da.

— Nu există bucurie.

— Asta nu trebuie să fie adevărat.
— Nu există bucurie.
— Taci.
— Nu există bucurie.
— Ba da, o văd !
— Pe tine te vezi.

Trupul lui șiroia de ploaie. Mușchii îi luceau. Mergea fără să se grăbească. Vîntul îi îngreuna pașii, dar nu simțea oboseala. Nu mai era lumină. Lumina venea de la ploaie. Și de la fulgere. Pentru ele nu mai era nici o stavilă, nimic. Săreau dintr-o zare în alta. Tot cerul era al lor. Și pămîntul. Cerul nu se mai deosebea de pămînt. Nu se mai vedea o linie despărțitoare. Numai vîrtejuri de apă, o fumegare, nori uleioși care străbăteau ploaia, zvîrlind umbre ca trecerea unei păsări ; nici chiar magia trăsnetului nu era în stare să despartă pămîntul de apă. Cele o sută de înfățișări ale trăsnetului : roata, cuiul, copacul care se implîntă în pămînt, zvîrlit din cer, căruia nimic nu i se împotrivește, care face să tremure totul cu frunzișul și rădăcinile lui ; pasărea de foc, piatra, clopotul, sfîrșitul lumii ! Și totul se sfîșie, totul se dezvăluie vederii dintr-o dată : fundul cerului și fundul pămîntului, milioane de șuvoaie, de fluvii, de rîuri, de pîraie de aur ; milioane de văi, de rîpi, de prăpăstii, de peșteri umbroase — într-o clipire, apoi totul se stinge — șarpele, săgeata, știreangul, biciul, rîsul, dinții, mușcătura, rana, șiroirea de sînge, toate înfățișările trăsnetului !

Bobi se plecă de mijloc.

Cerul bubuia cu necurmare. Zgomotul era atît de năpraznic încît îl lovea ca o pleasnă. Era fierbinte ca un vînt din Africa. Plutea. Bătea din aripi. Răsturna ploaia. Culca vîrtejurile de apă. Răsuna în adîncimile ținutului, și numai prin el puteai cunoaște existența cîmpiilor și a munților, a văilor și a pereților de stîncă, și înțelege fantastica arhitectură a furtunii ridicată pînă în înălțimile cele mai scrîșnitoare ale văzduhului. Fiecare bubuit purta ecourile tuturor înfățișărilor lumii.

— Ești neliniștit, o simt. Ai vrea să-ți spun de ce totdeauna te vezi pe tine. N-ai spus-o chiar tu adineaori, ai ? Aici te-așteptam. Te pîndesc de cînd ne-am început

vorba. Știam că ai să spui o dată : „O văd“. Asta abia cînd nu mai ai cum s-o scalzi, cînd nu mai vezi chiar nimic. Nu-i așa ? Strașnic, numai că n-am nici un merit. Eu sînt de un milion de ori mai bătrîn decît tine. Cine sînt ? Chiar tu, neghiobule ! Taman ca și cu bucuria. O „bucurie“ rea, cum ar zice Fabre. Ea de o parte, eu de alta, tu la mijloc. Treimea. Dacă exist ? Nu, nici eu nu mai exist. De ce cu atît mai bine ? Nenorocirea și bucuria ta ești tu însuți ! Ce spui ? Vorbește mai tare. Ce tot îndrugi acolo ? Ma ! O chemi pe maică-ta ? Și-apoi? Vrei să mă faci să joc cărți cu amintirile tale. Am izbutit să dau cărțile. Privește jocul. Și încă n-am cartea Aurorei. Ea o să fie mai curînd în jocul meu decît în al tău. Ce carte iei de jos ? Atuurile tale îmi pică de minune. O chemai : „Ma !“ Toți țîncii de prin sate îi zic „Ma !“ Pe mine nu mă mișcă cei care-și strigă mama. Mi se pare cam caraghios. Da, știu, e dramatic. Uite, joc cartea lui Fabre. N-o lua, e un as. Era ceva dramatic, îți amintești : Orion, Urania, Sirius, Phoebus, Centaur, și mama, Calea Lactee. Amintește-ți : îl lua pe Orion de mînă — de fapt, pe micuț îl chema Charle. Nu-i nimic, asul meu e bun — și-i dădea drumul în culise strigînd : „Orion, strălucește în genunile universului“. Auzeai pe Orion strigînd : „Mamă“, și o vedeai pe doamna Fabre — Cale Lactee înaintînd nobil pe scenă, cu mîinile la inimă! E frumos teatrul ! Hai, ascultă-mă : Ma e un cuvînt. Cuvîntul mamei tale. Cînd o chemai, venea. Acum o chemi, dar nu mai vine. Poți să fii strivit de o lovitură și ea n-o să se clintească nici cît un munte. Și-am cîștigat jocul mamei. Ce atu îți mai rămîne ?

Nu, ascultă, am să cîștig tot așa : cu Fanetta, cu Sonia, și chiar cu Aurora, și chiar cu Josepina. Uite, la asta nu te-ai gîndit prea mult de la-nceput. N-ai un atu cine știe ce. Nu mai jucăm.

Dar nu, tu nu ești mai copleșit decît alții. Singurătatea te face să vorbești așa. Încerci să te arăți trufaș cu ea. Nici așa, dragul meu. Toți oamenii sălășluiesc la aceeași firmă : „Hotelul singurătății și-al celor trei lumi“. Nici unul nu cîștigă cu mine. Pot să-și joace toate cărțile. Numai marțuri i-așteaptă.

Drace !

Asta căzu prea aproape! Se-ngroașă gluma pe-aci, prin jur. Ia-o la stînga. La stînga, îți spun. Cine sînt ? Sînt dorința ta de viață, orice-ar fi.

Afurisită ploaie. Nu se vede la un pas. Mergi înainte. Crezi că încoace e stînga ? Tînjesc să mă văd ajuns.

...Furtuna se tîra pe platou. Fulgerele țîșneau din pămînt.

— Culcă-te. Lasă-le-n voia lor. Au să se oprească. Ridică-te. Dă-i drumul. Încolo, la dreapta. Culcă-te.

Vergile trăsnetului șuierau ca fierul înroșit. Nu mai mureau îndată. Alergau mai mult de o sută de pași drept înaintea lor, arzînd ploaia.

— A trecut. Dă-i drumul la picior. E bine-n partea asta, în stînga ? Val d'Arène. Uite pădurea, colo, în fund! Nu, e umbra. Haide ! Val d'Arène: „La întîlnirea vînătorilor !“ Toate-s împotriva ta !

— Orion împresurat de lighioane și rîuri !

Fulgerele țîșneau de pretutindeni, ca puterea unei păduri.

— Fugi, fugi, fugi !

— Nu mai fugi ! strigă Bobi.

Și se opri din goană.

— Nu, zise el, acuma știu. Totdeauna am fost un copil ; dar eu am dreptate.

Sudoarea fumega de pe pieptu-i gol.

Deodată, fu prevenit ca o pasăre, de o tresărire sub limbă.

— Ma ! strigă el.

Trăsnetul îi împlîntă un copac de aur între umeri.

XXV

Jacquou spuse că va fi înapoi pe la ceasurile cinci. Plecase la el la fermă să aducă cel de al doilea cal. O luase și pe Barbara.

— Te las acasă, pui și tu de ciorbă pentru diseară.

— Dacă asta vă obosește, îi îmbiase Martha, mîncați și diseară aici.

— Tot trebuie să-ți apuci rostul de capăt, i-a răspuns Barbara.

Carl, cu nevastă-sa și băiatul plecaseră și ei. Făcuseră trei locuri în căruță pentru Randoulet, Honorina și Tuciuriul.

— Vă lăsăm la Tochitoarea. Hai, urcați-vă pînă-acolo.

— Eu îs frîntă de șale, s-a plîns Honorina.

— Oh ! făcu Carl. De la Tochitoarea mai aveți doar nouă kilometri.

Jourdan se apropiase de căruță și pusese mîna pe loitră.

— Stai, făcu el. Și cu tot grîul ăsta ce facem ?

— Întîi mergem acasă, zise Carl. Vedem noi mîine. O să-l împărțim după dreptul fiecăruia.

— Nu-i treierat tot.

— O să-l luăm înapoi.

— Ei, seara bună, zise Jourdan.

— Seara bună, spuse Carl, și dădu bici calului.

Alde Randoulet se așezaseră în spate și bălăbăneau tustrei din cap, fără să deschidă gura.

Doamna Elena plecase acasă încă din ajun, seara. O însoțea omul ei de la fermă. Nu o mai scutura frigul și nu mai clănțănea din dinți ca atunci cînd o îngropau pe domnișoara Aurora.

— Nu, mulțumesc, spuse ea. Nu mai am nevoie de haina dumitale.

Dăduse mîna cu toţi, dar fără un cuvînt. Se urcase în trăsura ei. Nu întoarse capul.

De astă dată nesocotiseră rînduiala ştiută, şi domnişoara Aurora nu fusese îngropată în marginea pădurii Gremona, alături de tată-său, alături de Silviu, în micuţul cimitir cu două morminte de sub gardul de răsuri. Săpaseră groapa în cîmpul de narcise. Furtuna îi împiedicase să o ducă departe de casă.

Aşteptîndu-l pe Jacquou, Martha şi Josefina se aşezaseră în pragul casei. Jourdan, singur, păşise pînă în mijlocul ariei şi, stînd drept în tot grîul din jur, se gîndea. Se înnsera. Trecuse de şapte. Tot cerul era vioriu, fără umbră de nor. Ierburile aveau o prospeţime nemaipomenită. În văzduhul uşor se auzea vuirea pădurii.

— Pe-ăştia, zise Martha, i-am mai văzut trecînd azi-dimineaţă.

Ridicase capul ; privea la un stol de corbi.

— Coborau spre miazăzi. Şi-acum, uite-i urcînd spre miazănoapte.

— Furtuna trebuie c-a răpus multe lighioane.

— Mai ales la miazăzi, spuse Martha.

— Prin urmare, prinse grai Josefina, omul ăla spune că el a plecat.

— Spune că l-a văzut ieşind din noapte şi afundîndu-se-n noapte.

— O să se-ntoarcă, făcu Josefina.

— Odată, îşi aminti Martha, a plecat, dar s-a-ntors. Ne-am dus să-l aşteptăm, Jourdan şi cu mine, la Croix-Chauve. Şi el s-a-ntors cu cerbul.

Jacquou sosi cu încăpătoarea-i căruţă albastră. Adusese şi pe cei doi copii.

— Acasă, zise el, nu fac decît să se-nvîrtă în jurul Barbarei, şi ea are treabă. Uite, mai vezi şi tu de plozii tăi.

Se apropie de Jourdan.

— Ei, cum crezi ? îl întrebă el.

— Fă cum vrei, spuse Jourdan.

— O să-ncarc. Nu din cel treierat. Pînă la șase sute de kilograme cu paie cu tot. Pe urmă o să iau și nouă saci de boabe. Cam atîta mi se cuvine.

— Atunci, hai să te-ajut, zise Jourdan.

Erau un băiețaș și o fetiță. Băiețașul semăna cu Josefina și fetița cu Honoriu. Ea avea ochii verzi și genele lungi de tot, pline de prospețime și străluceau întocmai ca iarba spălată de furtună. Avea fața lui taică-su, dar gingașă. Și o guriță încîntătoare. Băiatul avea fruntea mame-si.

— Vîrsta cea frumoasă ! zise Martha.

— Da, făcu Josefina, ar trebui să rămînem totdeauna așa.

Astă-seară nu suferea. Nu primise nicicînd atîtea de la lume. I se părea că toate o ajutau. Sorbea putere din toate : din seară, din văzduh, din culori, din miresme și din vuietul pădurii. I se părea că Bobi era acum într-o sută de feluri lîngă ea. Era ceva liniștitor, cum nu simțise niciodată.

Își zise : o să mă urc îndată în căruța cu grîu și-o să pornim în noapte. Încetișor. O să mergem mult. Cerul s-a și umplut de stele. O să culc băiatul pe umărul ăsta și fata pe umărul ăsta.

Se simți ca și culcată, purtată domol de căruță.

— Are să se-ntoarcă, își zise, sînt sigură.

Repetă multă vreme în sinea ei :

— Sînt sigură, sînt sigură, sînt sigură.

Buzele i se mișcau mut.

Manosque